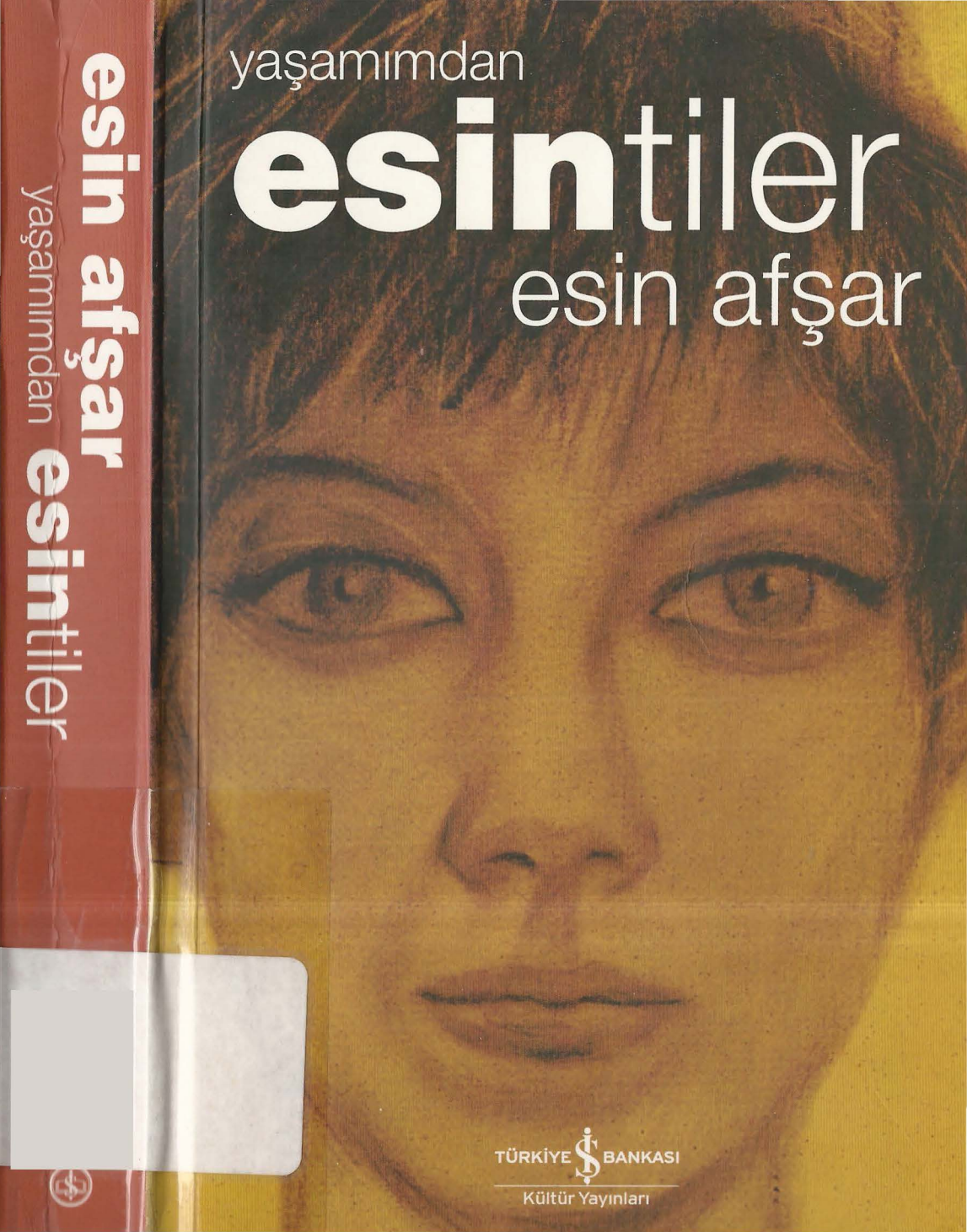
yaşamımdan

esintiler

esin afşar

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

esin afşar

yaşamımdan esintiler

Genel Yayın: 1590

ESİN AFŞAR
YAŞAMIMDAN ESİN'TİLER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008

EDİTÖR
EMRE YALÇIN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

YAYINA HAZIRLAYANLAR
L. ECE SAKAR
MESUT ŞENOL

DÜZELTMEN
ESEN GÜRAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASKI: 1200 ADET, EYLÜL 2008

ISBN 978-9944-88-492-1

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
(0212) 612 58 60
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL

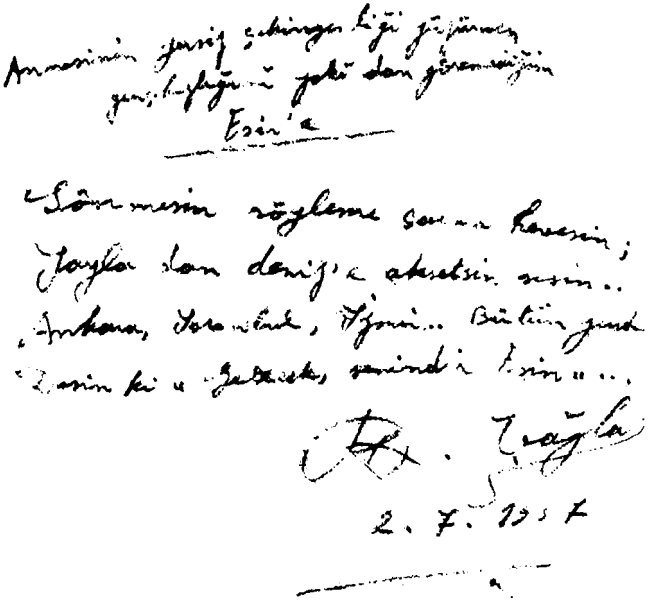
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

yaşamımdan esin'tiler

Esin Afşar

Anı

Sönmesin söyleme çalma hevesin;
Yayladan denize aksetsin sesin Ankara,
İstanbul, İzmir bütün yurt
Desin ki 'Gelecek senindir Esin'
2 Temmuz 1957
Behçet Kemal Çağlar

Yazar anacığım Rüveyde Sinanoğlu ve babam Nüzhet H. Sinanoğlu'nun anısına...
Ağabeyim Prof. Oktay Sinanoğlu'na sonsuz sevgimle...
Ve diğer ağabeylerim Samim-Suat-Aydın Sinanoğlu'na içten sevgilerimle...

En yakın arkadaşım canım kızıma...
Sanatından hiç ödün vermeyen, gerçek sanatçı damadım Talat Bulut'a...
Biricik oğlum Aydıncan'a, umudum, geleceğin büyük insanına...
Ve biricik torunum Hazal Bulut'a sonsuz, doyumsuz sevgilerimle...

Gelinim, gelinciğim Semra'ma
Dünyaya sığmayan sevgimle, eşim, sevgilim, her şeyim Şener Aral'a...

Ve tüm halkıma, tükenmez sevgimle...

İçindekiler

Önsöz xiii
Sunuş xv
Başlarken xix

MÜZİSYEN OLACAK ÇOCUK...

Bizimkiler ve Çocukluk Anılarım 3
Dedem 3
Anneannem 4
Annem 4
Babam 8
Ağabeyim 9
Bana gelince... 10
Ankara'da Hanımeli Sokak'ta otururduk
O sokaktan kimler çıkmadı ki?.. 11
Konservatuvar Yıllarım 15
Çekişmeli geçen bir öğrencilik... 23
Muhsin Ertuğrul 25
Danny Kaye ve Kerim Afşar 31

TÜRKİYE'DEN DÜNYAYA

1969: İhsan Sabri Çağlayangil ve Macaristan 37
Budapeşte'ye uçuş... 37
Meg Sargent ve Kızım Pınar Afşar 47
Ruhi Su Ölmedi 51
Türkiye'de İlk Televizyon ve Ali Özoğuz 54
Orhan Peker ve Erkan Özerman 57
Modern Folk Üçlüsü 61
Ağabeylerim 65

Meydan Sahnesi ve Sigara ... 69
Cahit Külebi ... 73
"Yok-Yok" Cemil Demirsipahi ve Kul Ahmet ... 77
Paris ve Jacques Brel (1969) ... 82
Paris'te Televizyon Programı ve Hasan Esat Işık ... 85
Barcley Plak Şirketi ... 88
Ivan Rebrof ... 91
Veysel Baba'nın Ardından ... 93
Koyun kurt ile gezerdi fikir başka başka olmasa... ... 94
Monte Carlo, Prenses Grace Kelly ve Gilbert Bécaud ... 96
Romanya 1970 ... 103
Bulgaristan 1970 ... 106
Ayrılık, 70'li yıllar... ... 114
Kızım benim ... 116
Örsan Öymen ... 117
Safiye Ayla ... 120

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDEN UZAKDOĞUYA

Sovyetler Birliği Turne Notları ... 123
Aşkabad ... 126
Taşkent ... 129
Duşanbe ... 133
Bakü ... 136
Moskova ... 147
Japonya 1972 ... 152
Tokyo ... 153
Sanatıyla göçüp gitmek... ... 169
Seul ... 170
Hong Kong ... 173
İsrail ve Avustralya, 1973-74 ... 176

YENİ BİR HAYAT VE 1980 SONRASI

İkinci Evliliğim, 1974 ... 185
Kelaynaklar ve Selimiye Kışlası ... 190
Aydınlar Dilekçesi ve Aziz Nesin ... 197

Esin'den Nesin'e: Aziz Nesin'in Ardından 203
İkinci Kez Selimiye Kışlası ve Muhsin Batur Paşa 206
İnsan Olmak... 209
Güzelim Bosnalı 212
Jean Michel ve Fransa ve de Ayla Algan
80'li Yıllar 214
Annecy 224
Annemasse 225
Strasbourg 226
Charvieu 228
Romans 230
Paris 231
Hollanda-Utrecht 231
Thionville 232
Orient Express 233
"Anılar Yanıltır mı?" Abidin Dino ile Son Kez 237
Paris, 80'li Yıllar 242
Şehirden enstantaneler 243
ABD Konserleri ve 1991 Yunus Emre Yılı 245
Illinois Champaign 245
Michigan – Ann Arbor 247
Raleigh, North Carolina'ya hareket 249
New Orleans ve Emre Kongar 250
Kanada 253
Fatoş Güney ve Yine Jacques Erwan 256
Annem 260
Büyük çocuklarımız yaşlılar 262
Namık Kemal Zeybek ve Babam ve de Yunus Emre 266
Yükselen Değerler, Yitirilen Değerler 269
Biz Amerikanofiliz 271
İsmet İnönü ve Erdal İnönü 272
Serpil Bozer, Bielefeld ve Hannover Konserlerim
ve de Nebahat Hanım 275
Fiedman Konseri 285
Bebek Beklerken 287
Profesör Serdar Erdine, Alman Hastanesi ve Sonrası 290

Amerikan Hastanesi 292
Zografyon Lisesi'nde Sigara Konferansı 296
Fransızlarla Mavi Yolculuk 298
TRT-2 Diyarbakır Televizyonu - GAP Televizyonu 302
Nazım Hikmet ve Türk-Yunan Dostluğu 306
8 Mart 2002, Gümülcüne (Komotini) 306
Kerim Afşar'ın Ardından... 312
Hem Mutlu Eden Hem Hüzünlendiren Mektup 314
Amerika Tepkisi 316
Bir Kapkaç Olayı! 320
Fıstıki kostümlü adam 321
Arabesk Müzik Sanat Değil, Toplumsal Bir Olgudur 323
Canı Sıkılan Adam 2006 330
İşportacı Genç 2005 332
Strasbourg'da Nazım Hikmet Konseri 335
Bozcaada 337
Kelaynaklar, Ezel ve *Neredesin Firuze?* 341
Suat Ağabeyim ve Yengem Necile Sinanoğlu 344
Aydın Sinanoğlu'nun Külleri 347
Aydıncan'ım Evleniyor! 350
Mevlânâ Yılı 354
Pakistan Konseri 356
Bitirirken 361

EKLER

Esin Afşar'ın Özgeçmişi 365
Yabancı Basında Esin Afşar 371
Dizin 387

Önsöz

Esin'tiler, kaleme aldığım ilk anı kitabı değil. 1995'te yayımladığım *Anılar Yanıltır mı?*'da çocukluğumdan 1994'e dek uzanan yılların hatıralarını kaleme almıştım. Elinizde tuttuğunuz bu kitap ise geçtiğimiz aylarda tamamlandı. Ne var ki bu yeni kitabı, ilk kitabın bıraktığı yerden devam eden bir metin olarak sınırlamak istemedim. Bu kitabın ilk bölümleri için *Anılar Yanıltır mı?*'yı elden geçirdim. Böylece çocukluğumdan bu yana tüm hayatımı ve 2009'da 40. yılını dolduracak olan sanat hayatımın neredeyse tamamını kesintisiz olarak anlatma şansım oldu.

Esin'tiler'in yayın sürecindeki desteklerinden dolayı Sn. Prof. Dr. Ahmet Kırman'a, Sayın Ahmet Salcan'a, Sayın Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya, sevgili Emre Yalçın'a, sevgili Mesut Şenol'a, L. Ece Sakar'a, Süleyman Uçar'a ve Sevgili Hadiye Cangökçe'ye teşekkürlerimi sunarım.

ESİN AFŞAR

Sunuş

Benim kuşağım Ankara'da Devlet Tiyatrolarında Esin Afşar'ı güzel iri gözleri ve zarif siluetiyle tanır. Kerim Afşar ile evliydi. Bu hiç şüphesiz ki, Ankara'nın tiyatro muhitlerinde göze batan bir çiftti. 1960'larda Ankara halkı tiyatroya çok düşkündü ve doğrusunu söylemek gerekirse İstanbul'da tiyatro, Ankara ile mukayese kabul etmez bir durumdaydı.

Zaman geçti, Esin Afşar'ı tiyatroda daha az görmeye başladık. Çünkü onu müzik sarmıştı. Bu yeni bir folklor dalgasıydı. Klasik eğitim gören, konservatuvar eğitiminden geçen bu –sanatçılar' diyemem– bir iki sanatçıyla müzik dünyamız renklenmeye başlamıştı. Kim olduğunu söylemeye gerek yok. Bir tanesi, Devlet Operası'nın eski baslarından Ruhi Su, ikincisi de konservatuvarın müzik dalında yetişen, tiyatroya Muhsin Ertuğrul'un teşvikiyle giren Esin Afşar'dı.

Esin Afşar, tiyatro sahnesini terk etmekle doğrusunu yapmıştır. Çünkü Türkiye'de müzik eğitimi ve müzik yaratısı, himayeye ve kalkınmaya muhtaç durumdaydı. Müziği bilen sanatçılara ihtiyacımız vardı.

O günden bugüne çok yıllar geçti. Esin Afşar yeteneğini ve çalışma gayretini kaybetmedi. Ben kendisiyle o yıllarda çok formel olarak tanışıyordum. Daha çok Devlet Tiyatrosu'nda, galalarda karşılaşırdık. Nihayet İstanbul'da bu daha yakın oldu. İstanbul'daki Ankaralıların tuhaf bir birliği vardır. Muayyen günlerde bir araya gelmeye ne yapar eder çok gayret eder ve gelir. Mesela Semiha Berksoy'u Anma Toplantısı olurdu. Mutlaka Esin Afşar'ın konserleri olur. Buralarda bir bakarsı-

nız, İstanbul'daki Ankaralılar bir araya gelmiş. Kim bunlar? Müzikte klaşik-akademik formu tercih edenler, tiyatroda Devlet Tiyatrosu'nun ve konservatuvarın eğitiminden geçenler ve 1950'ler ile 1970'lerin arasındaki 20 yılda Ankara'da yeni bir başkent, yeni bir kültür yaratmaya kalkanlar.

O zamanki Ankara, galiba Türkiye'nin Batılılaşmasında en doğru kültürel kalıpları takip eden bir yerdi. Bugün o muhit artık yok ve İstanbul büyük bir metropol olarak kendi havasında gidiyor.

Esin Afşar'ın nesini tutuyoruz? Yaptığı işi biliyor, bir. İkincisi Batı kültürünü almış ve böyle bir aileden geliyor. Ben bu kardeşlerin hepsini tanıyorum. Rahmetli Suat Sinanoğlu, klasik kültür konusunda çok fazla şey öğrendiğim bir hocaydı ve UNESCO'da birlikte çalıştık, bir çok programı birlikte götürdük.

Nihayet Oktay Sinanoğlu'nu tanıyorum. Türkiye'ye geldikçe görüşebiliyoruz. Samim Hoca'yı doğrusu çok tanıyamadım. Hatta Latince derslerini de ondan alamadım. Çünkü bu grubun içinde erken ayrılanlardandı.

Demek ki, o muhit kendisini çok etkilemiştir. Ama burada ilginç bir şey vardır. Batı'da doğmalarına, Batı'da büyümelerine, Batı kültürünü almalarına rağmen Türkiye'ye aşırı düşkünlük. Bunu da Esin Afşar'da görmüşümdür. 'Her şeye rağmen Türkiye!' Niye her şeye rağmen Türkiye? Çünkü Türkiye'yi sevmek için onun bütün tarihi geçmişini bütün renkleriyle kavramak gerekir. Onu kavramak da dünyayı kavramaktır. Çünkü Türkiye, eğer anlayabilirsek, yakalayabilirsek, dünyayı ve insanlığı en iyi temsil eden, en zengin şekilde barındıran bir ülke, bir toplum demektir.

Esin Afşar ile dost olmaktan, onu yakından tanımaktan, onu dinlemekten çok bahtlıyım, bu bizim için bir şans ve devam etmesini temenni ediyorum. Şüphesiz ki iyi bir aile dostluğumuz var. Şener'le (eşi Şener Aral) de çok iyi görüşüyoruz. O ortamda, iyi aile ortamında bir sanatçı yetişebilir.

Esin, ünlü bir sanatçı olmasına rağmen, aile hayatına çok önem veren biridir. Birçok insanın sandığının aksine sanatçı-

lık kadar düzgün bir hayat isteyeni yoktur. Çünkü sanat o kadar hassas ki, öbür hayatınızdaki en hafif bir kriz, en hafif bir falso onu çok incitiyor ve siz devam edemiyorsunuz. Bu, bilim için de böyledir.

Esin Afşar'ın özel hayatının da gençlere örnek olmasını temenni ediyorum. Galiba onun izlerini, düzenli yaşamanın ne olduğunu bu anı kitabını okudukça daha iyi anlayacaklar.

Prof. Dr. İlber Ortaylı

Eylül'ün on dördünde ayın on dördü gibi
Güzel mi güzel yerine
Çirkin mi çirkin, maymun misali
Bir bebek geldi yeryüzüne.
Güzel mi güzel anası,
"İstemem de istemem" diye tutturdu,
Güzel mi güzel ilk yavrusundan sonra;
Yakışıklı mı yakışıklı babası
Şiddetle itiraz etti buna.
Gel zaman git zaman büyüdü bebek;
Hiç de boşa gitmedi bunca emek.
Üstelik şaşılacak şey, âdeta güzel oldu;
Ve de haydiyse iyi huylu.
Şarkılar söylemeye başladı;
Doğrusu ünü denizler aştı;
Kargalar kıskanıp dağlara kaçtı.
Bak Tanrı'nın işine,
Kiminin kulağına kaçtı
Bir şeyler, kimisinin dişine.
Derken derken efendim,
Yolun yarısına az kaldı;
Koca bebeği bir düşüncedir aldı.
Koca bebek düşünedursun;
Aslında-aklı varsa,
Dünyaya ayak uydursun.

Esin Afşar,
Ankara, 8. 9. 1975

Başlarken

"Alo! Evet?.."

"..."

"Burası ev kardeşim ev! Hayır! Telefon Başmüdürlüğü değil. Değil kardeşim değil, senin telefonuna ben nasıl çare bulurum? Burası ev!"

Telefonu gürültüyle kapıyorum. Günde 15, 20 telefon geliyor böyle. Telefon Başmüdürlüğü ile numaralar birbirine çok benziyor. Yardımcım Mürvet bir şeyler söylüyor, anlamıyorum. Yüksek sesle yineliyor. "Abla hasta hasta kendini yormasana, bırak ben bakayım şu telefonlara." Ne menem bir gripse kulaklarımı etkiledi. Normal tonda konuşulanları duymuyorum. Akşamları ilgimi çeken bir iki televizyon programı izleyeyim diyorum, sessiz film izler gibi olup büsbütün sinirleniyorum. Sesini çok açsam konu komşuyu ya da oğlumu uyandırırım endişesi var.

Neredeyse 15 gün olacak, yataktan çıkamadım. Eh, arandım ama! Zaten başlamıştı grip. "Temiz hava iyi gelir" önerilerine kanıp oğul hatırı için sömestrde İsviçre'ye gider misin? Hele bir de kayağa kalkışmak? Gider misin üstüne üstüne hastalığın? Dönüşte uçakta kulaklarım bir tıkandı, o gün bu gündür sağır gibiyim. Kör şarkıcı olur da sağırını hiç duymadım bugüne kadar –Beethoven de besteci zaten, şarkıcı değil.

Yıllardır, "Şu anılarımı bir toplasam" diyordum, "Sağır şarkıcı olamayacağıma göre yazarlığa mı soyunsam ne!" diye düşündüm, bir anda başlayıverdim.

Aslında annem eski bir gazeteci ve yazardı. Babamsa hem diplomat hem yazar. Bu işlerde genetik olur mu bilmem ama, bu konuda pek yetenekli sayılmam. Ara sıra şiirler yazdım,

genç kızlık çağlarımda da öyküler –söz aramızda üç beş dergide de yayınlandı. Haddim olmayarak şiir yazma hastalığım sürüyor gizliden gizliye. Yine haddim olmayarak ara sıra bunları besteliyorum da. Düzenlemeci arkadaşlarım sağ olsun! Eli yüzü düzgün düzenlemelerle bayağı güzel oluyor bestelerim! Kapı açıldı birden, oğlum dönmüş okuldan. Heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyor bana.

"Ne diyorsun oğulcuğum; duymuyorum?" diyorum. Yüksek sesle yineliyor. Matematikten sınav yapılmış, çok iyi not almış. Şu sağırlığıma alışamadım gitti. Yüksek sesle konuşanlardan oldum bittim hiç hazzetmem. Gel gör ki ben onları şimdi buna zorluyorum. Korkarım kulaklarım açıldığında onlar yüksek sesle konuşmaya alışmış olacaklar.

Az önce Almanya'dan bir arkadaş aradı. Kendisi de rahatsızmış. Bendekine benzer bulgular varmış. Yapılan kültür sonucu pnömokok ve de *haemophilus influenza* bulunmuş. Genç bir kadın bu mikroptan ölmüşmüş. İlle laboratuvarda boğaz kültürü aldırmalıymışım. Ona verilen falan filan ilaçlarmış. Hemen doktoruma telefon açtım. Anlattım olayı. "Esin Hanım bu söylediğiniz mikroplar zaten hemen herkeste var. Size verdiğim ilaç bunlara da iyi gelir. Laboratuvara gitmeye gerek yok. Zaten *haemophilus influenza* saptanamaz... Ama ille istiyorsanız gidin içiniz rahat etsin" diyerek beni rahatlattı.

Bir ülke ki, boğaz kültürü alınması gerektiğini doktor hastaya söyleyeceğine hasta doktora hatırlatıyor ve de zar zor razı ediyor...

Her neyse... Şimdi ölmenin sırası değil zaten? Daha yapılacak çok iş var. Yapmak istediklerimin dörtte birini ancak yapmışımdır. Ölmeden kalıcı bir şeyler bırakmak isterim, her sanatçının isteyeceği gibi. TRT'mizde arşivcilik olmadığı gibi bunu maalesef kişisel olarak ben de beceremedim. 20 yıllık sanat yaşamımdan (Devlet Tiyatrosu sanatçılığım hariç) elimde kalan ne doğru dürüst video, ne de kaset ve de plak var. TRT'nin âdetidir, arşivcilik şöyle dursun, bantlar yazboz tahtası gibi kullanılır.

Sırası gelince daha geniş anlatacağım, ama bir zamanlar "Âşık Veysel Belgeseli" yapılacaktı da rahmetlinin filmini bulamamışlardı. Her neyse hiç değilse şu anılarımı bitirmeden ölmeye niyetim yok doğrusu.

Müzisyen Olacak Çocuk...

Bebek Esin

Yıllardan bir yıl İtalya'nın güzel bir sahil kenti olan Bari'de dünyaya gelmişim. İlla ki yılını söylemem şart mı? Doğruyu da söylesem eğriyi de söylesem nasılsa bir kulp takılır! Diplomat olan babamın o yıllarda Bari kentinde başkonsolos olması nedeniyle doğumum İtalya'da olmuş. Ve de sarışın, pembe beyaz ve güzel bir bebek olarak dünyaya gelen ağabeyimden sonra, kara kuru, tüylü müylü doğduğumdan annem pek de hoşlanmamış bendenizden. Az kalsın güzelim anamın hayatına mal oluyormuşum. Annem yıllar sonra, "Kim derdi senin böyle güzel ve de iyi huylu bir kız olacağını?" der dururdu her fırsatta.

Dedem

1440 yıllarında, Varna Savaşı'nı lehimize çevirdiği için Varna'da komutan olan Karacabey'i, Sultan Murat Hüdavendigar damat olarak almış ve kendisine iki tımar vermiş. Biri şimdiki Karacabey kasabası, öbürü Ankara'da. Karacabey Vakıfları, Selçuklular devrinden beri halen devam ediyor. Annem Rüveyde'nin babası olan dedem, rahmetli İzzet Karacabey, vakfın son mütevellilerindendi.

Cetleri hep meslekten asker olan ve İsmet İnönü'nün sınıf arkadaşı olan dedem İzzet, I. Dünya Savaşı sonrasında bacaklarında kurşunlarla esaretten kaçarak yurda dönmüş. Sibirya'da sekiz yıl esir kalmış, sonra çeşitli serüvenlerle Türkistan, Japonya üzerinden kaçmayı başarmış. Gelir gelmez Kurtuluş Savaşı'na katılan dedemin İstiklal Madalyası da var.

Esir düştüğü Sibirya'dan, sekiz arkadaşı ile nasıl kaçtıklarını, aç susuz kalıp ağaç kabuklarını kemirip atlarını kesip yemek zorunda kaldıklarını anlattıkça, büyümüş gözlerimle dinlerdim onu.

Ona "Tontoni" derdik. Babamın ölümünden sonra bir süre dedem ve anneannemin Ankara Adakale Sokak'taki bahçeli evlerinde kaldım. Hep annemi özlediğim o yıllar, Tontoni'nin anlattığı heyecan verici öyküler, savaş yılları, bir süre olsun beni avuturdu.

Çok zayıf ve aşırı hassas bir çocuktum. En küçük bir nedenle hemen ağlamaya başlardım. Aksi gibi bu ağlamalarım nedense hep akşam yemeğine rastlardı. Çok önem verilen yemeklerde görgü kurallarına çok dikkat edilmesi gerektiğinden, benim yersiz ağlamalarım Tontoni'yi kızdırırdı. "Kalk sofradan, ağlaman bitince gel!" derdi. Ondan hem çok korkar hem de onu çok severdim. Bastonun sapını incecik boynuma takar kaçmamı önler, beni şakacıktan korkutmak için takma dişini öne doğru çıkarırdı. Sert görünümünün altında altın gibi bir yüreği vardı.

Dedem, İzzet Karacabey çok renkli, kültürlü bir insandı. Çin medeniyetini çok sevdiğini söylerdi hep. Esaretten kaçıp Çin'e gittiğinde tabakların içine resim yapıp satarak yaşamını sürdürmüş. Çok da güzel yağlıboya tablolar yapardı.

Anneannem

Güzel ve otoriter bir kadın olan anneannem Ispartalı Huriye Karacabey, savaş sonrası dedemi yıllarca beklemiş, gelmeyince de dedemin öldüğünü sanıp ikinci bir evliliğe hazırlanıyormuş ki dedem çıkagelmiş. İkisinin de çok yaşlanmış oldukları yıllarda, hâlâ kıskançlık kavgaları yaptıklarını anımsarım.

Anneannem az konuşan, otoriter, her zaman derli toplu, hatta evin içinde bile şık giyimli olurdu. Hiç beni öpüp okşadığını anımsamıyorum. Oldukça katı bir insandı. Köyden getirttiği küçük kızları mükemmel bir ev kadını olarak yetiştirir, çeyizlerini hazırlar ve evlendirirdi. Bunlardan doğru dürüst

Türkçe bile bilmeyen bir Anadolu kızına kavun ikram ettiğinde, kızın "Ben çiğ gabak yimem" deyip masanın altına saklandığını anımsıyorum. Bu kızları çok iyi yetiştirirdi, ama acımasızca da döverdi onları. Çoğu kez suçu üstlenirdim "kızcağız dayak yemesin" diye.

Kötü tutumu yüzünden anneanneme pek ısınamamıştım. Annem de annesine değil, babasına düşkündü zaten.

Annem

Annem, Yıldırım Bayezit torunu Karacabeylerden Rüveyde Sinanoğlu, güzel, alımlı bir kadındı. Makyaj yapmak üzere aynanın karşısına geçti miydi, hayran hayran onu seyretmekten kendimi alamazdım. Kızıl dalgalı saçları omuzlarına dökülür, iri kahverengi gözleriyle sevgi dolu bakar, pırıl pırıl bembeyaz dişleriyle gülümserdi. Pek zevkli giyinirdi. Hele gece mavisi amaroza giysisi ona çok yaraşırdı.

Rüveyde 17 yaşında önce öğretmen olarak çalışmaya başlamış, 1920 sonlarından başlayarak ilk feministlerden olmuş, birçok yazılar yazmıştı. Sonra ömrü boyunca gazetecilik yaptı. Basın-Yayın'da İtalyanca çevirmenliği yaptı. Basın Şeref Kartı sahibi oldu. Bülent Ecevit, Çetin Altan, Cüneyt Arcayürek ile birlikte çalıştı. Dışişleri Bakanlığı İtalyanca çevirmeni, tiyatro eleştirmeni oldu. *Eski Türk Masalları*, kendi yazdığı masallar-

Annem Rüveyde Sinanoğlu İtalya'daki yıllarında.

Annem Rüveyde ve Babam Nüzhet Haşim Sinanoğlu

dan oluşan *Çocuk Masalları*, Anne Vivanti'den *Clara Petacci'nin Yaşamı*'nın çevirileri yayınlandı. Amerika'ya gitti. Orada kadınların çalışma yaşamını inceledi.

Anneannem çocukluğunda anneme karşı da çok ilgisizmiş. Belki de bu nedenle annem bizlere çok düşkündü –babama benzemesi nedeniyle ağabeyime biraz daha fazla düşkündü galiba. Kültürlü olduğu ve pedagoji bildiği için de bizlerle arkadaş gibiydi. Ona hiçbir zaman yalan söylemedim. Flört devrelerimde, pek çok arkadaşlarımın yaptığı gibi Ali'yle buluşacakken, "Ayşe'ye gidiyorum" demek gereksinimi duymaz, daima doğruyu söylerdim. Bizlere hiç baskı yapmazdı, ama çok öğüt verirdi. Örneğin bana, "Aman kızım, 'annen hasta, seni bekliyor' falan derlerse sakın kan-

ma!" derdi. (Nitekim konservatuvar yıllarımda bir akşam, hava kararmak üzereyken otobüs durağında bekliyordum. Önümde bir taksi durmuş, içindeki adamlardan biri inerek yanıma yaklaşarak, "Kızım hemen gel, annen hastalanmış seni çağırıyor" demişti. Bir anlık tereddütten sonra, "Hayır!" dedim. Israr ederken rahmetli fonetik hocamız Nuredtin Sevin yanıma gelmiş, "Kim bunlar evladım?" diye sorarken arabadakiler kaçıp gitmişti.)

Annem gündüzleri Basın–Yayın'da ve daha sonraları da bazı bankalarda çalışır, İtalyanca çevirmenliği yapar, geceleri de yine evde tercümeler yapar ya da kitaplarını yazardı. Çok çalışkandı. Birçok yazar ve ozana ilham verecek kadar güzel ve bir o kadar da onurlu bir kadındı. Zor günler geçirse de çok zengin olan ana babasından para istemez, uğraşır didinir bizi hiçbir şeyden eksik etmemeye çalışırdı.

Annem Fransızların Jean d'Arc Okulu'nda okumuş. Her gün Yeşilköy'den Kumkapı'ya gidermiş. Son yıllarında, "Vatan millet dedik, onur dedik ama, hayat bilginlerine yenik düştük" demeye başladıysa da genelde, "Ben ne öğrendiysem babanızdan öğrendim, benim asıl okulum babanızdır" derdi hep.

Annem Rüveyde Sinanoğlu

Rüveyde ve Nüzhet Haşim Sinanoğlu, oğulları Oktay ve kızları Esin ile

Babam

Sarışın, mavi gözlü, uzun boylu babam Nüzhet Haşim Sinanoğlu çok yakışıklı idi. Annemden önce bir evlilik yapmış.

Esas mesleği diplomatlık olan babam aynı zamanda bir yazardı. Goldoni çevirilerini tiyatromuza kazandırmış. Bunlardan *Otelci Kadın*'ı Ankara'da Devlet Tiyatrosu'nda Muazzez Lutas-Kurdoğlu ve Ertuğrul İlgin oynamışlar. *Grek ve Romen Mitolojisi*, Dante'nin *İlahi Komedya*'sı ve de *Gece Uçuşu* çevirileri arasındadır. *Sakarya* isimli tiyatro oyunu vardır.

Babamın en önemli eserlerinden biri *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*'dir. Atatürk, babamın görevini özellikle uzatıp 10 yıl İtalya'da kalmasını sağlamış ve faşizm ve devlet sistemini incelemesini istemiş. Babam bu inceleme sonucu Mussolini dönemi İtalya'sını inceleyen bu eseri yazmış.

Babam bir dönem Galatasaray'da edebiyat öğretmenliği de yapmış. Çok idealist bir insanmış; Bulgaristan'daki görevi sırasında arabasını satıp o parayla oradaki Türkler için gazete çıkarttığı anlatılırdı.

Babamı çok küçük yaşta, İtalya'dan Ankara'ya geldiğimizin hafta sonu bir gece yarısı, 42 yaşında iken duruveren yü-

reği yüzünden kaybetmişim. Onu kaybettiğimizde üç yaşımda imişim, ama çok net hatırlıyorum. Gariptir ama onu hemen her gece düşümde görüyordum.

İlkokul çağımda, Ankara Koleji'nde okurken nedense babamın öldüğünü büyük bir sır gibi saklar, hep onu hayatta gösterme çabası içinde olurdum. "Baban nerede?" diye soranlara, "İş seyahatine gitti" derdim.

Babamı düşlerimde görmem neredeyse evlenene dek sürdü. Kerim Afşar'la nişanlanmış, evlenmek için gerekli parayı nasıl bulacağımızı düşünürken de babamın çevirisi *İki Efendinin Uşağı* oyunuyla, çeviri parasından yararlanmıştık. Babamın ruhu hızır gibi yetişmişti.

Babamın ilk eşinden üç oğlu var: Samim Sinanoğlu, Suat Sinanoğlu ve Aydın Sinanoğlu. Bu ağabeylerim, babamın diplomatik görevle bulunduğu dönemde Atatürk'ün emriyle İtalya'da okumuşlar.

Ağabeyim

Ağabeyim Oktay Sinanoğlu, sarışın, mavi gözlü çok güzel bir çocuktu. İkimiz de TED Ankara Koleji'nde okuyorduk. Ağabeyim parasız yatılı okuyordu, bense gündüzlü idim. Ağabeyim çok çalışkandı. İlkokul birinci sınıftan liseyi bitirene dek hep iftiharla geçmişti sınıflarını. İlkokul Başöğretmeni Fikriye Hanım, "Benim sarı kanaryam" diye severdi onu.

Ben vasat bir öğrenciydim. Ancak geçerdim sınıflarımı. Küçük yaştan beri gözlük takan ağabeyimin gözleri daha fazla yorulmasın diye, hafta sonları çoğu kez yüksek sesle ben okurdum, onun okumak istediği kitapları; bu sayede ben de yararlanmış oluyordum pek tabii. Daha ilkokul çağında Descartes, J.J. Rousseau gibi düşünürlerin yanı sıra Sait Faik, Haldun Taner, Orhan Hançerlioğlu, Orhan Veli, Nazım ve Jules Verne'i de okuduk.

En büyük keyfimiz hafta sonları sinemaya gitmekti. Ağabeyim antraktta bile kitap okurdu. Okumak bir tutkuydu

onda. Yemek yerken bile okumaya kalkışır, o yüzden de annemden hep azar işitirdi. Ağabeyim "inekleme" tabir edildiği gibi aşırı ders çalışmaz, genelde ders dışı konularda okurdu. Ama ders anlatılırken çok iyi dinlediğini söylerdi.

Bir ara Karagöz'e merak sarmıştı ağabeyim, mahallenin çocuklarını toplar, onlara Karagöz oynatırdı. Bir dönem de Zati Sungur kitabından birtakım numaralar öğrenmiş, büyük illüzyonist tavırlarıyla çocuklara gösteriler yapardı. Ortaokulda saz çalmaya merak sardı. Ahmet Yamacı'dan saz dersi almaya başladı.

Bir gün bir tanıdığın evinde rastladığımız bir albay benim ve ağabeyimin el falımıza bakıp onun büyük bir ilim adamı, benimse ünlü bir sanatçı olacağımızı söylemişti. Ağabeyim, ortaokula yeni başladığı sıralar her nasılsa kimyaya merak sarmıştı.

Evin antresini laboratuvar haline sokmuş, sandıkta bulduğu eskiden kalma beyaz bir hemşire önlüğünü giyerek birtakım deneylere girişmişti. Evin içinde patlamalar olup pis çürük yumurta kokuları yayıldıkça annem deliye döner, "Oğlum evi uçuracaksın bir gün. Ailede hiç kimyager yok, baban gibi diplomat olsana" der dururdu. Ama ağabeyim eline geçen harçlıkları biriktirir, deney tüpleri ve bir sürü kimya aletleri alır, azim ve inatla deneylerine devam ederdi.

Bana gelince...

Ben piyanist olmak için konservatuvara girmeyi kafama koymuştum. Klasik Batı Müziği'ne çok meraklıydım. Radyoda ne zaman bir piyano resitali veya konçertosu çalınsa hemen odama kapanır düşlere dalardım. Nedense bu düşlerde hep kendimi beyaz giysiler içinde piyano çalarken görür, konser sonunda müthiş alkışlanırdım. Bis yapmak üzere beyaz organze tuvaletimle tekrar sahneye girerken annemin ya da ağabeyimin, "Esin" diye defalarca seslenmeleri üzerine düşlerimden zorlukla sıyrılır, söylenerek yanlarına giderdim.

Ankara'da Hanımeli Sokak'ta otururduk... O sokaktan kimler çıkmadı ki?..

Mesela bizden epeyce büyük olan, büyükelçilik ve bir dönem cumhurbaşkanlığı basın sözcülüğü yapmış olan Kaya Toperi. Bir gün mahallede top oynarlarken karnıma müthiş bir top yemiştim Kaya'dan. O sırada ben de yoldan geçiyordum. O topun acısını hiç unutamadım. Ve yıllar sonra karşılaştığımızda da bunu kendisine anımsatmıştım. Kazara olan bu top olayının dışında Kaya çok sessiz ve efendi bir çocuktu. Genellikle bütün çocuklar oynarken o, evinin balkonunda büyük bir ağırbaşlılıkla süt içerdi.

Kadife sesli şarkıcı Alpay da pek ortalarda görünmezdi.

Operacı Nevzat Karatekin'le piyanist Nimet Karatekin'in oğlu Tayfun bizden küçüktü. Sonradan aynı menajerin sanatçıları olarak birlikte çalışmıştık. Nadir rastlanan güzellikte bir sesi vardı. O yıllar moda olan Tom Jones, Engelbert Humperdinck'in söylediği şarkıları söylerdi. Bana kalırsa onlardan daha güzel bir sese sahipti. Tek kusuru özgün şarkılar seçmemesi idi. Sonra İsviçre'ye gitti. Oranın çok varlıklı bir ailesinden bir kızla evlendiğini duyduk. Bir süre orada da şarkıcılığını sürdürdü. Sonra maalesef kanser onu, o güzelim sesiyle birlikte pek zamansız alıp götürdü dönülmezler ülkesine. Nur içinde yatsın.

Deniz Adanalı da bizim sokağın en güzel kızıydı. Kız lisesinde okurdu. Boylu poslu olduğundan okulun bayraktarı idi. Bizlerden büyüktü. Bizleri çoluk çocuk görür, pek aramıza karışmazdı. Daha o zamandan çok çalışkan,

Esin Sinanoğlu dört yaşında

enerjik ve faal bir kızdı. Bu kitabı yazdığım sıralarda Vakko'nun halkla ilişkiler müdiresiydi.

Maral Üner, bıcır bıcır konuşkan, taklitler yapan, masallar anlatan esmer, ufak tefek bir kızdı. Bizim apartmanın bitişiğinde otururlardı. Hepimiz küçücüktük. Bir yaz gecesi evin duvarında oturmuştuk. Maral yine taklitler yaparak Drakula'yı anlatıyordu. Ağabeyim o gece korkudan olacak kusmuştu. Maral şimdi Devlet Tiyatrosu Sanatçısı ve de *Hüzzam* oyunuyla en iyi kadın oyuncu ödülü aldı.

Daha niceleri çıkmıştır bizim sokaktan ama, unuttuklarım affetsin!

Şimdiki tenor Nejat'la aynı apartmanda oturan, hepimizden büyük, bir coğrafya öğretmeninin oğlu olan yakışıklı Alp vardı. 13, 14 yaşlarına geldiğimde ona âşık olmuştum. Ama o, bu sıska kızın farkında bile değildi. Bir gün okul dönüşü ona rastladığımda, yanında bir arkadaşı ile yürüyordu. Tam benim yanımdan geçerken beni göstererek, "Büyüyünce güzel kız olacak" demişti. Üzülmem mi yoksa sevinmem mi gerektiğini anlayamamış, bir burukluk duymuştum içimde. Sanıyorum o sıralara rastlar şiir ve öykü yazma merakım.

Çocukluk yıllarımın Ankara'sı çok güzeldi. Kestane ağaçları yol boyunca zevkli biçimde dizilmişlerdi. Sıhhiye'de Ankara Sineması en sık gittiğimiz sinema idi. Tadı hâlâ damağımda olan Özen Pastanesi'nin piramit, ekler ve milföy pastaları unutulur gibi değildi.

Ulus'ta, o zamanki adı "Taşan" olan ünlü börekçi "Uğrak"a gider, afiyetle kıymalı börek yerdik. Çankaya'dan Sıhhiye'ye yürüyüşler yapardık. Gün batımı çok güzeldi Ankara'nın.

Yaz tatillerinde genellikle Abant'a gider kamp kurardık. O yıllar rahmetli Sevgi Yenen (Soysal), şimdi sanat tarihi profesörü olan ablası Gönül (Öney) de arkadaşlarımız arasındaydı. Dağlara tırmanır, gölde yüzer, balık tutar, çok eğlenirdik. Şimdi lüks otellerin boy gösterdiği Abant'ta o zamanlar bir tanecik derme çatma bir otelcik vardı. Hafta sonu için gelenlere eğlenceler tertip edilirdi. Örneğin, şişeler dizilir, gözleri bağla-

nan kişi devirmeden bu şişelerin arasından geçmeye çalışırdı. Bir keresinde süet pabuç giymiş şık bir adam bu oyunu yapmaya kalktığında şişeler kaldırılıp su dolu bir leğen tam basacağı yere konmuş, adamcağız da canım pabucu ile leğenin içine girivermişti. Bizler kahkahadan kırılırken adamcağız hırsından küplere binmişti! Çocukluk ne güzel şey!

Hanımeli Sokağı'nı pek severdim. Taşınmamız gerektiğinde ne yaptım ettim, yine aynı sokakta bir ev buldum. Sevinç Apartmanı'nın en üst katı. Taşınma nedenimiz, aslında dedemin apartmanı olduğu için kira vermememize karşın diğer katlar dolu olduğundan en alt katta oturmamızdı. Sevinç Apartmanı'nın kiralık levhasını görmüş, hemen anneme bildirmiş ve oraya taşınmamızı sağlamıştım. Karşı dairemizde Romanyalı bir aile vardı. Bir karı koca ve kız kardeşleri. Sarışın bir hanım olan kız kardeş, neredeyse teyzem yaşında idi, ama hoş bir kadın olduğu halde nedense hiç evlenmemişti. Onunla çok iyi dost olmuştuk. Satranç oynar, birlikte yürüyüşler yapardık. Lida idi adı. Romanya'ya döndükleri zaman pek üzülmüştüm. Onlar da pek isteksiz ayrılmışlardı Türkiye'den. Yıllar sonra Romanya'ya festivale gittiğimde onu yine anımsadım...

Bir de Ankara Koleji'nde yatılı okuduğum yıl (kısa bir süre ben de yatılı okumuştum) Estonyalı bir kız gelmişti okula. Adı Maaja Reed Parts idi. Bir kimya profesörünün kızı. Etlik'te otururlardı. Hiç Türkçe bilmiyordu. Sarışın, çilli, sempatik bir kızdı, ama nedense çocuklar onunla alay ederlerdi. Geceleri pijamasının içine çamaşır giymemesi tuhaflarına giderdi. Ona tek yakınlık gösteren bendim. Her ders arasında birkaç Türkçe sözcük öğrettim ona. Hafta sonları bizim eve davet ederdim. Kısa sürede çok iyi Türkçe öğrendi. Hiç şivesiz konuşuyordu artık. Öyle ki yabancı olduğunu anlayamayacakları kadar iyi konuşur olmuştu. Ağabeyime hafiften tutkundu galiba. Bir gün bizi Etlik'teki evlerine yemeğe davet etmişlerdi. Küçük havuzlu bahçeleri vardı. O minicik havuzda sözümona yüzerdik de. Maaja'nın bir de ağabeyi vardı, sarışın mavi gözlü. Yemekte Maaja'ya, "Ağabeyinin ne güzel

gözleri var" diyecek oldum. Maaja bunu kendi dillerine çevirip ağabeyine söylemez mi? Çocuk kıpkırmızı olup masadan kaçtı. Bense renkten renge girip ne yapacağımı şaşırdım. Beş yıl sonra Prof. Parts'ın görevi bitmiş, Türkiye'den ayrılma vakti gelip çatmıştı. Hiç gitmek istemiyorlardı, ama görevleri bittiği için onları çıkarıyorlardı Türkiye'den. Ağlayarak ayrıldık. Yanlarına bir avuç Türk toprağı almışlardı giderken, öylesine bağlanmışlardı ülkemize.

Sonra onlardan bir mektup aldık. Avustralya'dan geliyordu mektup. Patates tarlasında patates ekiyorlarmış. O zaman Sovyet egemenliği altında olan ülkeleri Estonya'ya, o rejime dayanamadıklarından gitmek istememişler, Avustralya'ya yerleşmişler. Bir süre mektuplaştıktan sonra, mektuplar kesildi. Birbirimizin izini kaybettik.

Yıllar sonra Avustralya'ya konser vermek üzere gittiğimde onları aradım. Estonyalı göçmenler listesine baktılar, ama bulunamadı maalesef. Yaşamımdaki unutamadığım arkadaşlıklardan biriydi. Öylesine duygulu bir kızdı ki, karlı bir kış günü kolejde yemek yerken, pencereden üşümüş miyavlayan bir kedi yavrusunu almak istemiş, izin verilmeyince de ona yardım edemediği için hüngür hüngür ağlamıştı. Bu tablo hiç gözlerimin önünden gitmedi yıllarca.

Kolejde müzik öğretmenimiz Naciye Yaprak'tı. Öğle tatillerinde bize Klasik Batı Müziği dinletirdi, operacı Belkıs Aran da ara sıra gelir, bize aryalar söylerdi. Naciye Yaprak daha ilkokulda iken Schumann, Schubert'ten parçalar öğretir, 3-4 sesli korolar oluştururdu. İlk müzik sevgisini bana o aşılamıştır.

Konservatuvar Yıllarım

Ankara Koleji'nde okurken, konservatuvarın piyano bölümüne girmeyi aklıma koymuştum. Annem bu fikrimi pek beğenmemiş, "Koleje devam etsen daha iyi olur" demişti. Ama piyano bölümüne girmenin de bir yaş sınırı olduğundan acele ediyordum. Sonunda annemden gizli sınavlara hazırlandım ve Ankara Devlet Konservatuvarı Piyano Bölümü'ne kabul edildim. Tabii annem de bu durumda itiraz etmedi.

O yıllarda konservatuvar müdürümüz, özellikle dış ülkelerde "kadife tuşeli piyanist" olarak isimlendirilen Mithat Fenmen'di. Çok zarif, kibar bir insandı. Konservatuvar öğrencisi olmadan önce de onun konserlerini büyük bir zevkle dinlerdim. Öğrencisi olmayı çok isterdim, ama Saime Eren Hanım'ın öğrencisi olmuştum. Yine de Chopin çalmaya başladığım yıllarda özellikle çok iyi bir Chopin yorumcusu olan Mithat Fenmen'le de çalıştım.

50'li yıllarda komünizm, ürkütücü bir canavar, öcü gibi tanıtılırdı ve kimse sözünü bile edemezdi. Solcu olmak çok büyük bir suç sayılırdı. İhbar üzerine evleri basar dururlardı. Sakıncalı buldukları kitapları yakarlardı. Annem evdeki Nazım, Gorki vb yazarların kitaplarını saklardı korkudan. Büyük ozanımız, yazarımız Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali de aynı yıllarda rahmetli Ferhunde Erkin'in piyano öğrencisi idi. Sonradan müzikoloji profesörü ve *Cumhuriyet*'te eleştirmen oldu; bir dönem Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nun genel sanat yönetmenliğini yaptı. Bazı fanatik öğrenciler, "Komünistin kızı" diye Filiz'e akılları sıra hakaret ederlerdi. O da kendi kabuğuna çekilir, sessiz sakin kimseye bulaşmaz, çok çalışırdı.

O'nu çok severdim. Annem ve babam Filiz'in anne babasını çok iyi tanırlar ve görüşürlermiş. Annem, "Filiz üç yaşında iken evde yalnız kalır, biz gezmeye çıkarken de minicik sesiyle opera aryası söylerdi. O zamandan belliydi ne olacağı" derdi.

Bir ara ikimiz de çok zayıf olduğumuz için kilo alalım diye annelerimiz (ikimizin de babası yoktu) bizi prevantoryuma göndermişti. Filiz, efendi efendi istirahat eder, bense aşırı yaramazlığım nedeniyle ağaç tepelerine tırmanır ya da prevantoryuma kömür getiren arabanın peşine takılırdım. 15 günlük süre sonunda Filiz kilo almış, bense belki vermiş olurdum, üstüne üstlük.

Piyano öğretmenim iyi niyetli fakat ne yazık ki öğretme yeteneğinden yoksundu. Daha ileri sınıflarda iken Chopin yorumu için, önceden de sözünü ettiğim gibi Mithat Fenmen'in yardımını rica etmiş, onunla çalışmıştım. Saime Hanım derste Chopin'i çalmamı istemiş ve sonra da gereksiz bir kusur bulmuştu. Bense ilk kez isyan etmiş ve piyanonun başından kalkarak, "Buyurun siz çalın lütfen!" demiştim.

Saime Hanım pek şaşırmıştı, zira benden şimdiye dek böyle bir davranış görmediği gibi, benden çok memnun olduğunu her fırsatta söylerdi. Çaresiz oturdu ve doğru dürüst çalamayıp kalktı, "Sen daha iyi çalarsın tabii" filan gibi gene gereksiz bir şeyler geveledi.

Sonraları Mithat Fenmen'in yerine müdür olan Fuat Turkay zamanında kendisine başvurmuş, piyano öğretmenimi değiştirmesini rica etmiştim. Turkay, yönetmelik gereği ancak öğretmen öğrencisinden memnun olmazsa böyle bir değişikliğin olabileceğini, öğrenci memnun olmasa da öğretmen değiştiremeyeceğini söylemişti. Ne büyük adaletsizlik değil mi?

Ritmik öğretmenimiz Neriman Aksoy'du. Hain bir kurşuna hedef olup aramızdan ayrılan çok değerli insan Prof. Muammer Aksoy'un ilk eşi idi. Neriman Hoca'dan ötürü Muammer Hoca'yı da tanımış ve çok sevmiştim. Neriman Aksoy İsviçre'de eğitim görmüş, değerli bir ritmikçi idi. Derslerinde bayağı zorlanır, fakat çok da iyi öğrenirdik. Öğ-

renciler arasında, "Eski mezunlardan Kerim Afşar ile" ilişkisi olduğu söylenirdi. Zaman zaman okula gelen Kerim Afşar'ı görünce kıkır kıkır güler, "Hocanınki geldi" diye dalga geçerdik.

Ben konservatuvara yeni girdiğim yıl Muvaffak Falay'ın son seneleri idi sanırım. Gizli gizli caz çalardı hep. Caz çalmak yasaktı öğrencilere. Yakalanan, bir iki ihtardan sonra atılıyordu okuldan. Muvaffak Falay da işte bunlardan biri olmuştu yanılmıyorsam. Amerika'ya giden Muffy, bugün caz dünyasının en ünlü isimleri ile birlikte anılıyor.

Melih Gürel de sınıf arkadaşlarımdan biriydi. Bu çok yetenekli kornist ilerde Paris'te aranjör ve kornist olarak kendini kanıtlayacaktı. Yıllar sonra konser vermek üzere gittiğim Avustralya'da Sidney'in en ünlü gece kulübünde çok ünlü triosu ile beraber çalışırken karşılaştık kendisiyle. Bu konuya ilerde yine geleceğim.

Okulda yatılı olmadığım halde geç saatlere kadar çalışıp eve dönmekten korktuğum için bir iki kez kalmışlığım olmuştu yatakhanede. Pek de keyifli olmuştu doğrusu. Cebeci'de olan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın pek yakınında bir aile gazinosu vardı. Geceleri herkes yattığında gazinoda avaz avaz şarkı söyleyen şarkıcıdan geç saatlere kadar uyumak mümkün olmadığından hep yakınırdı yatılı öğrenciler. Ben de tanık olmuş, yatılı olmadığıma şükretmiştim.

Bizden büyük sınıflarda olan Talim Terbiye Başkanı Vildan Aşir Savaşır'ın kızı Ayşe Savaşır da konservatuvarda piyano öğrencisi idi. Ayşe yegâne klavsenistimizdi ilk zamanlar, artık başkaları da yetişti. Amerika'da ünlü Wandal Landowska'den ders almıştır. Bir gece yatakhanede yatarlarken yine olmadık saatte gazinodaki hatun kişi çığırmaya başlamış, avaz avaz, "Arabaya taş koydum civanım..." diye. Tam uyumak üzere olan Ayşe birden sinirlenip "Biri de sana koysa da biz de rahat uyku uyusak" demiş. Kızlar basmışlar kahkahayı. Ertesi gün bütün konservatuvarın ağzında Ayşe'nin uyku sersemi yaptığı espri dolandı. Ayşe çok keyifli, sakin görünümünün altında gırgır, üstelik de güzel bir kızdı.

Koro derslerinde birçok bölüm öğrencisi bir araya geldiğinden yaş farkı olurdu öğrenciler arasında. Örneğin piyano öğrencisi ile kompozisyon öğrencisi arasında epey yaş farkı olabilirdi. Kalabalık da olurdu o dersler. Yine bir koro dersinde elebaşı Ayşe olmak üzere kâğıttan koca koca kurdeleler takmıştı kızlar. Bizler küçük olduğumuzdan çekinirdik biraz. Herkes kıkır kıkır gülüyordu. Koro öğretmenimiz Zuckmayer yarım yamalak Türkçesi ile bağırmaya başladı. Herkes daha beter azınca o kadar sinirlendi ki piyanoya olanca hızıyla vurunca, bir teli koptu piyanonun. Artık herkes kriz halinde gülüyordu. Bu sefer çantasını fırlattı, çanta açılıp içinden leblebiler, kahveler saçıldı. Zavallı Zuckmayer çılgına döndü. Zaten kırmızı olan yüzü daha da çok kızardı. Başa çıkamayacağını anlayınca ağlamaklı bir yüzle kapıyı çarpıp sınıfı terk etti. Müthiş bir acıma duygusu kaplamıştı içimi.

Ama sonradan Zuckmayer intikam almış, sınıfta otorite kuramamasının acısını kat kat çıkartmıştı bizden. O yıla kadar sınavsız olan koro dersini bırakmıştı. Yerine ünlü kompozitörümüz Adnan Saygun gelecek ve bu ders bundan böyle sınavlı olacaktı. Adnan Saygun'a hayrandık.

Sonradan konservatuvarda piyano öğretmeni olan ünlü tiyatro adamımız Mehmet Ulusoy'un ablası Tülin Ulusoy'la iyi arkadaştık. Adnan Saygun'un kompozisyon dersi verdiği günlerde, onun sınıfının kapısına bahçeden kopardığımız çiçeklerden koyardık. Herhalde hiçbir zaman bilemedi bu çiçekleri kimin koyduğunu. Hayran olduğumuz Saygun, koro öğretmenimiz olunca ilk işi, Paris Konservatuvarı'nda okunan *Solfeige de Solfeige* kitabını bu derse koyması oldu. Artık keyifli koro dersleri tarihe karışmıştı. Zuckmayer'i çok aradık ondan sonra tabii...

Müzik tarihi dersine rahmetli Mahmut Ragıp Gazimihal gelirdi. Gazimihal, şişman, bir ayağı sakat, çok sempatik bir öğretmendi. Dersleri hem anlatır hem de anlattığı klasikçilerden plaklarını çalarak örnekler verirdi. Epey sıcak bir gün, açık pencereden giren bir sinek, o sırada ağzı açık uyuklayan

hocanın ağzına girivermiş, sıçrayan hoca büyük bir telaşla neye uğradığını şaşırıp tükürerek, "Vay namussuz sinek, bula bula benim ağzımı mı buldun?" demişti. Bizlerle beraber o da gülmüştü. "Canım hocam, nur içinde yat!"

Tarih öğretmenimiz Hüseyin Namık Orkun'du. Çok değerli bir tarihçi idi. Dudağından eksik etmediği purosunun dumanı beyaz saçlarını yer yer sarıya dönüştürmüştü. Babacan bir adamdı. Bir gün derste şarkı ile türküyü açıklaması çok ilgimi çekmişti. "Şarkı, Şark'a ait 'şarkî'den geliyor, türkü ise Türk'e ait, 'Türkî'den geliyor" demişti. Hâlâ çok mantıklı özet bir açıklama gelir bu bana.

Okulda şan öğretmenlerinin de dikkatini çekmiştim. Alman olan Madam Böhm bana gönüllü ders vermek istemişti. Asıl öğrencilerinden artırdığı zamanlarda bana ders veriyordu. Tıslayarak diyafram çalıştırmakla başladı işe. Daha sonraki çalışmalarda, "Sen çok iyi mezzosoprano olabilirsin" diyordu bana.

Konservatuvar arkadaşlarımızla bazen okulun düzenlediği pikniklere katılır, çok eğlenirdik. O yıllarda diskotekler yoktu. Evlerde danslı partiler düzenlenirdi. Bir gün bir mahalle arkadaşım kapının altından bir pusula atmıştı. Şimdi ismini anımsayamadığım arkadaşın evinde bir parti varmış, "Sen de gel, o da geliyor" yazıyordu pusulada. O dediği, coğrafya öğretmeninin oğlu Alp'ti tabii. Yazıyı benden önce ağabeyim görmüş, onun kim olduğunu anlamıştı. Yine de beni götürdü. Zaten hiç yalnız bırakmazdı.

Partide Deniz de (Adanalı) vardı. Ben biraz çoluk çocuk kaldığımdan Alp daha ziyade Deniz'le dans ediyordu. O da alımlı kızdı doğrusu. Alp beni dansa kaldırmış mıydı, kaldıracak mıydı bilmem, ama ağabeyim aniden, "Haydi eve dönelim" diye ültimatom verdi. Aklım orada kalarak, çaresiz kalktım. Evde ağabeyim bir yandan beni teselli ederken, "Şu kızlar da nedense hep böyle hava atan erkeklerden hoşlanır" diyerek ondan pek hoşlanmadığını belirtiyordu.

Ağabeyim o arada bir de Jean Jacques Rousseau tutuşturmuştu elime, "Al oku!" diye, onu okuyup vazgeçeceğimi

ümit ederek. Birtakım aşk tanımlamaları vardı kitapta. "Aşk mum alevine benzer" falan filan.

O sıralar Nevit Kodallı'nın *Atatürk Oratoryosu*'nun dünya prömiyeri için çalışmalar başlamıştı Ankara Devlet Opera Binası'nda. Pembe renkli bu binada adı üstünde operalar oynadığı gibi, başka konser salonu olmadığından konserler de orada verilirdi. Koro için konservatuvardan da öğrenci seçip almışlardı. Koro Şefi İtalyan Camottzo idi. Madam Böhm sayesinde ben de seçilenler arasındaydım. Bir süre onunla çalıştım. Bir gün konservatuvardaki döner odalar denilen bölümde (merdivenler döne döne çıktığı için bu ismi almış olmalı) arkadaşlarla, çalışmak için odaların boşalmasını beklerken gevezelik ediyorduk. Rahmetli opera sanatçısı tenor, balet Sait Sökmen'in ağabeyi hafif renkli arkadaşımız Cemil Sökmen ders yaptığı ünlü şan öğretmeni Elvira de Hidalgo'nun odasından çıkarak yanıma geldi. "Esin, seni Madam Hidalgo görmek istiyor" dedi. Şaşırdım, "Hoppala bu da nerden çıktı" dedim. Doğrusu ürkmüştüm. Zira çok sert bir insan olduğunu biliyordum. Kaç kez öğrencilerini dersten kovup arkalarından şan nota kitaplarını kafalarına doğru fırlattığına tanık olmuştum. Allahtan çocuklar hiç isabet almamışlardı. Kitaplar genellikle ciltliydi çünkü.

Cemil, "Korkma canım sadece seni dinlemek istiyor; konuşma tonundan, sesinin güzel olabileceğini düşünmüş" dedi. Büsbütün korktum, ya sesimi beğenmez de benim de kafama kitap atarsa diye. Cemil üsteleyerek, "Haydi bekletip de kızdırma, içeri girelim" dedi. Çaresiz Cemil'le birlikte içeri girdik.

Hidalgo, yusyuvarlak, fakat daima makyajlı ve şık giyinen bir kadındı. Erkek öğrencilerden, özellikle renkli arkadaşımız Cemil'den pek hoşlanırdı. Kız öğrencilerin canına okurdu. Ünlü Maria Callas ve İtalya'nın en ünlü operacıları arasına girmeyi başarmış Leyla Gencer'in de hocası olan Hidalgo, gençliğinde Caruso ile sahneye çıkmış, çok önemli ve büyük bir isimmiş. Beni görünce, otoriter bir tavırla piyanonun başına geçmemi işaret etti ve sesimi sınamak üzere çalmaya baş-

ladı. Madam Böhm'den deneyimli olduğum için kolaylıkla istediği egzersizleri yapmaya başladım.

Bana, "Senin ses koloratur" dedi. Boş bulunup "Nasıl olur? Madam Böhm, mezzo olduğumu söyledi" dedim. Hay söylemez olaydım. Çok kızdı. Yarım yamalak Türkçesi ile, "O ne anlar? Sende koloratur ses var" diye bas bas bağırdı. "Sen her gün gelecek bana, sana ders vereceğim" dedi. Korkudan ne diyeceğimi şaşırdım. "Peki!" deyip çıktım.

Sonradan Cemil, Hidalgo'nun sesimi çok beğendiğini ve böyle değerli bir öğretmenden çok yararlanacağımı ve de böyle bir şansı kaçırmamam gerektiğini öğütledi bana. Gerçekten sesimi beğenmiş olmalıydı, zira bunda hiçbir menfaati yoktu. Bana paralı özel ders vermiyordu. Asıl öğrencilerinden 5'er 10'ar dakika çalarak bana her gün ders vermeye başladı. Böylece Madam Böhm'den, Madam Hidalgo'ya ve de mezzosopranoluktan, koloratur sopranoluğa transfer olmuştum.

Genç kızlık hevesiyle saçlarımı, o yıllarda moda olduğu gibi Gina Lollobrigida gibi yaptırmıştım bir gün. Hidalgo'nun dersine de o saçlarla gitme gafletinde bulundum. Beni görür görmez, "Oh la la! Sen Lollobrigida? Burası Hollywood?" diye bağırıp beni dersten kovdu. Kız öğrencilere karşı çok sertti. Söylediğim gibi Cemil'i pek sever, ara sıra spagetti yemeğe evine davet ederdi. Cemil çok sempatik, tatlı, renkli bir zenciydi. Babası sarışın bir kahve tüccarı imiş. Fransız Ginesi'ne kahve ticareti yapmak için gittiği sırada kabile reisinin kızına âşık olmuş. Reis durumu öğrenince onları evlendirmiş. Böylece –annenin genleri kuvvetli olmalı ki– hiçbiri koyu renkli olmamakla beraber bütün kardeşler zenci olmuşlar. Eski futbolcu Suphi, balerin kız kardeşleri ve Sait Sökmen de öyle. Kerim Afşar, yazları güneşten bayağı koyu renk olurdu. Cemil'in yanına gider, "Sen ne biçim zencisin? Ben senden daha zenciyim" diye ona takılırdı. Gerçekten de ondan koyu olurdu. Yine okuldan arkadaşım ve sonradan açtığı dans ve jimnastik dershanesinde de hocam olan Sait Sökmen'e "Yamyam" derdim. O da bana "Dekolore zenci" der-

di. Aslında bu ismi bana Caddebostan Amerikan Kız Kampı'nda doktor ve de kampçı olan, plastik cerrah Profesör Güler Gürsu takmıştı.

Evvet! Gelelim yine Nüvit Kodallı'nın *Atatürk Oratoryosu* dünya prömiyerine. Koroya konservatuvar öğrencileri arasından seçilmiştim. Beni gece 20:30'da başlayacak olan oratoryoya Alp götürmek istemişti. Opera Sıhhiye'ye çok yakındı. Yürüyerek gitmiştik. Ertesi gün için sinemaya götürmek üzere benden söz almıştı. Oratoryoda Koro Şefi Camottzo yakamıza takmak üzere bizlere beyaz karanfil dağıtmıştı. Çok alkışlandı oratoryo.

Ertesi gün sinemaya gittik Alp'le. *İnsanlık Suçu* oynuyordu: Montgomery Cliff ve Shelley Winters. Sinemada filmi izlemekten çok, yan gözle Alp'i izliyordum. Heyecan içinde ceketime sıkı sıkı sarılmıştım. Oysa sinema sıcaktı. Alp bir ara, "Ceketini çıkarsana" diyecek oldu. Büsbütün sarıldım ceketime. Sanki benim kurtarıcımdı ceketim o an. Bana, "Sen flört edilecek değil, kapısı çalınıp annesinden istenecek kızsın" demişti. O sırada 16 yaşında idim. Sinemadan çıkınca iki yıl için Amerika'ya gideceğini, evlenip birlikte gitmemizi önerdi. Çok genç olmama ve de ona âşık olmama karşın, yaşımdan umulmayacak derecede mantıklıymışım demek. "16 yaş evlenmek için çok erken bir yaş. Dönüşünde 18 olurum. O zaman daha doğru olur evlenmemiz" demiştim. Tüm romantizmime karşın çok da gerçekçiymişim galiba.

Alp, Amerika'ya gitti. Sık sık mektuplaşıyorduk. Bir süre sonra mektuplar kesildi. Kardeşi, ağabeyinin orada bir Amerikalı kızla evlendiğini söyledi bana.

Çok üzülmüş, yemeden içmeden kesilmiştim. Bacaklarımda kırmızı lekeler çıkmaya başladı. Bir gün, sonradan Ercivan Saydam'la evlenecek olan konservatuvardan piyanist arkadaşım Madlen Erkip gelmişti. Bacaklarımı gösterip "Sivrisinekler yedi herhalde" dedim. Büyük bir telaşla, "Aman, onlar sivrisinek ısırığı filan değil, düpedüz 'eritem'! Ben de geçirmiştim" dedi. Ertesi gün annem beni apar topar aile doktorumuz Celal Ertuğ'a götürdü.

Sonradan Yeşiller Partisi'nin başkanı olan Prof. Celal Ertuğ, "Aman kızım bunlar zafiyet başlangıcı, yoksa birine mi âşıksın?" dedi gülerek. Annem beni sıkı bir bakıma aldı tabii. Öylesine besledi ki artık giydiğim ipek çoraplar bacaklarımdan düşmüyordu. Tüberküloz korkusundan, annemin sözünden çıkmıyordum hiç. Bir süre yatak istirahati yaptım. Cemil Sökmen ziyaretime gelip Modest Mussorgsky'nin *Bir Sergiden Tablolar*'ını getirmişti. Evet, hastalığım kara sevdaydı. Ve de annemin anlayışlı, dostça yaklaşımıyla paçayı kurtardım.

18 yaşıma geldiğim sırada dönmüştü Alp Amerika'dan. Benimle görüşmek istemiş, durumu açıklamıştı. Çok sıkıntılı ve mutsuz görünüyordu. "Amerika'da, sanıldığı gibi serbestiyet yok" demişti. "Bir kazadır oldu; kızın ailesi de evlenmeye mecbur etti beni." Sonra yine Amerika'ya döndü. Askerliğini yapmadığı için vatandaşlıktan atılmıştı.

O'nu hiçbir zaman unutamamış, şiir, öykü yazmaya o zamanlar merak sarmıştım. Yıllar sonra kısa bir süre için Türkiye'ye geldiğinde beni buldu. Gözyaşları içinde, "Seninle evlenmemiş olmam, yaşamımın en büyük kaybıdır" dedi.

Sonra yine yollarımız ayrıldı tabii. Kavuşulamayan aşklar değil midir zaten sürekliliğini koruyan? Hangi aşk vardır ki sonsuza dek sürsün? Hangi evlilik aşkı öldürmez?

Çekişmeli geçen bir öğrencilik...

Madam Hidalgo beni operaya almak istiyordu. Bu nedenle de bütün öğretmenlerle görüşmüştü, tiyatro derslerine (mimik, sahne, diksiyon, fonetik) girmemi sağlamıştı. Ayrıca çok meraklı olduğum ve sevdiğim için bale kurslarına da devam ediyor, sonradan Mithat Fenmen'le evlenen Miss Appleyard ve Mr. Lennon ile çalışıyordum. Konservatuvarda Madam Hidalgo sınıf atlatıp opera bölümüne almak istiyordu beni. Piyano öğretmenim ise beni bırakmaya bir türlü yanaşmıyordu. İki tarafa çekiştirilmekten bir hal olmuştum.

Ağabeyim Ankara Koleji'ni birincilikle bitirmiş, Amerika'da okumaya hak kazanmıştı. Onu yolcu etme hazırlıkları

Oktay Sinanoğlu, Yale Üniversitesi*'nde 26 yaşında profesör olduğunda bu fotoğrafıyla* life *dergisinde yer almıştır*

içindeydik annemle. Yolculuk günü gelip çattığında onu uçağa bindirdik, eve dönüşümüzde annem bir odaya, ben başka odaya kapanıp sözümona birbirimize belli etmeden ağladık. Yokluğuna alışmak çok zor gelmişti. Önce California Berkeley Üniversitesi'nde okumuş, oradan Yale'e davet edilmiş, sınıflarını atlayarak vaktinden önce mezun olmuştu. Ankara Koleji, mezun olur olmaz onu çağırmıştı. Kimya öğretmenine gereksinimleri vardı. ABD Başkanı devreye girmiş, bizim cumhurbaşkanımıza bir mektup yazarak Oktay Sinanoğlu'nun dâhi olduğunu, sıradan bir öğretmenlikle harcanmasının doğru olmayacağını belirterek, kendisine burs vermeye devam edeceklerini bildirmişti. Oktay Sinanoğlu, 26 yaşına geldiğinde Yale'in tam kadrolu profesörlerinden biri olarak *Time*'a kapak olmuş, dünyanın en genç profesörü ilan edilmişti. Bu bir rekordu. Ve bu rekor hâlâ Oktay'dadır.

Muhsin Ertuğrul

Ankara'da, Devlet Tiyatrolarına piyanist olarak girmek üzere başvurduğumda Muhsin Ertuğrul, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü idi.

Sekreteri Mefkure Hanım, "Bana söyleyin önce, Hoca'yı niçin görmek istiyorsunuz?" dediğinde "Hayır! Size söyleyecek bir şeyim yok, Muhsin Bey'le görüşeceğim" yanıtını vermiştim. Çok gençtim. Benim konuşma tarzım aykırı ve ilginç gelmiş olmalı ki Mefkure Hanım içeri girip Hoca'ya, "Aman ilginç bir kız geldi mutlaka hemen görüşün!" demiş. Bunu çok sonraları kendisi anlatmıştı. Muhsin Ertuğrul beni hemen içeri aldı.

"Tiyatrocu mu olmak istiyorsun?" diye sorduğunda, "Hayır, efendim piyanist olarak tiyatroda çalışmak isterim" demiştim. Tabii kısa bir süre sonra, o kendine has ilginç yöntemiyle beni sınadıktan sonra beni tiyatro oyuncusu olarak aldı Devlet Tiyatroları'na. Bir gün Mefkure Hanım, "Muhsin Hoca senin tiyatroda oynamanı istiyor, seninle görüşecek" dediğinde, "Ama neden? Benim eğitimim piyano ve şan, nereden çıktı şimdi tiyatro?" dedim. Sonra anladım ki itiraz hakkım olamazdı koca Muhsin Ertuğrul'a.

Dünkü Çocuk oyununda ufak bir rol vermişti. Oysa oyun çoktan çıkmış oynanıyordu. Bir başka oyuncunun rolünü vermişti bana. Kendisi de ışık locasından izlemiş beni meğer. Oyunculuğa başlamadan önce Benjamin Britten'in *Bir Opera Yapalım* çocuk operasında ünlü bestecimiz İlhan Usmanbaş'la dört el piyano çalıyorduk orkestra çukurunda. Sonra da İbsen'in *Nora* oyununda piyano çalıyordum. Muhsin Er-

tuğrul bir gün bana, "Orkestra çukurunda toz yutacağına sahnenin üstüne çık" dedi. Hoca'nın, "İnsan tiyatro mikrobunu bir kez almayagörsün bir daha iflah olmaz" demekle neyi kastettiğini sonradan çok iyi anladım tabii. Devlet Tiyatroları'nda 12 yıl oyunculuk yaptım onun döneminde.

Şimdiki Resim Heykel Müzesi ya da Türk Ocağı binasındaki Üçüncü Tiyatro'nun açılışında hoş bir olay olmuştu. Rahmetli Saim Alpago'nun başrolü üstlendiği bir oyunda oynuyordum. Oyun sonunda alkışlar bitmek bilmedi. Perdenin her kapanışında Saim Alpago bağırıyordu heyecanla, "Açsana ulan şu perdeyi, alkışları duymuyor musun?" ve perdeci habire açıp kapıyordu perdeyi. Kimse farkında değildi heyecandan, perdeyi açıp kapayanın kim olduğundan kimse haberdar değildi. Oysa perdeyi küfürler işiterek açıp kapayan Muhsin Ertuğrul'muş. O sırada hastaymış üstelik.

Muhsin Hoca turneye çıkacağı zaman sabah saat 4'te, 5'te kalkar, dekorcuların kumanyasını eliyle hazırlar ve turneye çıkacak oyuncularla beraber aynı otobüse binerdi. Sonraki genel müdürler makam arabalarından inmez oldular.

Muhsin Hoca'ya yetişmiş olanlar tiyatro aşkının, tiyatro disiplininin ne olduğunu çok iyi bilirler. Perde hiçbir zaman geç açılmaz, oyuncular daima oyundan iki saat önce bulunurdu tiyatroda. Ben bu alışkanlığımı bugün bile sürdürüyorum. Konserlerim öncesi daima en az iki saat önce giderim. Ve de yine hocadan edindiğim alışkanlıkla sahneye çıkmadan önce eğilir tahtaya vururum. Celal Yardımcı, Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde Muhsin Ertuğrul'a haber yollamış, "Beni kapıda karşılasın" diye. Hoca'nın yanıtı, "Ben kavas değilim" olmuş. Bize anlatmıştı nedenini. "İnsanlar geçmişlerini bilenlerden hiç hoşlanmazlar" demişti.

Haşim Hekimoğlu, ticaretle uğraşıyor diye bir ara, onu tiyatrodan çıkarmıştı Muhsin Hoca. Sonra bir başka aktörün turneye gitmemek için çevirdiği dolaplar ve yaptığı edepsizlikler ortaya çıkınca, aktörlüğe yakışmayacak bu davranışlar karşısında, "Yanılmışım, meğer tüccar olan Haşim değil bu zatmış" deyip Haşim Hekimoğlu'nu geri almıştı tiyatroya.

Bir kez nişanlılığım sırasında 39 derece ateşle yatıyordum, gece de oyun vardı. Annem beni yollamak istemedi doğal olarak. Kerim geldi ve annemin itirazlarına karşın beni alıp götürdü. Sahnede hastalığımı unutmuştum bile. Muhsin Hoca, "Hiçbir zaman perde kapanmaz!" derdi. Muhsin Ertuğrul, Kerim Afşar'ın kontratına beş yıl evlenmeme maddesi koymuş. Biz hafiften flörte başlayınca, bunu fark etmiş olacak, bizi hep aynı oyuna koymaya başladı. Turnelere de birlikte giderdik tabii...

Bursa'da Marcel Aimé'nin *Aşk Acısı* adlı oyunu sergilenecekti. Orada bir asil kadın, bir de yedi kez tecavüze uğramış bir fahişe rolü vardır. Muhsin Hoca bana, "Asil kadın rolünü sana versem, nasıl olsa senin tipin olduğu için rahatlıkla oynarsın, önemli olan tipine ters düşen bir rolü oynamaktır. Hadi bakalım Esin kızım, göster oyunculuğunu, fahişe rolünü veriyorum sana" dedi. Çok zorlandım. Ama o rol bana çok şey kazandırdı. Bir gün oyunda dilim sürçtü, elimde olmadan güldüm. Kerim duymuş, öfkeyle gelmişti de toparlanmıştım Allah'tan.

Bursa'da nişanlandık. Tabii Hoca'nın, "Yasağı kaldırdım, Esin olunca iş değişir" demesinden sonra. Bir süre sonra da İzmir'de turnede olduğumuz bir sırada Muhsin Ertuğrul'un nikâh tanıklığıyla evlendik.

Kerim'in *Genç Osman*'ı oynadığı dönemdeydi. Rol gereği kafasını kazıtmıştı. Daha da yeni evliydik. Hoca, "Kusura bakma evladım, alkışları teybe alıp dinletir sana Kerim, sen de onun kel kafasını unutursun!" demişti.

Aynı günlerde bir arkadaşımız beni sürekli telefonda işletiyordu. Ben de her seferinde yutuyordum. Çok da içerlemeye başlamıştım. Bir gün yine telefon çaldı. Açtım, "Evladım ben Muhsin!" der demez, "Hadi oradan, yutturamazsın bu sefer" diye bağırdım zafer kazanmış bir edayla. Yanıt, "Evladım, vallahi billahi ben Muhsin" dedikçe, "Hadi hadi yemezler!" diyordum. Neden sonra uyandım ki telefondaki gerçekten Muhsin Ertuğrul. Neyse ki mizah duygusu gelişmiş sevgili hocam kahkahalarla güldü işin aslını öğrenince.

Theatre Arts diye bir tiyatro dergisi çıkıyordu Amerika'da. Ben de aboneydim. Her dergide bir de oyun metni olurdu. O dergi Muhsin Hoca'ya çok büyük paralar teklif etmişti hayatını yazması için, ama Hoca nedense reddetmişti.

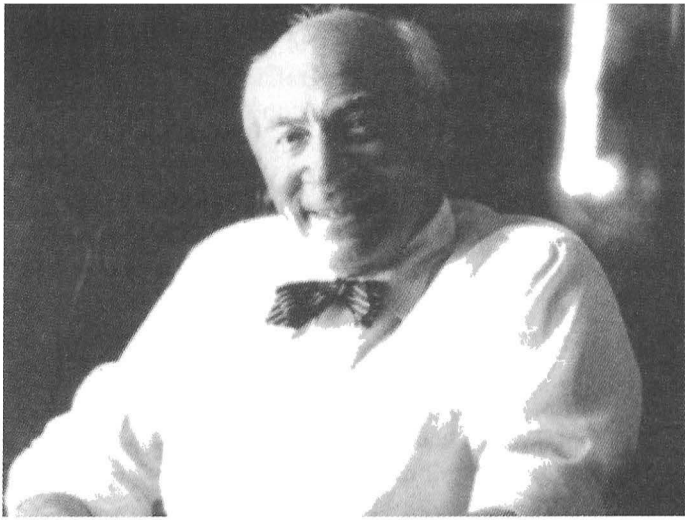
Muhsin Hoca'yı ziyarete gittiğimizde bize mürdüm eriği votkası ikram etmişti. Meğer kendi yapmış. Sonra bize de öğretmişti. Bir paket mürdüm eriğini bir hafta votkaya yatıracaksın, sonra da afiyetle içeceksin. Hoca içki koleksiyonu ve de puro etiketi koleksiyonu yapardı. Çeşitli marka puro etiketlerini masa camının altında sergilerdi. Bir kez, ikram ettiği içkiyi, bir papazın kırlardan topladığı çiçeklerden yaptığını söylemişti. İçimi çok zor, fakat kokusu çok güzeldi.

Muhsin Hoca'nın Devlet Tiyatroları'ndan istifası da yine kendisine ters gelen bir davranış yüzündendi. Ayrılışı sonrasında zengin bir işadamı, Muhsin Hoca için bir tiyatro kurmaya karar vermişti. Bu özel tiyatronun kadrosunda en başta ben vardım. "Kerim yerinde kalsın, ne olur ne olmaz ikinizi birden ayırmayayım Devlet Tiyatrosu'ndan" demişti. Haklı da çıktı. Nedense bu iş gerçekleşemedi.

Kerim, görevli olarak İngiltere'ye gitmişti, tabii maaşı da. Konuk sanatçı olarak oynadığım *Fantastics* isimli müzikalden sonra şarkıcılık teklifi aldım. Uzun direnmelerden sonra kabul ettim. O sırada Cüneyt Gökçer genel müdür olmuştu. Ben Devlet Tiyatrosu'nda oynuyor, oyundan sonra da Key Club olan Bulvar Palas'ta şarkı söylüyordum. İtalyanca, Fransızca, İngilizce şarkılar...

İlhan Selçuk, rahmetli Ruhi Su ve Kerim'in de önerisiyle halk müziğine yöneldim. Ruhi Su ile çalıştım. Ve giderek repertuvarım folk ağırlıklı olmaya başladı. Tabii modernize ederek söylüyordum. Bu arada Muhsin Hoca'yla dostluğumuz sürmekteydi. Yine sık sık ziyaretine gidiyorduk Kerim'le.

Hoca'nın benim şarkıcılığıma ilişkin en ufak bir söz söylemeyişi dikkatimi çekiyordu. Deli olacaktım. Azarlasa bile razıydım, yeter ki ne düşündüğünü bileyim. Sormaya da bir türlü cesaret edemiyordum. Birkaç kez eşi Handan Abla'ya

Muhsin Ertuğrul

sordum. "Vallahi Esin'ciğim bana da bir şey söylemedi bu konuda" demişti. Demek ki memnun değildi bu işten...

Sonradan İhsan Sabri Çağlayangil'in görevlendirmesiyle gittiğim Budapeşte'de kaldığımız otelin restoranında kime rastladım dersiniz? Muhsin Ertuğrul'a. Gözlerime inanamadım. Hemen yanına gittim. "Bunca zamandır cesaret edip de soramadığım şeyi, işte burada, Budapeşte'de soruyorum. Benim şarkıcılığım konusunda ne düşünüyorsunuz?" dedim. Gözleri parladı. "Çok memnunum şimdi, çok iyi bir yoldasın" dedi de yüreğime sular serpti. Sonradan Budapeşte Büyükelçisi Veysel Versan'dan duyduğuma göre, Muhsin Hoca'ya benim konserimden ve başarımdan söz etmişler. "Ayağa kalktı, dolaştı, tahtaya vurdu" dediler. Canım hocam, ben de sizden öğrendim bu tahtaya vurmayı... Özellikle de sahneye çıkmadan önce!

1992, Muhsin Hoca'nın 100. doğum yılı idi... Etkinlikler bütün yıl sürdü. 4 Mart'ta Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda onun yaşamına ilişkin bir oyun sergilendi. 5 Mart'ta da Ce-

mal Reşit Rey Tiyatrosu'nda Mengü Ertel'in sergisi vardı. Şakir Eczacıbaşı'nın Muhsin Ertuğrul fotoğrafları önünde eski günlere daldım gittim. Son fotoğraflarından birinde dimdik ayakta duruyor; arkasında da Haldun Taner. Ne garip! Muhsin Hoca ilk evliliğimin tanığı, Haldun Taner ise ikinci evliliğimin tanığı olmuştu. Handan Uran Ertuğrul geldi. Koştum, yanına gittim. Şarkıcılıkla ilgili o günlere ilişkin anılardan açıldı söz. Handan Abla, "Seni her zaman sevmiş ve takdir etmişti Muhsin Bey!" dedi. Ne kadar mutlu olduğumu anlatamam.

Muhsin Hoca Kerim'i de, beni de çok severdi. Evlendiğimiz zaman kocaman güzel bir fotoğrafını armağan etmiş, "Esin, Kerim çiftine" diye de imzalamıştı. Bize geldiği bir gün, "Peki ayrılırsak bu resim ne olacak?" diye sordum hınzırlık olsun diye. "Ayrılmayın diye böyle yazdım" demişti.

Canım hocam, biz ayrıldık ve fotoğraf Kerim'de kaldı.

Danny Kaye ve Kerim Afşar

Muhsin Ertuğrul'un sekreteri Mefkure Kuntol, çok ilginç, son derece kültürlü, kendine özgü bir insandı ve de Muhsin Hoca'nın sağ koluydu. Hoş bir kadın olmasına karşın hiç evlenmemişti. Hiçbir erkekle de bir ilişkisi duyulmamıştı. Muhsin Hoca'ya gizliden ilgi duyduğu söylenirdi. Ne dereceye kadar doğruydu bilinmez.

O'nu çok severdim. Tiyatroya piyanist olarak ilk girdiğim aylarda aşırı çekingenliğim yüzünden bir türlü vezneye yaklaşıp paramı alamıyordum. İki ay kadar paramı alamadım. Bir gün bunun farkına varan Mefkure Hanım, "Alnının teriyle kazandığın parayı almaya utanacak ne var ayol?" dedi ve beni kolumdan tutup götürdü vezneye.

Bir yılbaşı gecesi, Mahmut Tâli Öngören'in evinde toplanmıştık. Kerim'le yeni evliydik. Mahmut, Kerim, Mefkure Hanım tiyatro hakkında koyu bir sohbete dalmışlardı. Bense dans etmek istiyordum. Alışık olmadığım için içtiğim içkiden sarhoş olmuşum. O yıllarda hulahop modası vardı. Hani şu bele takıp çevrilen renk renk büyük plastik çemberler. Nasıl olduysa Mahmut'un evinde de bir tane vardı. Onu alıp bir güzel çevirmeye başladım müzik eşliğinde. Onlar da konuşmayı bırakıp beni izlemeye başladılar. Mefkure Hanım sonradan sarhoş olduğumu fark edip eliyle yaptığı bir de sade kahve içirdi bana. Ama ertesi gün Muhsin Hoca'ya yetiştirmiş tabi, "Sizin mahcup kızı dün gece görmeliydiniz" demiş.

Ankara Devlet Tiyatrosu'na girdiğim yıl Kerim Afşar da bana kol kanat germeye başlamıştı. Ağabeylik yapıyor, beni kolluyordu. Bir gün Ankara'ya Danny Kaye'in geleceğini öğ-

rendik. Filmlerinden hayran olduğum, benim için en büyük komedyen Danny Kaye. Ve de Opera Binası'ndaki Büyük Tiyatro'da bir gösteri yapacaktı bale öğrencileriyle birlikte. Gösteri saati geldiğinde hepimiz heyecanla kulise yığıldık. Kerim, yine bütün ağabeyliği ile bana kulisin önünde yer ayırdı. Danny Kaye, sahnenin ortasına bir iskemle koyarak oturdu ve "Mefkure Hanım gelip onu öpmezse hiçbir şey yapmayacağını" ilan etti. Mefkure Hanım'ın erkeklere karşı tutumunu nasıl fark etmişse? Tabii Mefkure Hanım'ı koydunsa bul! O, daha baskın çıkmıştı. Danny Kaye çaresiz, bin bir espriyle programına koyuldu. Genç ve çiçeği burnunda bir Danny Kaye, minik bale öğrencilerinin arasına katılıp onlar gibi hoplayıp zıplayarak bütün salonu kırıp geçirmişti gülmekten.

Gösteri sabah saatlerindeydi yanılmıyorsam. Sonra Kerim Ağabey ile sohbet ettik bir süre. Ben ona kara sevdam Alp'ten söz ettim. O bana "Summer Time" dedi. Ya da ben mi ona söyledim *Summer Time* şarkısını ilk kez. İşte böyle böyle başlar zaten. Artık pek ağabey kardeş ilişkisine benzemez olmuştu ilişkimiz. Sonraları *Summer Time* bizim şarkımız olacaktı.

Kerim'in devreye girişinden önce, annemin İtalyanca çevirmeni olarak Basın-Yayın'da birlikte çalıştığı Savlet Aktuğ bana ilgi duyuyordu. Ben de ilgisiz sayılmazdım doğrusu. Hoş, esprili bir insandı. Aramızda epey yaş farkı vardı ama bu önemli değildi. Ne var ki onun çok çapkın olduğunu birçok yerden duyduğum için pek içim rahat değildi doğrusu. Genç bir birinci kâtip olarak Arap ülkelerinden birine tayin olmuştu. Ben de Caddebostan Amerikan Kız Kampı'nda yaz tatilini geçiriyordum. O aralar Kerim ziyaretime gelmeye başlamıştı kampa. Aslında Kerim beni, o yıllar konservatuvarda dekor kostüm hocası olan rahmetli Tarık Levendoğlu'na istemekle görevlendirilmiş!

Tarık Levendoğlu, babamın İtalya'da Başkonsolos olduğu dönemde eğitimi için İtalya'da bulunduğu sırada ondan yardım görmüş ve çok iyi dost olmuşlar. Yani aile dostumuzdu,

benim çocukluğumu bilirdi. Ve de o sırada eşinden ayrılmış, neredeyse delikanlı olan iki oğluyla oturuyordu. Onu çok severdim. Bu evlenme teklifi de nereden çıkmıştı? Üstelik kendinden çok genç ve yakışıklı olan Kerim'i aracı yapması da garipti. Nitekim aracı olayım derken, Kerim vicdan azapları çekerek de olsa işi kendine yontmuş, belki de olaylar kendiliğinden öyle gelişmişti. O aralar bana sık sık mektuplar gelmeye devam ediyordu Savlet'ten, ama bir kez daha mantığım ağır basmış, böylesine çapkın biriyle evlenemeyeceğimi anlamıştım. Üstelik çok kıskanç olduğu için benim tiyatro yapmama da engel olmak istiyordu.

Bir Bursa turnesinde *Aşk Acısı*'nı oynuyorduk. Yılbaşı gecesi de oyunumuz vardı. Oyundan sonra Çelik Palas'ta Kerim'le dans ederken tam 12'de ışıklar söndü ve Kerim parmağıma bir nişan yüzüğü takıverdi! Sürprizli şeyler yapmayı hep severdi. Ertesi gün otel odamdayken telefon çaldı. Annem. Ankara'dan arıyordu. Hiçbir şeyden haberi yoktu tabii. "Bak sana kimi veriyorum" dedi. Telefondaki ses Savlet'ti. İsviçre'ye tayin olmuş, gelip beni alıp, yıldırım nikâhı yaparak İsviçre'ye götüreceğini söylüyordu. "Geç kaldınız ben nişanlandım!" dedim, intikam alır gibi. Sonradan annemin anlattığına göre telefonu fırlatıp kapıyı da çarpıp çıkıp gitmiş. Annem onunla evlenmemi istiyordu. Biraz da duygusal nedenlerle tabii. Genç yaşta kaybettiği diplomat babama olan büyük aşkı nedeniyle ağabeyimin diplomat olmasını istemiş, olmayınca hiç değilse benim bir diplomatla evlenmemi istemişti. Ayrıca Savlet'i severdi. Aslında ben de onu çok sevmiş, ama daha önce de söylediğim gibi güvenememiştim.

Kerim'le nişanlandıktan sonra da birkaç kez Ankara'da karşıma çıkmış, "Henüz geç değil, at şu yüzüğü gel evlenelim!" demişti. Aslına bakarsanız annem de aynı fikirdeydi. Nedense Kerim'in beni mutlu edebileceğine bir türlü inanmıyordu.

Ama biz kimseyi dinlemedik. İzmir'de turnede olduğumuz bir sırada Muhsin Ertuğrul ve Tarık Levendoğlu'nun nikâh tanıklıklarıyla evlendik. Evet! Tarık Ağabey çok olgun

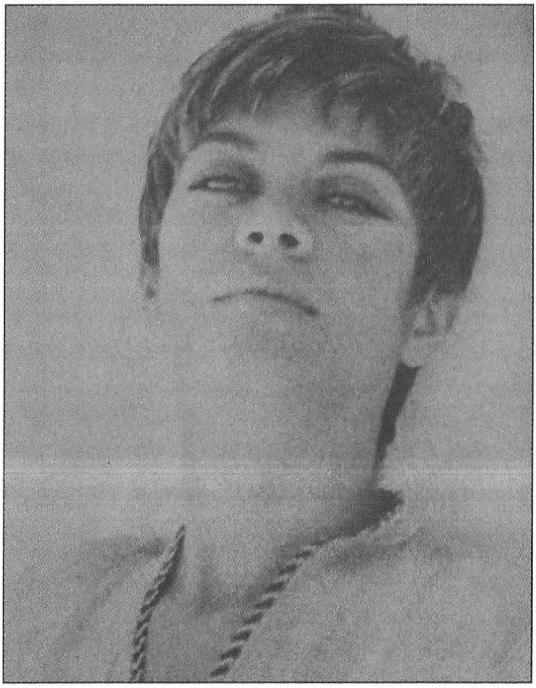
bir insandı ve sadece tanığımız olmakla kalmayıp evliliğimiz boyunca da bize destek oldu. En yakın dostumuzdu.

Savlet ise yıllar sonra bir Londra konserinde karşıma Başkonsolos olarak çıkacaktı. Bu kez o da evlenmişti, İnci isminde çok hoş bir hanımla. Sonra onunla da dost olduk. Savlet, çocuk ruhlu hoş bir insandı. Büyükelçiliği sırasında Aktur'da evimize gelmişlerdi. Onlar da bir ev almışlardı orada. Şimdiki eşim Şener, onun ilk karısı Leyla'yı iyi tanırdı.

Savlet hep Ermeniler tarafından tehdit edildiğinden, ölümünün onlardan olacağından endişe ederdi. Ama bir akşam televizyon haberlerinde öldüğünü öğrendik. Anlatamayacağım kadar üzülmüştüm. Burada böyle yazdığıma bakmayın. Ona hiçbir zaman ismiyle hitap etmez, "Sen" demezdim. Hep, "Siz" derdim. Garip bir saygı duyardım ona. Haberi alır almaz kızı Gülnur'u aradım. Onu dört yaşından beri tanıyordum. Çocuk bahçesine götürürdüm hep. Babasının gözünün içine bakar, bir dediğini iki etmezdi. Bazen onu da alıp yemeğe giderdik Savlet'le. Ağlayarak telefonu açan Gülnur telefonda sesimi duyunca daha beter ağlamaya başladı.

Cezayir'de evlerinin bahçesindeki büyük ağacın tepesine çıkmış, ağacın dallarını budayayım derken düşmüştü. Düştüğü zaman bile kendiyle dalga geçiyor, espri yapıyormuş. Cezayir'de yanlış tedavi ve mikrop bulaşması sonrasında Paris'teki bir hastaneye nakledilmiş, fakat bir hafta sonra ölmüş. Gülnur hıçkırıklar arasında anlattı hepsini, "Çocuk gibi adamdı" dedi. "Yaramaz çocuk gibi de öldü."

Türkiye'den Dünyaya

Metin Deniz'in objektifinden Esin Afşar

1969: İhsan Sabri Çağlayangil ve Macaristan

Dönemin Dışişleri Bakanı olan Çağlayangil tiyatroya olan tutkusu ile de tanınırdı. Kerim Afşar ve ben onu Bursa Valisi iken tanımıştık. Devlet Tiyatrosu ile Bursa'ya gittiğimizde oyunumuza gelmişti. Haldun Taner'in *Dışardakiler* oyununu oynuyorduk. Oyundan sonra bizleri kutladı. Ankara'da da tüm oyunlarımıza gelirdi.

Benim şarkı söylemeye başladığımı duyunca pek içerlemiş, bana sitemler yağdırmaya başlamıştı. "Vay efendim, tiyatro bırakılır mı?" Sonra da, "Bunu niçin yaptın? Para için mi?" der demez, "Efendim, lütfen önce gelip beni dinleyin, sonra görüşelim" diyerek onu ve eşini o sıralarda program yaptığım Marmara Gece Kulübü'ne davet ettim.

O günlerde, repertuvarımda halk müziğimizden modernize ettiğimiz türkülerimiz vardı artık. Program sonrasında beni kutlayarak, "Çok güzel bir iş yapıyorsun. Seninle övünüyorum, diplomatik sanatçı olarak parlamenterlerle birlikte Macaristan'a gidip konser verir misin?" diye sordu. Tabii sevinçle kabul ettik. Artık "Diplomatik Sanatçı" olarak neredeyse gitmediğim ülke kalmayacaktı.

Budapeşte'ye uçuş...

Dışişleri Bakanlığımızın isteği üzere Diplomatik Şarkıcı olarak ben de Budapeşte'ye davet edilen parlamento heyetiyle

birlikte uçağa biniyorum. Malev yolcuları içinde başka bir Türk heyeti daha var: Tekirdağ Valisi Sayın Kitapçıgil ve grubu... Sayın Kitapçıgil Budapeşte değil Sarospatak kentinin davetlisi... Çok tatlı bir eski öyküye dayanıyor bu yolculuğun nedenleri. Türk-Macar dostluğunu anlatan bir öykü. Ünlü Macar kahramanı Ferenç Rakoçzy, Avusturyalılara yenilince Osmanlılara sığınmış ve ölünceye kadar Tekirdağ'da yaşamış, Türklerden saygı ve sevgi görmüş. Geçtiğimiz yıl Tekirdağlılar bu ünlü kahramanın evini müze haline getirmişler. Bugün Rakoçzy'nin doğduğu şehir Sarospatak ile öldüğü şehir Tekirdağ kardeş kent ilan edilmiş. İşte bu güzel olayı kutlamak için Tekirdağ Valisi Macaristan'a uçuyordu bizlerle birlikte...

Bizim müzik topluluğuna gelince, bana sazıyla eşlik edecek olan ünlü folk kompozitörü Cemil Demirsipahi, gitaristim Doğan Canku ve sanat yönetmenimiz Erkan Özerman'dı... Macar Havayolları'nın uçağı Yeşilköy'den sabah 5'te kalktı. Gece hiç uyumadığım için uçağa biner binmez dalmış olmalıyım; bir sarsıntı ile gözlerimi açtığımda hostes Budapeşte Havaalanı'na indiğimizi anons ediyordu.

Uçaktan inerken çok sayıda gazeteci ve diplomatın karşılamaya geldikleri dikkatimi çekti. Sefaret mensupları ve Macar Dışişleri temsilcileri birbirinden güzel güller sundular. Buranın gülleri başka türlü güzel ve kokulu. Bizleri Macar Dışişleri Bakanlığı Sekreteri Tomas Gerics şeref salonuna davet etti. Son derece güzel Türkçe konuşuyordu. Hatta bir ara Karadeniz şivesiyle bizlere espri de yaptı. Türkçe'yi ülkemizde öğrendiğini, pratiğini ilerletmesi için de Rize'de işçilik yaptığını söyledi. Daha sonra Büyükelçilik Müsteşarı Mesut Bey ve İkinci Sekreter Atila Sunay'la birlikte sefarete gidip ikram ettikleri yorgunluk kahvesini içtikten sonra silindir biçiminde enteresan mimarisiyle Budapeşte'nin en modern ve güzel oteli olan Otel Budapeşte'ye yerleştik.

Budapeşte ilk anda bile bana çok ilginç ve romantik geldi. Otelimize giderken eski Macar imparatorunun 400

odalı sarayının yanından geçerken Tuna Nehri'ni gördüm. Kocaman köprüleriyle bu akarsu *Tuna Nehri Akmam Diyor* türküsünü anımsattı bana. Köprülerden biri ve onun hemen karşısındaki tünel için Macarlar espri yapıyorlar, "Bu tünel şu köprünün kılıfıdır, yağmurlu havalarda köprüyü tünel içine çekiyoruz" diye... Bir de aslanlı köprü var. Onun için şöyle bir efsane anlatıyorlar: Vaktiyle bu köprünün başında bulunan iki aslanı bir İngiliz heykeltıraş yapmış, fakat nedense aslanın dilini yapmayı unutmuş. Oradan geçen bir çocuk, "Bu aslanların dili nerede?" deyince, heykeltıraş utancından kendini Tuna'ya atmış... Macarlar oldukça esprili ve ince bir millet, memlekete Rus arabalarından başkası sokulmadığından, bunlara *Volga Mercedes* diyorlar...

Süper mini etekli kızları, o dönemde dünyayı kasıp kavuran Beatles saçlarıyla çılgın gençlik burada da göze çarpıyordu. Ancak diğer ülkelerdeki modayı mini etek ve saç şekli dışında takip etmedikleri anlaşılıyor (Avrupa ve Amerikan moda dergilerine hiç rastlamadık). Bu yüzden de benim Apaçi giysim çok ilgi çekti. Söylediklerine göre Macarca dilbilimsel olarak Türkçe'ye yakın bir dil. Hatta kulağa çarpan pek çok ortak sözcük de var. Tabii ki ben İngilizce konuşarak anlaştım.

Hemen ilk gün Budapeşte Radyosu'ndan arayıp bir röportaj ve program yapmak istediklerini bildirdiler. Biraz sonra da televizyondan telefon ettiler aynı istekle. Ertesi gün için randevulaştık ve bizi bekleyen Büyükelçilik mensuplarıyla konser vereceğimiz yeri görmek için otelden ayrıldık. İlgimi çeken ilk sözcük "Atilla" oldu, çünkü otelin yanındaki büyük caddenin ismi Atilla, Macaristan'ın en ünlü şarkıcısının ismi de Atilla idi... Sonradan öğrendiğime göre aynı isimde bir de tiyatro varmış.

Yollar boyunca Türklerden kalma birçok esere rastlanıyordu. Büyükelçilik binası Budapeşte'nin çok eski bir semtin-

de (Bir önceki hafta Napolyon devrine ait bir film çevrilmiş o sokaklarda). Nitekim bizim elçilik binası da 17. yüzyıldan kalma bir mimarlık örneği.

Eski bir borsa binasından bozma televizyon dairesindeki programım başarılı geçti. İki ayrı program yaptılar, bunlardan ilki canlı idi. İkincisi de film. Bu filmi Türkiye'ye de gönderecekler...

Önce İngilizce olarak bir söyleşi yaptım. Benimle söyleşiyi yapan sempatik kız, meğer Macaristan'ın pop müziği yapan en iyi şarkıcılarından Klara imiş ve Bulgaristan Festivali'ne katılacakmış. İlgimi çeken bir şey de hiç yabancı plak satılmamasıydı. Müzisyenler herhalde radyo yoluyla bu tür müziği öğreniyorlar dedim kendi kendime. Macar gençliği pop müziğe çok merak sarmış. Oldukça da başarılılar. Gece kulüplerinde genellikle İngilizce söylüyorlar şarkıları.

Yunus ve *Kara Toprak* adlı şarkıları pek beğendiler. *Yunus*'u Macarca'ya çevirmek istediler. Televizyonda beni sundukları programın adı "Ünlü Şarkıcılar Kulübü" idi... Bu program bir gece kulübünde geçiyor gibi bir hava veriyorlar... Salonda bulunanlar Macar sanat dünyasının tanınmış kişileri. İçlerinden biri şarkı söylüyor, diğerleri ona eşlik ediyor veya aralarında sohbet ediyorlar. Çok canlı ve ilginç bir programdı. Sunucu Klara, "Sevgili seyirciler şu anda kulübümüzde bir konuk var" demesiyle de beni anons ettiler.

Önce siyah bir gece elbisesi giydim, belimde Türk sanatının bütün inceliklerini rahatça gösterebilen gümüş bir kemerim de vardı. Daha sonra Sabiha Keyn'in kreasyonu olan 16. yüzyıl hattatlarından birinin eserinden ilham alınarak siyah boncuklarla işlenmiş –adeta eski yazı gibi– kırmızı gece elbisesi ve programın sonunda *Yok-Yok* adlı yine Sabiha Keyn'in bir kreasyonunu giydim. Elbiselerimin yanı sıra yüzüklerim de dikkat çekiyor ve mutlaka üzerine konuşuluyor-

du. Sabiha Keyn'in yarattığı *Yok-Yok* kostümüne ellerini sürerek hayranlıklarını ifade ettiler!

Radyodan, ama ne yazık ki ismini hatırlayamadığım sarışın, yapılı hoş bir hanım da bizimle idi. Bir ara programdan önce giyinmeme yardım için geldiğinde çok temiz ve güzel bir Türkçe duyup farkına varmadan cevap verdim. O an kendimi Türkiye'de sanmış olacağım. Birdenbire uyanıp hayretle, "Türk müsünüz?" diye sordum. Türk değilmiş ama 20 yıla yakın Türkiye'de yaşamış, Türkleri de çok seviyormuş.

Televizyon programından sonra elçilikte konser vardı. Biraz gecikmiş olacağız, telefon geldi. Kadeh kaldırmak için bizi beklediklerini bildirdiler. Derhal gönderdikleri araba ile yola çıktık. Kapıda sefire hanım karşıladı bizi.

Büyükelçi Veysel Versan ve eşi. Eşinin her haliyle zarif ve hoş bir hanım olduğu daha ilk anda belli oluyordu. Bu zarif sefiremizin ismi Mübeccel Versan'dı. Mübeccel Hanım, İzmir'in 1930'lardaki efsanevi belediye başkanı Doktor Behçet Uz'un kızıydı, üstelik kız kardeşi Ödel (Kaptanoğlu), benim Ankara Koleji'nden arkadaşım çıktı. Hem de çok sevdiğim bir arkadaş... İçeri girdiğimizde oldukça büyük bir kalabalıkla karşılaştık. Aşağı yukarı 70-80 kişi vardı diyebilirim. Bir grup terasta oturuyordu.

Elçiliğin içi çok zarif döşenmişti. Her bir köşesi bir sanat eseriydi. Değerli tablolar, Uzakdoğu'dan alınma gayet kıymetli biblolar, sefire hanımın yağlıboya bir portresi. Hele iç salonda ilk bakışta insanı korkutan doldurma kaplanlarıyla gerçekten nefis döşenmiş büyük bir salon... Seyahatte olduğu için daha önce tanışmak imkânı bulamadığımız sefir beyle tanışıyoruz. Sayın Elçi Veysel Versan da dönemin ünlü aktörlerinden Curt Jurgens'e benziyor.

Önemli Macar devlet büyüklerinin de bulunduğu bu resepsiyonda benim birlikte geldiğim heyetin başkanı İbrahim Şevki Atasagun ile eşi de var. Sayın Atasagun'un yanında oturan gözlüklü, yuvarlak yüzlü, oldukça sempatik kişi için,

1969'da dönemin Macaristan başbakanı Gyula Kallai ile

"Demirperde ülkelerinin en büyük üç adamından biridir" dediler. Konserimden sonra bana övgülerde bulunan bu zatın ismi Gyula Kallai idi. Eşi Madam Kallai çok hoş bir hanım. Kallai yıllar sonra Türkiye'ye, Cumhurbaşkanımızın davetlisi olarak gelmiş, bana da Liszt plaklarından oluşan, üstü kilim kaplı bir albüm göndermişti.

Yine sefaretten, aynı zamanda ressam olduğunu öğrendiğimiz Bayan Türkay, Ertuğrul Olcay Bey ve eşi Aysel Olcay resepsiyonda bulunanlardandı. Aysel Hanım iki buçuk yıldır Budapeşte'deymiş. Özellikle çarşılarını, en iyi şeylerin nerelerde olduğunu pek iyi biliyor. Bütün parlamento heyetimize bu konuda büyük yardımları olmuş.

Çok samimi ve güzel bir hava içinde geçiyor resepsiyon. Nihayet konser vakti geliyor. Kostüm değiştirmem için yol gösteriyorlar, sefire hanımın odasına gidiyorum. Aysel Olcay Hanım'ın yardımı ile Sabiha Keyn'in kreasyonu olan Yok-Yok'u giyiyorum.

Bu kostümün öyküsü kısaca şöyle: Bir gün Marmara Kulüp'e gelen Sabiha Hanım söylediğim *Yok-Yok* türküsünü çok beğenmiş. O güne kadar ismini duyardım, ama tanışıklığımız yoktu. Programdan sonra bana doğru gelerek, "Allah size uzun ömürler versin" dedi ve bundan sonra birkaç gece daha beni dinlemeye geldi. Bir gece de, "Size bir kostüm yapmak istiyorum. İsmini de "Yok–Yok" koyacağım. Acaba yarın provaya gelir misiniz?" dedi. Tabii memnuniyetle kabul ettim bu ince hareketi. Özellikle dış ülkelerde Türk sanatını göstermek bakımından, övünçle giydiğim kostümü bana armağan etmişti. Sabiha Hanım'ın ellerine sağlık.

Önce, 1969'da bana ilk ödülümü aldıran parçayla başladık: *Bana Seni Gerek Seni*. Bana eşlik eden değerli gitarist Doğan Canku idi. Kurulan mikrofon tertibatı çalışmadığından mikrofonsuz yaptım programı. Zaten pek de gerekmiyordu. Öylesine sessiz ve içten dinliyorlardı ki. İkinci parça *Kara Toprak* ve daha sonra Doğan Canku'nun derlemesi olan Azeri türküsü *Sarhoş Oğlan*. Cemil Demirsipahi eşliğinde, *Güzelliğin On Para Etmez, Yok-Yok* ve *Niksar*. Son olarak da gitar ve keman eşliğinde, Macaristan'da en popüler olan *Hajilike Rojafa* isimli Macar folk şarkısını söyledim. Macar folk şarkısında eşlik eden viyolonist Magyar Imre aynı zamanda Macaristan'ın en tanınmış kompozitörlerindenmiş. Benim ona armağan ettiğim *Yunus* plağıma, o da kendi bestelerinden oluşan bir uzunçalarla karşılık verdi.

Yok-Yok isimli türküdeki mimiklerim Macarların çok hoşuna gitti. Özellikle Macarca şarkı söyleyişim, Ekselans Kallai ve diğer ileri gelen Macarlar tarafından büyük bir sempati ile karşılandı. Ekselans ayrıca bu kadar kısa bir zamanda şarkıyı nasıl böylesine doğru telaffuz ettiğime şaştı. Ve beni yanına oturtarak, şarkının bir erkeğin söylemesi gereken kısmını kendisi söyleyerek tekrarlattı ve buna salonda bulunan diğer Macarlar da katıldılar.

Ertesi sabah Peşte anılarımı yazdığım bir sırada kapı vuruldu. Elindeki kocaman sepetten adeta görünmeyen vale be-

lirdi kapıda. Şaşırmıştım. Bu nefis güller Macaristan'ın en önemli devlet adamı, Gyula Kallai ve eşindendi. Önceki gece, konserden sonra verdiği bir buket gülle yetinmeyip ertesi sabah da otelime 40 tane siyah gülden oluşan koca bir sepet yollamıştı.

Radyo programı da başarılı geçti. Ulusal radyo için Türkçe yayınlar yapan kısımda, Türkçe olarak bir söyleşi yaptım önce. Daha sonra uluslararası radyo için program yaptım. Televizyon ve radyo yayını için, oradaki bir sanatçıya ödenen en yüksek ücret olan 4500 Forint ödediler bana. Ekim ayı için radyodan da ikinci bir teklif aldım.

Biraz da Macarların sanat hayatından söz edelim. Muhsin Ertuğrul'un önerisi üzerine, ulusal tiyatroda oynayan, Dostoyevsky'nin *İdiot (Budala)* adlı eserini izlemek istiyordum. Ne yazık ki programdan kaldırılmış. Metni bildiğim, oyunu da çok sevdiğim için, *Budala*'yı kaçırdığıma fazla üzülmedim. Onun yerine, Arthur Miller'in *After the Fall (Düşüşten sonra)* oyunu sahneleniyordu. Çok iyiydi oyuncular. Büyük bir zevkle seyrettim. Tiyatro konusunda oldukça ileri bir millet. Önceden Muhsin Hoca'dan ve eşim Kerim Afşar'dan da hep duymuştum. Kerim Afşar da geçen yıl Londra'ya giderken, birkaç gün kaldığı Budapeşte'de *Kral Lear*'i seyretmiş ve bana mektuplarında anlata anlata bitirememişti.

Operalardan Mozart'ın *Sihirli Flüt*'ünü, Ekselans Kallai'nin davetlisi olarak seyretmek onuruna erdim. Macar Parlamentosu ileri gelenleri ve Türk heyeti de dahil olmak üzere, resmi arabalarla kortej halinde gidilen operanın özel kapısından içeri girerek özel localara oturduk. Antraktta şeref salonunda ufak bir resepsiyon vardı. Çok güç olan bu operayı da, büyük bir başarı ile oynuyorlardı.

Bale olarak Delibes'in *Coppelia*'sını gördüm. Burada iftiharla söyleyebilirim ki bizde Devlet Opera Balesinin oynadığı *Coppelia* onlarınkinden hiç de aşağı değildi. Hatta yer yer çok daha iyi idi. Dekor ve kostüme gelince bizdekiler çok daha üstündü.

Birçok gece kulübünde dolaştığımız Budapeşte'de, müzisyenlerin tutumu garibime gitti. On on beş dakika çalıp yarım saat ara vermelerini anlayamamıştım. Yemek müziği yapan Çiganlarda da aynı şeyi fark ettim. Fırsat buldukça kaytarmak için saatlerine bakıyorlardı. Ruhen müzisyen olan bir milletin bu tutumu gerçekten tuhaftı. Sonradan öğrendiğimize göre, onlar da maaşlı devlet memuru idiler. Çarşılarda tezgâhtarların gevşek davranışları ve satış için hiçbir çaba göstermeyişleri de aynı sebepten ötürü imiş. Hatta bu yüzden ihtiyacımız olan fotoğrafçıyı, onlar da devlet memuru olduğu için bulamayıp sefaretin güzel yemekler yapan aşçısı Mevlüt Usta'yı fotoğrafçı olarak kullanmak zorunda kaldık.

Her şeye rağmen hiçbir dış etkinin yıkamayacağı kadar neşeli, canlı bir millet. Kadim ilişkilerimizin etkisinden olacak Türkleri de çok seviyorlar. Fırsat bulunca mağazaları da dolaştık. Giyim eşyası ucuz olmakla beraber pek zevkli sayılmaz. Daha önce de belirttiğim gibi modayla pek ilgileri yok gibi. Elişleri, hele goblen örtüler, çantalar nefis. Kristaller şaşılacak kadar ucuz ve güzel. Bir de orada plaklar çok ucuz. Bizde kolay kolay alamayacağımız uzunçalar klasik plakları bu kadar ucuz görünce deliye döndüm. İlginç olan bir şey de, yalnız turistlere sattıkları eski kraliçe ve prenseslerin yüzüklerinden kopya ettikleri kendilerine has işçiliği olan yüzükler –ben yüzüğe çok meraklıyım, malum... Hayret ettiğim bir şey de Budapeşte'de bir tek plak firması oluşu: Qualiton Plak Firması.

Son gün bizi Balaton Gölü'ne götürdüler. Macarlar bu gölü, "İnsanın ilk aşkına benzer, bırakılabilir ama unutulamaz" diye tanımlıyor. Şehirden 70-80 kilometre uzaklıktaki göle giderken Sanat Yönetmenimiz Erkan Özerman'ın tatlı esprilerine sefaret erkânı gülmekten kırılıyordu.

Göle ulaştığımızda öğle olmak üzereydi. Her taraf mis gibi gül kokuyordu. Göz alabildiğine yeşildi her taraf. Göl bir deniz kadar büyük, fakat hiçbir zaman denizin yerini tutamayacak kadar da bulanıktı. Ağaçları, çiçekleri, yemyeşil çimenleri, güneşlenen insanlarıyla romantik bir yerdi Bala-

ton. Güzel vücutlu bikinili kadınlar, genç kızlar bronz tenleriyle göze çarpıyordu... Kadınları daha mı güzel? Yoksa sadece tesadüf mü bilemem, ama pek yakışıklı erkek yoktu görünürde.

Restorandan çıkarken metrdotel Türk olduğumuzu öğrenince pek sevindi ve bize yarım yamalak Türkçesiyle, bir Nasreddin Hoca fıkrası anlattı. Adamcağızın büyük bir çaba sarf ederek fıkra anlatması pek hoşumuza gitti. Cana yakın, sıcak insanlar Macarlar. Genellikle tip olarak da bize yakınlar. Akşamüstü istemeye istemeye Balaton Gölü'nden ayrıldık. Bir süre sonra Budapeşte'den de ayrılacaktık zaten. İçime garip bir hüzün çökmeye başlamıştı. Kısa zamanda sevdim bu şehri. Tabii gördüğümüz yakınlığın da etkisi çoktu bunda.

Otelimize gidip eşyamızı topladıktan sonra mahzenden yapılma ilginç bir restorana gittik. Uçağımız gece yarısı kalkacağı için vaktimiz çoktu. Restoran tam bir şarap mahzenini andırıyordu. Liseli 15-20 kişilik bir grup avaz avaz şarkı söylüyorlardı, ellerindeki şarap bardaklarını kaldırarak. Belli ki bir şey kutluyorlardı. Aralarında yaşlıca bir bey de vardı. Anlaşılan o da öğretmenleriydi. Fakat o anda öğrenci öğretmen ilişkileri bir tarafa bırakılmış, herkes dostça ve rahat hareket ediyordu.

Sonradan öğrendik ki, gerçekten çocuklar o gün diploma almışlar ve onu kutluyorlarmış. Onların neşesi bize de bulaştı. Çiganlar bizim masamıza geldiğinde, öğrendiğim Macar şarkısını çalmalarını istedik ve onlarla birlikte söyledik. Onlar da buna karşılık *Üsküdar'a Gider iken* şarkısını çalmaya başlamazlar mı?..

Geceyarısına doğru Müsteşar Mesut Bey ve Birinci Kâtip Atilla Bey'le birlikte alana yollandık. Dostluklarını unutamayacağımız dostlara el sallayarak uçağa bindik. Unutamayacağım Budapeşte'den ver elini canım İstanbul!

Meg Sargent ve Kızım Pınar Afşar

Kerim'le evlendikten sonra Devlet Tiyatroları oyunculuğumu sürdürdüm. 12 yıl. Hamile olduğum zaman, ikimiz de kız bekliyorduk. İsmini de önceden belirlemiştik. Pınar. Ankara Koleji'nde okurken sınıf arkadaşlarımdan çok şirin bir kız vardı Pınar adında. Kızımın ismini onun için Pınar koymak istemiştim.

Hamileliğimin son aylarında tiyatrodan izinliydim. Bir gün annem röportaja gideceği Amerikalı bir sanatçıya beni de götürmek istemişti. Önce nazlandım, sonra siyah şık hamile elbisemi giyerek annemle Meg Sargent'in Çankaya'daki evlerine gittik. Gidiş o gidiş! Beş yıl süreyle Meg'le hiç ayrılmayacaktık. Uzun, ince, kızıl saçlı, mavi gözlü, 40 yaşlarında zarif ve ilginç bir kadındı. Yakışıklı bir havacı ile evliydi. Tiyatro ve müzikal oyuncusuydu. Ressamdı. Çok iyi Çin yemeği yapar, dikiş dikerdi. Yapamayacağı, üstesinden gelemeyeceği hiçbir şey yoktu adeta. Hiçbir anını boşa geçirmeyen bir insandı. Ben, zamanımı değerlendirmeyi ondan öğrendim.

Hamilelik devremde boş oturmaktansa bunu pekâlâ değerlendirebilirdim. İngilizce'den klasik müzisyenlerin yaşamlarını çeviriyor, radyoya program yapıyorduk. Meg de hamile halimle bir de tablomu yapmıştı yağlıboya. Sonra bir de Kerim'in portresini yaptı.

Çok çabuk kaynaşmış, yaş farkına karşın yakın arkadaş olmuştuk. Türkiye'den ayrılana dek. Ve sonrası, mektuplaşarak. Meg'in iki oğlu vardı, onun için de kız çocuğuna çok meraklı idi. Hep kızım olması için dua ederdi. Amerika'dan

Esin Afşar ve Meg Sargent

birbirinden güzel giysiler getirtiyordu, ama hep pembeler! Organze elbiseler, zıbınlar, neler neler... Hepsi de pembe! İlla ki kızım olmalıydı. Öyle bir hale geldik ki sonunda, "Eyvah! Ya kız olmazsa? Bunca hazırlıktan sonra Meg'e çok mahcup olacağım" diye kara kara düşünmeye başlamıştım.

Ay Herkese Gülümser oyununun galası idi. Kerim, Macide Tanır, rahmetli Yalın Tolga oynuyorlardı. Kerim, "Aktör adamın çocuğu prömiyerde doğar" diyordu. Doktorumla adeta pazarlık etmiştim prömiyere gidebilmek için. "Peki, ama oyundan sonra hemen hastaneye gel!" demişti; "Bir de sancıların sıklık derecesine dikkat et! Beş dakikada bir gelirse doğum yaklaşıyor demektir!" Kerim de çok yakın arkadaşımız olan Devlet Tiyatrosu oyuncularından rahmetli Tugay Aktüre'ye tembih etmiş, "Esin'le oturun, acil bir durum olursa hastaneye götürüver" demiş. Hem oyun seyrediyor hem de durmadan saati soruyordum sevgili Tugay'a (Nur içinde yatsın!). Annemi heyecanlandırmamak için onu da Meg'e ve kocasına emanet etmiştim. Herhangi bir durumda, ben çaktırmadan tiyatrodan kaçacaktım.

Ama aktör kızı Pınar Hanım düşünceli davrandı. Oyun sonuna kadar sabretti. Oyundan hemen sonra da Dr. Muzaffer Argun'un kliniğinin yolunu tuttuk.

Doğumdan sonra gözlerimi açtığımda (aslında hiç kapamamıştım ya) Meg Sargent gönüllü hemşire olarak mavili be-

Esin Afşar'ın (koltuktaki) kızı Pınar'a hamileliği sırasında Meg Sargent (yerde, soldaki), Rüveyde Sinanoğlu ile (yerde, sağdaki) röportaj yaparken. Kitap okuyan çocuk Sargent'in oğlu

yazlı kepi ve hemşire önlüğü ile karşımda duruyordu! Ne kadındı Tanrım! Neyse ki ona mahcup olmamış ve bir kız çocuğu dünyaya getirmiştim. Çok da şirin bir bebekti üstelik.

Pınar'ın doğumundan sonra bir gün Kavaklıdere'deki evimize kutlamak için Yıldız Kenter gelmişti. Sıcak bir yaz günüydü. Pınar beşiğinde yarı çıplak yatıyordu. Hiçbir zaman çok giydirmekten yana olmadım çocuklarımı. Şimdi de, kara kışta bile atlet, fanila giymiyorlar. Her neyse, Yıldız Kenter Pınar bebeğin yanına gitti, "Aaa! Ne küçücük ayakları var böyle bunun? Hiç bu kadar küçük ayak görmedim!" dedi. Nedense bu bana pek dokunduydu. Yıllarca Yıldız Abla'nın sözleri kulaklarımdan hiç çıkmadı. Gençlik işte! Hâlâ küçük ayaklı kızım; büyük ayaklı olsa daha mı iyi olurdu sanki?

Pınar pek çabuk konuştu. Çok sempatik, boyundan büyük sözler eden bir çocuktu. O yıllar, sanatçıların, yazarların uğrak yeri olan Sanatseverler Kulübü'ne giderdik sık sık. Ara sıra Pınar'ı da götürürdük. Pınar herkesin maskotu olmuştu.

Ozan Necati Cumalı hep söylerdi, "Pınar gibi çocuk görmedim" diye. Bir gün arkadaşımız gazeteci Güneri Civaoğlu da oradaydı. Pınar üç yaşındaydı o sıralar. Güneri onu öpmek isteyince "Bir dakka!" deyip, yanağına bir kâğıt koyduktan sonra uzatmıştı yanağını öpmesi için Güneri'ye. Herkes gülmekten kırılmıştı.

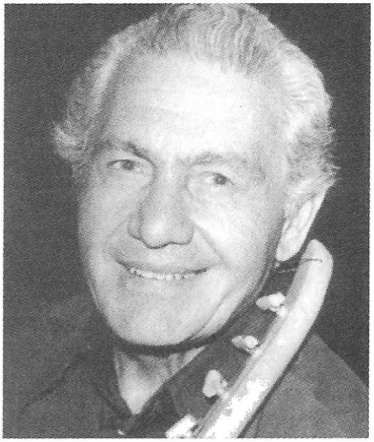
Pınar babasına hayrandı. "Benim babam şeşet (dehşet) bir adam" derdi. Doğru söze ne denir? Kerim çok iyi bir aktördü gerçekten.

Ruhi Su Ölmedi

1968'i 69'a bağlayan yılbaşı gecesi Ankara Bulvar Palas'ta başladım şarkı söylemeye. O yıllarda Devlet Tiyatrosu sanatçılığımı da sürdürmekteydim. İlk gecemde Ruhi Su, İlhan Selçuk ve o yıllar evli olduğum Kerim Afşar beni yüreklendirmek için gelmişlerdi. Sonrasında çok sık geleceklerdi beni izlemeye. İlk zamanlar, o dönemdeki herkes gibi, benim de repertuvarımda İngilizce, Fransızca, İtalyanca şarkılar yer almaktaydı. Başta Ruhi Su olmak üzere, İlhan Selçuk ve Kerim Afşar folk söylememi öneriyorlardı. Bir bir ilave ederek sonunda tüm repertuvarımı halk müziğimizden oluşur hale getirdim.

Ruhi Su ile bazen Bulvar Palas'ta, bazen bizim evde çalışırdık. Bana, derlediği türkülerin notalarını yazıyor, o güzelim sesiyle usul usul söylüyordu. Onu dinledikçe halk müziğimizi daha çok seviyordum. Yine bize geldiği bir gün evde çamaşır yıkanmıştı. Kapıdan içeri adımını atmasıyla, "Bu evde çamaşır yıkanmış, çamaşır suyu kokuyor" dedi. Çamaşır suyu kokusu sese dokunurmuş. "Sesine dokunur" gerekçesiyle kesinlikle kuruyemiş yemez, susamlı bisküvileri reddeder, hele hele sigaradan tam anlamıyla nefret ederdi. O yüzden o gün içeri girmedi. Böylesine de yaptığı işe saygı duyan bir sanatçıydı.

Ruhi Su sahnede hiç ödün vermezdi. Nerde şarkı söylerse söylesin en ufak gürültüde susar, beklerdi. Sahnede ödün vermemeyi ondan öğrendim. Bir gece Bulvar Palas'ta bir konseri sırasında belirli aralıklarla burnunu çeken birinin sesi onu ve seyirciyi çok rahatsız etmişti. Yine sustu bekledi. Sahneyi terk

Ruhi Su

etmesinden korktuk tüm seyirciler ve ben. Galiba kısa kesmişti programını. Sonradan öğrendik ki bir otobüs dolusu izleyici kendisini izleyebilmek için oldukça uzak bir kasabadan gelmişti ve de bunların arasından birinin tikiydi burnunu çekmek. Ruhi Hoca pek üzüldü kendisini kutlamaya geldikleri zaman durumu öğrenince. Ve de büyük bir alçakgönüllülükle uzattı programını.

İnsana huzur veren, tatlı, yumuşak, alçakgönüllü bir insandı ve sahnede bir devdi. Türkülerimizin güçlü sesiydi. Bir gün, iş terbiyesi ve sorumluluk duygusu olmayan bir müzisyenden söz ederek bana eşlik eden orkestradan yakınmıştım kendisine. "Esinciğim," dedi, "orkestraların ağız kokusunu çekeceğine gitar öğren, benim gibi kendine eşlik et!" Hemen bir gitar aldım ve klasik gitar öğrenmeye başladım. O yıllarda Ankara'da oturan Ziya Aydıntan hocam oldu. Yavaş yavaş gelişerek, sonunda repertuvarımdaki 3-4 türküme kendim eşlik edebilir hale geldim Ruhi Hoca'mın önerisi sayesinde. Ne var ki gitarımın sapı bir gün yere düşüp kırıldı, birkaç kez onarttım ama bir türlü tutmadı. Her seferinde bir süre sonra aynı yerden ayrılıyordu. Nedense gitarla birlikte ben de kırıldım sanki ve bir daha elime almadım. Bu yüzden özür bile dileyemedim Ruhi Hocamdan.

Cenaze töreninde o kadar çok sigara içen vardı ki, birden bir korku kapladı yüreğimi; sevgili Hoca'mız Ruhi Su tabutundan başını kaldırıp içenleri azarlayıverecek duygusuna kapıldım.

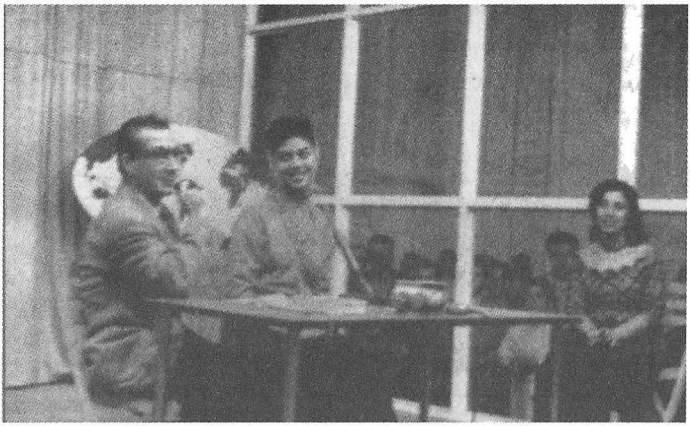
Koca Ruhi'yi anlatmaya benim ne yerim ne kalemim yetmez. Ancak böyle, birkaç anımı anlatmakla yetinebilirim. Ama bugün Fransa'da Paris'in en önemli sanat merkezi olan "Theatre de la Ville"de (Bir adı da "Sarah Bernhardt Tiyatrosu") ülkemin halk müziğini tanıtacak nitelikte bir programla sahneye çıkabiliyorsam Ruhi Hocam sayesindedir. Hiçbir ödün vermeden bugüne kadar çizgimi korumuşsam bu da yine Ruhi Hocam sayesindedir. Sesim kesilene, nefesim tükenene dek yine onun yolunda yürüyeceğim.

Türkiye'de İlk Televizyon ve Ali Özoğuz

1968 yılına rastlar yanılmıyorsam Türkiye'de televizyonun kuruluşu. Ama ondan yıllar önce İzmir Fuarı'nda bir deneme yapılmıştı Mahmut Tâli Öngören önderliğinde. Fuarda dev bir cam fanusun içinde ödüllü bir deneme yayını yapılıyordu. Mahmut ve ismini anımsayamadığım (bağışlasın!) bir hanım spikerle söyleşi yapıyorduk. Fuardaki televizyon ekranlarından da izlenebiliyordu. İnsanlar yığılmışlar fanustan bize bakıyorlardı. Kendimi kafeste bir maymun gibi hissetmiştim. Hani bir fıstığımız eksikti. İki minik vazo armağan etmişlerdi bana program sonunda. O gün çekilen fotoğraflardan Amerika'da bulunan ağabeyim Oktay'a da yollamıştım da hiçbir açıklama yapmadan, Türkiye'ye televizyon geldiğini sanmıştı.

Bundan yıllar sonra 1968'de ilk televizyon kurulduğunda Ankara'da, *Selma* isimli bir televizyon oyununda Selma rolünü oynamıştım. Tunca Yönder kocam rolünde, rahmetli Ali Özoğuz da babam rolünde idi. O yıllar video ya da kayıt olmadığından canlı yayın yapılıyordu. Ve de sabah 09: 00'da başlamıştık provaya. Soğuk prova, sıcak prova derken, gece olmuş, hepimiz çok yorulmuştuk. Betül Mardin yapımcımız, Arsan Soley yönetmenimizdi. Bütün güçlüklere, teknik olanaksızlıklara rağmen zevkle çalışmıştık. Gece 21:00'de yayına giriyorduk. Rahmetli Ali Özoğuz yayına girildiğinde heyecan ve yorgunluktan sözleri unuttuğu için sapsarı kesilmiş, yüzünü boncuk boncuk ölümcül ter basmıştı.

Ali çok yetenekli, son derece sempatik, kültürlü, esprili bir insandı. Bir gün bize geldiğinde, beş yaşlarında olan Pınar öğlen uykusundan kalkmış, pembe kapitone sabahlığıyla sa-

Mahmut Tâli Öngören ile bir televizyon çekiminde

lona girmişti, yarı kapalı gözleriyle. Ali, "Ne haber sersem Sindirella?" demişti Pınar'a. Bu yakıştırma pek hoşumuza gitmişti.

Bir derdim olduğu zaman beni teselli eder, "Esinciğim biz Japon'uz zaten! Bizi anlamıyorlar" derdi. En büyük ağabeyim Latince Profesörü Samim Sinanoğlu safra kesesi rahatsızlığından hastanede yatıyordu. Arkadaşım Gönül'le dolmuşa binmiş sinemaya gidiyorduk. Ali'ye rastladık. O da gelmek istedi bizimle. Boyuna ağabeylerimi soruyordu. "İyiler! Yahu derdin ne, habire sorup duruyorsun?" diye kızmıştım. Bir türlü peşimizi bırakmıyordu sinemadan sonra, "Hadi bize gidip bir şeyler içelim" diye tutturdu bu sefer de. Çaresiz kabul ettik. Bana biraz içki içirdikten sonra, "Hastaneyi bir arasana" dedi. Hoppala! diyordum. Bir türlü uyanamıyordum. Hastaneyi arayıp ağabeyim Samim Sinanoğlu'nu sorduğumda, "Ex oldu!" yanıtını almış, hâlâ anlayamamıştım ki "Öldü!" dediler. Ali son derece ince ruhlu bir insandı. Bütün gün benden ayrılmamış, bu acı habere beni alıştırmaya çalışmıştı. Oysa onun ölümünü bana, patavatsız bir arkadaş aniden söylemiş, şok geçirmeme neden olmuştu. Nur içinde yat Ali'ciğim, seni öyle çok anıyoruz ki!..

Ne yazık ki! O günlerden elimizde hiçbir belge kalmadı. Video yoktu çünkü o zamanlar. Betül Mardin'de oyundan, üzerine titreyerek sakladığı birkaç fotoğraf var sadece.

Erkan, çok zeki ve sempatik bir insandı. Aklına koyduğunu da yapardı. Avukat ve aynı zamanda müzisyen Cemil Demirsipahi ile tek taraflı acımasız bir sözleşme hazırlamışlardı, benim şarkıcılığıma ilişkin.

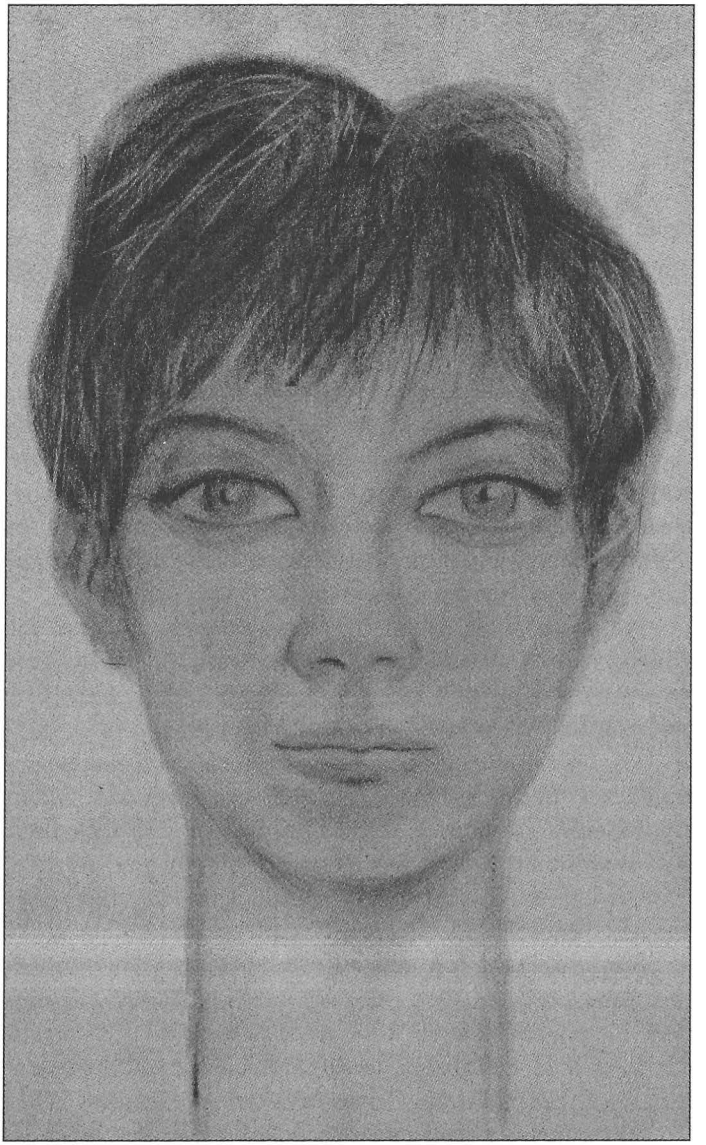
Uzunca bir süre ne yapacağımı bilemedim. Sözleşmeye göre üç yıl birlikte çalışacak ve eğer ben üç yıldan önce ayrılırsam menajerim Erkan'a çok yüklü bir para ödeyecektim (Miktarı anımsamıyorum. Zaten değer ölçüleri öylesine değişti ki). Ama o benden ayrılırsa hiçbir ödeme yoktu!

Uykularım kaçtı, sinirlerim bozuldu, kararsızlıktan. Bir gün psikiyatrist bir arkadaş, "Karar verememek, yanlış karar vermekten daha zararlıdır ruh sağlığına. İyisi mi kötü de olsa bir karar ver" demişti. Böylece imzayı atmıştım.

Üç yılın bitimine pek az bir süre kalana dek çalıştık birlikte. Gerçek anlamda bir menajerdi Erkan Özerman. Sahne giysilerimden, sesimin sağlığına dek her şeyimle ilgilenirdi. Asla dondurma yememe izin vermez, arabaya bindiğimizde, "Aman kapıyı iyi kapa, yüzde kırkım gitmesin" diye espri yapardı (benden yüzde 40 alırdı).

Kerim'le benim dostumuz olan rahmetli Orhan Peker'den benim bir portremi yapmasını rica etmiştik. Çok ilginç modern bir portre olmuştu. Ülkemizde pek değeri anlaşılmasa da, Fransa'da çok beğenilmiş, "Fransızların, ünlü ressam Buffet'si neyse, Türklerin Orhan Peker'i de o" demişlerdi.

Erkan, bundan afiş yaptırmış, ilk kez konser vereceğim İstanbul'u bu afişlerle donatmıştı. Fakat afişin altında hiçbir

Orhan Peker'in 1969'da yaptığı karakalem Esin Afşar portresi

açıklama yoktu. Bir ay süreyle bu ilginç afişler, insanların merakını çekmiş, açıklama en sonunda yapılmıştı.

Hafızam yanıltmıyorsa, İstanbul'da ilk şarkı söylediğim lokal, Boğaz'da rahmetli Egemen Bostancı'nın işlettiği Lalezar isimli gece kulübü idi. 60'ların sonunda ve 70'lerin başında gece kulüpleri, gazinolar çok nezihti. Herkes konser dinler gibi dinlerdi.

Daha sonra açılan Lalezar Gazinosu'ndan teklif almıştım yine. Program öncesi matineye gitmiştik Kerim'le. O sırada sahnede olan Zeki Alasya - Metin Akpınar ikilisi, benim o yıllarda söylediğim Selmi Andak'ın bestesi Metin Eloğlu'nun sözleriyle *Gurbet Yorgani*'nı aynen benim yaptığım gibi ellerini sağa sola kıvırarak, "Elinde tahta boyalı kaşık" diye taklidimi yaparak söylüyorlardı.

O gece başlayacaktım ben de programa ve de en son çıkmam öngörülüyordu. Programlarının bitiminde Metin'le Zeki beni karşılarında görünce ne yapacaklarını bilemediler. Pek mahcup olup, "Affedersiniz sizin burada olduğunuzu bilmiyorduk" dediler bir ağızdan. Bense memnun olmuştum. "Aksine o kadar iyi taklit ediyorsunuz ki beni. Sahneye de benim programımdan sonra çıkın ki espri daha iyi anlaşılsın" demiştim. Bu harika ikiliyle tanışmam da böyle oldu.

İstanbul sokaklarındaki ilginç afişim, her afişin başına geldiği gibi bıyıktan nasibini aldıktan gayrı, kimi "karikatür gibi", kimi "çok soğuk", kimi "hiç senle ilgisi yok, böyle afiş mi olur?" gibi çeşitli yorumlara da maruz kalmıştı. Oysa benim karakteristik yanlarımı çok iyi yakalamıştı Peker.

Bu güzelim portrenin orijinali hâlâ Erkan'dadır. Benimse çalışma odamın duvarında reprodüksiyonu asılı durur. Nasıl işse! Peker'in ölümünden sonra resimleri çok değer kazandı. Genellikle kedi resmi yapması ile ünlü olan Peker, benim portremi yapmakla pek de değişik iş yapmış sayılmazdı, zira beni de Siyam kedisine benzetirlermiş meğer konservatuvardaki arkadaşlarım.

Yıllar sonra kelaynakları koruması yla ünlü kuş ressamı Salih Acar *Kelaynaklar* oyunum nedeniyle araştırma yaptığı-

mız günlerden birinde portremi yapmaya başladığında da, "Tam ağza gelince, ağız yerine alışkanlıkla gaga yapacak" diye ödüm kopmuştu ama yapmadı neyse ki; kendisine bunu söylediğim içindir belki.

Modern Folk Üçlüsü

Yıllar önce Ankara'da bir programım var. Erkan Özerman'la oteldeyiz. Programla ilgili konuşuyoruz. Telefon çaldı. Genç bir grup bizimle görüşmek istiyormuş. Erkan bir hayli güçlük çıkardıktan sonra nihayet, "Peki" diyebildi.

Kısa bir süre sonra üç genç geldi odaya. Birinin elinde banço, diğer ikisinde gitar vardı. "Biz Esin Afşar'a eşlik etmek istiyoruz" dediler. Erkan, "Durun hele siz kimsiniz ki, bir görelim, duyalım" dedi. Küçümser bir hali vardı Özerman'ın. Sonunda bize birkaç parça çalmalarına izin verdi. Hem çalıyor, hem söylüyorlardı. Banço çalanın ismi Ahmet Kurtaran, gitar çalan Selâmi Karaibrahimgil, diğer gitarist (ritm gitar çalan) Hacettepe Üniversitesi'nde tıp okuyan (o yıl mezun olacaktı) Ahmet Helvacıoğlu idi.

Ahmet sonradan ünlü bir diş hekimi, Selâmi, Turizm Bakanı Danışmanı oldu. Ahmet Helvacıoğlu da çok ünlü bir jinekolog, Amerika'ya yerleşti.

Çocuklar çoklukla Amerikan folku çalıyor, söylüyorlardı. "Bangibas" imiş grubun ismi "Ne demek o?" dedik, Banço, gitar, bas anlamına imiş. Erkan pek yüz vermedi çocuklara önce. Sonra benim ısrarımla, "Biraz çalışıp deneyelim bakalım" dedi. Randevulaştık.

Çalışmalar başladığında öncelikle Türk folkuna ağırlık verme kararı almıştık. Sonra da Bangibas ismi değişecekti. Çocukların isim anneleri oldum ve Bangibas ismi Modern Folk Üçlüsü'ne dönüştü. Yıllarca beraber çalışacak, yurtiçi, yurtdışı turnelere çıkacaktık artık.

Modern Folk Üçlüsü ile bir konserde

Ertesi yıl Ahmet Helvacıoğlu mezun olup Amerika'ya gitmişti. Çok önceden tanıdığım, *Fantastics* müzikalinde piyanist olarak oyuna eşlik eden Doğan Canku girmişti devreye. Doğan Canku, özellikle çok iyi flamenko gitar çalan, son derece yetenekli, yumuşak, etkileyici sesi de olan bir müzisyendi. Modern Folk Üçlüsü onunla daha bir anlam kazandı.

Ama Canku çok iyi bir müzisyen olmakla beraber zor bir insandı. Provalara canı isterse gelir, isterse gelmez ya da çoğunlukla en geç gelen olurdu. Tarabya'da bir lokalde program yapacaktık. O yaz Kerim'le Tarabya'da bir yazlık tutmuştuk. Ahmet ve Selâmi Nişantaşı'nda kalıyorlardı. Doğan'ı yanımıza almıştık. Ama inanın bana, yine de provaya en geç gelen o olurdu aynı evde kalmamıza karşın. Nasıl mı? O sıralarda altı yedi yaşlarında olan kızım Pınar'la tuttuğumuz evin bahçesinde uçurtma uçururdu örneğin. Ne kadar seslensek "Prova başladı" diye, bildiğini okur, en az yarım saat geciktirirdi provayı.

O yıllarda cumhurbaşkanı Cevdet Sunay idi. Daha önce Ankara'da köşke davet edilmiştik. Ve de köşke davet edilip konser veren ilk sanatçı olmuştum. Gazeteci Mete Akyol da bizimle idi. Bayan Sunay başka gazeteciye güvenmez, ondan

başkasına fotoğraflarını çektirmezdi. Mini konserimizden sonra bizler için hazırlanan masada çaylarımızı içip pastalarımızı yerken, Mete durmadan fotoğraf çekiyor, bir yandan da Bayan Sunay'ın uyarılarına kulak vermeye çalışıyordu. "Mete, gıdım çıkmasın, sağ taraftan çekme, sol taraftan çek!" vs. Mete'nin sonradan anlattığına göre, basında çıkmadan önce kendisi görür, beğendiğini seçer ve onun basılmasını istermiş.

Köşkte bana Doğan Canku ve *Yok-Yok* türküsünde de Cemil Demirsipahi eşlik ediyordu. Sunaylar sık sık program yaptığımız lokale de gelir bizi dinlerlerdi. Cevdet Sunay Yunus Emre'den *Bana Seni Gerek Seni*'yi ister, Bayan Sunay ise *Askerin Türküsü*'nü pek severdi. Oysa o türkü benim repertuvarımda yoktu.

Bir gün menajerimiz Erkan Özerman, çalıştığımız yerden para ödemediklerini söyleyerek, parayı ödeyene kadar programa çıkmamayı önerdi. O gece hepimiz bizim evde oturuyorduk. Bir süre sonra heyecanla kapı çalındı. Cumhurbaşkanı Sunay gelmişti bizi dinlemeye, mutlaka sahne almamız gerekiyordu. Fakat Erkan inatla bizi çıkarmadı o gece. Zaten 15 günlük alacağımızı da hiçbir zaman alamadık.

Modern Folk Üçlüsü ile birçok gece kulübünde programlar yaptık, konserler verdik. Dış ülkelere gittik, Macaristan turnemizde Doğan'la ilgili, eğlenceli bir anımız da oldu. İhsan Sabri Çağlayangil'in önerisi ile gittiğimiz Macaristan'da Doğan Canku ve Cemil Demirsipahi eşlik edeceklerdi bana. Bize, bu çok hayran olduğum güzelim kenti gezdirirlerken Doğan boyuna uyuyor, etrafını göremiyordu arabada. Ara sıra uyandırmaya kalksam da yine başı önüne düşüveriyordu. "Bu çocuğu çeçesineği mi soktu acaba?" diyordum. Meğer bir gece önce Macar kızlarla çapkınlık yapmışlar Cemil ile. Doğan, beraber olduğu Macar kıza 100 mark vermiş (o zaman için çok büyük para). Oysa anasının gözü olan Cemil bir naylon çorap vermiş sadece. O sıralar-

da lüks sayılan giyecek şeyleri olmadığından bir naylon çorap, bir paket çiklet bile çok makbule geçiyormuş. Tabii Doğancık uzun bir süre "100 Mark Doğan" diye anıldı bu olaydan sonra.

Benden sonra da Modern Folk Üçlüsü devam etti kendi başlarına, üstelik çizgilerini hiç bozmadılar. Onlar benim evlatlarımdılar adeta. Son günlerde ayrıldıklarını duydum, üzüldüm.

Ağabeylerim

Anne baba bir ağabeyim Oktay Sinanoğlu'ndan gayri, babamın ilk eşinden, aramızda bir hayli yaş farkı olan üç ağabeyim daha var. Oktay Sinanoğlu 26 yaşında dünyanın en genç profesörü olmadan önce ağabeylerim Samim Sinanoğlu ve Suat Sinanoğlu da 30-35 yaşlarında profesör olup Türkiye'nin en genç profesörleri ünvanını almışlar. Bir de Aydın Sinanoğlu var. Avrupa Konseyi'nde Basın Bölümü Başkanı olarak yıllarca görev yapmıştır ve bu kitap yazıldığı sırada Strasbourg'da yaşıyordu. Ağabeylerimle çocukluk yıllarımdan çok sonra tanışabildim maalesef; gereksiz bir "karşılıklı çekingenlik" nedeniyle. Dinleyici olarak DTC Fakültesi'ndeki derslerine girmeye başladım konservatuvar öğrenciliğim sırasında. Kaç kez belli etmeden sokakta peşlerine düşmüşümdür, ama bir türlü cesaret edip yanlarına gidip konuşamadım.

İlk kez halam bu konuda bir girişimde bulunarak, Paris'te Oktay'la diğer ağabeylerimi tanıştırmış. Bir gün, Devlet Tiyatrosu'ndayken 3. Tiyatro'da (Türk Ocağı, Halkevi, Resim Heykel Müzesi) *Çalıkuşu*'nda oynuyordum. O gün Oktay diğer ağabeylerimi oyuna getirmişti. Bu kez onlar beni izleyeceklerdi. Kulisteki delikten bakıp gördüm onları. Heyecanımın derecesini anlatamam. Nasıl oynadığımı bilmiyorum. Çıkışta hep birlikte bir pastaneye gittik. Hepimiz çikolatalı pasta ve süt ısmarladık. İşin garibi hepimiz sütün kaymağını kaşıkla alıp tabağa koymuştuk. Hiçbirimiz sütün kaymağından hoşlanmıyor, çikolata ve çikolatalı pastayı çok seviyorduk. Hepimizin yürüyüş şekli aynı idi.

Ağabeyim Aydın Sinanoğlu ve eşi Maureen

Birbirimizi çok sevmiş, gereksiz çekingenliğimiz yüzünden bunca yıldır birlikte olamadığımıza üzülmüştük. Sonra çok sık bir araya gelmeye başladık, açığımızı kapatmak istercesine. Daha sonra Aydın ağabeyimle bir araya gelebildik. Bir yaz tatilinde Avşa Adası'nda buluştuk.

Kerim'le yazları hep Avşa Adası'na giderdik. O yıllar henüz keşfedilmemiş olan bu ada pek sakin ve güzeldi. Çok da ilkeldi. Elektrik bile yoktu köyde. Minicik olan kızımla nasıl idare edebilmiştim o yaz sıcaklarında, hâlâ şaşıp kalırım. O haliyle güzeldi Avşa ama, tavukları bile sarhoş dolaşırdı, Avşa'nın ünlü şarabından.

Aydın ağabeyim çok hoş bir adamdı. Özverili, ilgili, şefkatli. En çok onu sevmiştim. Yıllar önce henüz 14-15 yaşlarındayken bir gün Kızılay'da annemle beraberken karşıdan gelen çok hoş bir adamı anneme göstererek, "Mamina* bak! Ne yakışıklı bir adam" demiştim. Annem telaşla, "Aman kızım, o ağabeyin!" demişti. O sıralar Türkiye'ye geçici olarak mı gelmişti bilemiyorum. Sonra onu hiç görmedim. Ta ki Av-

* Mamina, İtalyanca 'Anneciğim' demek. İtalya doğumlu olduğumdan ve Türkiye'ye geldiğimizde Türkçe bilmediğimizden olacak, anneme hep 'Mamina' derdik.

Suat Sinanoğlu ile

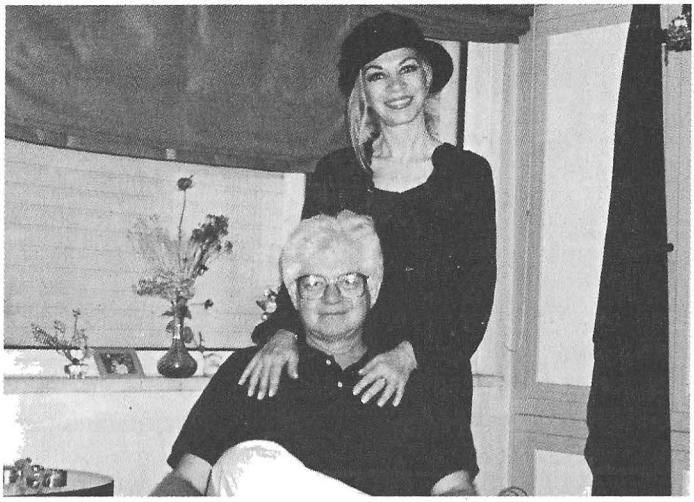
şa'da bir araya gelene dek. Sanki babamı onda bulmuştum. Oysa fizik olarak en çok Oktay benzer babama.

Konserlerim nedeniyle ne zaman Fransa'nın herhangi bir kentine gitsem mutlaka Aydın ağabeyimin Strasbourg'daki evinde birkaç gün kalırım.

Hobi olarak gümüşle uğraşır Aydın ağabeyim. Büyük bir atölye haline getirdiği evinin bodrum katında gümüş kolyeler, yüzükler vs takılar yapar ve de dostlarına armağan eder. Armağan etmediklerini de Avrupa Konseyi'nde açtığı sergide satarak gelirini Afrika'daki aç çocuklara bağışlamıştı. Ne zaman ona gitsem bu güzel takılardan nasibimi alırdım. Bir de, güzel İngiliz yengem Maureen'e pek hoş takılar yapardı. Ağabeylerimle bir başka ortak noktamız da siyasi duruşumuz, yani Atatürkçülüğümüzdür.

Yunanca profesörü olan Suat Sinanoğlu'nun birçok kitabının yanı sıra *La Turquie Kemaliste* adlı Fransızca yazdığı bir kitabı da vardır.* Daha önce de sözünü ettiğim gibi Latin-

* Suat Sinanoğlu'nun çevirileri: Sofokles'in *Antigone*'si; *Yunan Tarihi; Türkiye'nin Yüzü* (Fransızca yazmış. İngilizceye de "Aspect of Turkey" diye çevrilmiş); *Lingua Latino* (*Latin Dili*, Samim Sinanoğlu - Suat Sinanoğlu); *Yunan Dili Grameri* (*Morfoloji*); Teokkritos'un Bukolik Şiirleri (*Çoban Şiirleri*, çeviri ve yorum); ilk basımı Fransızca olan "L'Humanisme Avenir" (1960-1970, 2. baskı) adlı kitabın çevirisi *Türk Hümanizması* adıyla 1988'de yayınlanmıştır.

Ağabeyim Oktay Sinanoğlu

ce profesörü olan Samim Sinanoğlu'nu yitirdiğimizde DTC Fakültesi'nde bir tören yapılmış ve Prof. Bedrettin Tuncel konuşmasında Samim Sinanoğlu ile beraber Türkiye'de Latince'nin de öldüğünü söylemişti. "Bye-bye Türkçe", "Ne Yapmalı?", "Hedef Türkiye" ve "Türk Einstein'ı" gibi kitapları olan ağabeyim Oktay da eğitim ve dil konusunda sürekli konferanslar vermektedir.

Bir başka ortak yanımız da dilciliğimiz herhalde. Samim Ağabeyim de hasta olana dek Dil Kurumu'nda bir sözlük çıkarmaya çalışıyordu. Yaşasaydı bile, Türkçe'mizin Türkilizceye(!) dönmüş bugünkü hali karşısında üzüntüden ölürdü.

Meydan Sahnesi ve Sigara

Meydan Sahnesi'nde, yine konuk sanatçı olarak, bir İrlanda oyunu olan *Poker Partisi*'nde Kartal Tibet'le başrolü paylaşıyorum. Oyun başladığında Kartal'ın sigaramı yakması ve benim de söze girmem gerekiyor. Hayır! Bir türlü öyle olamıyor. Zira o yaşa dek hiç sigara içmemişim; ve boğazıma, gözüme kaçan duman nedeniyle bir türlü söze başlayamıyor, öksürükten bir hâl oluyordum. Neden yönetmen illa ki içmemi istemişti hâlâ bilmem. Böyle devam edemeyeceğini anlayıp oyun nedeniyle nasıl sigara içileceğini öğrenmeye karar verdim; ve yalnızca oyun süresince ve yalnızca sahnede sigara içmeye başladım.

Sigaradan oldum bittim nefret etmişimdir. Bugün daha da fanatik bir sigara düşmanıyım. "Sigaraya Hayır!" pankartıyla Taksim Meydanı'na çıkacak kadar.

Bizim ülkemiz kadar çok sigara içilen bir ikinci ülke yok gibime geliyor. Ülkemizde sinemalarda duvar panolarında gençleri özendirici sigara reklamları yapılmakta maalesef. Oysa çok sigara içen Fransa bile yasak getirdi sigaraya. Amerika'da, bilindiği gibi beşinci sınıf vatandaş muamelesi yapılıyor sigara içen insanlara.

Müzisyenlerimle Kuzey Amerika turnesine çıktığımda, sigarasından şikâyetçi olduğum piyanistim özellikle layığını bulmuş, gittiğimiz restoranlarda tuvalete yakın bir masaya oturtulmuştu. Amerika'nın bu tutumuna karşı savunmaya geçenler, "Onlar sigara içmiyorlar, ama uyuşturucu kullanıyorlar" diyorlar. Yanıtımız, "Uyuşturucunun zararı kullananın kendisinedir, oysa sigara içenler, çevrelerindeki herkese

zarar veriyorlar." Tiryakilerin sigara içme özgürlüğü varsa, benim ve benim gibilerin de içmeme özgürlüğü var. Sonuç olarak bugün dünyada sigara içmek geri kalmışlığın bir göstergesi sayılıyor. Sigara içenler ya alınmasınlar, ya da alınıp vazgeçsinler bu işten!

Yıllar sonra Tarık Öcal'ın gitarı eşliğinde konser vermek üzere İzmir'e gittiğimizde, bizden bir gün önce konser veren Bülent Ortaçgil'i izlerken, konser salonunda sigara içildiğine tanık oldum, hayretler içinde. Konser organizatörlerini uyardım. "Benim konserimde bir kişi sigara içerse konseri bırakırım" diye. "Ne olur ne olmaz" diye de bir pankart hazırlattım, "Sigaraya Hayır" şeklinde.

Ertesi gece konserim sırasında hiç kimse sigara içmiyordu. Şu insan psikolojisi ne gariptir. Sanki, "Bir kişi içse de ben de şu pankartı çıkarsam" diyordum. Birden salonda yanıp sönen bir ışık gördüm. Evet! Sigara içiyordu biri. Hemen kulise gidip, hazır duran pankartı alıp tekrar sahneye çıktım. Müthiş bir alkış koptu. "Helal olsun!" diyordum içimden. Meğer alkışlar bana değilmiş. Muzip Tarık arkamda bir sigara yakıp dumanını üfleyince alkış kopmuş. Ben de ona sahnede tek ayak üstünde durma cezası verip, spot ışığı da üstüne verdirmiştim, "İşte sigara içenlerin sonu" diyerek. Tarık'la sahnede çok uyumlu bir ikili oluşturmuştuk; birlikte çok eğlenir, herkesi de eğlendirirdik.

Gelelim Meydan Sahnesi'ne... O güzelim Meydan Sahnesi Ankara'nın gözbebeğiydi. O yıllarda insanlar daha mı bir saygılıydı tiyatroya ne? Özellikle galalara çok şık gelinirdi. Kartal Tibet'in annesi Ankara Koleji'nde tarih öğretmenimdi. Çok güzel bir kadındı. Hayran hayran dinlerdik onun derslerini. Pek tabii o da gelmişti galaya. Rol gereği Kartal'ı çok üzüyordum, oyundan sonra Kartal'ın annesi (yanılmıyorsam Ayhan'dı adı), "Oğlumu niye bu kadar üzüyorsun?" diye bir güzel azarladı beni. Önce şaşırmış, sonra da, "Demek inandırıcı oynuyorum" diye sevinmiştim.

Bir başka kez de, yine konuk sanatçı olarak, benim gibi devlet tiyatrosu oyuncusu olan ünlü aktör Umran Uzman'la

Meydan Sahnesi'nde Poker Partisi: (soldan sağa) Yılmaz Gruda, Esin Avcı Emcan, Çetin Köroğlu, Esin Afşar, Kartal Tibet

birlikte *Söyle Kimsin?* isimli bir oyunda oynuyorduk. (Anlaşılan Meydan Sahnesi'nin devamlı konuk oyuncularından olmuşum.) Gişe memurunun çekmediği kalmamıştı bu oyun yüzünden. Gişeci birkaç kez oyunun ismini öğrenmek için telefon açan izleyicilerle kavga etmek zorunda kalmıştı:

Soru:

"Bu akşam ne oynuyor acaba?"

Yanıt:

"*Söyle Kimsin?*"

"Ben sana oyunu soruyorum."

"*Söyle Kimsin?* dedim ya."

"Bana bak terbiyesizliğin gereği yok. Seni şikâyet edeceğim."

Fantastics müzikalini oynamak için ben devreye geç girmiştim, baş ve tek kadın rolünü oynamak üzere.

Operacı Begüm oynuyordu önce bu rolü. Sonra bir nedenle oyunu bırakmak zorunda kalınca Meydan Sahnesi'nin kurucusu ve eski Devlet Tiyatrosu oyuncusu Çetin Köroğlu benden rica etmişti oynamam için. Onların altı ay prova ettikleri müzikali, benim 10 gün içinde çıkarıp oynamam gerekiyordu.

Oyun, izleyiciyle de ara sıra diyalog kurulan modern bir müzikaldi. Oldukça da zor bir oyundu. Oyunculardan biri de o sıralarda Amerika'dan yeni dönmüş olan ve soyadını unuttuğum Muhittin idi. Şimdiki Kerem Yılmazer.*

İkinci ya da üçüncü oyunlarımdan birinde repliğimi unuttum birdenbire. Trak giderek antrak olmaya başlamıştı. Çetin yardımcı olacağına halime gülüyordu, eğlenerek. Sanki tiyatro, onun tiyatrosu değilmiş gibi. Ben birdenbire, "Yüzüme bakıp güleceğine, konuşsana!" deyip topu ona attım.

Şu anda aklıma geldi. (Aslında unutulur şey değil!) *Poker Partisi* oyununda Esin Avcı da oynuyordu. Özellikle Ankaralıların yakından tanıdığı ünlü oyuncu. Şimdiki Esin Emcan... Oyun öncesi kuliste sohbet ediyorduk. Nereden açıldıysa, oyunda teklemekten söz ediyorduk. Esin, "Ben hiçbir zaman teklemedim, teklemem de" diye büyük bir laf etti. Bir süre sonra oyun başladı. Kartal, Esin, ben, Yılmaz Gruda hepimiz sahnedeyiz. Masada poker oynuyoruz. Esin'in repliği "Ben oyna nane naynaynay..." Ve hepimizden kahkahalar, kimsede konuşacak hâl kalmadı. Oyunun nasıl kurtulduğunuysa hiç anımsamıyorum...

* Kerem Yılmazer 20 Kasım 2003'te arabasıyla NTV'ye seslendirmeye giderken kırmızı ışıkta durduğu sırada teröristlerin HSBC bankasında patlattıkları bomba nedeniyle hayatını kaybetti maalesef. Dünyanın en efendi insanıydı. Allah rahmet eylesin!

Cahit Külebi

Konservatuvarda öğrenciliğim sırasında Cahit Külebi idareci ve edebiyat öğretmeni idi. Kendisini tanımadan önce, şiirleriyle tanışmış ve de hayran olmuştum.

O kadar çaldı ki yürekten
Türküler aşındırdı kavalı
Hava tükendi ses olmaktan
Göllerde kamış kalmadı.

Dünya prömiyerini yaptığımız Nevit Kodallı'nın *Atatürk Oratoryosu* da Külebi'nin şiiridir. Belki de ilk tanışmam öyle oldu. Çok romantik şiirleri vardır. Onu ilk kez tanıdığımda ne yalan söyleyeyim, düş kırıklığına uğradım. Dersine girdiğimde, şiirleri gibi romantik bir adam yerine sert, kaba biri vardı kürsüde.

İdareci olarak da oldukça sertti. Bir gün idarede bir işim vardı. İçeri girdiğimde, müdür yardımcısı olan Cahit Külebi telefonda konuşuyordu. Bir iki öğrenci daha vardı orada. Kulak kabartınca şan öğretmeni Madam Hidalgo ile konuştuğunu anladık. "Je suis'mde malade ama je suis'im travaille!"* diye bas bas bağırıyordu, koskoca Maria Callas'ı yetiştiren, Caruso ile sahneye çıkan Madam Hidalgo'ya.

Türkçe karışımı Fransızcası çok komiğimize gitmişti. Gülmemek olanak dışı. Ödümüz de patlıyor Cahit öğretmenden. Zor attık kendimizi dışarı.

* Fransızca-Türkçe karışık şöyle duyuluyordu: "Jösvimde malad ama jösvim travay!" Yani "Ben de hastayım, ama ben çalışıyorum."

Cahit Külebi'nin Paris*'inin ilk kez Fransızca olarak seslendirildiği Thaatre de Ville'deki konserin program kitapçığından ayrıntı*

Yıllar sonra yazlığımızın bulunduğu Aktur'da komşu olduk. Evine ziyaretine gittik. Şiirlerine konu olan sarışın, tombul, pembe beyaz, mavi gözlü, Türk lokumu eşiyle de tanıştık. Bir gün bana sitem etti. "Aşkolsun Esin bir şiirimi bile bestelemedin, bak Alpay söylüyor ama" dedi. O sıralar Paris'te konserim vardı, "Hocam, Fransızca'ya çevrilmiş şiirleriniz var mı?" diye aptalca sordum. "Tabii bütün şiirlerim" dedi. Özellikle *Paris* şiirini istiyordum. Onu yazdığında henüz Paris'i görmemiş Cahit Külebi. "Paris'i ben görmedim ama gidenler gördüler" der en sonunda. Sonraki yıllarda ise öğrenci müfettişi olarak Paris'e gitmişti. Ankara'dan Fransızca'ya çevrilmiş bazı şiirlerini özellikle de istediğim *Paris* şiirini yollayacağına söz verdi. Öğrencilik yıllarının aksine yalnızca şiirlerini sevdiğim Cahit Hoca'yı ne

kadar çok seviyordum. Külebi sözünde durmuş, şiirlerini yollamıştı bana.

Paris'in Fransızcası pek güzel oturmuştu. Abidin Dino çevirisi. Dostum Besteci Selmi Andak'tan rica ettim bestelemesi için. Şiire yaraşır güzel bir beste çıktı ortaya. Paris'te, La Taniére Tiyatrosu konserlerimde ve Theatre de la Ville konserinde seslendirdiğimde çok alkış almıştı şarkı. Konseri banda almış menajerim Jean Michel –Allahtan. O yaz Aktur'da Külebi'yi görür görmez, "Şiirinizi besteletip seslendirdim Paris'te" dedim. Pek inanmış görünmedi. O akşam içkiye davet ettim, yazları hayran olduğu Türkbükü'nde oturan menajerimle beraber.

Külebi geldiğinde bir iki hoşbeşten sonra kaseti koydum kasetçalara. Bir yandan da Bodrum'un ham mandalinasıyla hazırladığım cin toniğini tazeliyordum. Kaset öncesi o gün tanıştırdığım menajerim Jean Michel'e anlatmak istediklerini Türkçe söylüyor, bana çevirmenlik yaptırıyordu. Bir ara, "Hocam niye bana çevirmenlik yaptırıyorsunuz, sizin Fransızcanız var ya!" dedim.

"Yok Esin'ciğim ben bir türlü dil öğrenemedim," deyip "hadi çevir ona söylediklerimi" diyordu ısrarla. Kaseti dinleyince pek mutlu oldu. Boyuna konuşuyordu. İki üç bardak cin tonikten sonra, birdenbire farkında olmadan Fransızca konuşmaya başlamaz mı? "Aaa! Bakın hocam ne güzel konuşuyorsunuz!" deyiverdim. Hay, söylemez olaydım! Farkına varır varmaz sustu, yine Türkçe konuşmaya başladı.

Birkaç yaz sonra yine rastladığımda eli kolu dolu çarşıdan evine gidiyordu. "Şu halime bak Esin'ciğim, bizim hanım hasta, romatizmaları azdı, yürüyemiyor. Bütün işler bana kaldı. Yemek pişirirken elimi, kolumu yakıyorum" diye şikâyet ederek yanıklarını gösteriyordu.

Hey, koca şair! Şiir yazacak eller ocakta yanıyordu. Yıllar önce, yine bir gün Ankara'da yolda rastladığım Mithat Fenmen'i anımsattı bu olay bana. Ellerinde soba boruları, fileler,

yorgun bitkin evine gidiyordu yürüyerek, Avrupa basınında "Kadife tuşeli piyanist" diye isimlendirdikleri koca piyanist Fenmen. Ah, benim gerçek sanatçılarının değerini bilmeyen ülkem!..

"Yok-Yok" Cemil Demirsipahi ve Kul Ahmet

Bir gün Erkan'la Avukat Cemil Demirsipahi'nin bürosuna gittik. Bana bir türkü öğretecekti. Demirsipahi çok iyi de saz çalar ve halk müziğimizi de çok iyi bilir. Eşi ünlü kalp cerrahı Prof. Aydın Aytaç'ın kız kardeşi, benim de Ankara Koleji'nden tanıdığım çok şeker bir insandır.

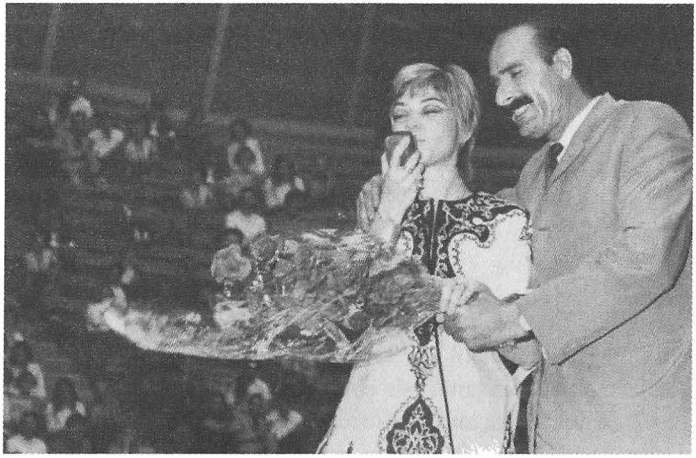
Demirsipahi, sözlerini Kul Ahmet'in yazdığı *Yok-Yok* isimli türküyü öğretecekti bana. (Bestenin kime ait olduğu hâlâ tartışma konusu.)

Esprili güzel bir türküydü bu. Yıllardır birçok türkücünün seslendirdiği bu türkü, değişik yorumumuz nedeniyle, plak yapıldığında hit olmuştu. Modernize ederek söylediğim bu türkü sahnede, tiyatroculuğumun da yardımıyla büyük ilgi görmüştü.

Henüz tanımıyordum Kul Ahmet'i. Bir gece, yanılmıyorsam Marmara Oteli'nin gece kulübünde ya da başka bir yerde, tam şarkıyı söylerken siyah uzun bıyıklı, upuzun bir adam, üstüme doğru gelmeye başladı. Ürkmedim desem yalan olur. O sırada orada olan gazeteci annem kolundan tutup onu uyarmış ve şarkının bitimine dek beklemesini sağlamıştı Allahtan. Zira o anda yüreğim durup ölebilirdim.

Sonradan, bu ürkünç görüntülü, ama bir çocuk gibi saf adam, "Şarkımın sözlerini kısaltmamdan" yakınıyor, bir yandan da benim yorumumla hit olan bu türküyle onun da adının duyulmasından ne kadar mutlu olduğunu dile getirmeye çalışıyordu.

O gün gerçek sahnede karşıma çıkan bu adam, yaşam sahnemde de sık sık karşıma çıkacak ve beni rahatsız edecek-

Ankara Atatürk Spor Sarayı'ndaki bir konserde Kul Ahmet ile sahnede

ti. Plak, (o yıllarda 45'lik plaklar vardı) yıllarca hit olmuş ve dünyanın neresine gidersem gideyim müthiş ilgi görmüştü.

Türkiye'de ismim "Bayan Yok-Yok"a çıkmıştı. Sovyetler Birliği'nde "Madame nyet-nyet", Fransa'da "Madame non-non" diyorlardı.

Sanmayınız ki Esin Afşar bu plaktan zengin oldu. Ne gezer efendim! Plağı çıkaran Bay Antuan Şoriz (Disko Plak Şirketi, 1969) korsan kasetçiler tarafından şakağına tabanca dayanarak tehdit edilmiş ve sonuçta ne plak şirketi, ne bendeniz para kazanamayıp, korsan şirketleri zengin etmişiz meğer. Burası Türkiye! Bu arada Kul Ahmet, "Esin Afşar zengin oldu, bana para vermedi" diye basında veryansın edip duruyor...

Bir sabah Ankara'daki evimin kapısı çalındığında kapıyı açmamla, karşımda yine kara bıyıklı, kocaman adamı görüverince ödüm patlayacaktı neredeyse. "Ne yüzle bir de kapımı çalıyorsun, basında söylediklerinden sonra?" deyince, "Bacım ben bu işleri bilmem, beni kandırdılar 'Reklamın olur' dediler" diyor. Sonra da, "Ne olur kusura bakma, sana başka türküler vereyim yine söyle" demez mi? Aslında anlaşma gereği, para konusu plakçı ile ilgili bir konuydu. İşin ba-

şında, söz yazarı ve besteciye belli bir ücret ödeniyordu. Tabi, hiçbir zaman ne besteci, ne söz yazarı, ne de yorumcu hak ettiği parayı alamıyordu. Ne o zaman, ne de bugün. Özellikle bestecinin hakkı tam anlamıyla ödenmiyor yasal yoldan. Bugün bir Mesam'a karşın, değişen fazla bir şey yok. Oysa Fransa'daki, benim de üyesi olduğum eşdeğer kuruluş SACEM, tıkır tıkır işliyor. Örneğin bir eser, televizyonda, sahnede, radyoda ne zaman ve kaç kez seslendirilirse, mutlaka yazarına ve bestecisine her seslendirme için ödeme yapılıyor. Bizde ise eser sahibinin eserleri kaç kez yayınlanırsa yayınlansın hiç para ödenmez.

Burası Türkiye! 25 yıldır seslendiririm *Yok-Yok*'u. Ben ondan bıktım, o benden bıkmadı. Ve yıllardır Kul Ahmet başkalarının etkisiyle zaman zaman beni mahkemeye verir "para" diye. Oysa ben Kul Ahmet'i de Fransa'da SACEM'e kaydettirdim. Oralarda seslendirdiğimde eline para geçsin diye. Bu işlem için onu bulamayınca basın yoluyla duyuru yapıp beni bulmasını sağladım ve SACEM için imza attırdım. O da bir şiirle yanıt vermişti bana.

Duydum beni arıyorsun
Esin Afşar buradayım.
Eşten dosttan soruyorsun
Esin Afşar buradayım.
Basın organlarının sesi
Yazmış Güneş Gazetesi.
Bu aramak neyin nesi
Esin Afşar buradayım.
Ezel bu bahtım karadır
Aşk ile gönlüm yaradır
Benim yerim Ankara'dır
Esin Afşar buradayım.
Kul Ahmet'im kaldım öksüz
No: 17 taksim 8
Devran dönmez sensiz bensiz
Esin Afşar buradayım.

Geçen yıl mahkemeden bir yazı geldi. Kul Ahmet beni yine mahkemeye vermiş. Gerekçe komik! 25 yıldır seslendirdiğim şarkıyı, ilk gün Cemil Demirşipahi'den nasıl öğrendiysem öyle seslendiririm. Rivayete göre de beste Cemil Demirsipahi'nin. Vay efendim şarkı içinde "Kul Ahmet" demiyor, sadece "Ahmet" diyormuşum. Son dörtlükte, şöyle: "Dedi Ahmet yarin midir? Dedim ki, hee!" Prozodi diye bir şey var. Yani melodi ile sözün uyumu. "Dedi Kul Ahmet" dendiği anda prozodi tutmaz. Prozodi hatası olan eserler denetimden geçmez. Ayrıca, her seslendirişimde "Kul Ahmet'ten Yok-Yok" diye anons ederim... Her neyse, Erkan Özerman, tanık olarak Cemil Demirsipahi'yi göstermemi salık verdi, bu işe pek bir şaşarak. Doğrusu ben de onu düşünmüştüm. Öyle ya türküyü öğreten o, bestecisi kendisi, Kul Ahmet'i bilen, tanıyan, şiirini besteleyen o! "Tamam" dedim. "Cemil Demirsipahi'yi arayayım." Avukatıma söyledim. Ne dese beğenirsiniz? "Olamaz! Çünkü ben, Kul Ahmet'in tanığıyım." Hoppala! Nasıl olur böyle bir şey? Adam kendi kendini mi inkâr edecek? Olur efendim olur! Hatta dava bile kazanılır. Burası Türkiye! Çok gülünç bulduğum bu davayı pek ciddiye almamıştım ve de Yunus Emre Yılı nedeniyle Kuzey Amerika turnesine çıkmıştım. Meydanı boş bulunca davayı kazandılar. Temyizde şimdi!

Derken efendim, Seynan Levent'in hazırlayıp sunduğu "Akşama Doğru" programında bu konuyu gündeme getirdik. Seynan'a da ilginç gelmişti konu. Bu kez de, "Hakaret ettik" gerekçesiyle, beni, Seynan'ı ve TRT'yi mahkemeye verdiler. İyi mi?

Bu olaylardan sonraki bir konserimde Yok-Yok'u istediklerinde, durumu izleyiciye açıklayıp öyle söyledim türküyü. Konserin bitiminde genç bir adam kulise geldi. Azerbaycanlı olduğunu söyleyerek, zaten konuşmasından da belli olduğu üzre, *Yok-Yok* bestesinin Azerî bir beste olduğunu, bunu her an kanıtlayabileceğini, kendisinde orijinalinin bulunduğunu iddia etti. Ben de birden hatırladım. 1972'de

Sovyetler Birliği turnem sırasında Bakü'de Türk bestecilerinin Azerî parçaları alıp alıp kendilerine mal ettiklerinden yakınmışlar, hatta bazı isimler de vermişlerdi. Haydi buyurun bakalım!

Paris ve Jacques Brel (1969)

Paris'te bir ödül töreni düzenlenmişti, İzmir doğumlu olan (Musevi) Fransız vatandaşı Dario Moreno adına. Ölümünden önce, Jacques Brel'le Dario Moreno, *Don Kişot* isimli müzikalde birlikte oynamışlardı.

Dario Moreno'yu Türk izleyicisi çok yakından tanır. Kendisini Türk kabul edip öyle de tanıtırdı Dario. Avrupa ülkelerinden birinde uluslararası bir festivalde onun adına Fransız bayrağı çekildiğinde, o Türk bayrağı çektirmişti Türk olduğunu söyleyerek. Öylesine bağlı idi Türkiye'ye, Türklere.

Birlikte, Ankara'da Bulvar Palas'ta program yapmıştık. Son görüştüğümüzde yine Ankara'da, birlikte bir Kıbrıs turnesi konusu vardı. "Esin'ciğim pek iyi değil kalbim" demişti. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra da yine Türkiye'de, çok sevdiği ülkemizde ölmüştü.

Çok esprili, zeki idi, yumuşacık tatlı sesinin yanı sıra. Şarkı söylediği bir lokalde bir gece çok konuşulduğu bir sırada, "İyi duyamıyorum, biraz daha yüksek sesle konuşun da ben de neler anlattığınızı öğreneyim" diyerek ve konuşanları utandırarak sessizliği sağlamıştı. Belçika asıllı ünlü Fransız ozan, besteci, şarkıcı Jacques Brel ile iyi arkadaştılar. *Don Kişot* müzikali sırasında, Dario Moreno ölmüş, Jacques Brel de kanser olmuştu. O nedenle bu müzikalin uğursuzluğuna inanmıştı Brel.

Evet! Dario Moreno'nun anısına ve onun adına veriliyordu ödüller. Fransa'dan en iyi şarkıcı "Brel", Türkiye'den de ben seçilmiştim bu ödüller için. Ödüllerimizi, Ekim 1969'da Türk Turizm Ataşeliği tarafından (Ataşe Mukadder Sez-

1969'da Jacques Brel ve Esin Afşar, Paris'teki Türk Turizm Bürosu'nda "Dario Moreno Ödülleri"ni alırlarken

gin'di), Paris'teki Turizm Bürosunda onurumuza verilen bir resepsiyonda alacaktık. Ödüller gümüş birer Hitit heykeli idi.

Son derece heyecanlıydım. Bütün Fransız basını, televizyonları ve bizim gazetelerin Paris muhabirleri orada olacaklardı. Ama beni asıl heyecanlandıran, hayran olduğum Jacques Brel gibi büyük bir sanatçı ile ödül paylaşmaktı. Törenden bir gün önce, *Hürriyet*'in Paris muhabiri Gökşin Sipahioğlu (Sonradan Sipa Press'i kurmuş ve yıllarca yönetmişti) ile yine gazeteci bir arkadaş Can Ok, beni uyarıyorlardı. "Jacques Brel, törenlerden hep kaçar, zor bela gittiği çok önemli davetlere de "prens, prenses de olsalar" sırtına bir pullover geçirip kravatsız filan gider ve de on dakika kalıp döner. Onun için kendini hazırla, gelmezse sakın üzülme!" Nasıl

üzülmem? Ama ertesi gün durum çok farklı oldu. Ve sevgili basın mensubu arkadaşlarımız şoke oldular.

Akşamki konuşmadan sonra doğrusu Brel'in geleceğinden pek de umutlu değildim. Ama o benden beş dakika önce gelmişti. Sanılanın aksine çok şık, lacivert bir takım elbise giymiş ve şık bir kravat takmıştı. Beş dakika değil, törenin sonuna kadar kaldı. Bir saat kadar sohbet ettik. Mireille Mathieu'yu çekiştirdik. Onun, "Edith Piaf benzeri" diye reklam edilmesine karşı çıkıyorduk ikimiz de. Edith Piaf gerçekten büyüktü çünkü.

Brel son derece yakışıklı bir adamdı. Oysa filmlerinde (film oyuncusuydu da) ve basında pek yansımıyordu bu. Kızıl dalgalı, parlak saçları, derin mavi gözleri, uzun boyuyla çok çekici bir adamdı. Biz sohbet ederken bir yandan da flaşlar patlıyordu. "Madame Afşar!"... "Monsieur Brel!.." gazeteciler sesleniyordu objektiflere bakmamız için. Yaşamımın en mutlu anlarından biriydi ve hiç bitmesin istiyordum!

Resepsiyonda ilginç birini tanıştırdılar: Philip Gerard. Belleğim yanıltmıyorsa, beyaz saçlı (acaba sakalı var mıydı?) bu ilginç adam ünlü bir besteciydi. Özelliği de Nazım Hikmet bestecisi olmasıydı. Onun şiirlerini bestelemesiyle ünlenmişti. Nazım'ın ünlü *Akrep Gibisin Kardeşim* şiiri bestelerinden biriydi ve Yves Montand seslendiriyordu. Yves Montand, hemen her konserinde Nazım'ı seslendirirken anons ediyordu, "Büyük Türk Şairi Nazım Hikmet!" diye. Dünyanın bağrına bastığı bu büyük şairi biz yıllarca dışladık oysa. Ne ayıp! Ne yazık! Vatandaşlığını bile ancak yıllar sonra iade edebilecektik. Orada bulunan televizyonlar Tele Dimanche ve Midi Magazine için program yapmamı öneriyorlardı.

Jacques Brel gibi büyük bir sanatçıyla ödül almam, bir anda televizyon kapılarını açıyordu bana. Yıllar sonra, Fransız menajerimle Fransa'da etkinliklerimi sürdürdüğüm sırada, Jacques Brel'in ölümü ile onun anısına bir dergi özel sayısı bastıklarında, Brel'in birçok ünlü ile fotoğraflarının yanı sıra bir sayfada da Brel ile benim bu ödül töreninden fotoğraflarımız yer alıyordu.

Paris'te Televizyon Programı ve Hasan Esat Işık

O gün Fransız televizyonu Midi Magazin programı içinde istiyordu beni, ama bir zorluğu vardı. Bu programın özelliği, yabancıya yer vermemesiydi. Verse de mutlaka kendi dillerinde seslendirme yapmaları gerekiyordu. Ve program hemen ertesi gün yayınlanacaktı.

Repertuvarımda, henüz Fransızca'ya çevrilmiş şarkım yoktu. Bu durumda benden vazgeçmeleri gerekiyordu. Bunu da hiç istemiyorlardı. İlk kez kurallarının dışına çıkıp bir Türk şarkıcısına kendi dilinde şarkı söyletmek zorunda kalıyorlardı. Ertesi gün için çekim saatini bildirdiler.

Menajerim Erkan Özerman'la Sabiha Keyn'in, benim için yaptığı *Yok-Yok* kostümünü giymeyi kararlaştırdık. Stüdyoya gittiğimizde garip bir sahneyle karşılaştık. Pala bıyıklı, sarıklı, palalı, şalvarlı tipler doldurmuştu stüdyoyu. Ne oluyordu? Bunlar da neydi böyle? Madem bir Türk sanatçısı Türkçe seslendirecekti şarkıları, onlar da Türklere uygun bir sahne sergilemeliydiler. Bunun için de Fransa'nın en ünlü komedyenlerinden Henri Tissout'yu özel olarak getirtmişler ve kafasında koca bir kavuk ve onun gibi giyinmiş figüranlarıyla zamanında Osmanlı padişahını bile sinirlendiren Moliere'in *Kibarlık Budalası*'ndan bir sahne sergilemeye hazırlanıyorlardı. Bir Türk sanatçısı olarak benim üstümde de, son derece modern, kısacık ekose bir etek, dik yakalı siyah bir kazak, dizüstüne kadar siyah çizmeler vardı. Saçlarım çok modern, kısacık kesilmişti. Benim için hazırlanan sahne ile müthiş bir çelişki...

MÜZİK
Hazırlayan: ERKUT CAN

JACQUES BREL'LE — Turizm ve Tanıtma Ba... tarafından ortaya konulan «Dario Moreno ...nü kazanan Jacques Brel ve Esin Afşar...

HENRY TİSSOT'LA — Esin Afşar Paris'te tele... vizyon programlarının birincisinde ünlü Fran... sız taklitçisi Henry Tissot'la birlikte görülüyor.

DARİO MORENO ÖDÜLÜ»NÜ ALMAK İÇİN GİTTİĞİ PARİS'TEN BİRÇOK ANGAJMANLA GERİ DÖNEN

ESİN AFŞAR PARİS'İ FETHETTİ

FİKRET ERCAN

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından ortaya konulan «Dario Moreno Ödülü»nü Jacques Brelle beraber almak için Paris'e gi... den ve orada müzik çevrelerinde büyük ilgi gö... ren Esin Afşar başarısından çok memnun. Af... şar «Ödül almak için gittiğim Paris'ten birçok teklif ve an... gajmanlarla geriye döndüm. O... rada bulunan Türklerin ve Fransız müzik çevrelerinin gösterdiği ilgi beni fazlasıyla memnun etti» diyor.

Halk şarkılarının alt sözleri besteleyerek modern bir a... şık büyüsünde görünen şar... kıcımız, iki gün üstüste yayın... lanan değişik televizyon prog... ramlarıyle Paris'i fethetmiş ve kısa zaman içinde kendisin... den bahsettirmeyi bilmiştir. Televizyon programlarının il... kinde Esin Avşar'a De Ga... ulle'ün taklitiyle ün yapan Henry Tissot eşlik etmiş iken... cisinde İvan Rebroff'la bir... likte görünmüştür.

Afşar'ın basınları nasıl «Fran... ce Soire»'a «Aurore» gibi büyük Fransız gazeteleri olmak üzere 24 yayın organında yankılanırken, Makaokalar, Tolyan Almanı, Mek... sika, Şili ve Paraguay dahil 17 ül... kenin hafif batıları da yıl... dönümün değerini geniş ...ekilde ...ttirmişlerdir.

Televizyonda okuduğu parçala... rın ilgi çekmesi üzerine derhal ...lük teklifleri alan şarkıcı bu ...ında «Fransızlar bizim halk ...

İVAN REBROFF'LA — Dario ...mak ...televizyon programlarına da çıkan sanatçı... programların ikincisinde beraber görünüyor.

zirvede 30
EN ÇOK SATAN

TELEVİZYONDA — Paris'i fetheden şarkıcımız Esin Afşar bu arada bazı organizatörler... de teklif aldı. Yukarıdaki fotoğrafta Şubat'ta tekrar Paris'e gi... den olan Esin Afşar TU programı sırasında görülmektedir.

Esin Afşar'ın Henri Tissout ile programından da bahseden bir gazete kupürü

Tabii ki derhal Sabiha Keyn'in yarı otantik giysisini giymekten vazgeçip üstümdekilerle programa çıkmaya karar verdim. Türkleri öyle göstermek istemeleriyle, kendileri gülünç duruma düşeceklerdi.

Nitekim, o sırada Paris'te Büyükelçimiz olan rahmetli Hasan Esat Işık, programı televizyonda izlemiş ve son derece

memnun olarak Ankara'ya Dışişleri Bakanlığına bir telgraf çekmişti. Telgrafta, "Esin Afşar'ın Fransız televizyonundaki programında, gerek sesi, gerekse giysisi ile büyük ilgi ve beğeni topladığını bildiririm" diyordu.

Yıllar sonra, Fransa etkinliklerim sırasında, Henri Tissout, ırkçı kişiliğiyle yine çıkacaktı ortaya. Bir süre sonra *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde Deniz Som, bu olayları, "Esin Afşar'ın Fransızlara verdiği ders" başlığı altında yazdı.

Barcley Plak Şirketi

Paris'te ünlü plak şirketi Barcley ile anlaşma yapmak üzere, Erkan'la şirkete gittik. Leo Missir, plak şirketinin sorumlusu idi. Eşi, ünlü şarkıcı İtalyan asıllı Patricia Carli. Leo Missir, seslendireceğim şarkılardan biri olan ve Türkiye'de bana ödül kazandıran Yunus Emre'nin *Bana Seni Gerek Seni*'si için, Patricia Carli'nin söz yazabileceğini söylüyor. Daha önce *Samanyolu*'na da Patricia Carli'nin Fransızca söz yazdığını hatırlatıyor. "İyi ama bu *Samanyolu* değil. 13. yüzyılda yaşamış, dünyanın ilk büyük hümanisti, düşünürü, mistik ozanımız Yunus Emre. Olsa olsa Yunus Emre'yi çok iyi bilen biri çevirebilir" diyorum.

Aşırı tepkim, diğerlerinin olduğu gibi menajerimin de irkilmesine neden oldu. Sonradan da çıkıştı bana, "Deli misin? Bunlar Fransa'nın en büyük plak şirketi!" Yanıtım, "Deli misin? Yunus Emre dünyanın en büyük mistik ozanı!" Sonunda olması gereken oldu. *Bana Seni Gerek Seni*'yi Abidin Dino çevirdi.

İkinci şarkı Selmi Andak'ın *Gurbet Yorganı* idi. Rahmetli ozan Metin Eloğlu, beste üzerine şiirini yazmıştı ilk kez. Çok da güzel olmuştu. Onun Fransızca'ya çevirisini ise, Nana Mouskouri'nin söz yazarı Eddy Marney yapmış, tekrarları özellikle Türkçe bırakmıştı. Yıllardır repertuvarımda olan, dünyanın her yerinde hâlâ seslendirdiğim vazgeçilmez şarkılarımdan biri. Selmi'nin en güzel bestelerinden. Diğer parçalar; *Allam Allam* Kars türküsü ve *Yok-Yok*. Onların çevirilerini de Eddy Marney yapmıştı.

Soldan sağa: Patricia Carli, Erkan Özerman, Esin Afşar ve Leo Missir

Mini bir uzunçalar olacaktı bu. Besteci, aranjör André Kerr ile çalışıyordum. André Kerr yıllarca İstanbul'da da bulunmuş operet çalışmaları yapmıştı. Onu tanıdığımda yaşlıca, tonton bir insandı. "Papy" diyordu ona yakınları. Bilmem hâlâ yaşıyor mu? Türkiye'de yapacağım özel bir konser için bana bir bestesini verip "Bu senindir, kendi isminle lanse edebilirsin!" demiş ve bestesini armağan etmişti. Ozan Ülkü Tamer de sözlerini yazmıştı.

Konserde bu güzel besteyi değerlendirmiş, ama bana verilmesine karşın asla kendime mal etmemiş, bestecinin ismini de özellikle açıklamıştım. Başka türlüsü çok ters düşerdi. Oysa çevrem müzik kleptomanlarıyla dolu. Bu kişiler (hem de ülkemizde pek ünlü olan kişiler) büyük bir rahatlıkla onun bunun bestesini kendilerine mal edebiliyorlar.

Stüdyoya girdiğim gün Leo Missir keyfinden uçuyordu. "Göreceksiniz bu plak hit olacak!" Şıkır şıkır oynuyordu. Öylesine ümitliydi bu plaktan. Çalışmalarımı tamamlayıp ülkeme döndüm. Bir süre sonra Barcley'den bir haber geldi. Plağı tüm Fransa'da duyurabilmek için benim altı ay süreyle Paris'te oturup Fransa turnesi yapmam gerekiyordu.

Kızım Pınar henüz pek küçüktü. Onu altı ay bırakamazdım. Bir yanda sanatım, bir yanda kızım! Ama analık duygum ağır bastı ve reddettim Fransa'ya gidip altı ay kalmayı. Böylece de üç yıllık kontratımı yakmış oldum. Oysa gitseydim şimdi çok farklı bir konumda olabilirdim.

Leo Missir, Türkiye'de erkek şarkıcılardan en çok Tanju Okan'ı beğenirdi. Cahit Berkay'ın *Samanyolu*'nun *O Lady Mary* adıyla plak yapılması için ilk önerdiği kişi Tanju idi. Tanju o güzelim sesini tüm dünyaya duyurabilecekken, içkinin esiri olmuş ve bu cazip teklifi, içkinin neden olduğu bir unutkanlıkla olsa gerek geri çevirmişti; çağrıldığı halde gitmemişti çünkü. Onun yerine David Alexander Winter isimli Hollandalı bir şarkıcı bu plağı yapmış ve *O Lady Mary* hit olmuştu.

David Alexander'ı Olimpia'da dinlemiştim. Bizim Tanju on tane Alexander'ı cebinden çıkarırdı oysa. O gün Olimpia'da sinir olmuştum, "Neden Tanju değil de bu adam?" diye. Bir sanatçının şanssızlığı, bir diğerinin ünlenmesine neden olur genellikle.

Ivan Rebrof

Paris'te Tele-Dimanche programına katılmak üzere televizyona gittiğimde, stüdyodan bir koloratur soprano sesi geldi kulağıma. Kim acaba diye düşünürken birden ses baslaştı. Çok şaşırdım, yeni bir Yma Sumac mı çıkmıştı? İri yarı, kalpaklı, kürklü, kocaman bir adam çıktı karşıma: Ivan Rebrof.

Alman olmasına karşın, hep Rusça şarkılar söyleyip, yaz ortasında bile kürklü Rus giysileri giyen bu müthiş şarkıcı kendini Rus olarak tanıtıyordu. Ülkemizde çok iyi bilinen bir zamanların hit şarkısı *Those Were the Days*'in bestecisi olan bu sanatçı, aslında opera sanatçısı idi.

Ivan Rebrof ile

Televizyonda tanıştık kendisiyle. Ondan sonra stüdyoya ben girecektim. Birlikte fotoğrafımızı da çektiler.

Paris'te *Damdaki Kemancı*'yı oynuyordu. Bizi davet etti Erkan'la. Büyük bir prodüksiyon değildi, ama çok doğal ve güzel oynuyordu. Oyundan sonra kutlamak için odasına gittik. Bizi atlet ve şort külotuyla karşılayınca pek şaşırdım. O görkemli giysilerden sonra onu böyle görüvermek beni düş kırıklığına uğratmıştı doğrusu.

"Biliyor musunuz? Türkiye'de herkes sizi tanıyor *Those Were the Days* şarkınızdan ötürü" demiştim. O sırada menajeri geldi. Çocuk gibi kulağıma eğilip "Demin söylediğinizi ne olur tekrarlasanıza, menajerim de duysun" dedi. Bu da sanatçı psikolojisi işte. Söylediklerimi yineledim, pek mutlu oldu.

Veysel Baba'nın Ardından

30 Mart 1973

"20. asırda çeyrek sese saplanıp kalmak cinayettir. Müziğinizi böyle çok seslendirerek dünyanın hangi ülkesine gitseniz dinletirsiniz, ne önemli bir iş yaptığınızın farkında mısınız? Sizleri yürekten kutlarım." Daha birkaç ay önce böyle diyordu bizlere Azerbaycan'ın ünlü kompozitörü Fikret Emirof, oradaki konserimizden sonra. Saygıdeğer Hocam Ruhi Su ise türkülerimizin Batı enstrümanlarına uygulanmasını ve gençler tarafından değişik biçimlerde söylenmesini özetle şöyle yorumluyordu: "Türküler, halkımızın sorunlarını özgürce söyleyebildiği tek aracıdır. Söyleniş biçimine de hiçbir sınır koymaz. Taklit aslı sürdürmez, yozlaştırır ve dondurur. Aslı sürdüren, ona bir 'yeniden doğma' niteliği kazandıran yaratıcı güçtür. Halkın kültürü içinde Âşık Veysel sıradan bir adam değildi, kendi ölçülerine göre bir yaratıcı güçtü. Biz halkımız için daha ileri koşulların ve daha ileri bir kültürün çabası içinde olanlara da bu hakkı tanımalıyız."

Ve de rahmetli koca ozan, Baba Veysel birkaç yıl önce, çok seslendirerek söylediğim *Kara Toprak* şiiri için beni alnımdan öpmüştü. Veysel Baba ilerici idi. O büyük ozanı genç kuşağa ancak böyle iletebilirdik. Veysel Baba karanlık dünyasından ışık tutmuştu bizlere, desteklemişti bizleri. Beraber konserler vermiş, onun sazıyla söylediği türkülerini bizler Batı enstrümanlarıyla tekrar dile getirmiştik. Memnundu bizlerden, seviyordu bizleri. Oysa bugün birtakım tutucular utanç duvarı gibi dikilip karşımıza, "Dur" diyorlar bizlere. Öpülesi

eliyle elimizden tutan Veysel Baba'dan koparıp alıyorlar bizi, bir kenara fırlatmak için.

Koyun kurt ile gezerdi fikir başka başka olmasa...

Bir Veysel'i, Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı Japonya'sından Rusya'sına, İtalya'sından Fransa'sına dinlettik, biz bu yolla. Ve de her seferinde öncelikle onların tanıtımlarını yaparak. Oysa kendi ülkemde, O ölümsüz ozanın ardından bir televizyon programı yapmak en kutsal görevimdi benim. Saz eşliğinde, Batı enstrümanları eşliğinde ve de salt şiirleri okunarak yapılacak bir program. Ama hayır! Tutucular dikildi önümüze, "Çok sesli olamaz!" diye. Bir duyabilsen bunları kemiklerin sızlardı Veysel Baba.

"Dostlar beni hatırlasın!" diyorsun. Seni unutmak ne mümkün? Ama söyle o örümcek kafalılara çekilsinler aramızdan. Uzat yine ellerini bize, koru bizi onlardan! "Yetişmek için menzile gideceğiz gündüz gece."

20 Nisan 1973

Milliyet gazetesinde, rahmetli Abdi İpekçi ile olan söyleşimde de belirttiğim gibi, Âşık Veysel'in ölümünün ardından Kerim Afşar'la birlikte televizyon için bir program hazırladık. Program yapımcımız Meral Savcı idi. O da konuya çok ilgi duymuş, heyecanlanmıştı.

Veysel ile ilgili belgesel film, Kerim'den Veysel şiirleri ve benden de, çok sesli olarak Veysel türküleri. Ne var ki denetim kurulunda olan Nida Tüfekçi karşı çıkıyordu, "Türküler çok sesli olamaz!" diye. Yani Atatürk ilkelerine karşı bir tutum. Oysa Atatürk 1934 nutkunda, "Kendi öz müziğimizi çok sesli yapalım, çağdaşlaştıralım" diyordu. O yıllarda TRT Genel Müdürü olan Musa Öğün Paşa'ya durumu açıkladım. Paşa çok olumlu karşıladı, Nida Tüfekçi'ye de çok kızdı. Hemen telefonu açıp "Bu program yapılacaktır!" diye sert bir sesle de komut verdi. Ne yazık ki, gerek Kerim'in senaryosu-

nu yazdığı, gerek yönetmen arkadaşlarım, Meral Savcı ve benim el ele vererek hazırladığımız bu olumlu programın televizyon çekim günü son dakika, Musa Paşa'nın Erzurum Radyosu'nu açmak üzere gitmesinden yararlanarak yine, "Veysel çok sesli olamaz, türküleri dejenere ediyorlar" gibi komik bir gerekçeyle Paşa'nın emrine rağmen programı iptal ettiler.

Veysel Baba, "Yumma gözün kör gibi" derken, bu tutucular 20. asırda neden ısrarla yumarlar gözlerini –kör gibi? Olay çok kanıma dokunmuştu. Musa Öğün döner dönmez ilk işim TRT'ye gitmek oldu. Bu kez ne randevu almıştım, ne de TRT'nin kapısında kimlik kartımı vermiştim. Görevlilerin şaşkın bakışları arasında yıldırım gibi girdim TRT binasına. Western filmlerindeki kovboylar gibi dalmışım Paşa'nın odasına. Yanında da biri vardı. Üstelik başımda da Paris'ten aldığım geniş kenarlı fötr bir şapka ve pantolon yelekle, dişi bir kovboy gibiydim. "Paşam sizin emirlerinizi hiçe sayıyorlar, bu nasıl iş?" diye bağırırcasına sordum. Ezilip büzülerek, "Şey, ben zaten yönetmeliği bilmiyorum ki" demez mi?.. "Belli oluyor!" deyip kapıyı vurdum ve çıktım odadan.

O yıllarda Anadolu turnesine çıkmıştım. Veysel Baba'nın Sivas'ta bir hastanede yattığını öğrendik. Ziyaretine gitmeye karar verdik. Odasına girdiğimizde, "Veysel Baba, bak sana kimi getirdik?" dediler. Daha ağzımı bile açmadan uzattığım elimi tuttu. "Afşar hoş geldin!" dedi. Böylesine duyarlıydı Veysel Baba. Yüreğinin gözleriyle görür, duyardı her şeyi.

Monte Carlo, Prenses Grace Kelly ve Gilbert Bécaud

1969'da düzenlenen 10. Televizyon Festivali nedeniyle, Prenses Grace Kelly'nin davetlisi olarak gidiyorum Monaco'ya. Televizyon filmlerinin yarışacağı bu bir haftalık festivalde, bir de konser bölümü vardı. Konserde Josephine Baker, Gilbert Bécaud ve ben vardım.

Zamanında dünya çapında tanınan şarkıcı Josephine Baker o sıralarda oldukça yaşlıydı ama hiç yaşını göstermiyor, hâlâ güzel vücudunu, bacaklarını sergileyen giysisiyle sahnede dans ederek şarkı söylüyordu genç kızlara taş çıkartırcasına. Mario Puzo'nun *Yalnız Havyarla Yaşanmaz* kitabında uzun uzun sözünü ettiği Josephine Baker çok ünlü bir sanatçıydı. Tabii onu genç kuşak pek iyi tanımıyordu. Baker, sahnede kendiyle dalga geçmeyi de iyi biliyordu. İzleyicilere anlatmıştı. Kapıda iki genç konuşuyorlarmış, delikanlı genç kıza sormuş, "Josephine Baker'i tanır mısın?" Kızın yanıtı, "Ben nereden tanıyayım? Ama dedemle anneannemden duyarım hep." Onunla daha sonraları Romanya ve Bulgaristan festivallerinde de beraber olacaktık ve bana takılacaktı, "Artık sizinle akraba sayılırız." Bu arada bilmeyenler için belirteyim, Josephine Baker tatlı renkli bir zenciydi.

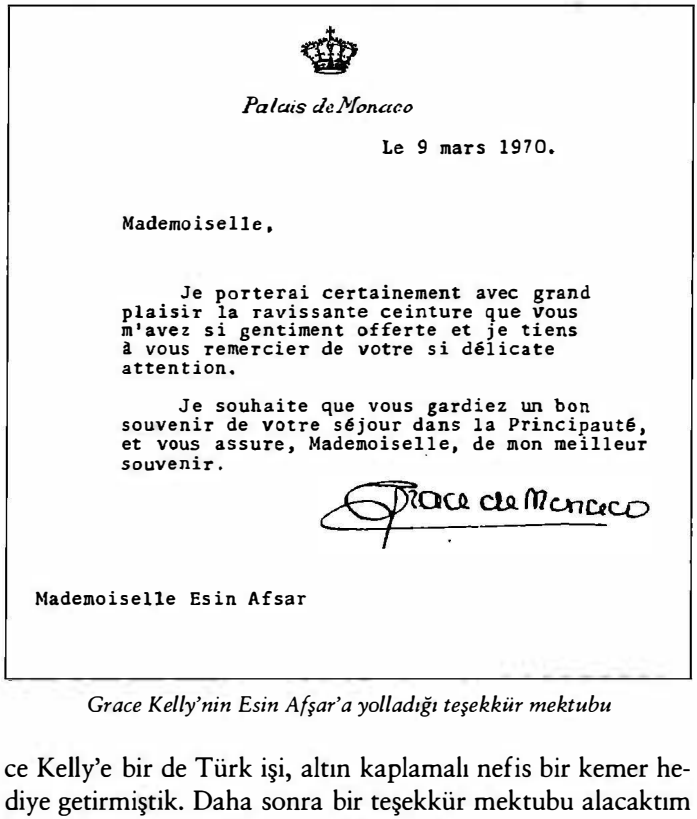
Monte Carlo'da muhteşem bir otelde kalıyorduk bu festival döneminde. Gala gecelerinde, her gece ayrı bir kostüm olmak üzere Sabiha Keyn'in hazırladığı kostümleri giyecektim. Sahnede de Zuhal Yorgancıoğlu'nun Kars yöresinden modernize ettiği beyaz üstüne siyah motifli, mini etekli, yine aynı motiflerle bezenmiş beyaz diz üstüne kadar çizmeli giysiyi giyecektim.

Monako'daki 10. Televizyon Festivali'nde elmas taciri Tosunyan ve Claudia Cardinale ile Grace Kelly'nin (sağdaki) verdiği resepsiyonda

Yaptığım müzikle giysilerimi özdeşleştiririm ve bir bütün olarak bakarım olaya. Benim müzikte yaptığımı, Zuhal Yorgancıoğlu modada yapıyor. Örneğin, kendi türkümü, Yves Saint Laurent giysisiyle özellikle dış ülkelerde seslendirdiğimi düşünün; olmaz tabii ki.

10. Televizyon Festivali nedeniyle katılan birçok ünlü arasında İtalyan sinema oyuncusu Claudia Cardinale de vardı. Kendine özgü kısık sesiyle, bu esmer güzeli İtalyan yıldız, ne yalan söyleyeyim Prenses Grace Kelly'nin asil güzelliği karşısında sönük kalmıştı. Grace Kelly sonradan olma değil doğuştan asil bir kadındı. Onurumuza verdiği resepsiyonda alçakgönüllülüğü ve güzelliğiyle herkesi büyülemişti. İstanbul'a gelmek istediğini, ama çocuklarını bırakamadığı için gelemediğini söylerken çok içtendi. Çocukları o yıllarda henüz küçüktüler. Prens Rainier de şakaklarına düşen hafif kırlaşmış saçlarıyla hoş bir adamdı. Resepsiyonda, ülkemizde de yılın sanatçısı seçilmem nedeniyle, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun özel olarak benim için yaptığı el baskısı kumaştan Vural Gökçaylı'nın diktiği giysiyi giymiştim. Çok ilgi çekmişti bu sade ve zarif giysim. Bu giysinin eteğinde Bedri Rahmi'nin imzası vardır, hâlâ saklarım büyük bir titizlikle. Prenses Gra-

Palais de Monaco

Le 9 mars 1970.

Mademoiselle,

Je porterai certainement avec grand plaisir la ravissante ceinture que vous m'avez si gentiment offerte et je tiens à vous remercier de votre si délicate attention.

Je souhaite que vous gardiez un bon souvenir de votre séjour dans la Principauté, et vous assure, Mademoiselle, de mon meilleur souvenir.

Grace de Monaco

Mademoiselle Esin Afsar

Grace Kelly'nin Esin Afşar'a yolladığı teşekkür mektubu

ce Kelly'e bir de Türk işi, altın kaplamalı nefis bir kemer hediye getirmiştik. Daha sonra bir teşekkür mektubu alacaktım bu zarif kadından, "Grace de Monaco" imzasıyla.

Bu arada Zuhal Yorgancıoğlu'nun çizmeli giysisiyle bir televizyon programı yapmıştım Monte Carlo'da. Ayrıca Claudia Cardinale ve ünlü bir çocuk yıldızla da (ismini anımsayamıyorum) televizyon çekimleri yapılmıştı. Bu arada, Jacques Brel'le ödül töreni, Grace Kelly ve diğerleriyle tüm televizyon bantları hâlâ Erkan Özerman'da.

Bir hafta süresince her gece bir gala vardı. Galaya hazırlandığımız ilk akşamlardan birinde bir telefon geldi. Bir üniversiteden arıyorlardı. "Derhal gelip bizi alacaklarını ve üniversiteye götüreceklerini" söylüyorlardı. Erkan ise, "Müm-

kün değil, galaya yetişeceğiz" diyordu. Karşı taraf dinlemiyordu. Eğer 15 dakikaya kadar hazır olmazsak gelip olay çıkaracaklarını söyleyerek bizi tehdit ediyorlardı. Gerçekten de bir süre sonra motosikletli birkaç genç otele geldi. Bizi üniversitelerine götüreceklerini, çok zamanımızı almayacaklarını söylediler. Çaresiz kabul ettik. Bindiğimiz arabaya eşlik ediyorlardı Monte Carlo'lu gençler.

Üniversitenin kantini olduğunu sandığım bir yere götürdüler bizi, rakı bardaklarını şerefe kaldırarak karşıladılar. Meğer benim televizyon programımı izlemişler. Çok ilgi duyup yakından görmek, tanımak istemişler. Asıl önemlisi yazın bir 15 gün geçirmişler İstanbul'da ve de İstanbul'a hayran olmuşlar. Rakıları da İstanbul'dan getirmişler. Önce pek şaşırmıştım. Öyle ya şarap neyse ne de, rakı olayına gel de şaşma! Gençlerle hoşça sohbet edip galaya yetişmek üzere izin istedik. Bizi yine konvoy halinde, motosikletlerle izleyerek otelimize kadar götürdüler.

Daha önceki önemli bir olayı anlatayım sizlere. Paris'te, Barcley Plak Şirketi ile üç yıllık bir sözleşme yaptığımı anlatmıştım. Monte Carlo konserim için büyük, beyaz ve lila renkli nefis bir afiş hazırlamıştı Barcley benim için. Afişte "Grand Vedette Turc Esin Afşar" yazılı idi. Anlaşmaya göre bu afişler Monte Carlo sokaklarına asılacaktı.

O sabah bir telefon gelmişti. Festival organizatörü, binbir özürle benim afişimi asamayacaklarını söylüyordu. Gerekçe; Gilbert Bécaud "Eğer O Türk'ün afişlerini asarsanız ve de benim ismimi onunkinden 40 kez daha büyük yazmazsanız bu konsere çıkmam" demiş.

Hoppala! Dünya çapında ünlü koskoca Bécaud'nun, Esin Afşar'ı kıskanacak hali yok ya! Ne menem iştir bu?

Otelin lobisinde bir araya geldik, basınla söyleşi yapmak için. Bécaud'ya dönüp "İsminizin 40 kez daha büyük yazılmasını istemişsiniz. Çok üzüldüm. Oysa ben sizi 100 kez daha büyük zannediyordum" dedim. Doğrusu eveledi geveledi doğru dürüst bir yanıt veremedi. Sonradan kulağımıza Bécaud'nun Ermeni asıllı olduğuna dair bir söylenti geldi. Doğru

muydu bilmiyorum, ancak sanat yaşamımda birkaç kez bu nedenle engellemelere uğramışımdır.

Ertesi gün ünlü Monte Carlo kumarhanesinde makinelerde şansımı denerken (rulet çevirecek halim yok ya!) Bécaud, hafiften kur yaparak "Aşkta kazanıyorsunuz galiba?" diye

Monte Carlo konserinde

sorduğunda, "Evet! Kocam beni çok seviyor" diye yanıtladım alaylı bir biçimde.

Konser gecemizde bana ünlü Amy Barelli Orkestrası eşlik ediyordu. Seslendirdiğim parçalardan biri de *Üsküdar* idi. Ama çok değişik bir yorumla. Düzenlemeyi André Kerr yapmıştı. Bir bölümünde doğaçlama yaptığım blues'u çok beğenmiş, hemen notasını yazıp parçaya eklemişti. İlk kez seslendirecektim Monte Carlo'da.

Giysim ve de repertuvarım ilginç gelmiş olmalı ki izleyiciye, konser sonunda bütün salon ayakta alkışlıyordu. İşin garibi, Bécaud'ya bana gösterilen ilgi gösterilmemişti. Hani neredeyse "Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste" diyesim geliyordu. Ne var ki aheste aheste değil, çabuk çabuk çıkmıştı ahım.

Monte Carlo'daki 10. Televizyon Festivali'ne Türkiye bir filmle henüz katılacak durumda değildi o yıllarda, ama Türkiye'den jüri üyesi olarak TRT Yönetim Kurulu Başkanı ağabeyim Suat Sinanoğlu katılmış meğer. İşin garibi ikimizin de birbirimizden haberi olmadığından, orada karşılaşınca pek şaşırmıştık.

Benim ağabeylerim ilginçtir. Bu gibi durumlarda bana yararları olacağına hep zararları olmuştur. Örneğin bir festivale katılmak üzere TRT benim ismimi verdiğinde, ağabeyim karşı çıkmış, "O çok gidiyor, başkasını gönderin!" diye. Ama Monte Carlo'daki konserimden sonra beni içtenlikle kutladığını da söylemek istiyorum.

Yale'de profesör olan ağabeyim Oktay Sinanoğlu da 35 yılı aşkın bir süredir Amerika'da olmasına karşın bana konser verdirmek için en küçük bir çaba göstermemiştir. (Taa ki Yunus Emre Yılı nedeniyle Kuzey Amerika konserlerim için Kültür Bakanlığı ve Amerika'daki üniversite öğrenci dernekleri devreye girene dek.) Amerika'ya gittiğim zaman da ağabeyim hazıra konup gelip oradaki konserlerimden birkaçını izleyip benimle övündüğünü söylemiştir. Ama pozisyonundan yararlanarak, işe yarar yaramaz demeden sülalesine kol kanat gerip onları civcivler gibi etrafına toplamalarındansa, be-

nimkileri yeğlerim doğrusu –dürüst insanlara madalya verilmiyor olsa da!..

"Bir hafta boyunca her gece bir gala vardı" demiştim. Bu galalara, her gece ayrı bir giysi giydiriyordu Erkan bana ve de hemen hemen en son biz giriyorduk salona. Bu bana çok ters geliyordu ama Erkan, "Ben bu taktikleri Dario Moreno'dan öğrendim. Nene gerek, sen beni dinle!" diyordu her seferinde. Gerçekten de biz girdiğimizde bütün başlar bize çevriliyordu. "Türk bu gece ne giydi acaba?" merakı içindeydiler. Festival sonunda açıklandı ki "En iyi giyinen sanatçı" seçilmiştim. Yaşasın Zuhal Yorgancıoğlu, nur içinde yatsın Sabiha Keyn!

Monaco'da, Prenses Grace Kelly ile tanışan Esin Afşar, onun dünkü bir türlü inanamıyor. Onunla birlikte çekilen fotoğraflarına bakarak avunuyor kendini.

"İnanmam!.. O,yaşıyor"

Prenses Grace Kelly'nin ölümü bizde de üzüntüyle karşılandı. Artık sanatçıları arasında en çok üzülenlerde basında Esin Afşar bulunduğundan, o Prenses Grace'i yakından tanımak şansına erişmiş sadar kişilerden biriydi.

1970 yılında Monaco'da düzenlenen 10. Televizyon Festivaline Prenses'in onursal davetlisi olarak katılan Esin Afşar, bu festivalin 3 sonuk sanatçısından biriydi. Bu seçkin davetlilerden Yunus Emre, Josephine Baker'la birlikte yarışmıştı.

Salonda Yunus Emre, Josephine Baker'la birlikte Fransızca, ve "Esträdler'a gideceksin" Türkçe okuyan Esin Afşar büyük ilgi görmüş ve ödülünü Prens şahsen kendisine takdim etmişti.

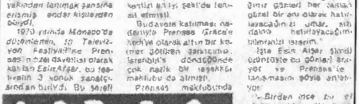
Bu davetin katılmasından dolayı Prenses Grace'in kendisine özel olarak altın bir kalem göndermesi şaşırtıcı değildi. İstanbul'a dönüşünde çok nazik bir teşekkür mektubu da almıştı. Prenses mektubunda özellikle şöyle diyordu:

"Bana son derece sevimli bir şekilde hediye ettiğiniz o eski kalemi büyük bir zevkle kullanacağım. Bu hediyenizden dolayı size içtenlikle teşekkürlerimi bildirmek istiyorum."

Sözün burada geçtiği bir güneri her zaman güzel bir anı olarak hatırlayacağımı umar, sizi tekrar görebilmeyi ümit ederim."

İşte Esin Afşar'ın o güneri büyük bir ve Prenses'le tanışmasının öyküsü:

"Birden önce bu işi ebire uzatıcı. Ve bana "Türkiye'den bana hediye getirdiğim için çok sevindim, için teşekkür ederim" demişti. İşte o anda bütün bunlar bir anda olmuştu. Bunlardan Monaco Prensesi'yle karşı karşıya bulunduğumu, onunla konuşmaya gerçekten ve hakikaten sevildiğini gözü Prenses'in tanıdığım için samimi bir mutluluk duydum.

Grace Kelly'nin 14 Eylül 1982'de bir trafik kazasında zamansız ölümü üzerine Esin Afşar'ın verdiği röportaj

Romanya
1970

Romanya'da bir kayak merkezi olan Braşov'da yapılan uluslararası şarkı yarışmasına katılmak üzere yola çıkıyorum. Aylardan Şubat. Soğuk mu soğuk. Ünlü bestecilerimizden Muammer Sun'un, Ömer Hayyam'dan bestelediği *Seni Sevdim Diye Kınarlarsa Beni* ve bir Rumen bestesi olan *Of Inimioare* ile katılacağım yarışmaya.

Bu bir hafta sürecek olan festivale, yarışma dışı davet edilen birbirinden ünlü sanatçılar da var. Aklıma gelenleri sıralıyorum hemen. Connie Francis, Claude Nugaro, Marie la Foret, Ewa Demanczyk (Polonya), Joe Dolan (İrlanda), Julie Saget (Fransa).

Muammer Sun, notaları, kural gereği önceden yollamış. Fakat nasıl olmuşsa notalar kaybolmuş. Zavallı Muammer Sun'un, notaları yeniden yazmak üzere iki gün odaya kapanıp yemeden içmeden, ama bol sigara içerek nasıl çalıştığını ben gayet iyi biliyorum.

Ünlü Amerikalı şarkıcı Connie Francis, çok eski bir şarkıcı olmasına karşın hâlâ genç görünümlü ve güzel bir kadın. İmzalı fotoğrafını hâlâ saklarım.

Claude Nugaro'yu ilk kez Romanya'da izledim. Fransızların bu ünlü şarkıcısı, o zamanlar oldukça gençti. Müziği bana çok ilginç, özgün ve etkileyici gelmişti. Şarkı söylerken mim de yapıyordu bazen. Yıllar sonra Paris'te gördüğümde caz söylemeye başlamıştı ve yine zirvede, olgun bir sanatçıydı artık.

Marie la Foret'yi, sinema oyuncusu olarak tanırdım. Şarkıcı olarak onu da ilk kez izliyordum. Dikkatimi çeken, şarkı

söylerken hiç gülmemesi idi. Bir yandan da televizyondan, monitörlerden izleyebiliyordu izleyiciler. Ekranda daha güzel olduğu dikkatimi çekti. Bir de, şarkı söylerken gülmeme nedenini de anlamıştım. Bir ara konuşurken tebessüm edecek oldu, sanki o güzelim kadın gitti, çirkin bir kadın geldi yerine. Ondan çok şey kaptım izlerken. Jestleri çok güzel ve kendine özgü idi. Ona, gülmek yakışmadığı için gülmüyordu. (Benim içinse tamamen tersi geçerlidir.) Özellikle ellerini çok zarif bir biçimde kullanıyordu.

Ewa Demanczyk, beni en çok etkileyen sanatçı olmuştu. Aynı zamanda mimar olan Demanczyk, sahnede inanılmaz etkileyici bir şarkıcıydı. Siyahlar içindeki bu kadın, hiç hareket etmeksizin, yalnız yüz ifadesiyle şarkı söylüyordu. Leh dilinde söylediği şarkılar, dilini anlamadığım halde beni inanılmaz etkilemiş, adeta büyülemişti. Özellikle bir şarkısında ağlamakla gülmek arasındaki oyunuyla ve ses rengiyle beni hem çok etkilemiş, hem de şaşırtmıştı bu güçlü sanatçı. Programı bittiğinde, gözlerimden yaşlar akarak ayağa fırlayıp çılgın gibi alkışlar bulunca kendimi, bir an utanıp çevreme baktım ve bütün salon ve de jüri üyeleri dahil herkesin ayakta bu güçlü sanatçıyı alkışlıyor olduğunu gördüm.

Topluluğunun mizansenleri de çok ilginç ve ölçülü idi. İster istemez ülkemi ve de grupların sahne disiplinsizliğini düşündüm. Bu işler disiplin, kültür ve de eğitim gerektirir pek tabii. Bizdeki gibi kolay olmuyor bu işler. Gerçek sanatçılar üstlerine alınmasın ama, ağzında sakız, bacağını, göğsünü açıp sahneye fırlayarak şarkıcı olmak yalnız bizim ülkemize vergi ne yazık ki!

Ewa Demanczyk'i üstlenip buraya getiren, jüri üyelerinden İsveçli yaşlı bir adamdı. Bize böyle bir sanatçıyı dinleme fırsatı verdiği için kendisine teşekkür ettiğim zaman İsveçli jüri üyesi, "Asıl ben size teşekkür ederim, böyle bir sanatçıyı anlayıp takdir ettiğiniz için" deyip acı acı gülerek ilave etti, "Paris'te maalesef bu kadını anlamadılar. Olimpia'da jonglörlerden önce çıkardılar onu." Oysa büyük isim olan Marie la Foret için bile ondan sonra sahneye çıkmak talihsizlik sayılırdı...

Yarışmacı olan Julie Saget çok sempatik, hayat dolu, hatta çılgın bir kızdı. Ufacık tefecik bu çılgın şarkıcı için, "Olsa olsa rock söyleyip dans eder bu kız sahnede" diye düşünüyordum. Sonra öylesine şaşırttı ki beni, sahnede izlediğimle özel yaşamında tanıdığım Julie, ayrı iki insandı sanki. Sarı saçlarını ensesinde toplamış, düz, sade siyah bir giysi ile sahneye çıkan Julie Saget, daha ilk anda saygı uyandırıyordu izleyenlerde. Müziği çok ilginç ve kendine özgü idi. Şarkı sözlerini kendi yazmıştı. Daha sonra dostluğumuz ilerlediğinde bana imzalı bir plağını vermiş, bütün şarkılarının sözlerini kendisinin yazdığını söylemişti. Onunla yine, bu kez Bulgaristan'da karşılaşacaktık. Yıllar sonra da Fransa'da benim konserime gelecekti. Çok iyi bir şarkıcı olmasına karşın dereceye girememişti Julie.

Benim yarışma günüm geldiğinde, Türkçe sözlerle söyleyeceğim Rumen şarkısının ilk dörtlüğünü Rumence söylemem için ısrar etti orkestra şefi. Bunu dostça istemişti benden. Ben de ezberlemeye çalışmıştım. "Of inimiore, deçe mi separe ki nioptaimore..." filan gibi bir şeyler. Hay Allah! Bir sözcüğü, birden unutuverince mezür (ölçü) kaçırmıştım. Bu yüzden de çok iyi bir dereceye girememiş, "Kritik ödülü" denen basın ödülünü almıştım. Özellikle seslendirdiğim Muammer Sun'un bestesi çok beğenilmiş, başka ülke sanatçıları tarafından da satın alınmak istenmişti.

Televizyon programları, radyo programları yaptım ertesi gün. Braşov Dağları'nda Yunus Emre'den *Bana Seni Gerek Seni*'yi söylemiş, donmamak için de bütün televizyon ekibi ve ben konyak içmiştik. Güzel anılarla, dostluklarla ayrıldık Romanya'dan. Başta orkestra şefi olmak üzere Türkiye'ye nasıl gelebileceklerini soruyorlardı, çünkü komünist rejimden memnun değillerdi.

Braşov'da aldığı müzik eleştirmenleri ödülü

Bulgaristan
1970

Bulgaristan'ın meşhur Altın Orfe Uluslararası Pop Şarkı Yarışması, her yıl haziran ayında, bir sahil kenti olan Slançev Briag'da yapılırdı. Yarışma iki bölümlüydü. Bulgar besteleri yarışması ve yorumcu yarışması. Ben de o yıl yorumcu yarışmasına katılıyordum. Yorumcu yarışmasında bir Türk, bir Bulgar bestesi olmak üzere iki şarkı yorumlamak zorunlu idi. Gönderilen notalar ve plaklar arasından Moris Aladjem'in *Yantra* isimli çok etkileyici ve bir o kadar da güç olan bestesini, Türk bestesi olarak da Selmi Andak'tan, rahmetli Metin Eloğlu'nun sözlerini yazdığı *Gurbet Yorganı*'nı yorumlayacaktım. Selmi'nin bestesi de çok güzeldi. Hatta en güzel bestelerinden biridir. Yıllardır tüm dış ülkelerde Fransızca çevirisi ile hâlâ söylemekteyim.

Konuk sanatçılar arasında Monte Carlo'da birlikte sahne paylaştığımız Josephine Baker de vardı. Bu çok ünlü, esprili, büyük zenci sanatçı ile yine karşılaştığımızda gülerek, "Sizle artık akraba sayılırız" demişti. İstanbul seyircisinin yakından tanıdığı Bulgarların ünlü şarkıcısı Lili İvanova ve Emil Dimitrof (aynı zamanda Bulgarların ünlü bir bestecisi) da konuklar arasında idi. Yıllar sonra, Emil Dimitrof'un bir bestesinin üstüne Türkçe söz yazıp kendi bestesi gibi göstererek ortaya çıkacaktı bizden bir şarkıcı. Kleptomaninin de çeşitleri vardır. Her zaman çatal kaşık yürütülmez ya!

Ben ilk günlerde yarışacaktım. Orkestra Şefi Kazasyan, provalarda geçiştirmeye kalkıp Bulgar yarışmacılara daha çok prova süresi veriyordu. Yanlış olduğu halde, "Tamam"

diyordu. Bir provada isyan edip Türkçe küfrettim. Nasıl olsa anlamazdı. Hiç değilse rahatlayacaktım.

Ertesi gün genel provayı Doğan Şener de izliyordu; *Hey* dergisi yazı işleri müdürüydü o yıllar. Zaten Türkiye'den ne kadar ünlü gazeteci varsa hemen hepsi oradaydı o yıl. Prova sonrası gözleri yaşlı geldi, sarıldı. "Yahu, ne biçim söylüyorsun?" diyordu gözyaşları içinde. Şaşırmıştım ve de bu olay beni çok etkilemiş ve yüreklendirmişti. Artık Kazasyan umurumda değildi.

Yarışma geceme bir gün kala ateşlenip yattım. Otelin en üst katındaydı odam. Yüksek bir yapıydı. Gelen Bulgar doktor, "Boğazınız çok kötü, bu durumda yarışmaya katılamazsınız, işiniz Allah'a kalmış" deyip moralimi büsbütün bozup çekip gitmişti. Ne olacaktı? Yarışma haftasının son gününe koydular beni. Bu arada duyan ziyaretime geliyordu. Romanya'da beraber olduğumuz Fransız şarkıcı Julie Saget de yarışmacılar arasındaydı.

Julie, elinde tahta bir Bulgar bebeğiyle ziyaretime geldi, beni içtenlikle teselli ediyor, son güne kadar mutlaka iyileşeceğime beni inandırmaya çalışıyordu.

Mete Akyol çıkageldi odama. Yüzü bembeyaz ölümcül terler içindeydi. "Esin, beni hiçbir kuvvet çıkaramazdı bu kadar yükseğe. Ben kralların, prenseslerin davetlerine bile uçağa binememem yüzünden katılamadım. Asansörden de korkuyordum. Bak sana Lili İvanova'yı getirdim. Biliyorsun şarkıcı olmadan önce hemşire imiş. Sana ilaç verirken resminizi çekeceğim." Gazetecilik aşkı! Sonradan anlattığına göre yazısını bile önceden hazırlamış. "Esin Afşar, 40 derece ateşle yattığından yarışmaya katılamadı."

Tanıyan tanımayan, şarkıcı, gazeteci, herkes ziyaretime geliyor, teselli çiçekleri, armağanlar getiriyorlardı. Fakat nedense, o sıralarda evli olduğum Kerim Afşar'ın en yakın dostu Fikret Otyam orada olduğu halde ziyaretime gelmemişti. Üstelik dahası da vardı.

Ziyaretler bittikten sonra düşünmeye başladım. Mutlaka bu yarışmaya katılmalı, hatta çok iyi de derece almalıydım.

O sırada güçlü bir ses geldi kulağıma, güçlü, bariton bir ses. Yarışma başlamıştı. Rus yarışmacı *Yantra*'yı söylüyordu. Benim seslendireceğim şarkıyı. Öylesine hırslanmıştım ki, "Ya çok iyi bir derece alırım. Ya da gider kendimi Bulgar'ın Yantra Nehri'ne atarım" diyor, kafamdan mizansenleri hazırlıyordum.

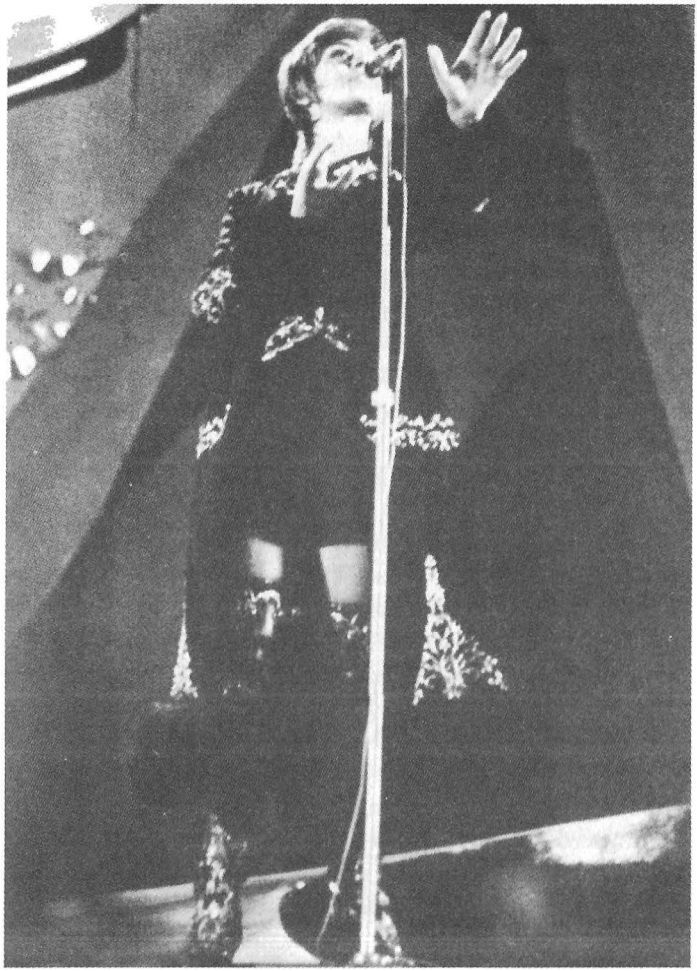
Birkaç gün yattıktan sonra toparlandım. Son gün gelip çatmıştı. Jüri üyeleri, yorumcu hangi ülkedense o ülkenin içkisinin konser öncesi içilmesini salık veriyor, ses açacağını söylüyorlardı. Bense şan profesörümün önerdiği, özellikle Fransız konyağının, az içilmek koşuluyla ses tellerini kızıştırıp açacağına inanıyordum.

Sıramın geleceğine yakın görevimi yerine getirdim. Ünlü modacı Zuhal Yorgancıoğlu'nun hazırladığı siyah mini etek, yelek ve çizmeli, üstü gümüş iplikle işli, etekleri ve kol ağızları kürklü pardösülü giysiyi üstüme giydim. Keyfim yerinde ve kendimden çok emindim. Diğer ülkelerin yarışmacıları bu rahat halime şaşıp kalıyorlardı. Bir yandan da giysime hayranlıklarını açıkça belirtiyorlardı.

Ve anons ediyorlar! Türkiye dendiği anda alkış pek zayıftı. O yıllar politik ilişkilerimiz pek iyi değildi. Sahne çok görkemli hazırlanmıştı. Yukarılardan aşağı doğru yürünüyordu.

Sahnede göründüğüm an alkış koptu. Bu alkışlar giysime idi. *Gurbet Yorganı* ile başladım. Marie la Foret'den öğrendiğim el hareketlerini de kullanarak söyledim. Selmi Andak'ın bu bestesi çok beğenildi.

Sıra *Yantra*'ya gelmişti. Bulgarca söylemeye başladım. Kendimi *Yantra*'ya atmamak için bütün benliğimle söylüyordum. Besteci de orkestrada çalmaktaydı. Hastayken düşündüğüm mizansen gereği kürklü pardösüyü şarkının başlarında çıkarıp yere atmıştım. Şarkı bittiğinde içeri girerken menajerim Erkan heyecandan çılgına dönmüştü. Alkışlar dinmek bilmiyordu. Kasete aldıkları için sonradan saptayabildik; tam üç dakika sürmüş alkışlar. Tekrar sahneye çıkmam gerektiğini söylediler. Heyecandan alkışları bile duymuyordum oysa.

Altın Orfe sahnesinde

Durumdan son derece memnundu menajerim. Gönül rahatlığıyla gidip yemeğimizi yiyebilirdik. Bütün Türk ekibi, Sofya Büyükelçimiz, gazeteci arkadaşlar, Mete Akyol, Arda Uskan, Doğan Şener, Selmi Andak... (İsimlerini anımsayamadıklarım bağışlasınlar.) Türk asıllı Bulgar şarkıcı Mustafa Ça-

vuşev, Fikret Otyam, o zamanki eşi, yemeklerimizi yiyor, sohbet ediyorduk ki Festival Komitesi Başkanı Guenko Genof büyük bir heyecanla, "Madame Afşar grand prix! Madame Afşar grand prix!" diye bağıra bağıra masamıza geldi.

"Yarını bekleyemedim. Şimdiden müjdeyi vermek istedim" diyordu. Erkan Özerman, heyecandan masanın üstüne çıktı. Arda Uskan, Mustafa ağlıyordu. Mete, yazdığı yazıyı unutmuş boynuma sarılıyordu. Bense taş kesilmiş, hiçbir şey anlamadan boş boş bakıyordum, bu insanlara ne oluyor, diye.

Bu arada Fikret Otyam'dan ses yok. Ne kutlama ne bir şey...

O arada Mete Akyol beni uyarıyor, "Dost bildiğiniz bu adamdan sakının! Büyükelçiye seninle Erkan'ın dedikodunuzu yapıyordu" diyor. İlahi! Düşünebiliyor musunuz ben ve Erkan flört ediyormuşuz!! İyi de Büyükelçi bizleri ilk kez tanıyor.

Hâlâ anlayabilmiş değilim bu adamın benimle ne alıp veremediği vardır. Kerim Afşar'ın en yakın dostu! Yıllar sonra Jandarma Okulu'nun bilmem kaçıncı yılı kutlaması nedeniyle okulda bir konser vereceğim. Kerim'den ayrılmışım. Kızımla Çankaya Basın Sitesi'nde oturuyorum. Kızım ilkokula gidiyor. Ya bir ya ikinci sınıf öğrencisi. Garip bir önseziyle beni yalnız bırakmak istemedi. Oysa o gece babasında kalması gerekiyordu. Babası, "Kızım Jandarma Okulu, artık bundan emin yer olur mu?" diye çocuğu yatıştırmaya çalışıyor.

Konserden sonra okulun bir aracı ile eve dönüyorum. Yolda Tuzla'dan bir yedek subay bindi. Siteye geldiğimizde müzisyenlerim, "Yukarı kadar çıkaralım mı?" diye sordular, "Gerek yok!" dedim. Bir ara sonradan arabaya binen yedek subay peşimden gelerek, "Tuvalete girebilir miyim?" dedi. Sert bir sesle, "Hayır!" deyip katı öğrenmemesi için şaşırtmaca verdim. Gittiğinden emin olduktan sonra en üst kat olan daireme çıktım. Eskiden bu dairede rahmetli yazar Doğan Avcıoğlu ve eşi Sevil otururlardı. İyi dostlarımızdı. Doğan'dan ayrıldıktan sonra Sevil yalnızlıktan ürktüğü için evin kapısına kale gibi kalın bir demir çubuk yaptırmıştı. İşte ben

de aynı duygular içinde korkuyla eve girip demir çubuğu kapıya takmıştım.

Yattım, uyudum. Kapının çalınması ile uyandım. Saate baktım sabahın üçü idi. Korkuyla kapıya gidip "Kim o?" diye sordum. "Sıkıyönetimden geldik sizi götüreceğiz, emir aldık" dedi biri. Birkaç kişiydiler anladığım kadarıyla. Sert bir sesle yanıt verip içeri odaya seslenir gibi yaptım. "Kerim! Polisi arar mısın çabuk!" diye. Toz oldular. Karanlıkta usulca gidip salonun camından dışarı baktım, bir cemse gördüm. Askerler cemseye binip uzaklaştılar. Sabah ilk işim komutanlarını arayıp durumu bildirmek oldu. Generale beni eve götürürlerken sonradan bineni anlattım. "Sizin gibi saygıdeğer bir sanatçıya böyle bir şey nasıl yapılır, bunları sürdüreceğim!" dedi.

Duyduğuma göre o gece Otyam'ın kapısını çalıp beni sormuşlar. O da bir güzel tarif etmiş nerede oturduğumu. O ayrı bir blokta idi sitede. Nedenini sorup öncelikle beni araması gerekmez miydi dost bildiğimiz Otyam'ın oysa? O aralar benimle yine bir araya gelmeye çalışan Kerim'e de aksini telkin etmeye çalışması da cabası! Acaba derdi neydi dersiniz?

Ertesi gün yine kapı çalındı. "Kim o?" dediğimde bir kadın sesi, "İzmir'den bir arkadaşın, sürpriz, aç da gör!" dedi. Delikten baktım, parlak asker düğmeleri gördüm. Yanında bir kadın vardı demek. "Yalan söylüyorsunuz! Kimsiniz?" diye bağırdım kapıyı açmadan. Bu sefer kadın yalvarmaya başladı. "Oğlumu sürüyorlar, ne olur söyleyin affetsinler!" diye. "Artık çok geç baştan düşünseydiler" dedim.

Sonradan analık yüreğiyle komutanı aradım. "Esin Hanım siz affetseniz bile ben affedemem!" diye yanıt aldım. Hay Allah! Oysa Bulgaristan Altın Orfe'yi anlatıyordum. Laf lafı açtı. Otyam olayı, yılların yarasıdır yüreğimde. Nerede kalmıştık? Gördüğünüz gibi insanın en mutlu anlarını bile berbat edecek insanlar bulunuyor her yerde, her zaman.

Amerika'dan zenci şarkıcı Elen Delmar, Bulgar şarkıcı Bisser Kirof ve Türkiye'den ben, üç büyük ödülü paylaşmıştık. Ödül alan sanatçıların plaklarını televizyon programı

için önceden vermemizi söylemişti rehberimiz. Ben de vermiştim Ermeni rehberimize. Ertesi sabah Varna'ya çekime gidecektik. Sabah, televizyon ekibi gelmişti. Plağımı istediler. Rehbere verdiğimi söyledim. Fakat ne hikmetse plağım bulunamadı!

Daha önceden de garip bir rastlantıyla her ülkenin sanatçısının afişi asılırken benimki yine sırra kadem basmıştı. Ve o televizyon programını yapamadım. Sadece, festival plağı olan uzunçalarda *Yantra* yer almıştı. 1972'de Sofya'ya davet edildiğimde yaptığım ilk renkli televizyon programının, en iyi program seçildiğini de sonradan öğrenecektim.

Festivalden bir süre sonra da komünizm aleyhtarı olduğu için, festival komitesi başkanı Genof'un tutuklanıp hapse atıldığını öğrendim. Bisser Kirof da onun gibi düşündüğü için hapse atılacağı sırada Almanya'ya kaçmayı başarmıştı.

23 yıl sonra bir davet mektubu geldi Sofya'dan. Altın Orfe Uluslararası Müzik Festivali'ne bu kez onur konuğu olarak konser vermek üzere davet ediliyordum. İmza, Guenko Genof'undu. Hapisten çıkmış ve yine festival komitesi başkanı olmuştu.

Aradan geçen bunca yıldan sonra komünizmin sona erdiği bu ülkede insanlar, henüz demokrasiye tam olarak geçememiş, bir şaşkınlık dönemi yaşıyorlardı. 1970'te yarışma besteleri birbirinden güzel ve kişilikli idi. Oysa şimdi ne olmuştu bu besteciler? Bu bir festival mi, yoksa diskotek miydi? Birbirinin benzeri besteler diskotek müziğinden öte geçmiyordu. Eli yüzü düzgün bir iki besteden birini bizden bir şarkıcı, yarışmacı olarak seslendiriyordu –Nezih Karabiber. Ve de beste yarışması dalında ikincilik aldı.

Yarışma günlerinden birinde antraktta çay içiyorduk. Bulgar Türklerinden gazeteci Nahide bizden hiç ayrılmıyordu. Her konuda yardımcı olmaya çalışıyordu. Daha önce sorduğum Bisser Kirof için, "Almanya'da yaşıyor çoğunlukla" demişti. O gün, "Bak kim burada?" deyip Bisser Kirof'u getirivermişti yanıma. 23 yıl aradan sonra Bisser beni büyük bir coşkuyla kucaklamıştı, "Evsin Avzar" diyerek. Erkek kardeşi

İzveti Kirof da yanında idi. Sofya'nın en ünlü ressamlarından biriydi.

Birkaç ay sonra bu kez Sofya'ya çağrılıyordum konser vermek üzere. Ankara ile Sofya kardeş kent ilan ediliyorlardı. Bizim Ankara Büyükelçiliği, belediye başkanımız Murat Karayalçın ile onların belediye başkanının ortaklaşa düzenledikleri bir etkinlikti.

Programımda 2-3 yıl önce Altın Orfe Yarışması'nda seslendirdiğim Moris Aladjem'in bestesi *Yantra* da vardı bu kez. Moris Aladjem ve Bisser Kirof'u davet etmiştim konsere. Moris Aladjem çok duygulanmıştı bestesini seslendirdiğim için. Finalde Bisser Kirof ve Aladjem sahneye fırlamış, büyük bir heyecanla kutlamışlardı beni.

Ertesi gün basın toplantısında Türk-Bulgar dostluğu hakkında ne düşündüğüm sorulduğunda "Bunun en güzel yanıtı dün geceki sahneydi. Ülkeleri ülkelere yaklaştıran en önemli unsur sanat ve sanatçılardır. Birbirlerini böylesine içten seven sanatçılar oldukça, ülkeler düşman olamazlar" dedim.

Ayrılık
70'li yıllar...

İki ayrılık da aynı yıllara rastlıyor. Eşim Kerim Afşar'dan ve menajerim Erkan Özerman'dan...

Özerman benden yüzde 40 alırdı. Helal ü hoş olsun! Doğrusu Avrupa standartlarında bir menajerdi. Her ne kadar plak piyasamı altüst ettiyse de... (Uzantıları günümüze kadar geliyor.) Evet gerçek bir menajerdi. Sağlığımdan sahne giysilerime kadar ilgilenirdi. Ama konserlerimden birinin yapımcısından bana söylenen paranın çok üstünde anlaşma yaptığını, kontratımızın bitimine iki ay kala öğrenince bende film koptu ve ayrılmaya karar verdim.

Yıllar sonra aynı tablo ile, Fransız menajerim Jean Michel'le Fransa'da da karşılaşacaktım. Demek ki menajerliğin raconu idi bu. Ayrıldık mahkeme sonucunda ama Erkan, elindeki Jacques Brel'le ödül töreni filmi, Claudia Cardinale ile filmim vs, bir sürü önemli belgeyi öylesine güzel saklamıştı ki bir türlü bulunamadı. Üstünden birkaç yıl geçtiğinde bana satmak istediyse de almadım, zira benim malımı bana satmaya çalışması kanıma dokunmuştu... Hata etmişim. Bugün hâlâ onları ne veriyor ne de ortaya çıkarıyor. Birkaç kez televizyon programında göstereceğini söylediyse de gerçekleştirmedi. Onda bulunan Orhan Peker portresini de vermedi. Ama karşılaşınca hâlâ konuşur, sarılır öperiz birbirimizi.

Kerim'le ayrılığa gelince, bizimle birlikte oturan rahmetli annesi nedeniyle zaten pek huzurlu bir evliliğimiz olamadı.

Kerim çok iyi bir dost, asla sanatından ödün vermeyen muhteşem bir aktördü. Ama çok iyi bir koca olduğu söylenemezdi. Zor bir insandı. Bunu kendisi de her fırsatta söy-

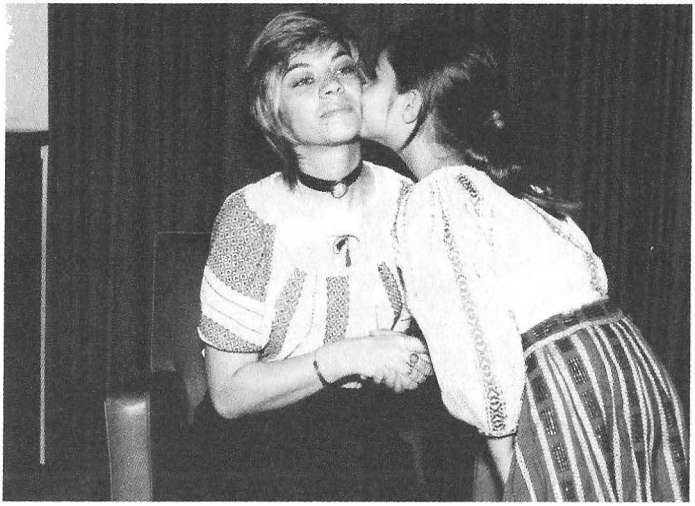

Küçük Pınar Afşar gitar çalarken annesiyle

lerdi. Bir Anadolu turnesine çıkmak üzereyken bazı olaylar nedeniyle ayrılmaya karar verdik. Daha doğrusu bu öneri benden geldiği için, Kerim en zor görevi bana yıktı. "Madem ki ayrılmak isteyen sensin, kızımıza da bu açıklamayı sen yapmalısın."

Pınar o sıralarda yedi sekiz yaşlarında idi. Bir konser provası öncesinde ona açıklamak durumunda kaldım. "Evladım, babanla ayrılmak zorundayım. Artık ayrı evlerde oturacağız" dediğimde minik kızım, "Evet, anneciğim, ayrılık da evlilik gibi doğal bir şey olmalı!" diye çok olgun, yaşından umulmayan bir yanıt verdi. Hep yaşının ilerisindeydi zaten. Bu olgun yanıt daha çok sarstı beni. Provada şarkı söylerken arada ona baktığımda, hüzün dolu kara gözlerini görüyordum. Baktığımı hissettiği an, hüznünü belli etmemek için bana tebessüm ediyor, neşeli görünmeye çalışıyordu.

O günlerde yazmıştım *Kızım Benim* şiirini ve besteledim. Şanar Yurdatapan'ın o yıllarda sahibi olduğu Şat Yapım'dan, *Çocuklarımız* isimli bir uzunçalar da çıkmıştı. İşte o şiir:

Bulgaristan dönüşü, ana kız Bulgar kıyafetleriyle

Kızım Benim

Kızım benim, bal saçlım
Gece gözlüm mutsuzum
Yüreği büyük, kanatsız meleğim
Bilir misin ne denli
Değerlisin benim için
Bilmez üzülürsün için için
Oysa sen olmasan
Dünya küçük keder büyük olur
Kızım benim bal saçlım
Gece gözlüm güzelim
Gül sen hep, sen hep gül ne olur?
Kızım benim bal saçlım
Gece gözlüm güzelim
Bal saçlım gece gözlüm
Yüreği büyük, kızım benim

Kerim'den ayrıldıktan sonra kızımla birlikte İstanbul'a göç ettim.

Örsan Öymen

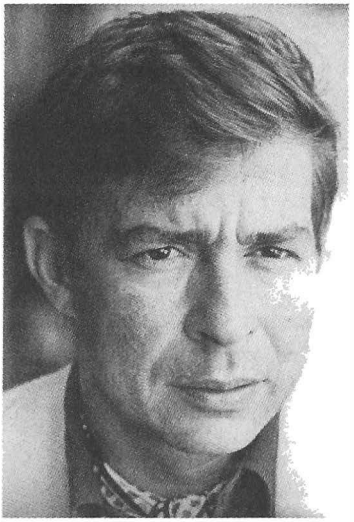
Devlet Tiyatroları'nda 12 yıl oyunculuk yaptıktan sonra istifa etmek zorunda kalmış, şarkıcılığa soyunmuştum artık. Kerim Afşar'dan da ayrıldıktan sonra İstanbul'a yerleşmiş, gece kulüplerinde program yapıp konserler vermeye başlamıştım.

İstanbul'a gelmeden önce Örsan Öymen'den söz edeyim sizlere. Rahmetli Örsan'la Ankara'da Basın Sitesi'nde karşılıklı dairelerde otururduk. Örsan, Gisela isimli, güzel bir Alman'la evli idi. İki de dünya güzeli çocukları vardı. Yasemin ve Örsan. (Örsan babası gibi ünlü bir gazeteci oldu.) Baba Örsan Öymen benim dünya menajerim olmuştu kısa bir süre. Fakat öylesine dalgındı ki rahmetli, birçok şeyi benim ona anımsatmam gerekiyordu. O yüzden de bazı şeyler aksıyordu.

Çok zeki, sempatik, bilgili ve ilginç fikirler üreten bir insandı. Ağabeyi Altan Öymen o sıralar söylediğim Ruhi Su bestesi *Mahsus Mahal*'i özellikle çok sever, canı sıkkın olduğu zamanlar "Esin, *Mahsus Mahal* bandını koy da dinleyelim" derdi, Örsan'a geldiği zamanlar.

Gisela yıllarca Türkiye'de oturmasına karşın, bir türlü Türkçe öğrenememişti. Kapıcıya kızıp "Eşşoğlueşşek" demesinin dışında. Yine de iyi anlaşırdık onunla. Son derece güzel bir kadın olmasına karşın Örsan'ı herkeslerden kıskanırdı. Galiba tek güvendiği kadın bendim. Ara sıra Örsan'ın cebinde aşk mektupları bulur, okumam için bana getirirdi. Ben de kem küm idare etmeye çalışırdım.

Rahmetli Örsan ara sıra içkiyi kaçırırdı, ama çok da keyifli olurdu sarhoşluğu. Bir gece hep beraber otururken Örsan, "Ben bir sigara alıp geleyim" diye çıkmış, üç gün eve

Örsan Öymen

dönmemişti. Gisela yine dertleşmeye bana gelecekti her zaman olduğu gibi. O yıllar Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği'nde Marmara Oteli ve gece kulübü yapılmıştı. Gelmiş geçmiş en güzel gece kulübü idi burası. Otel müdürü, gestapo tipli, yakışıklı Aykut Bey'di.

Menajerim Örsan'la anlaşmışlar, 15 gün ben orada şarkı söyleyeceğim. Daha önce de Macaristan bölümünde sözünü ettiğim gibi İhsan Sabri Çağlayangil beni burada izlemiş ve Macaristan'a yollamıştı. Bir gece kulüpte, uzunca bir masada 10-15 kişi oturuyordu. Çoğu bıyıklı olan bu zatlar (aralarında hiç kadın yoktu) duyduğuma göre o sıralarda kurulan Demokratik Parti üyeleri, parlamenterlerdi.

Programa başladığım halde susmak bilmiyorlardı. Oysa ben, Ruhi Su gibi ödün vermememle de ünlenmiştim. Bu yüzden de "Dişi Ruhi Su"ya çıkmıştı adım. Baktım bir türlü susmuyorlar (sanki orası Meclisti!), repertuvarımda olan, Kaygusuz Abdal'ın *Kaz* isimli parçasını söylemeye başlarken, "*Kaz*" diye anons ederek onları işaret ettim, sonradan şarkının bir yerinde olan konuşma bölümünü onların üstüne doğru giderek söylemeye başladım, "Var yürü git güle güle başımıza kalma bela!" Sonuç; beklenmedik bir şey! Adamlar hep birlikte kulübü terk ettiler.

Program sonrası Müdür Aykut Bey gelip "Ne yaptınız Esin Hanım? Adamlar çekip gitti!" deyince, "Burası turistik, nezih bir gece kulübü. Böyleleri hiç gelmese daha iyi olur. Neyzen Tevfik'in dediği gibi 'Anlamaktan bihabersin ey kula-

ğına dürttüğüm!' denmesi gereken insanlar bunlar." Aykut Bey, "İyi ama Esin Hanım sadece kulüpten değil, bavullarını alıp otelden ayrıldılar" demez mi? Neyse hiç olmazsa vurdumduymaz değillermiş, bu da bir şey! Bu anlattığım 70'li yıllar. Şimdikiler üstelik vurdumduymaz!

Rahmetli Örsan, Bodrum Aktur'un ilk yapıldığı yıllarda köşe yazısında, bu bembeyaz evli (ama o yıllar ağaçsızdı henüz) şirin siteyi Yahudi mezarlığına benzetmişti. Ama aradan birkaç yıl geçmeden kendisi de bir ev sahibi oldu Aktur'da. Orada da komşu olmuştuk. Yıllar sonra da yine Aktur'da, feci sıcak günler yaşanan bir yaz günü o güzelim yüreği durverdi ve gerek basın arkadaşlarını, gerek okurlarını, gerekse biz dostlarını derin acılarla baş başa bırakıp aramızdan çekip gidiverdi. Tanrı, ailesine uzun ömürler versin!

Safiye Ayla

İlk kitabım yayımlandığında, Ekim 1995'te verilen tanıtım kokteylinin en önemli konuklarından biri Safiye Ayla idi. Kişilikli, zeki, esprili, hâlâ incecik, zarif Safiye Ayla'mız hoş bir konuşma yaptı. Nedense konserlerime rağbet etmeyen dönem arkadaşlarımın aksine, Safiye Ayla hemen her konserime gelirdi. Daha bir yıl önce de, Türkiye İş Bankası'nın 70. Yılı nedeniyle Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün İş Bankası'nı kurmasından bu yana mudi olarak imzasını atmış sanatçılar birer şarkı ve gösteri ile geceye katıldıklarında, gecenin yıldızıydı Safiye Ayla. Yaşına rağmen, incecik beliyle Atatürk'ün huzurunda giydiği tuvaleti giymişti. Playback'le söylediği ve daha birkaç yıl önce banda alınmış olan *Yemen Türküsü* ile sesi hala gençlere taş çıkartacak kadar pırıl pırıldı.

1970'li yıllarda, Paris'ten henüz döndüğüm sıralarda bir gece Erkan Özerman, Safiye Ayla ve küçük bir grupla Ankara'da yeni açılan bir gece kulübüne gitmiştik. Aslında oradan bir teklif gelmişti de, görelim ne menem bir yerdir diye gitmiştik. Kısa süre sonra benden şarkı söylememi istemişlerdi. Bozuldum doğrusu. Zira benim kendime özgü repertuvarıma hiç bir orkestra provasız eşlik edemezdi. Piyasa şarkıları söylemiyordum ki! Her ne kadar o dönemde hit parçam *Yok-Yok*'u bilmeyen yoktu ama, o da provasız olamayacak kadar çetrefildi. İzleyiciler, "Paris'te söylüyorsun, bize gelince söylemiyorsun!" diye sitem edince Safiye Ayla devreye girdi ve eline mikrofonu alarak, "Esin Hanım buraya şarkı söylemeye değil, eğlenmeye geldi. Şimdi izninizle bizler dans edeceğiz" dedi ve hepimizi grup halinde dansa kaldırdı. Böylesine kıvrak zekalıydı Safiye Ayla'mız.

Sovyetler Birliği'nden Uzakdoğu'ya

Moskova'da, Sovyetler turnesi için hazırlanmış afişinin önünde

Sovyetler Birliği Turne Notları

1 Eylül 1972

Ankara'dan Aeroflot Rus uçağına bindim. 1.25'te kalkması gereken uçak bir saat rötarla kalktı. Sebep İstanbul'daki hava durumu imiş. İstanbul'da 45 dakika kaldı uçağımız. Dönüşüm Orkestrası İstanbul'dan bindi. Tüm ses düzenini bizim götürmemiz gerekiyordu. Onların muamelesi, taşınması hayli yordu çocukları.

Ses düzencisi ile orkestra üyeleri ve ben dokuz kişilik bir kafile Rus uçağına biniyoruz. *Milliyet*'ten Ahmet Kılıç ve *Hürriyet*'ten arkadaşlar gelmişler. Fotoğraf çekip uğurladılar bizi.

Uçağımız hareket ediyor. Saat aşağı yukarı 4.30. "İyi yolculuklar" diliyoruz birbirimize. Heyecanlı ve sevinçliyiz. 2,5-3 saatlik bir uçuştan sonra Moskova'dayız. Çabuk geldik ama saatlerimizi de iki saat ileri aldık. Sefaretten karşıladılar bizi. Kalacağımız otelin ismi Otel Rasia imiş. Yola düştük. Caddelerin temizliği, genişliği ve güzelliği dikkatimi çekti.

Otel Rasia 6000 odalı muazzam bir otel. İnsan içinde rahatlıkla kaybolabilir. Nitekim arkadaşları bulana kadar saatler geçti. (Beni sefaret arabası ile getirmişlerdi.)

Geceyi Moskova'da geçirip sabah 10'da Kırgızistan'ın Frunze kentine gitmek üzere yola çıktık.

2 Eylül 1972

Uçak 1.30'da kalktı. Oldukça gürültülü bir uçak. Yolumuz epeyce uzun. 5,5 saat uçtuk. Bu sefer de saatlerimizi üç saat ileri almamız gerekti. Zamanı aşıyoruz. Yaşanmamış üç saat...

Asya üzerindeyiz. Hava kararda. Kulaklarımız tıkanmış, başımız ağrır durumda nihayet geldik Frunze'ye. İlk konserimizi yarın gece vereceğiz. Burada da yollar ağaçlı, geniş ve güzel.

Buranın insanlarının tipi oldukça değişik. Çekik gözlü, geniş yüzlü, ufak tefek, şirin insanlar. İlk rastladığımıza Türkçe bilip bilmediğini soruyoruz. "Küp bilmim, ezgine bilim" (çok bilmem az bilirim) diye cevap veriyor. Dilleri hoşumuza gitti.

Güzel bir otele yerleştik. Nefis bir sofra hazırlamışlar bize özel bir salonda. Güller ve kırmızı elmalarla bezenmiş sofra. İlk sözümüz, "Kımız var mı?" diye sormak oluyor. "Yarına" diyorlar. Getirdikleri et yemeklerinin yanına domates ve soğandan gül biçiminde süsler yapmışlar. Zevkli insanlar.

Yemekten sonra şöyle bir otelin önüne çıkıyoruz. Bizi şaşırtan, sokaklarda Paris'i aratmayacak kadar çok öpüşen, sevişen çiftlerin oluşu. Etrafta birkaç polis var. Aldırmadıklarına göre aşk yapmak alabildiğine serbest.

Yarın sabah provamız var. Âşıkları baş başa bırakıp içeri giriyor, odalarımıza çekiliyoruz. Saat 12. Bizim saatimizle 9 henüz. Aklıma gelmişken; Moskova'da alandan otele giderken gözüme çarpan, trafik levhalarında geyik resmi oluşu idi. Sordum. Ren geyiklerine karşı imiş. Her biri 200-300 kg olan bu hayvanlar aniden arabanın önüne çıkıp, arabayı darmadağın ediyormuş.

3 Eylül 1972

Bir milyon nüfuslu büyük bir şehir Frunze. Kırgızistan'ın başkenti. Kırgızlar oldukça azalmış burada. Çoğunluk Rus. Özbekler, Tatarlar da var. Konser açık hava tiyatrosunda verilecek. Aşağı yukarı 1000-1500 kişilik anfiteatr şeklinde salon. Sahne çok geniş ve güzel. Akustik gayet iyi. Prova yapıyoruz.

Rus rehberimiz Bay Genrih ve anonsumuzu yapacak olan Bayan Marina da provayı izliyorlar. Tam *Sivastopol*'u söylerken rehberimiz itiraz ediyor. Program dışı ediliyor *Sivastopol* şarkısı. Provadan sonra da bütün şarkıların sözleri incelemeye alınıyor.

Gece saat 8'de başlıyor konser. Salon tıklım tıklım dolu. Programın ilk yarısında Dönüşüm Topluluğu çıkıyor, başarılı ve bol alkışlı bitiriyorlar programlarını. On dakika aradan sonra sıra bana geliyor. Çıt yok salonda, öyle güzel ve hayranlıkla dinliyorlar ki... Hemen her şarkı arasında sahneye biri çıkıp elindeki çiçek buketini uzatıyor. Özellikle tek piyano eşliğinde söylediğim ünlü Rus şairlerinden Yesenin'den bestelenmiş *Klyon tı Moy Apavşiy* şarkısından sonra alkış dinmek bilmez bir şekilde devam ediyor. Mutluyuz. Çok iyi sonuçlandı ilk konserimiz. Diğerlerinin de aynı şekilde geçmesini diliyorum.

4 Eylül 1972

Şehri gezmek üzere bir otobüse bindik. Eski Kırgız mezarlığına gittik. Çok ilginç. Kuş kafesine benzer şekilde demir parmaklıklı mezarlar. Üzerlerinde yine demirden ay var. Arap harfleriyle yazılar ilişiyor gözümüze. Arap harfleriyle Kırgızca yazılmış.

Buralarda fotoğraflar çekiyoruz. Yolda at üstünde Kırgız çobanlarına rastladık. Köpekleri ve koyunları yanlarında. Onlarla da fotoğraflar çektirdik. Çok ilginç ve heyecan verici bütün bunlar. Atalarımızın yurdunda bulunuyoruz.

Bu geceki konser de çok beğenildi. Kırgızlar çoğunlukta idi. Her iki şarkıda bir ellerinde çiçekler sahneye gelip boynuma sarılıyorlar. Bazıları yazılı kâğıt da veriyor ellerimize: "Karındaşlar sizi görünce Türkiye'yi görmüş gibi oluyoruz."

Kırgızların kendine özgü kıyafetleri pek hoş. Hele erkeklerin giydiği siyah-beyaz keçe şapkalar pek hoşumuza gitti. İşin garibi çok aramamıza rağmen çarşıda bunlardan hiç bulamadık. Rehberimiz bize özel olarak yaptıracağına söz verdi.

5 Eylül 1972

Frunze'de ağaçlandırma nefis. Adam başına 250 ağaç düşüyormuş. Bugün Frunze'de son günümüz. Çarşıya çıktık. Kır-

gız folk plağı ve şapka aradık. Bu sefer bulduk Kırgız şapkası. İkişer tane Kırgız ve Özbek şapkası aldık.

Gece son konserimiz. Tıklım tıklım dolu her yer. Çiçek yağmuru daha da arttı. Bu sefer ikişer-üçer geliyorlar sahneye, ellerinde buketlerle.

Konserden sonra filarmoni başkanı ve birkaç Kırgız ileri geleni resepsiyon verdi şerefimize. Kırgız şampanyası içildi, meyveler yendi. Bana Kırgız folk plakları hediye ettiler. Kapıda bir Kırgız kadını ellerime sarılıp elimi, yüzümü öpmeye başladı. Sarıldı, bırakmaya niyeti yok gibiydi. Bir ara gözleri dolu, hıçkırdığını duydum. Benim de gözlerim doldu.

Aşkabad, 6 Eylül 1972

Sabah 4.30'da uyandırıldık. Uçağımız 6.30'da kalkacaktı. Bu sefer yolumuz 7 saat. Aşkabad'dan önce iki üç yere uğrayacaktı uçağımız.

Oldukça eski bir uçaktı. İnsan bu uçağın yedi saat uçabileceğine inanamaz doğrusu. Havalandırma tertibatı da yoktu. Korkunç sıcaktı.

Önce Taşkent'e, sonra Çarçov'a, daha sonra da Mari isimli Türkmenistan şehirlerine uğrayıp Frunze saatiyle 2.30'da Aşkabad'a vardık. Türkmenistan'ın başkenti olan Aşkabad'da saatlerimizi bir saat geri aldık. Zamanı oyuncak haline getirdik; bir ileri bir geri...

Burası Kırgızistan'dan daha medeni ve güzel göründü gözümüze. İnsanlar da güzelleşiyordu buralarda. Türkmen kadınları zarif ve güzel. Özel giysileri de pek şık. İpek kadife, önü işlemeli elbiseler, başlarında çiçekli örtüler ve örgülü saçlarıyla pek hoşlar. Birkaçıyla resim çektirdik. Dilleri de bize daha yakındı. Otelimiz de oldukça güzel bir otel. Buralarda havalar korkunç sıcak. Oysa biz hep kalın giysiler aldık yanımıza. "Rusya soğuk olur" dediler. Orta Asya'nın sıcak olacağını düşünmeliydik.

7 Eylül 1972

Sıcaklar dayanılır gibi değil. Hep kışlık getirdiğimizden sırtımıza giyecek şey bulamıyoruz. Bu sabah çarşıya çıkıp ince giysiler almak zorunda kaldık. Doğrusu, "Oralar soğuk" diyenlerin azizliğine uğradık. Onlar sadece Moskova'yı kastetmiş olacaklar, oysa bir ay içinde sadece üç günümüz geçecekti Moskova'da.

Aşkabad'da dolaşırken büyük bir heykel dikkatimizi çekti. Rehberimiz Bay Genrih'e sorduk. Ünlü bir Türkmen şairi olan Mahdum Kuli'ye aitmiş (1733-1798). Hepimiz muhteşem heykele tırmanıp fotoğraf çektirdik. Dün gece bir de Rus filmi izledik. Üç saatlik oldukça uzun renkli bir filmdi. Filmin ismi bir nehrin ismi olan *Davurya*. 1914 savaşı. İç savaş. Kazaklarla Kızılların savaşını anlatan bir film.

Aşkabad, Frunze gibi ağaçlıklı bir şehir. Burada dikkati çeken, inşaatlarda çalışan işçilerin çoğunluğunun kadın olması. Özellikle Bulgaristan'dan gelme kadın işçiler çok. Bunların arasında Bulgaristan'dan gelme Türkler de var. Bir inşaat işçisi bir yüksek mühendisten 3-4 misli daha fazla para kazanıyormuş.

Aşkabad'da da ilk konserimizi bitirdik. Bir Türkmen sahneye çıkıp ufak bir kâğıt parçası tutuşturdu elime. Baktım kâğıtta *Yok-Yok* yazılı. Bir Bulgar çıkıp *Yantra*'yı istedi benden. Bulgaristan'da festivalde izlemiş beni. Yine bir Bulgar kızın yazdığı kâğıdı tercüme ettirdim. "Bizi esir aldın" yazıyormuş. Ve yine çiçek, çiçek, çiçek...

8 Eylül 1972

Bu sabah kızımı dayanılmaz bir şekilde özledim... Bir yandan da korkunç sıcak. Saat başı duş yapıyorum.

Radyoda Türkmen folkuna rastladım. Hemen ben de aldım. Kemençe sesi veren bir alet çalıyor, bir adam yanık yanık türkü söylüyor.

Öğleden sonra bir Türkmen müzesini gezdik. Eski devirlerdeki Türkmen köyünün maketini yapmışlar. Azeri kadın anlatıyor bize. Ak çadır, kara çadır. Ak çadırda beyler, kara çadırda garipler otururmuş. Başka bir bölümde halılar var. Halının biri öylesine büyük ki, koca bir duvarı kapladıktan gayri yerin de büyük bir kısmını kaplıyor. İnsanın bunun yekpare oluşuna inanası gelmiyor.

Müzenin her yerinde Lenin'in resimleri ve heykelleri var. Hele bir de Lenin'li halı dokumuşlar. Bir bölmede atlarını süsledikleri gümüş üzerine akik ve firuze taşlı süsler; kadınların boyunlarına, bellerine taktıkları süsler, çok kalın bilezikler; Rusların yaptıkları Türkmenistanlı kadın portreleri...

Aşkabad, 9 Eylül 1972

Bu sabah Karakum isimli göle gittik. Biraz yüzüp serinledik. Sonra da otobüsle şehri gezdik. 1948'deki depremde Türkmenistan'da pek çok insan ölmüş, binalar yıkılmış. Yıkılan camilerin yerine yenileri yapılmamış. Bu yüzden şehirde bir tek cami bile yok. Herkes ibadetini evinde yapıyormuş.

Sovyetler Birliği'nin en güzel Lenin anıtı Aşkabad'da bulunuyormuş. Oraya da gittik. Gerçekten güzeldi. Renkli fayanslarla Türkmen kilim desenleri yapmışlar. Tepesinde de Lenin'in ayakta duran bir heykeli var. Rus alfabesi ile Türkmence ve Rusça Lenin'in doğum ölüm tarihleri yazılı. "Neden hiç Stalin'in heykelinin olmayıp sadece Lenin'in olduğunu" soruyoruz rehberimize usulca; espriyle, "Çünkü Lenin az yaşadı" diyor.

Oradan Meçhul Asker anıtına gidiyoruz. Birinci Dünya Savaşı'nda şehit olmuş Türkmen askerleri için yapılmış bu anıt. O sırada bir gelin güvey gelip ellerindeki çiçekleri anıta bırakıyorlar. Bu da âdet olmuş onlarda.

Dün gece programdan sonra tebrike gelen bir Azerbaycanlı tıp profesörü ile tanıştık. Çok önemli biri olduğunu söylediler. Uzun ömür konusu üzerine eğilmiş doktor. Dünyadaki birçok konferanslara katılıp bu konuda konuşmalar

yapmış. Dünyada en uzun ömürlü insanların Azerbaycan'da olduğunu kanıtlamış. Şimdi bunun nedenleri araştırılıyormuş. Dünyadaki en uzun ömürlü adam geçenlerde Azerbaycan'da 167 yaşına basmış. Bu doktor şimdi Aşkabad'daki Tıp Fakültesi'nde profesörlük yapıyormuş. "Biz Azerbaycan'da çok çay içeriz" diyor. Belki de nedenlerden biri budur. "İklimden ziyade gıdanın etkisi çok bu konuda" diyor. Türkmenistan'da at yarışları milli spor haline gelmiş. Onlarınki Avrupa'dakilerden farklı imiş. Yarın bizi at yarışlarına götürecekler.

10 Eylül 1972

At yarışlarının tek değişik yönü kumar oynanmaması idi. İki üç yarış seyredip oradan ayrıldık. Pazar olmasına rağmen kalabalık da değildi. Televizyona çekiyorlardı. Belki de televizyondan izlemeyi tercih ediyorlardır.

Bir Rus komedi filmine gittik; pek iyi değildi. Buralarda bir tek gece kulübü bile yok. Zaten gece 11'den sonra hayat bitiyor. Herkes kendini alkole ve sekse vermiş. Alkolle savaş kampanyası açmışlar. Votkayı pahalılandırmışlar. Ama yine de herkes içiyor. Gece 11 uçağıyla Özbekistan'ın başkenti Taşkent'e uçuyoruz. Bir buçuk saat sonra Taşkent'teyiz. Yine saatlerimizi bir saat ileri alıyoruz. Çok büyük bir kent. Özbekistan'da da 1966'da büyük bir depremle her şey yerle bir olmuş. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla kısa zamanda yeniden ve modern bir şehir olarak kurulmuş.

Taşkent, 11 Eylül 1972

Taşkent, Frunze ve Aşkabad'dan daha büyük (bir buçuk milyon nüfuslu) ve daha modern bir şehir.

Kadınlar genellikle bir örnek giyiniyorlar. Türkmenistan'da gördüğümüz kilim desenli siyah, beyaz veya renkli ipek kumaşlardan robadan büzgülü bol giysiler giyiyorlar. Erkeklerin başlarında Özbek şapkaları var.

Buralarda kadın erkek herkes tatil günlerinde dilerlerse gönüllü olarak bir yol yapımında ya da herhangi bir inşaatta ücretsiz olarak çalışıyorlar. Nitekim Aşkabad'da böyle bir gruba rastlamıştık. Kadınlı erkekli ellerinde kazma kürek yol inşaatında çalışıyorlardı.

Konserimizi çok güzel bir bina olan sinema binasında verdik. Çok geniş bir sahnesi, güzel fuayesi ve makyaj odaları olan bu binada film oynatıldığı gibi konserler de veriliyor. Her şeyi ona göre düzenlenmiş. 2000 seyirci kapasiteli salon tıklım tıklım doluydu. Her şarkıdan sonra yine kucak dolusu çiçekler getiriyor, elime ufak kâğıtlar tutuşturuyorlar.

"Möhterem kan kardeşler, hürmetli misafirler, salonda oturanların 75 fayizi Türklerdirler. Sizlerin gelmenizi sabırsızlarca bekliyoruz. Sizleri görünce sevincimiz içimize sığmıyor. Sağolun! Ancak arkadaşlar oturan kardeş bacılerin istediği eski babalardan kalan iki hava istiyorlar."

Gözleri dolu dolu, heyecanlı hepsi de. Bizim de boğazımız düğümleniyor. Hele bir bacı çiçek verirken yakasındaki broşu çıkarıp vermek istedi, zor engel oldum. Konser sonunda sinema kapısında ve otel kapısında polisler bekliyordu. Görüşmemize engel oluyorlar.

12 Eylül 1972

Yorgunluk ve devamlı iklim değiştirmekten Dönüşüm'ün solisti Halit'in de benim de seslerimiz kısılmaya başladı. Rehberimiz Bay Genrih ve Bayan Marina bizi polikliniğe götürdüler. Doktorlar genellikle kadın. Bir boğaz doktoruna muayene olduk. Çok dikkat etmemiz gerekiyor. Soğuk su, içki kesinlikle yasak. Yazık oldu Rus votkasına!

Hepimizde müthiş halsizlik de var. Bunu rağmen öğleden sonraki şehir gezisine katılıyoruz. Binaların üzerinde gördüğümüz 50. rakamının anlamını soruyorum. Bu yıl Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşunun 50. yılı kutlanıyormuş.

İleride büyük bir heykel görüyoruz. Büyük Özbek edebiyatçısı Alişir Nevaî'nin heykeliymiş. Doğumunun 525. yılı kutlanmış kısa süre önce. Alişir Nevaî için destanlar yazılmış, bir de opera bestelemişler.

Heykelin arkasındaki büyük ve güzel bina Özbek dram tiyatrosu imiş. Orası da Alişir Nevaî Tiyatrosu. Bir meydanın ismi de Alişir Nevaî Meydanı... Büyük heykelin önünde bir havuz, havuzun etrafında da daha ufak heykeller var. Teker teker her birinin önünde durup Bay Genrih'in yardımıyla isim ve tarihleri yazıyorum. En başta Puşkin var (1799-1837); her biri şair ve edebiyatçı Özbekler: Furkat (1858-1909); Mukimi (1850-1903); Nâdire (Bir kadın şair; 1772-1842); Bâbür (1483-1530); Lütfî (XIV. XV. yy.); Maksim Gorki (1868-1936); Hamza (1889-1929); Abdullah Kadirî (1894-1938); Hamid Âlimcân (1909-1944); Gafur Kulum (1903-1966); Aybek (1905-1968).

Deniz seviyesinden 2000 metre yükseklikte olan bu şehrin havası tam bir yayla havası. Gündüzleri sıcak, akşamları serin oluyor.

Taşkent'teki ikinci konserimizi de başarıyla bitirdik.

Taşkent, 13 Eylül 1972

Bu sabah eski folk enstrümanlarının bulunduğu konservatuvara gittik. Buradaki bir bölüm Müzik Etüd Laboratuvarı olarak kullanılıyor. Folk aletleri değişimi yapıyorlar. Örneğin dış ülkelere çıkan yetkililer kendi folk aletleriyle onlarınkini değiştirmek suretiyle koleksiyonlarını geliştiriyorlar.

Bizler de Özbek folk aletlerinden satın almak istedik. Oysa parayla satış kesinlikle yasak. Ancak biz Türkiye'den kendi folk aletlerimizden yollarsak, onlar da bize istediğimiz enstrümanları yollayacaklarına söz verdiler.

Müzik laboratuvarında eski folk aletlerini inceleyip resimlerini çiziyor, sonra da fabrikada bu aletlerden yapıyorlar. Bunları daha bir geliştirmeyi de öngörüyorlar. Bu binada la-

boratuvar, aletlerin yapıldığı atölye ve ufak bir müzik aletleri müzesi var. Bu müzede gördüğümüz enstrümanlar karşısında aklımız başımızdan gitti. İsimlerini soruyorum. Çok eskiye ait olanlarla restore edilenler bir arada. 30 yıl içinde toplanmış bu enstrümanlar.

Örneğin: Çeng (Özbek folk enstrümanı), Özbek tanburu, Gıçak, Şanza (Çin ve Hindistan'dan gelme yılan derisinden yapılma çok ilginç bir enstrüman, deri yerine yılan derisi gerilmiş), Kırgız aleti Homuz, Kabuz (yaylı, at kuyruğundan telleri var), Kobuzbaş, Dutar (Türkmen enstrümanı), Laus (Hindî Çini enstrümanı, kamışlardan yapılma büyük bir nefesli enstrüman), Sorang (kemençe), 1443-1444 yıllarına ait bir Hint enstrümanı, Karnay (Özbek folk nefeslisi). Bu sonuncusu çok büyük, garip bir alet. Çok eskiden haberleşme aleti olarak kullanılıyormuş.

Konservatuvar ve diğer okullarda bu folk enstrümanlarının nasıl çalınacağı öğretiliyor. Bu folk enstrümanlarından bastan en tizine kadar orkestra kurup icrada bulunuyorlar. Örneğin dutarlardan kurulu bir orkestra ile folk müziği yaptıkları gibi, Klasik Batı Müziği de çalabiliyorlar. Beethoven, Çaykovski gibi...

Çok eskiden bu enstrümanlar notasız çalınırmış. Şimdi ise bunlar için özel konservatuvarlar kurulmuş. İlkokullarda bile bunların çalınışı öğretiliyor. 200 temel öğretim okulu, 11 konservatuvar ve bazı müzik eğitim enstitülerinde öğretiliyor. Konservatuvarlar bu enstrümanların öğretmenlerini, icracılarını yetiştiriyorlar. Ayrıca enstrüman bilgisi denen bir ilmi, bunun yanı sıra piyano, kompozisyon, orkestra şefliği öğreniyorlar.

Konservatuvarlarda 200'den fazla öğrenci folk aletleri bölümünü bitirmiş. Halen de 200 öğrenci okumakta. Bu enstrümanların bir kısmı Batı sistemine göre, bir kısmı da koma farkları, yarım çeyrek seslere göre ayarlanmış. Bu enstrümanlardan aynı tınıda olanlarla bir orkestra kuruluyor. Geleneksel müziği çok sesli ve yeniden düzenlenmiş olarak çalıyorlar.

Yalnız dutarlardan kurulu (Türkmen folk enstrümanı) beşli bir orkestra dinledik. Taşkent'te son konserimiz. Çiçekler, hediyeler yağıyor. Bizi dinlemek için kilometrelerce uzaktaki köylerden gelen Türkmenler var.

Salonda ve bizlerde başka türlü bir heyecan var bu gece. Bir ara elinde çiçek 2-3 yaşlarında bir Türk kızı geliyor sahneye, kucağıma alıyorum. Çocuk aniden sımsıkı sarılıyor boynuma, salonda müthiş bir alkış. Boğazım düğümleniyor, gözyaşlarımı tutamıyorum. Bütün vücudum titriyor, bayılacak kadar heyecanlandım. Bu olaydan sonraki şarkımın ilk mısraları zor ve titrek çıktı ağzımdan. Gözyaşlarımı göstermek istercesine yüzüme tutuyorlar projeksiyonu. Bu arada fotoğraflar çekiliyor. Salonda pek çok kişide teyp var. Konseri banda alıyorlar.

Konserden sora otelin restoranına gidiyoruz yemeğe... Birkaç Türk geliyor yanımıza. Oturtmak istiyoruz, engel oluyorlar. İşte restorandan çıkardılar onları. Bir süre sonra ne yapıp edip yine geliyorlar yanımıza. "Evimiz, barkımız burada ama, yüreğimiz orada" diyorlar. İkinci Dünya Savaşı sırasında sürülen Türklermiş. "Çanakkale türküsünü biliyor musunuz?" diyorlar. Halit'le ikimiz yavaş sesle söylüyoruz. Koca adamlar ağlıyorlar. Yüreğimiz parça parça oldu...

Burada bir buçuk milyon Türk yaşıyormuş.

Duşanbe, 14 Eylül 1972

1.55 uçağı ile Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'ye uçuyoruz. Alanda filarmoniden bizi karşılamaya gelenleri görüyoruz. Ellerinde çiçekler var. İlk defa alanda çiçekle karşılandık. Duşanbe Oteli'ne götürüyorlar. Bütün odalar suit. Televizyon bile var. Gayet şık bir otel. Bugün benim doğum günüm. Tacikistan'da kutlamak da varmış kısmette.

Gece Doğu Almanya'dan gelen Hafif Batı Müziği Müzisyen Grubu'nun konserine gittik. Fena değildiler.

Dönüşüm'de Almanca bilen üç arkadaş var. Onlarla dostluk kurduk. Konserden sonra doğum günümü hep birlikte kutladık. Aramızda müzik yaptık; çok eğlendik.

Tacikler bir Fars dili konuşuyorlar. Türk olmadıklarını belirtiyorlar. Oldukça da mutaassıp kişiler. Mini etek ve erkeklerde uzun saçı epey yadırgıyorlar.

Gece konser oldukça tepki aldı. Burada da Özbekler var.

Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan'da bile Özbekler kendilerini kabul ettirmiş en uyanık kişiler. Sanat dallarında da yine onlar ileride. Televizyonda seyrettiğimiz sanatçıların çoğu Özbek'ti. Özbek operasından aryalar dinledik. Gerek soprano, gerekse tenor sesler çok güzel.

Hafif Batı Müziği'nde en ünlü şarkıcıları Batır Zakirof'u da televizyonda izledik. Kadife gibi sesi var. Bu dalda Özbeklerin dış ülkelere yolladığı tek sanatçı imiş. Kendisiyle Taşkent'te tanışmıştık. Doğrusu bu kadar güzel sesli olabileceğini tahmin etmemiştim. Saçlarını uzatmış modern giyimli genç, hoş bir adam. Özbek folk dansları da çok zarif ve güzel.

Duşanbe, 16 Eylül 1972

Duşanbe'de Tacik şairlerinden 14-15'inci asırlarda yaşamış Aynî'nin bir heykeli var. İranlılar, Tacik şairlerini kendilerine mal etmekte, Tacikler de İran şairlerini kendilerinden saymakta imişler. Eskiden İran ve Tacik edebiyatı aynı imiş. Sonradan ayırmışlar.

Sabah Varzop Dağları, Varzop Gölü ve Varzop Nehirlerinin bulunduğu bölgeye gittik. Bu bölgede romatizma, lumbago tedavileri için kaplıcalar varmış. Bütün Sovyetler Birliği'nden tedaviye buraya gelirlermiş. Bazı köylerde yüzme havuzları var. Varzop Dağları'nda kayak yapılıyor, halk pazar günleri kayağa buraya geliyormuş.

Akşamüstü konser vermek üzere Duşanbe'den 20 dakika uzaklıktaki bir kasabaya (Orconikitze) gittik. Bütün civar kolhozlardan (devlet çiftlikleri) bizim konserimizi izlemeye gelmişler. Oldukça ilgi duydular. Buralarda pek sık konserler

verilmiyormuş. O bakımdan da epeyi konsere susamış bir halleri vardı.

Tacikistan'da genellikle tuvaletler binaların dışında, birbirine bitişik bölmeler halinde ve kapısız. Gitmek zorunda kalınca, bu durum bizi epeyi güldürdü. Hele mehtaba karşı oluşu çok egzotikti doğrusu.

Orta Asya'da çay içilen yerler çok ilginç. Karyola gibi üç tarafı kapalı, geniş tahtadan yerlere oturup kulpsuz fincanlardan çay içiyorlar. Kara çay ve yeşil çay olmak üzere iki cins çayları var. Yeşil çay çok yararlı imiş. İlk günler sevmedik ama, sonra bizim de hoşumuza gitmeye başladı yeşil çay.

Bir de duyduk ki "Apilaci" isminde arı sütünden yapılma tabletler satılıyormuş eczanelerde. Bunun özelliği de ömrü uzatıp gençleştirmesi imiş. İşçi arılar bey arıyı bu sütle beslediklerini için kendileri birkaç gün yaşadıkları halde bey arılar dört beş sene yaşıyormuş. Bunu duyan tüm arkadaşlar eczanelere koşuştu. (Ne yalan söyleyeyim, ben de koştum.) Bu gidişle kimimiz çok gençleşmiş, kimimiz de kundakta döneceğiz ülkemize!

Duşanbe, 17 Eylül 1972

Bu sabah yakındaki bir göle gittik. Herkes göle giriyordu. Fakat konserimizden ötürü biz yasaklıyız. Bu arada birkaç Özbek gelini ve damadı gördük. Gelinler saçlarını ince ince örüp başlarına beyaz dantel bir şal örtüyorlar. Beyaz elbise, onun altında da şalvarları var. Gelinler hep mahcup. Katiyen başlarını kaldırıp etraflarına bakamıyorlar. Damatlar normal takım elbise giyiyor, başlarına da mutlaka Özbek şapkası geçiriyorlar. Zaten Özbek şapkası olmayan erkek hemen hemen yok gibi.

Taciklerin yaşlıları başlarına sarık sarıyorlar. Hepsi de uzun beyaz sakallı. Üstlerinde kalın robdöşambr gibi bir giysi, bellerinde kuşak var. Çok tonton görünüşlü hepsi de... Gençleri uzun bıyıklı, saçları kesik ve Özbek şapkasına benzer takke gibi bir şapka giyiyorlar.

Bakü, 18 Eylül 1972

Bu sabah erkenden Bakü'ye hareket ediyoruz. Otelden çıkarken sokakta konferans için bir kürsü hazırlandığı gözüme çarptı. Sordum. "18-24 Eylül arasında Beyaz Rus Cumhuriyetinin Kültür Haftası" imiş. "Hazırlıklar bu nedenle" diyorlar. Slav ırkını üçe ayırıyorlar: Ruslar, Beyaz Ruslar, Ukraynalılar.

Bir de dikkatimi çeken hemen hemen her gittiğimiz yerde büyük bir tahta üstünde fotoğraflar, altlarında da yazılar olması. Buna "İyi vatandaş tahtası" diyorlar. Her işte, boyacıdan mühendise kadar en başarılı olanların fotoğrafları bu sokak tahtalarına asılıp yaptıkları işler övülüyor.

Gece ünlü bir Estonyalı orgcuyu dinlemek üzere konservatuvara gidiyoruz. Yalnız bu salonda varmış org. Bach ve bazı modern eserler dinliyoruz.

Konserden sonra şehri geziyoruz. Kirov tepesine çıkıp buradan ışıklar içinde Bakü ve Hazar Denizi'ni seyrediyoruz. "Hazar'da dost gezer ey! Düşman gezer..." Kirov'un da büyük bir heykeli var. Bakü için çok yararları olmuş bir Rus vatandaşı imiş.

Bakü, 19 Eylül 1972

Bu sabah ülkemize de birkaç kez gelmiş olan ünlü orkestra şefi Niyazi Bey'in yönettiği bir konser provasını dinlemek üzere konser salonuna gidiyoruz. Çaykovski'nin *Romeo ve Juliet* bale müziğini yönetiyor. Güçlü bir yönetmen. Sonra da Gidon Kramer isimli genç bir kemancıdan Paganini'nin Keman Konçertosu'nu dinledik. Ertesi gün Paris'e konser vermek üzere gidecek olan bu genç adamdan kısa bir süre sonra bütün dünyanın bahsedeceği kaçınılmaz bir gerçek.

Provadan sonra Niyazi Bey'le görüştük. Yakında sekiz ay kalmak üzere Türkiye'ye geliyormuş. Adnan Saygun'un *Köroğlu* operasını ve birkaç operayı daha yönetecekmiş. Bakü'de de bir *Köroğlu* operası afişi gördük. O da Niyazi Bey'in amcası olan Üzeyir Hacıbekov'un bestelediği bir

Sovyetler turnesi sırasında Bakü surlarında Dönüşüm Orkestrası elemanları ve Rahmi Oruç Güvenç (kitap tutan) ile

opera imiş. Niyazi Bey'in bütün ailesi müzisyen. Oğlu da Lizbon'da bir konkurda birincilik almış bir piyanist. O da ertesi gün İtalya'ya konser vermeye gideceğini söyledi. Bu arada 45 yıllık eski bir folk şarkıcısı olan Süreyya Gacar Hanım'la da tanıştım.

Kaldığımız otele yakın bir meydanda havuz içinde nefis bir heykel var. "Elinde pala bir adam büyük bir boğa yılanının başından tutmuş." Bunun anlamını soruyorum. Nazım Hikmet'in *Ferhat'la Şirin* destanının sembolü olduğunu söylediler. *Ferhat'la Şirin* operasını da bestelemişler

Bu arada söz etmeyi unuttum. Havaalanından Bakü'ye gi-rerken yol boyunca petrol kuyuları var. Bu yüzden de çok zengin Azerbaycanlılar. Gece konser çok kalabalıktı. 3500 kişilik spor salonunda verdik konserimizi. Biletler karaborsada beş rubleye satılmış. Çok büyük ilgiyle karşılandık. Gittiğimiz yerler içinde bize en yakın Azerbaycanlılar.

Bakü, 20 Eylül 1972

Bu sabah Azerbaycan Devlet Dans Topluluğu'nu seyretmeye götürdüler bizi. Bu çok yeni kurulmuş bir toplulukmuş ve ilk kez bize gösteri yapmışlar. Sonra devlet büyüklerine performans sergileyip dış ülkelere turneye gönderileceklermiş. Günde sekiz saat çalışıyorlarmış. Bu topluluk devletten para alıyor, 20 yıl sonra da emekli oluyorlarmış. Topluluğu yöneten koreograf hanımla tanıştık. Çok zarif bir kadın. Gösteriler konser salonunda yapılıyor. Bakü'de 16 ilçe olup her birinde bir konser salonu varmış.

Topluluk oldukça kalabalık. Bazen yalnız kızlar topluluğu, bazen yalnız erkekler topluluğu, bazen karışık gösterileri var. Özellikle erkeklerin sadece davul çalıp oynayarak yaptığı danslar çok ilginç ve güzeldi. Azerbaycanlıların kendilerine özgü davulları var. Bir de kızların yaptığı bardaklı tabaklı danslar çok hoştu. Bir grup kız avuçlarında ikişer bardak (ellerini hafifçe oynattıkça bardaklar birbirine değip ses çıkartıyorlar), bir grup kız da ellerinde ufak tabaklar ve kaşıklarla bir yandan onları çalıp bir yandan dans ediyorlardı.

Bir de erkekli kızlı dans ettikleri "Mahsul topladıktan sonraki şenlik dansı" güzeldi çok. Kızlar ellerinde meyve tabakları, erkekler davullarla dans ediyorlar.

Antrakta çay, baklava ikram ediyorlar bize. Çay bardağının yanında kaşık yok. Baktım kimsede yok. Oysa şeker getirmişler. Baktım olacak gibi değil. Sordum. Meğer şekeri ağızlarına atıp üstüne çay içerlermiş. Ya da şekeri ısırıp üstüne bir yudum çay. Buna "kıtlama" usulü diyorlar.

Bakü, 21 Eylül 1972

Şehri geziyoruz. Ünlü oyun ve roman yazarı Neriman Nerimanof'un heykeli önündeyiz. Lenin'in en iyi arkadaşı imiş. Nerimanof'un mezarı Moskova'da imiş. Heykel Yeni Bakü'de bulunuyor.

20 yıllık geçmişi var Yeni Bakü'nün. 20 yıl öncesine kadar oralar çöl gibi imiş. Kimse oraya gitmek istemezmiş. 20 yıl önce yapılan ve şehrin yukarı bölümü olan ve modern binalarla kurulan Yeni Bakü'yü Ruslar yaptıkları için Sovyet Baküsü diyorlar. Burada muazzam bir otel de inşa edilmekte. Hazar Oteli olacakmış ismi. Yeni bir televizyon istasyonu da kurulmakta.

Yılbaşına yetiştirmek üzere yeni konser salonu inşa ediliyor. Bu salon 2500 kişilik olacakmış. Dokuz katlı bir bina. İner çıkar sahneli, en yeni akustik sistemi uygulanmış, muazzam bir bina. Henüz bitmemiş olmasına rağmen bize içini gezdiriyorlar. Makyaj odaları, duşları, her türlü konforu hazırlanıyor. "Burada mutlaka konser vermenizi istiyoruz" diyorlar. Başbakan yardımcısı Elis Lembrans bizzat inşaatın başında bulunuyor. Kendisi ünlü bir mimarmış aynı zamanda. Yılbaşına kadar mutlaka bitirmek üzere gayret sarfettikleri bu binada Sovyetler Birliği'nin 50. yılını kutlayacaklarmış.

Şehrin eski bölümünü geziyoruz. Gezdiğimiz diğer cumhuriyetlerin aksine burada binalar Azerilerin kendine özgü nitelikte ve çok güzel.

Azerbaycan Akademisi Sovyetler Birliği'nin en güzel akademilerinden biri imiş...

Yine bir heykelin bulunduğu bir alana geliyoruz. Şairin ismini almış Mikail Müşfik Alanı. İleride bir kadın heykeli var. Azat Kadın heykeli. 40 45 yıl önce çarşafı ilk çıkaran kadınmış.

Azerbaycan Dram Tiyatrosu'nun karşısında Fuzulî'nin heykeli var.

Lenin müzelerinin en güzeli de yine Bakü'de bulunuyormuş. Öğrenciler okula başlamadan önce Lenin müzesinde, Lenin ilkelerine sadık kalacaklarına yemin ediyorlarmış.

Son olarak Bakü Sirki'ni gezdik. Güzel ve büyük bir bina. Burada çalışanlar sirk okulundan mezunmuş. Sirk okulunda dört yıl okunuyormuş. Sirk müzik bölümü de ayrı bir bölüm teşkil ediyormuş. Pazar gündüz bizi programa getireceklerine söz verdiler.

Gece konserimiz yine tıklım tıklım doluydu. Konserden sonra filarmoniden Cihangir Bey'in eşi bana güzel bir bebek ve parfüm armağan etti. (Duşanbe'den gelip Bakü Havaalanı'nda indiğimizde elimde bir Özbek bebeği vardı. Gazeteciler bebekli resmimi çektiler. Herhalde bu yüzden armağan etmiş olacaklar.)

İlk konserimize Azerbaycanlıların en ünlü şarkıcısı, bizde çok iyi tanınan Zeynep Hanlarova geldi. Odama geldiğinde Türkiye'ye konser için geldiğinde beni tanımak istediğini, fakat o sırada yurt dışında olduğumdan kısmet olmadığını söyledi.

Bakü, 22 Eylül 1972

Bakü Kompozitörler Birliği'ne gittik bu sabah. Bakü'nün tüm değerli sanatçıları bir araya gelmişti, bizimle tanışmak ve bestelerini bize dinletmek için. Hepsi de resmî giyinmişler. Maestro Niyazi Bey madalyalarını da takmıştı. Çok şakacı ve sempatik bir adam Niyazi Bey. O konuşurken kaset teybime almaya başladım konuşmaları.

Necil Kazım Akses'in keman konçertosunu idare etmiş. "Dünyanın en uzun konçertosu" diyor. 55 dakika sürüyormuş. Günde sekiz saat prova yapmak şartıyla dört günde çıkarmış eseri. Oysa Ankara'da bir ay çalışılmış eser. Bunun üzerine yine espri yapıyor Niyazi Bey. "Faruk Güvenç (Suna Kan'ın eşi) Ankara'da, Niyazi Bey bu eseri dört günde çıkardı derse, Faruk komünist oldu derler" diyor.

Suna Kan'ın bir ay önceki konseri çok iyi imiş. Necil Bey'in konçertosunu çalmış. Niyazi Bey Necil Kazım'la anılarını anlattı. Necil Bey diyormuş ki, "Niyaziciğim, yorulsam uzanırım, ama aç kalırsam ölürüm. Açım ben." Konçertosunun çalışmalarından sonra da, "Niyazi Bey, korkarım konser iyi olacak" diyormuş.

"Adnan Saygun çaldınız mı Bakü'de?" diye soruyorum Niyazi Bey'e. "*Üçüncü Piyano Konçertosu*'nu idare ettim" diyor. "*Yunus Emre Oratoryosu*'nu çaldınız mı?" diyorum, "Yakında çalacağım" diyor. Yunus Emre'nin Rusça'ya çevrilmesi için Kültür Bakanlığı ile temasa geçilecekmiş.

Kompozitörler Birliği'ne girebilmenin şartlarını okuyoruz. "Akademiyi (konservatuvarı) bitirmesi ve iyi bestelerinin olması şart" diyor Niyazi Bey. Burada bir müzisyen her tür müziği bir arada besteliyor. Örneğin; senfoni, opera yazan bir besteci, hafif Batı müziği, folk müziği türünde de besteler yapıyor. Böylece çok yönlü çalışma sistemleri oluyor. Ne tür müzik yaparlarsa yapsınlar daima Azerî motifleri kullanıyorlar. Kendi müziklerini daima ön planda tutup koruyorlar.

Örneğin *Dağlar Kızı Reyhan* şarkısını besteleyen kompozitör Fikret Emirov'un –bu şarkı bizde de çok tutuldu– senfoni ve operaları da var. "Azerbaycan'da kompozitörler içinden ne gelirse onu besteler. Bazen bir kuartet, bazen senfoni, bazen de hafif bir şarkı" diyor Niyazi Bey.

Sonra kompozitörleri dinlemek üzere salona geçiyoruz. Önce Vakıf Mustafazade'den piyano için bestelenmiş modern bir eser dinliyoruz. Yine aynı kompozitörden *Karagile* isimli piyano için yazılmış bir halk şarkısı dinliyoruz.

İkinci olarak Gaya Vocal Kuarteti'ni dinliyoruz. Bu grup 1966'da Bulgaristan Altın Orfe Festivali'nde birincilik ve Sovyetler Birliği'nde birçok ödül almış bir grup. Birçok ülkeye turnelere çıkmışlar. Onları dinlerken bir yerlerden anımsar gibi oldum. Sonra onlar benimle İzmir'de görüştüklerini söylediler. O zaman anımsadım, onları dinlediğimi. Gerçekten güçlü bir gruptu.

Zeynep Hanlarova'nın bandından *Reyhan*'ı dinliyoruz. *Reyhan*'ın kompozitörü Fikret Emirov da toplantıda aramızda. Tevfik Kuliyev'in *Gider Bu Güzellik Sana da Kalmaz* şarkısını dinliyoruz. Düzenlemesi Niyazi Bey'in. Şarkıyı Raşit Baybutov'dan dinledik. Emin Mahmudof'tan *Ayrılma Benden*; düzenleme Niyazi Bey; şarkıyı Kerimoğlu söylüyor. Seyit Rustemov'dan *Gelmedin* şarkısı. Azerilerin en ünlü folk şarkıcısı Şevket Hanım söylüyor. Müslim Mağomayef söylüyor Polat Bülbüloğlu'nun bestesini. Çok güzel bir ses. Cihangir Cihangirov'un bir bestesini dinliyoruz: *Ana*. Çok duygulu bir şarkı. Raşit Baybutov söylüyor. *Aman Avcı Vurma Beni*'yi dört sesli kadınlar vokalinden dinledik. Çok güzeldi. Polat Bülbüloğlu'nun bestelerini kendi sesinden dinliyoruz. Hem piyano çalıyor, hem şarkı söylüyor. Polat Bülbüloğlu, *Dilin Can İncidendir* bestesini söylüyor. *Turnalar* isimli şarkısı da güzel bir beste Polat'ın. Niyazi Bey'in konuşmasıyla toplantı sona eriyor. Diyor ki bu değerli müzisyen, "Ola bizim manilerimizi *Turnalar* gibi Türkiye'ye aparsınlar, orada çalsınlar, sevinsinler. Sizin hepinize can sağlığı, uğurlar, güzel konserler dileriz hepimiz adına." Sonra da plaklar hediye ediyor her bir kompozitör –imzalayarak.

Bakü, 23 Eylül 1972

Bu sabah Azerbaycan Tarih Müzesi'ni geziyoruz. Sonra da Eski Şehir'de yani şehrin eski bölümünde Şirvanşahlar Sarayı'nı geziyoruz. 15. asırdan kalma bu saray. Daha doğrusu saray kalıntısı. Bu sırada misafirlerini gezdirmekte olan Sovyetler Birliği'nin en ünlü ressamı Azerbaycanlı Tahir Salahov'a rastlıyoruz. Bizi gezdirmekte olan Filarmoni Müdürü Cihangir Bey tanıştırıyor bizi. Tahir Salahov, Devlet Sanatçısı ünvanını almış bir sanatçı imiş. Bugün gazetelerde resmim ve övgü dolu yazılar çıkmış. Moskova'dan Konsolosumuz Emre Bey de geldi konserimize.

Üçüncü gecedir izliyor konserimizi; Bakülü petrol mühendisi arkadaşıyla gelmiş bu gece. Konserden sonra Emre Bey,

"Çok mutluyum, arkadaşım 'İyi ki bu konseri kaçırmamışım' dedi, çok beğenmiş, çok kaliteli bulmuş konseri" diyor. Türkiye'ye, Dışişleri'ne birkaç gün önce bildirmiş konserlerin çok ilgi gördüğünü.

Bakü, 24 Eylül 1972

Çok konuksever kişiler Azerbaycanlılar. Türk, üstelik de sanatçı olduğumuz için taksiye binsek şoföre, kuaföre gitsek kuaföre para kabul ettiremiyoruz bir türlü. Filarmoni üyelerinden, halktan hediyeler yağıyor.

Gece konsere ünlü Azerbaycan şarkıcısı Raşit Baybutov geldi. Konseri çok beğendiğini söyledi.

Akşam yemeğine Moskova Konsolosumuz Emre Bey ve eşi ile birlikte Orkestra Şefi Niyazi Bey'e davetliydik. Niyazi Bey'in eşi çok zengin bir sofra hazırlamıştı. Bir ara Niyazi Bey, Azerbaycan pilavına bakıp "Çocuklar kusura bakmayın, ben bunu Azerbaycan usulü yiyeceğim" deyip, pilavı üç parmağıyla yemeye başladı.

Bu arada Türkiye'deki müzik sorunlarına değindi. "Son gelişimde Türkiye'yi müzik bakımından çok dejenere buldum. Kendi öz müziğinizi yitirmiş, yerini Arap, Hint müziğine devretmişsiniz" diyor, bizim dolmuş müziğimizi kastederek. Uzun süredir ıstırabını duyduğum, sesimi duyurmaya çalıştığım konu. Ne yazıktır ki zavallı halkımızın beynini yıkıyoruz bu dejenere müzikle.

Öte yandan özellikle Azeriler büyük bir titizlikle koruyorlar müziklerini ve her gün biraz daha aşama gösteriyorlar. Klasik Batı Müziği konusuna gelince, "Niye, kendi şefleriniz yok mu da örneğin Lessing gelip yerleşiyor orkestranızın başına?" diyor. Ve de bizim müzisyenlerimiz ay sonunu nasıl getireceklerini düşünürken, bir Lessing'e ayda 18.000 lira ödeniyor. Ve yine onlarda müzik kültürü olmayan kişiler sahneye adımını atamazken, bizde Yeşilçam'dan fırlayan soluğu sahnede alıyor, gecede 7-8 bin lira ile.

Onlarda sanatçının her türlü hakkı korunurken bizde sanatçının sonu felakettir. Ne sendikamız, ne sigortamız var. Niyazi Bey, "Neden sizde sanatçılar parlamento üyesi olmuyor?" diyor. "Bizde ünlü sanatçıların pek çoğu parlamenterdir" diyor. "Örneğin bir Adnan Saygun, bir Cemal Reşit Rey neden olmasın?" diye ekliyor.

Bakü, 25 Eylül 1972

Bu sabah radyoya gittik. Halk Müziği Topluluğu'nu dinledik. Tar, gıçak, ney, Azerbaycan davulu ve piyanodan kurulu kadınlı erkekli büyük bir orkestra.

Kompozitör Seyit Rustemov yönetiyor orkestrayı. Halk Sanatçısı ünvanı ve Devlet Ödülü almış bir sanatçı. Tar solo çok güzeldi. Orkestra çok iyi çalıyor. Gülağa Mehmedov'dan Şef Seyit Rustemov'un bestelerini dinledik. Gülağa, eskiden tiyatro oyuncusu imiş aynı zamanda. Şimdi yalnız radyonun solisti.

Seyit Rustemov bize dert yandı. Bir ara *Süreyya* isimli bestesi Türkiye'de plağa alınmış, fakat kendi ismi yazılmamış plağa. "Lütfen söyleyin bunu, çok üzgünüm" diyor.

Filarmoni Müdürü Cihangir Bey kızını tanıştırdı. Kızı Halide Cihangir benim Karacaoğlan'dan Yunus'tan şarkılar söylememle çok ilgilenmiş. Halide Hanım Karacaoğlan üzerine tez yazmış, "Âlimlik derecesi" almış. Şimdi Türk halk şairleri konusunda çalışıyormuş. İki yılda bitirecekmiş eserini. Bunların arasında Âşık Veysel de var.

Bakü bugün çok rüzgârlı idi. Aslında hep böyle olurmuş. Senede 200 gün esermiş rüzgâr.

Neftyaniye Kamni (petrol taşları) ismini verdikleri ve vapurla Bakü'den üç saatlik bir mesafede, denizin ortasına bir şehir kurmuşlar. Dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir şey yok. 1949'da yolculuğa çıkan yedi gemiden birinde bir adamın deniz üzerinde petrolü görmesiyle bu kentin geleceği çizilmiş. Denizin ortasına bir kent kurulmuş. Yolları, evleri, kitaplığı,

sineması, okulu, konser salonu, stadyumu bile olan gerçek bir şehir. 20 yıl önce kurulan bu şehirde 3000 nüfus yaşamakta ve çalışmakta. Bu kent için birçok kitap yazılmış ve iki de film yapılmış.

Neftyaniye Kamni'ye gelen bir ziyaretçi, şehirdeki insanların arı gibi çalıştığını, petrolcülerin büyük bir çabuklukla kamyonlara petrol yüklediğini, petrol kuyularının başında vızır vızır gelip gittiklerini görür. Neftyaniye Kamnililer, kentleriyle iftihar etmektedirler.

Çiçekli bahçelerini, yollarını, binalarını büyük bir zevkle gezdirirler ziyaretçilerine. Geçmişlerini ve gelecekte yapmak istediklerini uzun uzun anlatırlar şehirleri için. Buranın bir ilginç yönü de burada yaşayan kişilere kesinlikle içki ve sigara yasaklanmıştır. On on beş günde bir Bakü'ye gidip dilerlerse içki ve sigaralarını içebilirler.

Neftyaniye Kamni diğer modern şehirler gibi her geçen gün biraz daha büyüyüp gelişmekte. Hükümet özel bir ihtimam göstermektedir bu şehirde çalışan petrol işçileri için. Onların her ihtiyacını karşılamakta, *Baba-zade* ve *Velgag-rad* isimli dizel elektrik gemileri işçileri gerektiği zaman Bakü'ye getirip götürmekte.

20 yıl önce gemicilerin kurtulmaya çalıştığı düşman kayalarla dolu bu tehlikeli bölge, bugün Sovyetlerin iftihar ettikleri bir şehir olmuş.

Bakü, 26 Eylül 1972

Son konserimizi veriyoruz bu gece Bakülülere. Bir ara heyecanlı genç bir kız elleri titreyerek bir buket çiçek ve nereden bulduğunu bilemediğim resmimin arkasına yazdığı yazıyı uzatıyor bana:

Ne meylim ne de arzum
Kalmasa hiç umudum
Ölsem de büyük yurdum

Yine seni seveceğim.
Biz düşmüşik kurbet ele
Kalbimize sevinç ötür

Diyor yurda selam götür
Kan kardeşleriz.

Bakü'de son konserimiz muhteşem oldu. Ne onlar bizden, ne biz onlardan ayrılmak istemiyorduk. Konserden sonra ünlü kompozitör ve şarkıcıların daveti üzerine büyük bir ziyafet sofrasına oturduk.

Besteci Fikret Emirov daha önce de sözünü ettiğim gibi, "Büyük adam" diye isimlendiriliyor Bakülüler tarafından. Nazım Hikmet Fikret Emirov'a yazdığı bir mektubunda "Emir Fikret, Nazım sana hasret" demiş. Bu adam konuştukça hayran oluyoruz kendisine. Büyük bir besteci olduğu gibi, büyük bir konuşmacı aynı zamanda.

Fikret Bey Aralık 1967'de Türkiye'de bulunmuş. Kars, Ankara, İstanbul, İzmir ve Konya'da Adnan Saygun, Necil Kazım Akses ve rahmetli Ulvi Cemal Erkin'le beraber olmuşlar.

Fikret Emirov veda yemeğinde Mevlânâ'dan bir sözle başladı konuşmasına. "Ya göründüğün gibi ol, ya olduğun gibi görün." Yaptığımız müziği överek konuşmasına devam etti. Azerbaycan'ın bu en büyük bestecisi, Türk folklorunun zenginliğinden söz ederek "Milleti milletlere tanıtmak bu yolla olur" diyor. "Sanatla insanlara yaklaşmak en kutsal yoldur. Merhaba!"

Fikret Bey'in eserleri Amerika'da Carnegie Hall'de, Almanya'da ve bütün Avrupa ülkelerinde çalınmış. Her ülkede büyük bir önem verilmiş kendisine. Birçok operaları, senfonileri ve Hafif Batı Müziği şarkıları var. *Dağlar Kızı Reyhan* da Fikret Bey'in ülkemizde çok tutulmuş bir şarkısıdır. "Folku modernize ederek dünyaya tanıtmanız çok takdire değer bir iş; çeyrek sese yapışıp kalmak cinayettir. Doğu'nun müziği üstündür ama, çok seslendirmek gerekir. Bu bakımdan yaptığınız iş büyüktür. Dünyanın neresine

gitseniz dinletirsiniz bu yolla müziğinizi. Ne mutlu bana ki sizi tanıyabildim" diyor.

Bir ara votkasını yudumlayıp hasretle, "İstanbul dünyanın en güzel şehri, Ya Rabbi!" diyor. İzmir'in bir köyünde petrol lambasının ışığında saz âşıklarımızı dinlemiş. O geceyi unutamıyor. Dönüşüm Topluluğu için, "Sizin dönüşünüze, Dönüşüm'e merhaba!" diyor. Sonra bana dönüyor, "Esin Hanım, sizi büyük bir çoğunluk anlayamayabilir, ama gerçek sanatçılar anlar değerinizi. Temiz, güzel sesinizin yanı sıra sahnede çok sade fakat çok etkilisiniz. Çok şükür sizi dinleyebildim" diyor. Şerefime kadeh kaldırıyorlar. Fikret Bey bana bestelerinin notalarını verdi. "En büyük isteğim sizin bir bestemi Türkiye'de *Reyhan* gibi meşhur etmeniz" diyor ve "Size layık bir beste bulursanız..." diye ilave ediyor. "Ben bestenize layık olursam" diyorum.

Şarkıcı Gülağa'dan rica ediyorum. *Reyhan*'ı söylüyor. Dönüşüm'den Halit bir türkü söylüyor. Bir onlardan, bir bizden. *Çanakkale Türküsü*'nü söylüyorum ben. Herkeste garip bir heyecan. Fikret Bey dalıyor. Gözleri dolu dolu oluyor.

Ayrılık saati geldi çattı. Vedalaşıyoruz. Gece epeyce ilerledi. Sabah çok erken kalkmak zorundayız. Moskova'ya uçacağız. Cihangir Bey'in gözlerinden iki damla yaş süzülüyor. Bizim de öyle. "Dert çok, hemdert yok."

Moskova, 27 Eylül 1972

Sabah 5'te uyandırılıyoruz. Zaten hiç uyumadık diyebilirim. Uçağımız 8.30'da kalkıyor. Üç saate yakın uçuyoruz. Moskova'dayız. Bir saat geri alıyoruz yine saatlerimizi. Bu sefer kentten bir saat uzaklıktaki bir otele götürülüyoruz. Kanada ile Rusya arasında hokey maçı varmış. Bu yüzden otellerde hiç yer kalmamış. Bu haber hiç hoşumuza gitmedi. İlk gece kaldığımız Rasia Oteli muhteşemdi. En çok canımızı sıkan otelin şehirden uzak olmasıydı.

Moskova 7,5 milyon nüfuslu çok büyük ve güzel bir kent. Otele gider gitmez Moskova Radyosu'ndan telefon etti-

ler. Moskova Radyosu için röportaj istiyorlardı. Çok yorgun olduğum için ertesi güne erteledim. Moskova'da boş olduğumuz tek geceyi Bolşoy Balesi'ni seyretmekle değerlendirmek istedim. Bir ay öncesinden söz almıştım bu konuda. Saat 19.00'da baleye yetişmek üzere giyinip aşağı indiğimde rehberimizden aldığım haber fena halde canımı sıktı. Balede yer yoktu, onun yerine sirk için bilet alınmıştı. Şiddetle itiraz ettim. Organizasyon bozukluğu idi bütün bunlar. Hiç değilse bir opera seyretmeliydik. Birinci perdeyi kaçırmak şartıyla Stanislavski Tiyatrosu'nda *Yevgeni Onedin* operasını seyrettik. Üçüncü sınıf bir topluluktu. Yazık oldu Moskova'da geçirdiğim geceye.

Moskova, 28 Eylül 1972

Sabah sözleştiğimiz gibi 11'de Moskova Radyosu muhabiri geldi. Gece 21.30'da yayınlanacaktı bu röportaj ve Yunus Emre'den *Bana Seni Gerek Seni* albümüm. İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler, Sovyetler Birliği'ndeki gezi izlenimleri, Rus kadınları ve moda konularında sorulanları cevapladım. Bu arada hanımlarımızı ilgilendirecek son sorunun cevabını burada açıklayayım. Sovyetler Birliği'nde hanımların ciltleri son derece güzel. Her kuaförde mutlaka güzellik salonu var. Kozmetiğe çok önem veriliyor. Tabii kremler kullanıyorlar. Bal kremleri, limon kremleri, doğal otlardan üretilen masklar, yüz masajları. Buna karşılık vücutları ince değil. İri ve tombul hanımlar. Giyimlerine gelince modaya ayak uydurdukları yok.

Moskova'da Büyük Katedral çok güzel. Renk renk kubbeleriyle rüya âlemi gibi. Kızıl Meydan'da dolaşıyor, resimler çekiyoruz.

Moskova Konsolosumuz Emre Bey ve güzel eşi çok ilgi gösterdiler bizlere, her yeri gezdiriyorlar. "Siori Binalar" ya da Stalin zamanında yapıldığı için "Stalin Binaları" dedikleri birbirinin eşi binalar dikkatimi çekti. Şehrin muhtelif yerlerine serpiştirilmiş olan bu bir örnek binaların en büyüğü 40.000 kişilik bir üniversite imiş.

Kızıl Meydan'da, Kremlin'in duvarları önünde Türk Başkonsolosu'nun eşliğinde Moskovalılara imza verirken

Büyük sanatçıların ve devlet adamlarının gömüldüğü büyük mezarlığa gidiyoruz. Mezarlık devrim öncesi ve devrim sonrası olmak üzere ikiye ayrılmış. Devrim öncesi bölümünde haçlar var mezarların başında. Sonrasında ise yok. Gogol'ün, Çehov'un mezarları gözüme ilişiyor. Her mezarın başında büstleri var. Devrim sonrası bölümünde Nazım Hikmet'in Mezarı üstünde de Abidin Dino'nun yaptığı siluet var. Bir kısım ölüler yakılıp bir kaba konduğundan onların mezarları sembolik ufak yerler işgal ediyor.

Şehirde büyük bir havuz görüyorum. Emre Bey anlatıyor. Bu sıcak su havuzu imiş. En soğuk havada bile bu suya girilebiliyormuş. Tünelde soyunup giyindikleri için hava ile temas etmiyor ve bu yüzden de üşümüyorlarmış.

Moskova'da televizyon kulesi dünyanın en uzun kulesiymiş. Daha görülecek nice yerleri olmasına karşın, vaktimiz çok az olduğundan birçok önemli yerini göremedik tabii Moskova'nın.

Konserimiz oranın en güzel konser salonu olan Rasia Oteli Konser Salonu'nda olacak. Burası 1500 kişilik nefis bir salon. Moskovalılar Rasia Oteli'ni sevmezlermiş. Sebebine gelince bu 6000 kişilik muazzam oteli yapabilmek için, o ca-

nım tipik katedralleri yıkmışlar, sadece bir tanesini bırakmışlar. Doğrusu ne olursa olsun kızdıkları kadar var. Modern bina yapmak için tarihi eser yıkmak üzücü oluyor. Öğle yemeğine konsolosumuz evine davet etti. Bir aydır hasret kaldığımız ev yemeklerini büyük bir iştahla yedik.

Sovyetler Birliği'nde bir de yemek servisi konusu var. En az iki saat beklemek zorunda kalıyorsunuz yemekleri ve de insan açlığını unutuyor sonunda. Her şeyi önümüzde hazır bulunca büyük bir iştahla sarıldım yemeklere.

Akşam 19.30'da başlıyor konser, 1500 kişilik salon tek boş yer kalmamacasına dolu. Öncelikle bana "Moskova halkı soğuktur, metroya yetişmek için de konser bitmeden kalkarlar sakın üzülmeyin" dediler. Oysa ben bu kadar ilgiyi hiçbir yerde görmedim. Kimse yerinden kıpırdamadığı gibi, "Bravo" seslerinin ardı arkası kesilmiyordu. Ve de ilk kez 15 şarkılık repertuvarım yetmedi, ne yapacağımı şaşırdım.

Konserden sonra *İzvestiya* gazetesi muhabiri geldi. "Büyük başarı, nefistiniz" dedi. Çevirmen aracılığıyla röportaj yaptı benimle. Bir Tatar "Yahşi cırlısın!" diyor, gülüyoruz. Cırlamak şarkı söylemekmiş. Güzel söyledin dedi yani. Bütün bir ayın yorgunluğuna rağmen çok mutluydum. Başarmıştık. Ülkemizi çok iyi temsil etmiştik. Sefaret, konserden sonra bir resepsiyon verdi bizim için. Hepsinin gözleri parlamıştı başarımız karşısında.

29 Eylül 1972

Sabah yine erkenden kalktık. Alana gidiyoruz. Bu seferki heyecanımız bir başka türlü. Özlediğimiz ülkemize, yakınlarımıza kavuşacağız.

Üç saate yakın uçtuk. Önce Ankara, sonra İstanbul'a inecekti uçak. Fakat Ankara üzerinde altı dakika dolaştıktan sonra, hava muhalefetinden inemeyip İstanbul'a yollandık. Kızıma bir an önce kavuşmak istiyordum oysa. Yeşilköy'de indik.

Dönüşüm Topluluğu İstanbul'da oturuyordu zaten. Transit kartı verdikleri halde, bana ve birkaç Ankara yolcusuna daha, "El bagajlarınızı da indirin" dediler. Ahtapot olmam gerekti el bagajlarımın hepsini tek başıma taşıyabilmem için. Çocuklar benden ayrılıp gümrüğe gireceklerdi. "Uçak Ankara'ya gitmiyor mu?" diyoruz. "Bilmiyoruz, belli değil" diyorlar.

Tek başıma kaldım. Hâlâ hiçbir şey belli değil. Doğrusu bu yorgunlukla beklemek mahvediyor insanı. Ümidimi kestiğim bir anda haber geldi. "Kalkıyor uçak". İlgililerden rica ettim, eşyalarıma yardım etmeleri için. Kızıma o zamanın teknoloji harikası sayılan sekiz milimetrelik bir film makinesi ile perdesini götürüyorum. Uçağa bindim. Bir burukluk var içimde. Pencereden bakıyorum, nefis bir manzara. Bulutların arasından geçiyoruz. Uçağın gölgesi, gökkuşağı gibi yedi renkli bir daire şeklinde karşı buluta vuruyor. Rüya gibi. Çok geçmeden Ankara'ya iniyoruz.

Ertesi gün Dışişleri'nden tebrikler yağıyor. Sovyetler Birliği'nden başarılarımız günü gününe öğrenilmiş. Bense Japonya konserlerine hazırlanmak üzere evime kapanıyorum.

Japonya 1972

Bir televizyon programı ve bir konser vermek üzere Tokyo'ya gidiyorum. THY ile Ankara'dan Beyrut'a, oradan zamanın dev Amerikan havayolu Pan-Am ile Tokyo'ya uçacağım.

Ankara'dan 12.30'da hareket ediyor uçağımız. Adana'da gümrüğe giriyoruz. Gümrük memurları, polisler çok ilgi gösteriyor, nazik davranıyorlar. İmzalı resim istiyorlar benden.

Tekrar uçağa biniyorum. Birazdan hostesimiz geliyor. Pilotlarımız beni pilot mahalline davet ediyorlarmış. Onlara da fotoğraf imzalıyorum. Pilot mahallinde uçmak başka bir heyecan. Saat 3.30, Beyrut'a iniyoruz. Beyrut'ta pilotlarımız THY'den arkadaşları Atillâ Bey'e emanet ediyorlar beni. Zira üç saat Beyrut'ta kalmak zorundayım ve yalnızım. Bu kez bizden bir topluluk yerine Japon orkestrası eşlik edecek bana. Bu üç saat içinde Atillâ Bey'in eşini de alarak şehri dolaşıyoruz.

Modern ve güzel bir şehir Beyrut. Aynı zamanda da çelişkilerle dolu. Çok zengin ve çok fakir karışımı. Sokaklar pis, insanları da tembelmiş söylenenlere göre. Eğlenceye düşkün oldukları belli. O kadar çok gazino ve bar var ki... Hanımlar son derece şık. Üç saat içinde görebildiklerim bu kadar.

Tekrar alana dönüyoruz. Birazdan anons ediyorlar. Pan-Am hareket etmek üzere. Vedalaşıyoruz. Dev bir uçak. Yerimi gösteriyorlar. Daha önce alanda soruyorlar sigara içip içmediğimi. Ona göre ayırıyorlar yerleri.

Hosteslerin bir kısmı Amerikalı, bir kısmı Japon. Güzel güzel kızlar. Vızır vızır koşuşup hizmet ediyor, herkesin rahatını sağlıyorlar. Saat 6.30 (Beyrut saati ile), devasa uçak hare-

ket ediyor. Radyo dinleyebilmemiz için kulaklık getiriyorlar. Koltukların yanlarındaki düğmelerden çeşitli istasyonları arayıp dilediği müziği dinleyebiliyor insan. Hiç Türk yolcu yok. Amerikalı ve Japon genellikle yolcular. Bu arada Avustralyalı iki arkadaşla tanıştım.

Japonlar genellikle İngilizce konuştukları için güçlük çekmiyorum. Gece film seyretmek isteyenlere yine kulaklık dağıtıyor hostesler. Raquel Welch ile Yul Brynner'in bir filmini seyrediyoruz. Vaktin çoğunu uyumakla geçiriyorum. Uçağın uğradığı yerlerin çoğunda inmedim. Hong Kong Havaalanı'nda inip ilk alışverişimi yaptım yalnız. Bir inci yüzük ile açılışı yaptım.

Tokyo'ya iniyoruz. Saat Tokyo saati ile 10.30. Tarih 15 Ekim oldu. Saatlerimizi yedi saat ileri alıyoruz (bizde saat 3.30). İndiğim zaman anladım korkunç yorgun olduğumu. Yıllardır görmeyi arzuladığım Uzakdoğu'dayım işte. Alanda Türk Büyükelçilik görevlileri ellerinde çiçeklerle karşıladılar beni. Müsteşarımız Selçuk Tarlan, Ticaret Müşavirimizin eşi ve Birinci Sekreterimiz Muzaffer Öktem Bey.

Otelime götürüyorlar beni. Tokyo'nun en güzel otellerinden biri olan Emperial Otel. Odada nefis kırmızı güllerle karşılaşıyorum. Sefirimiz Şükrü Elekdağ yollamış.

Müsteşarımız Selçuk Bey Tokyo'daki günlerinin programını veriyor bana. Program gereğince yarın öğle yemeğine Büyükelçimizin konuğu olacağım. 12.30'da gelip beni otelden alacaklar. "İyi geceler" dileyip ayrılıyorlar benden.

Saat farkı oldukça sersemletti beni. Televizyonu açıyorum. Bizde televizyonun siyah beyaz olduğu o yollarda, renkli programları merakla seyrediyorum. 1.30-2.00 sularında yatıp uyuyorum.

Tokyo, 16 Ekim 1972

Öğlen 12.30'da Büyükelçilik otomobili beni almaya geldi. Birinci Sekreterimiz beni odamdan alıyor. Büyükelçiliğe geliyoruz.

Şirin, bahçe içinde minik bir villa sefaretimiz. Salonda karşılanıyorum. Gözlerim, Büyükelçimizi arıyor. Herhalde daha salona inmedi diye düşünüyorum. Birazdan anlıyorum Büyükelçimizin de aramızda olduğunu. Büyükelçi olmak için çok genç, dinamik, çalışkan bir adam Sayın Elekdağ. Kendisine "Dahî Sefir" derlermiş. Ülkemizden, ülkemizin sorunlarından laf açılıyor. Ülkesini çok seven bir diplomat olduğu çok belli.

Yemeğe geçiyoruz. Şirin bir Japon kadın hizmet ediyor. Yemekten sonra bahçeyi geziyoruz. Sefaretin ufaklığından söz ediliyor, gerçekten çok ufak. Japonya'da mesken sıkıntısı varmış. Ufak bir evde birkaç aile oturmak zorunda kalıyormuş. Hayat da çok pahalı imiş. Örneğin ufak bir dairenin kirası ayda 350 dolarmış. Nüfusu 12 milyon olan bu şehirde gündüzleri nüfus 14 milyona çıkıyormuş. Zira yer kıtlığından şehrin dışında oturmak zorunda kalanlar varmış.

Güzel güzel sohbet ettikten sonra ayrılıyoruz sefaretten. Fahire Hanım'la bir çiçek sergisine gidiyoruz.

Çiçek yerleştirme sanatı Japonlara özgü bir şey. Üç katı kapsamış çiçek sergisi. Deliye dönüyorum. Öylesine güzel ve iç açıcı ki... Hiç akla gelmeyen düzenlemeler yapmışlar. Örneğin güzel bir çiçeğin yanına, bir dala takılmış kesilmiş bir nar konmuş. Ya da yine güzel bir glayölün yanında bir patlıcan var. Akçiçeklerini akıl almaz bir biçimde sunmuşlar. Klasik, modern, ultra modern biçimde bir sürü düzenlemeler. İkebana, Moribana vs diye isimlendirdikleri stilleri var. Bilindiği gibi bu çiçek düzenleme sanatının okulları var Japonya'da. Ve de sonsuza dek öğrenimi. Hayran olarak çıkıyorum oradan. Vaktim olsa hemen böyle bir okula giderdim. Bu konuda bir kitap almakla yetinmek zorunda kalıyorum.

Gece Tokyo'nun en ilginç semtlerinden olan Şincuku'ya gittik. Daracık sokaklarda renk renk plastikten yapılma yapraklı ağaçlar, fenerler, ışıklarla bezenmiş şirin, göz alıcı oyuncak gibi keyif verici yerlerde dolaşıyoruz. Bir ara da bir diskoteğe gittik. Diskjokey asansörlü bir bölümde. Bir an oturuyor ve iki katlı olan diskotekte bir süre üst katta, bir süre alt

katta ine çıka idare ediyor plakları. Gençler çok modern ve modaya son derece ayak uydurmuş durumdalar. Çok da güzel dans ediyorlar. Kavalyesiz kızlar da birbirleriyle dans ediyorlar rahatlıkla.

Japonlar renk ve şatafata çok meraklılar, sokaklarının ışıl ışıl ve hep bir karnaval havası içinde oluşu da bunu gösteriyor zaten.

Japonlarda amblem haline gelmiş üç "S" var. SSS: Smile, Silence, Sleep (tebessüm, sessizlik ve uyku). Japonların daima her şartta güler yüzlü oluşu dikkat çekici. Diskotekten çıkıyoruz. Arabaya biniyoruz, beni otelime bırakacaklar.

Bir ara yandaki bir arabada direksiyondaki adamın ağzında gazlı bir bez olduğunu görüp soruyorum. "Burada nezle olanlar diğerlerine mikrop vermemek için bu tedbiri alırlar" diyorlar. Hayran oluyorum uygarlık derecelerine.

Bir ara da havuzda kocaman bir otomobil görüyorum hayretler içinde. Meğerse reklam için yapılmış şişme bir otomobil imiş. Ertesi gün görüşmek üzere ayrılıyoruz otelin kapısında.

17 Ekim 1972

Sabah Japon televizyonunun en önemli bir bölümü olan NHK ile görüşmem var program gereğince. Beni alıp NHK'ye götürüyorlar. Ayın 20'sinde yapacağım program için bir ön görüşme yapacak ve ilgililerle tanışacağım.

Televizyonun kantininde görüşüyor, bir yandan da çay içerek söyleşi için hazırlık yapıyoruz. Türkiye hakkında sorulacak bazı soruları cevaplayacağım ve fonda dialarla Türkiye'den bazı manzaralar gösterilecek. Dekor üzerine konuşuyoruz. Diaları öncelikle görmek istiyorum. Kötü bir görüntü ve Türkiye'nin yanlış tanıtılmasından korkuyorum. Zira bir sabah otel odamda televizyonu açtığım zaman büyük bir rastlantı ile Türkiye'yi tanıtma programı ile karşılaştım ve de çok üzüntü duydum. Çünkü çarşaflı kadınları, odun yüklü eşekleri, fukara köylü çocukları ile antipropagandası yapılı-

yordu ülkemizin. Dekor ve dialarda anlaşmaya vardık ve ayın 20'sinde buluşmak üzere ayrıldık oradan.

Türk-Japon Dostluk Derneği'nin Başkanı Mr. Yamamoto çok olumlu bir kişi. Her şeyin iyi olması için büyük bir gayret gösteriyor. Saat 17.00'de Büyükelçilikteki sefaret mensupları ile tanışma çayı için beni alacak. 16.30'da Mr. Yamamoto sözleştiğimiz gibi gelip beni alıyor. Yol boyunca etrafıma bakıyor, Japonya ile ilgili sorular soruyorum. Güzel İngilizce konuşuyor Mr. Yamamoto.

Etrafta hep çok modern ve yüksek binalar var. Deprem konusunu soruyorum. Depremlere karşı binaların temeline çelik konstrüksiyon çakıp yine çelik sütunlar üzerine çimento dökerek çok sağlam bir şekilde inşa ediyorlarmış bu gördüğüm yüksek binaları. Deprem karşısında eğilip bükülebiliyor ve kesinlikle yıkılmıyorlarmış.

Asma yollar yapmışlar; çift katlı yollarla trafik konusunu halletmişler. Çok kalabalık bir şehir olduğu için trafik konusu önemli bir sorun onlarda. Yüksek bir kule görüyorum. "Tokyo Tower" (Tokyo Kulesi) dedikleri yapının boyu 333 m, Eyfel'den 18 m daha yüksekmiş.

Yine çok büyük bir binanın önünden geçiyoruz. Mr. Yamamoto, "Burası *Mainiçi* gazetesi, dünyanın en yüksek tirajlı gazetesidir" diyor. Biraz gecikmiş olarak gidiyoruz sefarete trafik yüzünden.

Askeri Ataşemiz Kur. Alb. Mustafa Özyanar ve eşi, Ticaret Müşavirimiz Fahir Savran, Ekonomi ve Mali Müşavirimiz Hikmet Uluğbay ve eşi ikinci Kâtip Yiğit Alpogan ve eşi ile tanışıyorum. Büyükelçimiz bir de fotoğrafçı çağırmış, resimlerimiz çekiliyor.

Burada Bayan Altunbay'dan da söz edeyim. Kendisi Japonya'da doğmuş ve büyümüş bir Kazan Türkü. Türkçesi de, Japoncası da mükemmel. Japonlar, kendilerinden daha iyi Japonca konuştuğunu söylüyorlar hep kendisine. Bir oğlu Türkiye'de Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde okuyor. Çok çalışkan bir hanım. Sefaret onun için, "Sağ kolumuz" diyor.

Akşam Mr. Yamamoto beni ve Birinci Sekreterimiz Eröktem'i yeni açılmış bir Japon restoranına götürdü. İsmi Mihara olan bu restoranda tempura (kızarmış karides) yapılıyor. Yine naylon torbalar içinde sıcak elbezleri getiriyorlar. Yine diyorum zira her yerde diskoteklerde bile getiriyorlar bu elbezlerinden. Yazın buz gibi soğuk, kışınsa kaynar elbezleri getiriyorlarmış. Temizliğe son derece önem veren bir ülke burası.

Boynumuza mavi önlükler takıyorlar. Restoranın sahibi ve aşçısı Siyasal Bilgiler mezunu imiş. Önümüzde pişiriliyor karides ve balıklar, sıcak sıcak yiyoruz tabağımız boşaldıkça. 25 kişilik minicik şirin bir restoran. Masalarda çiçekler var. Zaten bu ülkenin her yeri çiçek dolu. Sake içkisi veriyorlar. Japonların özel içkisi olan sake, pirinçten yapılıyor ve ısıtılıp sıcak sıcak içiliyor. Fakat bu içkinin sıcaklığını ayarlamak önemli bir işmiş. Hatta bir ev kadınının ev kadınlığı, sakenin sıcaklığı ile ölçülürmüş.

Japon ailelerde erkekler hâkimmiş. Erkeklere son derece önem veriliyormuş. Zaten en iyi ev kadınlarının da Japon kadınları oldukları bir gerçek. Çatal yerine kullanılan çubuklarla karides yiyoruz. Bir türlü beceremiyorum. Çocukların tuttuğu kolay usulü öğretiyorlar. Öğreniyorum. Aksi halde aç kalacağım, çatal kullanmayı da kendime yediremiyorum doğrusu bu ülkede.

Kisu denen bir balık koydular tabağıma. Yosunu ordövr olarak yiyorlar. İştah açıyormuş. Ayrıca ciltlerinin güzelliğini ve saçlarının parlaklığını yosuna borçlularmış. Yemeği çok beğendiğini belli etmek isteyen müşteri, çatal yerine kullanılan çubukları çok muntazam bir şekilde birbirine bitişik olarak, çubuklar için kullanılan minik seramik üzerine koyarmış. Ben de ikide bir bu hareketi tekrarlıyorum. Aşçı memnun memnun gülümsüyor. Bizim resimlerimizi de çekti bu arada.

Japonlar özellikle birbirlerine karşı hareketlerine çok dikkat ediyorlar. Saygının çok önemli olduğu bir kültür Japon kültürü. Kötülüğe nezaketle cevap verirler. Örneğin bir hedi-

ye, çiçek yollama şeklinde. Ağır intikam almanın yolu ise harakiri yaparak hayatlarına son vermek şeklinde oluyor. Bu yolla karşı tarafa müthiş bir sorumluluk ve vicdan azabı yüklemiş oluyorlarmış!

Nezaket kurallarına son derece önem veriyorlar. Kendilerine has birtakım kuralları var. Çorbayı kaşıksız, kâse ile içiyorlar. İçindeki mantarları çubuklarla yiyorlar. Yine yemeğin sonunda meşhur yeşil çay geliyor. Bu, hazmı kolaylaştırdığı için yemeklerde su yerine içiliyor.

18 Ekim 1972

Sabah biraz kenti geziyorum. Ginza'da büyük mağazaları var. Bu caddede 2600 bar varmış. Tüm Tokyo'da 40.000 eğlence yeri varmış. Her gece birine gidilse ortalama 95 yılını alır insanın.

Sokakta bohça taşıyan kadın ve erkekler görüyorum. Onlarda âdet olmuş. Eşyalarını, kitap vs'lerini büyük mendillere bağlayıp bohçalayarak taşıyorlar. Öğle yemeğine Müsteşar Taşkan ile gidiyorum programa göre. Bir Çin restoranına götürüyor beni. Çok ilginç burası da. Burada çubuklar Japonlarınkinden farklı olarak tahta yerine fildişi veya plastikten yapılma. Çin müziği çalıyor. Yemekler ortaya geliyor. Servisi herkes kendi yapıyor.

Yuvarlak masalarda ortada dönen bir geniş tabla var. Yemeğini alan tablayı çevirince diğer kişi de kendi yemeğini alabiliyor. Japonlar, "Batı tipi ev ve Japonların Çin yemeği... Bu ikisine sahip olan kişi mutlu olabilir" diyorlar. Nitekim Çin yemeği konusunda haklılar diyebilirim.

Karides ve birçok deniz mahsulünden yapılma çorbaları nefisti. Japonya'da hayat çok pahalı. İnsanları çok çalışkan, nazik, fakat kendilerine karşı insafsızlar; kendilerine para harcamaktan kaçınıp karşısındakilere çok ikram ediyorlar.

Japonya'da arazi çok pahalı ve artık yer de kalmadığı için şehirden bir iki, hatta üç saatlik mesafelerde oturuyorlar. O yüzden de sinemalar, tiyatrolar 9'da bitiyor genellikle.

Tokyo'da hayat çetin. Herkes çok çalışmak zorunda. Her şeye rağmen her sorunlarını halletmiş durumdalar.

Akşam saat 18.00'de NHK televizyonunda provam var. Birinci Sekreter Eröktem alıyor beni otelimden. Mr. Yamamoto da beraberimizde. Sekiz kişilik orkestra üyeleri ile tanışıyorum. Notaları dağıtıyoruz. Kısa bir çalışma ile çıkarıveriyorlar şarkıları. Güçlü bir orkestra. Yunus Emre'den *Bana Seni Gerek Seni*, Selmi Andak'tan *Gurbet Yorganı* ile Kul Ahmet *Yok-Yok*'u banda alıyorlar. Provadan sonra onlara Türk işi lüle taşından yapılma ağızlık ve pipolar dağıtıyorum. Çok hoşlarına gidiyor.

NHK ('Japonya Yayın Kurumu', TRT gibi) hakkında bilgi alıyorum. NHK televizyonunun 1516 tane istasyonu, buna ilaveten 1500 tane de eğitim istasyonu var. Televizyon yayını Japonya'nın %97,5'ini kapsıyor. Ayrıca 23 dilde dış yayın yapıyor. 23.800.000 abonesi var. Bu abonelerden 12.400.000'i renkli, geri kalanı siyah beyaz televizyona sahip.

Benim yer alacağım program "Music in the World" (Dünyada Müzik). 15 günde bir pazar günleri yapılan bu çok önemli saydıkları programın 10 milyon seyircisi var.

Bu sabah sefarette televizyon programım için Türkiye ve Türk müziği hakkında konuşma hazırlıyorduk. Birden sallanmaya başladık. Oldukça şiddetli bir deprem. Sefaret erkânı alışık olduğundan hepsi de tepki gösterecek miyim diye merakla bana bakıyorlardı. Hatta diğer odalardan da benim tepkimi görmeye gelenler oldu. Bense bir süre ne olduğunu kavrayamadım, sonra da hiç bozuntuya vermedim tabii. Onlar işin gırgırındalar. "Ne olacak, zaten kutu gibi sefaret, şöyle kolumu uzatır tavanı tutarım üstüme yıkılmasın diye. Yıkılsa da zaten bir şey olmaz" diyorlar gülüşerek.

Gece yine ilginç bir restorana gidiyoruz. Dağ evi gibi dekore edilmiş ve de iyice o havayı versin diye arada bir gök gürültüsü efekti verip suni yağmur yağdırıyorlar.

Yemekten sonra "Leave Last Twenty Cent" (Son 20 Kuruşunu da Burada Bırak) isimli bir kulübe gidiyoruz. Girer-

ken palto, ceket yerine pabuçlar çıkarılıp vestiyere bırakılıyor. Camiye girer gibi giriyoruz kulübe. Yerlere, minderlere oturuyorlar. Masalar yerden. Kulüp sahibi bile yer masasında çalışıyor. Çok rahat ve ilginç bir yer. Barmenlerin yakalarında çiçekler var. Sake içiyorum. Bu içki de çok hoşuma gidiyor doğrusu. Tabii söylemeye gerek yok, ilk servis yine sıcak elbezi oluyor.

Pabuçsuz dans etmek de çok rahat oluyor doğrusu. Buradaki gece kulüplerinde ilginç bir âdet de, bir müşteriye açılan bir şişe viskiden, örneğin bir duble içildiyse şişe tekrar kapatılıp saklanıyor, o müşteriye de bir numara veriliyor. O kişi tekrar geldiği zaman o numara ile yine içkisine devam ediyor.

Tokyo birkaç başlı canavar gibi bir kent. Birkaç bölgeden meydana gelmiş. Her bir bölgenin nüfusu İstanbul'a eşit. Dünyanın en kalabalık şehri.

Japonların kadın ve erkeğinin konuşması çok farklı olurmuş dil yönünden. Vurgular, hatta bazı kelimeler bile değişikmiş birbirinden. Kadınların Japoncası daha ince. Japonlar yabancıların Japonca konuşmasından da hoşlanmıyorlarmış, hakkını vererek konuşmadıkları için. Yabancı erkeklerin Japoncaları genellikle kadın Japoncası oluyormuş. Japon kızlarla arkadaşlıklarından olsa gerek!

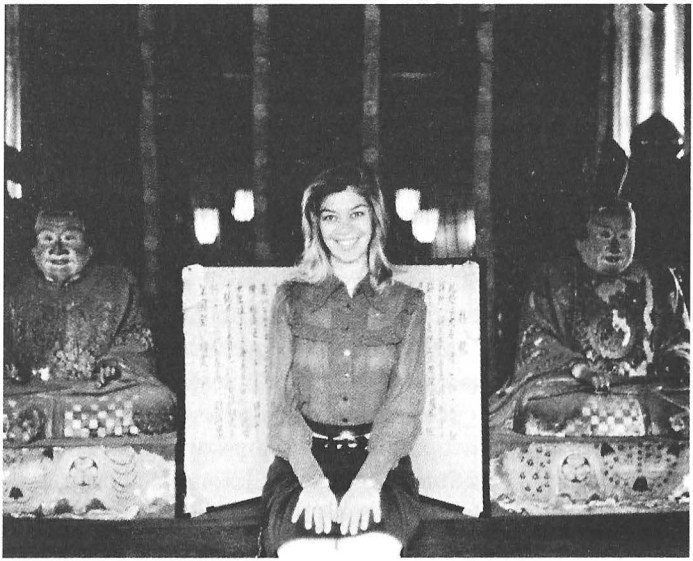
Tokyo öylesine göz alıcı bir şehir ki insan zamanın nasıl geçtiğini bilmiyor. "In Tokyo time flies" (Tokyo'da zaman uçar) diyorlar.

19 Ekim 1972

Program gereğince bugün Tokyolu Kazan Türkü Bayan Altunbay'ın konuğu olacağım.

Tokyo'nun Japonlara özgü binalarının ve mabetlerinin olduğu yerleri gezmek istiyorum. Bir de profesyonel fotoğrafçı alıyoruz yanımıza. Hem gezeceğiz, hem dönüşte bizim basınımıza da veririm düşüncesiyle resim çektireceğim.

Bu arada bir Japon çayevine gittik. Yerlerde hasıra benzer "tatami" denilen örtüler serili. Yerlere oturuluyor. Çaye-

Japonya'da bir Budist mabedinde

vinde diğerleri gitmeden yeni gelene çay verilmiyor. Çay, yeşil, koyu renk bir çay. Büyük bir kâsede veriliyor. Çok ilginç, uzaktan deriye benzeyen bisküvilerle ikram ediliyor. Önemli bir tören adeta çay içmek onlarda. Çayevinin sahibesi gayet nazik, güler yüzlü Japon usulü selamlıyor gelenleri. Onlar da aynı şekilde karşılık veriyorlar. Gelenlerle birlikte oturup sohbet etmek de görevi çayevi sahibesinin. Çay içenlerin de çayı methetmeleri gerekiyor. Bunlar Japonlara özgü güzel kurallar.

Oradan çıkıp mabetleri dolaşıyoruz. Mum dikiyor, dualı kâğıt bağlıyor (bizde yatırlara bağlanan çaputlar gibi), dua ediyorum.

Sokaklarda rastladığım genç, yaşlı kimonolu hanımlarla, çocuklarla resim çektiriyorum. Kimonoların da renklerine, desenlerine göre anlamları var. Evli hanımlar düğüne giderken siyah, etekleri işlemeli kimono, evlenmemiş olanlar renkli kimonolar giyiyorlar sair zamanlarda, evliler de renkli ki-

mono giyiyorlar. Yalnız evliler bellerine sardıkları kalın kemerlerin içine bağladıkları eşarpları kemerin içine sokuyorlar, bekârlar ise kemerin üstüne görünür şekilde çıkarıyorlar.

Çok eski, köklü aileler merasimlerde arma işli kimonolar giyiyorlar. Japonlarda genellikle Budizm hâkim. Mabetleri var. Mabetlerdeki Buda heykellerine tapıyorlar. Ayrıca Şinto dini de var. Eskiden Japonlar sadece Şinto imişler. Şimdi karışıklar. Şinto dininden olanlar, ölmüşlerinin ruhuna tapıyorlarmış.

Ayaküstü yemek yenen yerlerde çeşitli deniz mahsullerinden yiyorum. Bir de şeffaf bir makarnaları var ve saç üstünde pişiriyorlar. Onlardan yedim, çok lezzetli idi. Bu arada renk renk çarşıları gezdik. Oyuncakların güzelliği karşısında çocuk olasım geldi. Japonya'da taksi kapıları müşteri inerken ve binerken kendiliğinden açılıp kapanıyor. Önceleri garibime gitti, görünmeyen bir kişi kapımı açıyordu sanki. O gün epeyce yoruldum. Otelime dönüp biraz televizyon seyrettim. Renkli televizyonda çok başarılılar Japonlar. Rastladığım Japon folk müziklerini kaset teybime alıyorum. Yalnız geceleri bir türlü uyuyamıyorum. Yedi saatlik farka alışamadım herhalde.

20 Ekim 1972

Saat 13.30'da NHK'de olmam gerek, bugün video-teybe alınacak programım.

Emperial Oteli'nin kuaförüne gidiyorum. Tertemiz, bembeyaz bir güzellik salonu. Sahibesi kimono giymiş. Beyaz giysili şirin Japon kızları çalışıyor. Manikür yaptırmaya oturdum. Bir ara yine sıcak bir elbezi geldi. Ellerimi, kollarımı iyice sildiler. Sonra krem sürüp masaj yaptılar. En sonunda sıra maniküre geldi. Her yerde o elbezleri mutlaka ortaya çıkıyor. Doğrusu güzel bir âdet.

Saat 13.00'te NHK'de olmam gerek. Ayın 29'unda yayınlanacak bu program için bir röportaj ve iki şarkı hazırladım. Diğer üç şarkıyı da bugün video-teybe alıp başka bir programda yayınlayacaklar.

Renkli çekim yapıldı. Türk motifli panolar hazırlamışlar. Yunus Emre'den *Bana Seni Gerek Seni*'yi söylerken eflatun laleler kullandılar. Ünlü kreatörümüz Sabiha Keyn'in diktiği "Yok-Yok" isimli inci işli dore, yarı otantik giysimi giydim. Renkli televizyonda çok göz alıcı oldu. *Gurbet Yorganı*'nı Türk motifli panolar önünde söyledim. Yerleri ve podyumu siyah lake yapmışlar. Röportaj sırasında fonda İstanbul gösteriliyordu. Sonuç olarak program çok başarılı oldu. Japonlar son derece memnunlar. İkinci bir program için de *Yok-Yok* kaydedildi. Bittikten sonra filmi bana gösterdiler. Zira yayın günü ben Güney Kore'de olacağım.

Akşam yemeğine Askeri Ataşemiz Kur. Alb. Mustafa Özyanar ve eşinin konuğuyum. Beni Amerikan kulübündeki Alman Bira Festivali'ne götürdüler. Doğrusu Tokyo'daki Amerikan kulübünde bir Alman Festivali hiç aklıma gelmezdi. Yorgun olduğum için erken döndük. O gece hemen yattım. Ama ne kadar yorgun ve uykusuz olursam olayım bir türlü uyku tutmuyor.

21 Ekim 1972

Sabah saat 11'de daha önceden sözleştiğimiz gibi, dünyanın en yüksek tirajlı gazetesi *Mainiçi* gazetesinden röportaja geldiler. Tam bir gazeteci olduğu belli. İnce esprili, nasıl ve ne soracağını çok iyi bilen bir gazeteci. Japonca ve İngilizce olarak yayınları çok. İngilizcesi *Mainichi Daily News*'ta çıkacak. Röportajdan sonra yine biraz kenti geziyorum. Bir ara bir ilkokul bahçesinde yüzme havuzu gözüme ilişti. Ayrıca basket sahası, pingpong masası da var.

Japonya'da spor daha ilkokuldan çok ciddiye alınıyor. Spora son derece önem veren bir ülke! Müzik de aynı şekilde. Daha ilkokuldan önemle çocuğa aşılanıyor. Hemen her Japon evinde piyano ya da başka müzik aletleri var. Önce klasik müziği öğrenip sonra dilerlerse pop müzik yapıyorlar. Müziğin temeli klasik müzik olduğu için onu bilmeden öbürünü yapmaya kalkışmak sakat olur. Klasik çalışmayan

ressamın doğrudan doğruya modern resim yapmaya kalkışması gibi.

Çocuklar okullarına girerken pabuçlarını çıkarıyorlar. Üç ayrı pabuçları var. Okul için, sokak için, spor için. İlkokullarda yemeklerini kendileri dağıtıp yiyor, temizliklerini kendileri hallediyorlar. İlkokul çocukları karşıdan karşıya geçerken oralarda hazır bulundurulan sarı trafik bayrağını alıp öyle geçiyorlar karşıya. Geçince de bayrağı yine orada bayrak yerine bırakıyorlar. Başlarına sarı bere giyiyorlar.

Birinci Sekreter Eröktem, her sabah tanık olduğu, kendisini çok duygulandıran bir sahneyi anlatıyor. Ana-oğul (ilkokul 1. sınıf öğrencisi) her sabah birlikte köşeye kadar gidiyorlar. Çocuk annesinin nezaretinde karşı kaldırıma geçiyor. Caddenin bir tarafında anne bir tarafında oğul birbirlerine dönüp Japon usulü eğilerek selamlaşıyorlar ve çocuk dönüp okuluna gidiyor. Bu geçen zamanda tek kelime bile konuşmuyorlarmış.

Japonya'da otellerin üçüncü ya da dördüncü katında sıcak su havuzları var. Kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı. Ayrı olmasının nedeni mayosuz yüzdüklerinden. Normal kaplıcalarda kadın erkek karışık, mayosuz giriyorlarmış. Japonya'da bir ilginç âdet de restorana gidenlerin yemekleri artarsa paket edip evlerine götürmeleri.

Akşam yemeğine Büyükelçilik Ticaret Müşaviri Fahir Savran ve eşinin konuğuyum. Şirin, minik, Japon stili bir evleri var. Onlar darlığından şikâyetçi. Üstelik ayda 350 dolar ev kirası ödüyorlarmış. Televizyonda Tom Jones'un programını izledim. Japon televizyonu Tom Jones ve Engelbert Humperdinck'in programlarına çok yer veriyormuş.

Tom Jones bir sürü gogo girl'lerle, tüylü saçaklı giysiler, anlamsız şarkılarla beni düş kırıklığına uğrattı doğrusu. Oysa birkaç yıl önce böyle değildi. Japonlar Engelbert'i daha çok tutuyorlar. "Daha sade, daha duygulu bir şarkıcı" diyorlar. Anlaşılan ününü yitirme endişesine kapılan sanatçılar bu yola başvuruyorlar.

Japonya'da erkekler işten sonra ya saunaya veya bir geyşa ile sohbet etmeye gidiyorlarmış. Böylece günün yorgunluğunu giderip dertlerini dökmüş, rahatlamış olarak dönüyorlarmış evlerine.

Japonlar çalışmayı ibadet haline getirmişler. Evleri çok dar ve küçük, üstelik de kayınvalide, kayınpeder, damat, gelin, çoluk çocuk hepsi meskensizlikten bir arada oturmak zorundalar. Kayınvalideler çok sadist oluyorlarmış. Koca da karısından çıkarıyormuş hıncını. Biraz da bu yüzden işten hemen sonra evlerine dönmüyorlar. Evlilikler ana babanın görücü usulüyle bulduğu gelin ya da damatlarla oluyormuş. Ve bu, gelişmiş ailelerde de böyle imiş. Oysa gençlik alabildiğine serbest hareket ediyor. Aşk serbest. Oldukça çelişkili bir ülke anlaşılan. Damadı erkek evlat olarak da kabul ediyorlarmış. Şinto usulü ya da Hıristiyan usulü evlendiriyorlar çocuklarını. Söz kesilirken erkekle kızın arasına bıçak konuyor. Anlamı, "Bu tarafa gelebilirsin ama aramızda bir bıçak var. Bizim tarafa layık olamazsan kendi cezanı kendin ver" demek oluyormuş.

22 Ekim 1972

Bugün Büyükelçimiz Sayın Şükrü Elekdağ'ın konuğuyum. Büyükelçimiz beni Fuji Dağı'na götürmeyi düşünmüş, ama ben Kabuki tiyatrosunu görmek istedim. Zira başka görme imkânım olmayacaktı. Konservatuvar öğrenciliğimden beri duyduğum Kabuki tiyatrosunu mutlaka görmek istiyordum.

Pandomim sanatının doğduğu Japonya ve en ünlü geleneksel tiyatroları Kabuki'de oyun beş saat sürüyor. Yıllar öncesinin Japon dili, giysileri, makyajları ile çok ilginç. *Omi Genci Sencin Yakata* isimli oyun aslında dokuz perdelik bir oyun. Çakamatsu Hanci tarafından yazılmış ve ilk kez 1769'da oynanmış. En popüler bölümü olan "Moritsuna Cinya" sekiz perde olarak oynanmakta: Moritsunu ve Takatsuna isimli iki erkek kardeş savaşta iki ayrı tarafta birbirleri-

Tokyo'da Japonlarla birlikte

ne karşı savaşırlar. Yenik düşen Takatsuna'nın on yaşındaki oğlu geleneğe göre harakiri yapıp intihar etmek zorundadır. Çocuğun direnişi, büyükannenin ağlayarak yalvararak çocuğu intihara zorlaması vs dramatik hava içinde sürer oyun.

Oyun süresince kendilerini oyuna kaptırmış seyircinin heyecanlı bağırmaları beni çok şaşırttı. Oyun uzun sürdüğünden seyircilerin çoğu yiyecek getirmişlerdi. İki Japon enstrümanı ve bir adamın oyun süresince devam eden ağıt gibi şarkısı eşliğinde bu ilginç ve ünlü Kabuki oyununu seyredebilmenin mutluluğu içinde ayrıldım tiyatrodan. Güzel bir Japon restoranında Japon usulü yemekler yedik yine tiyatrodan sonra.

Japonların birbirlerini eğilerek selamlamaları, alçakgönüllü olmalarını gösteriyormuş. Bir de atasözleri var bu konuda, "Ne kadar büyürsen o kadar fazla eğil."

23 Ekim 1972

Bugün Türk gecesinde vereceğim konser için konser salonunu görmeye gittim. Bu konserimde başka bir Japon orkestrası eşlik edecek bana.

Orkestranın başka bir yerde işi olduğu için prova yapamadım. Bizim aksak ritimleri çalamamalarından korktuğum için huzursuzum. Her ihtimale karşı playback ile hazırlıklıyım. Zira bir gün içinde dokuz on şarkı çıkarmalarına imkân yok. Akşam Büyükelçilik Ekonomi ve Mali Müşaviri Hikmet Uluğbay ve eşinin kokteyline davetliyim. Samimi bir hava içinde geçiyor kokteyl. Onların evleri de minik ve sempatik bir ev.

Bir ara Japon folk şarkısını söylememi rica ediyorlar. Orada bulunan Japonların telaffuzumu düzeltmeleri bakımından hemen kabul ediyorum ve söylüyorum *Kooconotski* isimli Japon şarkısını. Hiçbir telaffuz hatası bulamıyor Japonlar, çok memnun oluyorum.

24 Ekim 1972

Bu akşam 19.00'da UNESCO Sanat Eğitimi Birliği'nin davet mektubu üzerine UNESCO Sanatçılar Kulübü'ne gidiyorum. Türk-Japon Dostluk Derneği Başkanı Mr. Yamamoto, Birinci Sekreter ve İkinci Sekreterimizin beraberliğinde UNESCO Sanatçılar Kulübü Kolu kurulalı iki ay olmuş. Davet edilen tek yabancı sanatçı ben oluyorum. Esas üyeleri edebiyatçılar, ressamlar, şairler oluyor. Özellikle beni davet etmeleri bundan böyle müzik alanından da ünlü sanatçıları üye yapmayı düşünmelerindenmiş.

UNESCO Milli Komisyon Başkanı Hiroşi Kai bir açış konuşması yapıyor. Benden de bir konuşma istediler. Özellikle istedikleri konu: "Bugünün Türk folk müziği ve Türk folklorunun tarihçesi" idi. Konuşmamdan sonra bir folk örneği rica ettiler. Karacaoğlan'dan *Elif*, Âşık Veysel'den *Kara Toprak* söyledim. Çok ilgi duydular. Onlara da hazırladığım Japon folk şarkısını söyledim. Çok beğendiler. Tokyo Çocuk Korosu Direktörü Bayan Şiniçi Hasegava sesimi ünlü *Carmen* oyuncularının sesine benzetti.

Her sanatçı teker teker benim için bir konuşma yaptı. Ünlü bir ressam *Kooconotski*'yi dinledikten sonra "Bayan Af-

şar'la 15 yıllık arkadaşmışız gibi hissettim kendimi" dedi. Bu toplantı için nefis sofralar ve içkiler hazırlamışlardı. Çok samimi bir hava içinde ve gayet keyifli geçti toplantımız.

Toplantı sonunda ünlü bir sanatçı olan Bayan Takako Ohara'nın benim için özel olarak yaptığı (bunu ilişikte verdikleri mektuptan öğrendim) 500 yıl öncesinin Japon kadınını anlatan bir yapma bebeği, ayrıca ünlü bir ressamın tablosunu hediye ettiler. Güzel çiçekler sundular. İçim dolu ve mutlu ayrıldım onlardan.

25 Ekim 1972

Bu gece konserim var. Saat 14.00'te prova yapmak için salona gidiyorum. Orkestra hazır. Tahmin ettiğim gibi 5/8'lik şarkılarda güçlük çektiler. Bu bize özgü aksak ritimler yabancılara daima ters geliyor. Üç şarkı ancak çıkarabildiler. Aslında iyi bir orkestra, ama dediğim gibi bizim ritimler değişik ve güç onlar için. Bir prova az geldi. Japon şarkısı ile dört şarkı orkestra ile, altı şarkı da playback ile konserimi verdim. Çok başarılı oldu. Bu arada makyaj odasında 13-14 yaşlarında bir Japon kıza iki kişi kimono giydiriyordu. Kimono, giyilmesi güç bir giysi. Ancak bir iki kişi yardımıyla giyilebiliyor ve yine de uzun sürüyor. Kızcağızın giyimi neredeyse bir saate yakın sürdü. Ne için giydirildiğini bir türlü anlamamıştım. Ne zaman ki konserim sona erdi, kimonolu kız elinde nefis pembe güllerle sahnede belirdi. O güzelim gülleri bana uzattı. Hem şaşırdım hem çok sevindim. Sahnede bir iki dakika görünüp bu çiçekleri bana verebilmek içinmiş bu kadar uzun uzadıya giyinmesi.

Tokyo'da son gecem, yarın Güney Kore'ye, Seul'e uçuyorum. Japonya'da geceler çok ilginç. Gökyüzü pembemsi oluyor. Ve sanki her an gün doğacakmış gibi geliyor insana.

Japonlarda ilgimi çeken bir başka şey de hiçbir zaman, "Bilmiyorum" demiyorlar. Bu kelimeyi adeta sözlüklerinden silmişler. Bilmeseler de biliyor görünüyorlar, çok gururlu insanlar. Üstün zekâları da yok. Ne var ki çok çalışkan ve el ele

vermesini bilen insanlar. Bu yüzden de dünyanın üçüncü büyük ülkesi olmuşlar.

Sanatıyla göçüp gitmek

Bir gece önce televizyonda ünlü bir Japon ressam olan Hokusai hakkında bir belgesel izlemiştim. Resmi tahta üzerine özel aletleriyle ince ince işliyor. Sonra da aynı titizlikle boyayarak baskıyla resmini çoğaltıyor.

Ancak şaşırtıcı olan nokta, bu büyük ustanın sanatını öğrettiği başka hiç kimse olmaması. Bay Yamamoto bana bugün onun basma resimlerinden oluşan bir koleksiyon armağan etti. Bir gece önce hayatını ve sanatını öğrendiğim bu büyük ustanın yapıtlarının değerini artık daha iyi anlıyor ve takdir ediyorum. Yamamoto'ya ilk sorum da Hokusai'nin sanatının tekniğini kimseye aktarmamış olması üzerine oldu: "Neden öğrenci yetiştirmiyor?" Yanıtı kısa ve netti: "Sanatını kendiyle beraber gömmek istiyor." Ne yazık!

Seul

26 Ekim 1972

5.30'da Seul Havayolları ile Güney Kore'nin başkenti Seul'e uçuyorum. Uçakta garip giysili bir hostes var. Seul'de de televizyon programı yapacağım. Üç saate yakın uçtuktan sonra Seul'e iniyoruz. Burada da Askeri Ataşemiz Oktay Bey, eşi ve çocukları karşılıyorlar. Bir de sefarette çalışan Koreli Mr. Kim.

Seul altı milyon nüfuslu büyük bir şehir. Üç dört katlı yolları var. Beni otele götürürlerken yanmış bir bina gösterdiler. Burası bir otelmiş ve burada elektrik kontağı yüzünden çıkan yangında ölen Oktay Bey'den önceki ataşemiz burada kalırmış. Şehrin tepesindeki Tower Hotel'e götürdüler beni. Bütün şehir ayaklar altında sanki.

Odamda kahve içiyoruz. Yorgun olduğum her halimden belli. Günlerdir bir türlü uyku uyuyamıyorum. Oktay Bey'in eşi bana bir uyku ilacı verdi. İyi geceler dileyip ayrıldılar otelden. Televizyonu açıyorum. Burada renkli televizyonu birkaç kanaldan seyretmek mümkün. İngilizce yayın yapan kanalı bulup bir film seyrediyorum.

Odamda cam bir kutu içinde bir bebek var. Kore milli kıyafetli bir bebek. Şimdi anlıyorum. Hostesin garip bulduğum giysisi milli giysileri, hamile elbisesi gibi. Vücutlarının şekillerini göstermeyecek şekilde yapılmış. Göğüs altına kadar bol etek. Ayrıca üstünde aynı kumaştan uzun kollu bir cepken var. Savaşta hamile kadınlara dokunmazlar düşüncesi ile bu modeli çıkarmışlar.

27 Ekim 1972

Öğle yemeğine Büyükelçimiz Sayın Melih Erçin'in davetlisiyim. Mr. Kim geldi otele beni almaya. Çok iyi Türkçe ve İngilizce konuşuyor Mr. Kim. Çok da cana yakın bir adam.

Güney Kore'deki sefaretimiz Tokyo'dakinin aksine geniş ve ferah. Askeri ataşemiz ve eşi, Birinci Sekreterimiz Yücel Bey ve eşi de yemekteler. Büyükelçimiz Melih Bey Seul'den çok memnun.

Yemekten sonra arabayla şehri geziyoruz. Dağlık ve yeşillik her taraf. Romantik bir görüntüsü var bu kentin.

Koreliler Türkleri çok seviyor ve itibar ediyorlar. 1950'de komünistlere karşı Türk askerlerinin Korelilerle birlikte savaşması bizim itibarımızı artırmış tabii onların gözünde.

28 Ekim 1972

Televizyon programım bugün videoteybe alındı. Bütün gece dekorasyon için çalışmışlar. Verdiğimiz resimlerden esinlenerek Ayasofya Camii ile İstanbul'dan bir bölüm dekore etmişler *Üsküdar* şarkım için. Türk desenli panolar yapmışlar. *Üsküdar*'ı Kore orkestrası eşliğinde söyledim. İki yıl önce ilk kez Monte Carlo'da söylediğim André Kerr ve benim düzenlemem olan *Üsküdar*'ı bu değişik yorumu ve düzenlemesi ile çok beğendi Güney Kore Televizyon Orkestrası Şefi. Bir de yarım saat içinde çıkardığım Güney Kore folk şarkısı olan *Ariang* şarkısını söyledim onlarla. Telaffuzumun çok iyi olduğunu söylediler hayretle. Ayrıca *Gurbet Yorganı* ve Yunus Emre'nin *Bana Seni Gerek Seni*'sini playback'le söyledim. Yunus Emre'de yorumlar çok iyi idi. Gökyüzünü anımsatan dönen yuvarlaklar ve ekranda yandan görünecek şekilde arada bir flulaşan bir çekimle adeta Tanrı katında gibi bir görüntü verdiler.

Bir de röportaj yaptılar benimle. İngilizce yapılan röportajda Koreli genç ve güzel spiker kız Mr. Kim'e Korece sorular soruyor, Mr. Kim de İngilizce'ye çevirip bana soruyor. Ül-

kede, çoğunluk İngilizce biliyor. Halen 40.000 Amerikalı var burada. Koreliler hakkında bildiklerimiz soruldu. Arada fonda Türkiye manzaraları, Hitit geyiği, Hitit güneşi vs gösterildi. Daha önce benden söz edildi. Kazandığım ödüller ve özgeçmişim anlatıldı.

Korelilerin Japonlar kadar teknik imkânları yok, buna rağmen çekimleri, yorumları ve çabaları çok daha iyi idi. 4 Kasım'da 50 dakikalık bir programın yarım saati bana ayrıldı.

Kore'de tekvando öğrenimi için bulunan iki genç burada olduğumu öğrenip televizyona beni görmeye gelmişler. Dört yıl Kore'de kalıp Türkiye'ye dönünce spor akademisinde öğretim üyesi olacaklarmış. Çekimden sonra filmi seyrettirdiler. Türkiye'ye de bir kopyasını göndereceklerine söz verdiler.

Kore'de topaz ve ametist taşları bol. Otele döndüğümde otelin çarşısından bir topaz, bir de ametist taşlı yüzük aldım.

Gece, Sefirimizin davetlisi olarak Birinci Sekreter ve eşiyle de birlikte gittiğimiz kulüpte Kore'nin en ünlü şarkıcısı Patti Kim'i dinledik. Kore'de en bol isim Kim. Neredeyse herkesin ismi Kim. Şarkıcı Patti Kim, genellikle İngilizce popüler şarkılar söylüyor. Güzel bir caz sesi var. Bana Ayten Alpman'ı hatırlattı. Çok da şıktı tuvaletleri. Amerikalılar çok tutuyorlar Patti Kim'i.

Gittiğimiz kulüp bir Amerikan kulübü idi. Daha önce de bahsettiğim gibi Kore'de 60.000 Amerikalı'dan 40.000'i kalmış şimdi. Koreliler Amerikalıları çok seviyorlar ve gitmelerini hiç istemiyorlarmış. Güney Kore'de askeri idare var. Televizyon binasının kapısında askerler bekliyordu.

Korelilerin dili de Ural-Altay dil ailesinden. Bizim dilimizle benzerlikler var.

Hong Kong

29 Ekim 1972

Saat 14.30'da Seul'den Kore Havayolları ile Hong Kong'a uçacağım. Büyükelçimiz Melih Bey iki şiir kitabını armağan etti ayrılırken. Dün gece yine hiç uyuyamadım. Hong Kong elçiliğimiz olmadığı için yalnız kalma korkusundan olacak. Oysa iyi yürekli Mr. Kim onu da halletmiş. Bir arkadaşının kızı olan ve Kore Havayolları'nda çalışan Gloria'yı haberdar etmiş Hong Kong'a gideceğimden ve beni karşılamasını sağlamış. Mr. Kim'e plağımı ve bir resmimi imzalıyorum ve kendi kendime kızıyorum Türkiye'den getirdiğim bütün hediyeleri Tokyo'da dağıttığım için. Havaalanındayım. Mr. Kim ve sefaret erkânı uğurluyor beni. Çok heyecanlıyım. Saat 14.30'da uçağımız havalanıyor.

İlk olarak Tayvan: Saat 17.00, bir saat geri alıyoruz. Yarım saat moladan sonra 17.00'de Hong Kong'a uçuyoruz. 18.30'da Hong Kong'dayım. Dört milyon nüfuslu olan bu şehir açık pazar. Henüz İngiliz kolonisi. Son derece nemli ve sıcak bir şehir. Seul'den telefonla haber verdikleri Koreli genç kız karşılıyor beni alanda. Hong Kong'da benimle ilgilenecek.

İki Koreli, bir Çinli genç kız beraber geziyoruz hep. Hong Kong çok renkli, hareketli bir şehir. Mağazaları müthiş göz alıcı. Her şey çok güzel. Bir buçuk gün çok az, Hong Kong'da gezip alışveriş yapabilmek için. Pan-Am'ın konuğu olarak Empress Otel'de kalıyorum.

Hong Kong'un yeşim taşı meşhur. Tabii buradan da bir yeşim yüzük aldım. Yeşimin iki türlüsü var. Avustralya ve

Hong Kong yeşimi. Avustralya yeşimi Hong Kong yeşiminden daha açık yeşil oluyor. Yüzük koleksiyonuma yedinci yüzüğümü de ilave etmiş oldum böylece.

Hong Kong'da İngilizce bilmeyen yok. Hemen herkesin bir İngiliz ismi, bir de Çin ismi var. Örneğin Koreli arkadaşımın İngiliz ismi Gloria, asıl ismi Ço. Ço artık Hong Konglu olmuş. Senelerdir burada oturuyor. Ve Çincesi Kore dilinden daha iyiymiş. Son gece Satin Restoran'da yemek yiyoruz kızlarla. Denizde, ufak bir köprü ile geçilen, ışıklar içinde nefis bir restoran.

Çin yemeklerinin biri geliyor biri gidiyor. Minik minik kaplarda çeşitli soslar, yine minik kaplarda yenen çeşitli etlerle, balıklarla yapılmış çok değişik yemekler... Tavukların ayaklarını da pişirip yiyorlar Çinliler. Çin mutfağı çok lezzetli. Yalnız şekerle pişirdikleri tavuğu zor yedim doğrusu.

Çinliler, çok güler yüzlü ve Japonlara kıyasla daha uzun boylu ve daha güzeller.

Gece 23.30'da kalkacak olan Pan-Am'a binmek üzere arkadaşlarım havaalanına getiriyorlar beni. Çok candan ve şeker kızlar. Onlardan ayrılıp uçağa biniyorum.

Uçak havalanalı 10 dakika oldu olmadı pilot özür diliyor, "Şansımız yok" diyor. Ne olduğunu anlayamadım. Pencereden baktım her taraf ışıl ışıl. Meğerse tekrar Hong Kong'a dönmüşüz. Mecburi iniş yapıyor pilotumuz. Uçağımız arızalanmış. Herkes bagajlarını yükleniyor tekrar, yorgunluk ve uykusuzluktan bitkin bir haldeyim. Bir ara bir hanım sesleniyor. "Esin Hanım, Esin Hanım!" Dönüp bakıyorum. 45-50 yaşlarında bir hanım ağlayarak "Ben de Türk'üm. Dün gece sizi Tokyo TV'sinde seyrettik, çok heyecanlandık. Çoluk çocuk ağladık" diyor. Uçağımız ancak ertesi gün yola çıkabilecek. Herkes ailesine teleks çekiyor. Yeniden bagajdan eşyalarımızı alıyor, kenti dolaşıyoruz.

Tüm Pan-Am yolcuları, Park Hotel'e gidiyoruz. Kaderde bir gece daha Hong Kong'da kalmak varmış. Gece saat 1.00. Odalarımıza çıkıp yatana kadar saat 2.00 oluyor. Uyku ilacı alıp yatıyorum.

Sabah telaşlı telaşlı kapım vuruluyor. "Esin Hanım! Esin Hanım!" diye sesleniyor yine o, Türk hanım. "Ortalarda kimseler yok!" diyor. Saate bakıyorum 6.30. Resepsiyona telefon ediyorum. 11.30'da lobide olunacak, uçak 2.00'de kalkacakmış. Durumu izah ediyorum telaşlı hanıma. Gidip uyumasını, kendisine zamanı gelince uğrayacağımı söylüyorum. Ben de tekrar yatıp uyuyorum. Yine kalkıyoruz, kahvaltı edip tekrar eşyalarımızı yüklenip biniyoruz otobüslere. Saat 14.00, uçağımız havada. İnşallah bu sefer pürüzsüz ulaşırız gideceğimiz yerlere!

Yine film gösteriyorlar. Başkan Kennedy'nin politik hayatı. Öyle yorgunum ki seyredemiyor, yatıp uyuyorum. Uçak Bangkok, oradan Yeni Delhi'ye uğruyor. Yeni Delhi'de transit olarak iniyorum. Burada da aramalar taramalar. İndiğime pişman oluyorum.

Tekrar biniyoruz. Yine Karaçi, Beyrut ve nihayet İstanbul. Altı saat geri alıyoruz saatlerimizi. İleri almak hoş değildi, ne de olsa hayatımızdan saatler çalınmış gibi geliyordu bana, ama geri almak bayağı hoşuma gitti. Uyuyabilecektim yine.

Hey Tanrım! Öylesine susamışım ki uykuya, geldiğimden beri ülkeme, geceleri saat 9-10'da kızımla beraber yatıp uyuyorum. Uykuya doyayım hele, yine başlayacağım çalışmaya.

İsrail ve Avustralya
1973-1974

Osmanbey'deki bekâr evimde oturuyorum. Karşı komşumuz çok şeker Ermeni bir aile. Sık sık kapı komşuluğu yapıyoruz. İki lafın arasında "Of! Sıkıldım ben Avustralya'ya gideceğim" diyorum. Ne ilgisi var, nereden çıktı bu, daha yakın yer yok mu sanki?.. Bir değil, beş değil, kırk kez... Bir gün kapım çalınıyor. Birileri geliyor, Avustralya'daki bilmemne derneğinden, "Esin Hanım konser vermek için Avustralya'ya gelir misiniz?" diyorlar. Aman ne keyifle anlattım bunu kapı komşuma. Şaşıp kaldılardı. Ne yalan söyleyeyim ben de şaşıp kaldıydım teklifi duyunca.

Dışişleri Bakanlığı'nın dışında belki de ilk kez böyle bir çağrıya yanıt verecektim. Hayır, galiba ikinci kez. İsrail'den çağrılmıştım da Dışişleri Bakanlığı, "Biz duymamış olalım, siz gidin isterseniz" demişti politik nedenlerle. İsrail'e iki kez gidip konser verdim. Tel Aviv ve Kudüs'te. İkinci gidişim Akdeniz Ülkeleri Folk Festivali içindi.

Tel Aviv'de Kudüs Tiyatrosu'ndaki ilk konserimde beni çok başarılı bulan İsrail Radyo Müdürü ve de Festival Komitesi Başkanı İstanbul'a gelip beni bu festivale davet etmişti. Bu arada onu götürdüğümüz bir gazinoda, *Memleketim* şarkısını söyleyen bir şarkıcıyı duyunca (Kimdir hatırlamıyorum, bunu ilk söyleyen, asıl sahibi ünlü şarkıcımız Ayten Alpman'dı), "Ayol bu bizim şarkımız. Yani bu bir İsrail bestesi, sizde besteci mi yok?" demişti de yerin dibine geçmiştim, adeta kendimize mal ettiğimiz bu güzelim beste konusunda. Her neyse, beste konusunda oldukça kleptoman bir ülkeyiz zaten.

İsrail konseri için hazırlanmış İbranice broşür

Özellikle Kudüs çok ilginç geldi bana. Daracık sokaklarıyla, ilginç dükkânlarıyla, sinagoglarıyla... Müsteşarımızın eşi beni gezdirirken uğradığımız bir gümüşçü çok ilgimi çekti. Öğrendiğime göre bu gümüşçü dükkânı bir hanıma aitti ve elişi takıları benzersizdi. Bir yaptığını asla tekrarlamazmış. Elizabeth Taylor gelip özellikle buradan alırmış takılarını. Kocaman okside gümüş bir gül, ortasında değerli bir taş, broş. Müsteşarın eşi İzi Hanım böyle bir gül yüzük alıp armağan etmişti bana. Yıllar sonra yazlığımızın olduğu Bodrum Aktur'da, plajda bir hanım, "Esinciğim nasılsın?" diye büyük bir coşkuyla yanıma gelince şaşırıp kalmıştım. "Hay Allah! Bu da kim?" diye. (Herkesi şıp diye tanırım sanki de...)

Sonunda hanım, "Madem tanımadın, geri ver o zaman sana Kudüs'te armağan ettiğim yüzüğü!" deyince aklım başıma geldi. Öyle ya yoksa yüzük gidecek elden! "Ah! İziciğim sen misin? Nerelerdesin şekerim? Ne kadar sevindim seni gördüğüme." Gerçekten sevilesi şeker bir insan. Her yaz Aktur'da görüşüyoruz.

Avustralya

Asıl Avustralya'yı anlatmayacak mıydım? Yolu bir hayli uzattım yine. Şimdi Zümrüdüanka kuşunun kanadına biner uçar uçar konarız Avustralya'ya!

Avustralya'ya çağrılanlar arasında Cem Karaca ve Fikret Hakan da vardı. Hayır, film gösterisi yapılacak değildi. Fikret Hakan türkü söylemek üzere geliyordu. Şiir yazdığını bilirdim de şarkı söylediğini ben de bilmezdim doğrusu. Oysa birçoklarından güzeldi sesi. Yanlış anımsıyor olabilirim ama, galiba bir bağlamacı eşlik edecekti ona.

Yalnız ortada bir sorun vardı benim için. Çok masraflı olacağından benim müzisyenlerimi almamam rica ediliyordu. Peki nasıl olacaktı? Cem Karaca'dan rica etmişler onun grubu bana da çalacakmış, "Peki ne yapalım? Birkaç prova ile hallederiz" demekle yetindim.

Uzun bir uçuştu. 33 saat uçacağımız söyleniyordu. Gruptaki tek kadın bendim. Oldukça yorucu bir yolculuktu, ama yeni bir ülke görmenin heyecanı yorgunluktan baskındı bana sorarlarsa. Fikret Hakan o yıllarda Hümeyra ile evlenmiş, üç ay sonra da olaylı bir şekilde ayrılmıştı. Hümeyra'yı severdim. O nedenle ben de düşman olmuştum Fikret'e. Cem Karaca ise en az on yıllık arkadaşımdı. Ankara konserlerimizde bana destek olur, kendi ses düzenini verirdi bana. Onu çok iyi tanıdığımı, çok mert olduğunu sanırdım. Hani derler ya, "İnsanların yolculukta, içki masasında ve de kumarda gerçek yüzleri çıkar ortaya" diye...

Onca yorgunluk ve uykusuzluktan sonra Sydney'e indik. Alanda organizatörler ve Avustralya basını karşıladı bizi. Gazeteciler, fotoğraf çekmek istedikleri için doğal olarak Cem, Fikret ve ben bir araya gelmeliyiz diye düşündük ve Fikret'le ikimiz Cem'in yanına gittik. Fakat Cem otoriter bir tavırla, "Ben müzisyenlerimle fotoğrafımın çekilmesini istiyorum" deyip onları aldı yanına. Tabii onlar da olmalıydı, müzisyenler asla dışlanamazdı, ama sanatçı arkadaşları olan bizler de dışlanmamalıydık.

Bu tavır üzerine ben ayrıldım ve alan binasının içine girdim, bir yer bulup oturdum. Basın ve televizyoncular gelip beni buldular ve fotoğraf çekip söyleşi yaptılar benimle. Ertesi gün birinci sayfadan kocaman bir fotoğrafım girmişti gazeteye. Nedense Cem yoktu.

Sevgili arkadaşımın bu davranışı beni çok şaşırtmış ve üzmüştü. Meğer bu kadarla da kalmayacak, daha çok üzülecekmişim...

Sydney'e indiğimiz gece idi. İkinci ve asıl büyük şok, Cem'in orkestrasını bana vermeyeceğini duyduğum an oldu. Organizatörler de şaşırmışlardı bu işe. Öyle ya söz vermişti Cem onlara, orkestrasını ortak kullanacağımıza dair.

Tek başıma kalakalmıştım oracıkta. Organizatörlerden biri, "Üzülmeyin, şimdi gece kulüplerini dolaşır, size müzisyen toplarız!" dedi. Sanki bahçeye çıkıp elma toplayacaktık. Çaresiz razı oldum. Herkes otel odasına uyumaya giderken, ben sabaha kadar bu yorgunlukla gece kulüplerini dolaşacaktım. Müzisyenleri bulsam bile provalar vardı. Ayrıca yabancılar bizim folk müziğimizi, aksak ritimleri nasıl çalabilirlerdi?

Bir iki kulüp dolaştıktan sonra organizatör, "Şimdi anımsadım, Sydney'in en ünlü gece kulübünde bir Türk müzisyen ve triosu var" dedi. Bu iyi bir haberdi doğrusu. İsmini unuttuğum bu ünlü gece kulübüne gittik. Organizatör sorduğunda programın bittiğini, ama Türk müzisyenin yukarı katta kumarhanede olduğunu söylediler. Şaşkınlık içinde yukarı kata çıktık. Birbirinden şık ve güzel kadınların ve erkeklerin bulunduğu bir kumar salonu idi bu. Doğrusu yalnız filmlerde görmüştüm böylesini. Bir gün önce Ömer Şerif'in de orada olduğunu öğrendik. Hemen bütün kadınların hayran olduğu (ben hariç, ıslak gözlü adamın tekidir bana sorarsanız), hatta bir ankete göre bozulan bir asansörün içinde yalnız kalmak isteyecekleri bir erkekmiş Ömer Şerif. Ama yakasının kirli, tırnaklarının simsiyah olduğu yolunda dedikodu da duyduk kumarhanede görenlerden.

Neyse, "Kumar oynayan şu ünlü Türk müzisyen de kim ola ki?" demeye kalmadan gözlerime inanamadım onu gösterdiklerinde. Aman Tanrım! Melih Gürel! Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan sınıf arkadaşım Melih Gürel! Korno öğrencisi idi ve de çok yetenekli idi. Sonradan Paris'e gittiğini, orada ünlü bir kornist olduğunu duymuştum. Caz da yapıyor, piyano çalıyordu aynı zamanda. "Dünya küçük" derler de inanmayız. Yahu, bu olacak iş mi? Melih'i ben Sydney'de bulayım? O da beni görünce çok şaşırdı. Birbirimize sarıldık. O bana sorar, "Ne işin var burada?" diye. Ben ona sorarım.

Olanları anlatınca, "Üzüldüğün şeye bak Esinciğim, ben şimdi patronumla konuşur konser gecen için izin alır, triomla sana eşlik ederiz" dedi. Ne yalan söyleyeyim, okulda da çok sevdiğim, bu özü sözü doğru çocuğa, pardon "adama" pek inanamadım o ortamda. Hafiften kafayı da çekmişti. "Sarhoşlukla verilen sözden ne hayır gele ki?" diye düşünmedim değil. Konserin biri Sydney'de, diğeri Melbourne'de olacaktı. "Peki! Ben seni ararım Melihciğim" dedim. Görüşmek üzere oradan ayrıldık.

Ertesi gece Sydney'de idi konserimiz. Nasılsa Cem Karaca, yarı buçuk insafa gelip tümünü değilse de, 2-3 müzisyenini eşlik etmek üzere bana vermeye karar vermiş. Eksik olmasın! Neyse, notaları verdim, prova yaptık! Akşam konsere çıkabildim iyi kötü. Birkaç gün sonra da Melbourne konseri vardı. Fakat ne olduysa hazret yine tutturdu, "Müzisyenlerimi vermem Melbourne'da" diye.

Hadi! Yine gece vakti yollara düşer, Melih'in çaldığı gece kulübüne gidersin. Melih beni görür görmez, "Kızım niye beni aramadın?" deyince yerin dibine girerek, "O gece sarhoştun, ciddiyetine pek inanamadım kusura bakma" dedim. "Neyse yazık oldu ama, bari Melbourne'a gelip sana bir güzel çalalım" dedi. Gerçek dost. Anlaştık ve de prova yapmak üzere ayrıldık.

Provayı Melbourne'da yapacaktık. Uçakta Melih'i göremeyince panikledim. Organizatör açıklama getirdi. Melih'in

yükseklik korkusu varmış, o nedenle Melih'in arabasıyla geliyorlarmış müzisyenleriyle birlikte. Onlar sabah erkenden yola çıkmışlarmış.

Melbourne'a indiğimizde meraktan ölüyordum, acaba Melih ve müzisyenleri gelmişler miydi? Prova için konser salonuna gittik. Melih orada idi, Mısırlı davulcusu da. Avustralyalı başçısı ise ortada yoktu. Prova zamanı gelmiş de geçiyordu bile. Melih, başçının Melbourne'lu olduğunu, sorunları nedeniyle belki de Melbourne'da kalıp Sydney'e dönmeyeceğini söylüyor, bir yandan da beni teselliye çalışıyordu. "Kimse olmasa da sana tek başıma eşlik ederim, bomba gibi konser yaparız üzülme" diyordu.

Başçısı, "Sen git, ben sonra gelirim" deyip Melbourne'da iner inmez toz olmuştu. Melih ve davulcusu ile prova yaptık. Melih çok iyi piyano çalıyordu, çok deneyimli ve iyi bir eşlikçi idi aynı zamanda. Mısırlı davulcu ise aksak ritimli parçalarda çuvallıyordu. Konser başladığında davulcu iyi kötü eşlik ederken *Drama Köprüsü*'ne geldiğinde 5/8'lik ritmi bir türlü kaptıramadığından, sahneden toz oldu. Sonuçta sahnede sadece Melih ve ben kalmıştık.

Melih olağanüstü güzel eşlik ediyor, onların açığını fazlasıyla kapatıyordu. Zaten piyano iyi çalındığında orkestraya bedel bir enstrümandır.

Ben de artık rahatlamış, gereği gibi yorumluyordum şarkılarımı. Konserim bittiğinde ise inanılmaz bir alkış aldım. Herkes ayakta idi. Beni hiç bırakmaya niyetli görünmüyorlardı. Mecburen birkaç şarkı daha söylemek zorunda kaldım. Cem ise bu durumdan çok rahatsız olmuştu. Tanrı Melih'ten, bu gerçek müzisyen ve bu gerçek dosttan razı olsun! Onun sayesinde yüzümün akıyla çıktım bu konserden de. Ve anladım ki bundan böyle kimseye güvenerek yola çıkmamalı. Her ülkede bir Melih Gürel bulamam ya!

Yeni Bir Hayat ve 1980 Sonrası

Behiç Ak'ın Çizgileriyle Esin Afşar

İkinci Evliliğim
1974

İstanbul'da yaşıyordum artık. Sarıyer'de Urcan'da program yapıyordum. Bir gece tam *Çanakkale* türküsünü anons ettiğim sırada gözüm ağabeyim Oktay Sinanoğlu'na takıldı. Bir an şaşırıp türküye başlayamadım. Ağabeyim Amerika'da idi ve bir yıldır görmemiştim onu. Her zamanki gibi geleceğini de haber vermemişti. Zaten hiçbir zaman ne geleceğini ne de gideceğini kimse bilmezdi. O gece de yine sürpriz yapmış, gazetede gördüğü program ilanından yerimi saptayıp arkadaşları ile gelivermişti.

Prensibim dışı olmasına karşın, program sonrası masasına uğradım. Arkadaşları Leylâ Kazancıgil ile Şener Aral'dı. Belki başkaları da vardı, anımsamıyorum. Şener Aral en yakın arkadaşı imiş meğer, ama ben ilk kez görüyordum onu. Israrlara karşın fazla oturmadan yanlarından ayrıldım.

O sıralar Osmanbey'de kızımla birlikte oturuyordum. Hiçbir çocuk babasının ya da annesinin başkasıyla evlenmesini istemez doğal olarak. Bunun bir örneğini kızım en katı bir biçimde göstermişti babasından ayrıldıktan iki üç yıl sonra.

Arkadaşlarım aracılığıyla tanıştığım, çok yıllar öncesinden Ankara Koleji'nden tanıdığım, yakışıklılığı ve kibarlığıyla ün yapmış biri benimle evlenmek istiyordu. Bir gece Pınar'ı da alarak yemeğe çıkmıştık. Adamcağız kızıma şirin görünmek için elinden geleni yapıyordu. Kızım henüz ilkokula başlamıştı o sıralar. Adamcağız kızıma kürdanları uzatarak "Benim ismimi yaz bakalım!" dedi. Acımasız çocuk ne yazsa beğenirsiniz? "HAYVAN"

Babasından ayrıldığım için çocuğuma karşı suçluluk duyguları içinde olan ben, tabii ki evlenmekten vazgeçtim bu nazik, yakışıklı beyle. Daha sonra çıkan birkaç kişiye daha resti çekivermişti küçük hanım.

Ağabeyim ve arkadaşını gördüğüm geceden bir hafta sonra ağabeyim Amerika'ya dönmüştü. Ben Osmanbey'de çarşıda dolaşırken yolda Şener Aral'a rastladım. Şener Bey, kaybettiği gerekçesiyle ağabeyimin adresini istedi benden, pek de inandırıcı değildi doğrusu, ama verdim. O arada küçük hanım da beni çekiştiriyordu konuşmayı uzatmamam için. Tavır koyduğu ilk taliplerimden sonra aradan birkaç yıl daha geçmiş olmalı, zira Pınar ortaokula başlamıştı. Bu arada Şener Bey, bendenizden telefon numaramı da aldı iznimle.

Ortak bir arkadaşımız vardı: Gül (Ar). Zaten işin hoş tarafı hep ortak arkadaşlarımızın olmasıydı bir rastlantı ile. Buna karşın birbirimizle hiç karşılaşmamıştık daha önceki yıllar. Gül, o sıralarda Taksim'de drugstore açmıştı bir arkadaşıyla ortak. Bir gece oraya Şener'i ve beni yemeğe davet ederek çöpçatanlığımıza ilk adımını atmıştı.

Sonrasında Şener sık sık ziyaretime gelir oldu elinde nadide çiçeklerle. Pınar, ben geceleri çalıştığım için yatılı okula gidiyordu. Fakat cumartesileri turp gibi olan velet, ne hikmetse pazar akşamları hasta oluyordu. Yine böyle hasta olduğu bir akşam Şener onu odasında ziyaret etmişti. Pek iyi anlaşmışlardı. Ortak noktaları Ahmet Arif, dostluğa açılan kapı olmuştu. Pınar odasının duvarına Ahmet Arif'ten dizeler yazmıştı. Ankara'da Kerim'le yakın dostluğundan kaynaklanıyor olmalıydı bu. Şener'e Ahmet Arif'in babasının yakın arkadaşı olduğunu söylemiş. Sonradan Kerim bunu düzelterek Ahmet Arif'i asıl Şener'in iyi tanıdığını, kendisinin de onun aracılığıyla dost olduğunu söylemiş Pınar'a.

Haa, söylemeyi unuttum! Şener, Ankara'da askerlik arkadaşı rahmetli Ali Özoğuz'la Rus Sefaretinin karşısında tuttukları bir evde beraber kalıyorlarmış. Ali sayesinde tüm tiyatrocuların uğrak yeri olan evlerine gidip gelenler arasında Kerim Afşar da varmış. Bu nedenle onunla da dostlukları ol-

muş. Hatta Şener'le evlendiğimi duyduğunda, "Esin, billur gibi bir insanla evlendi; onun için içim rahat" demiş Pınar'a.

Şener'le flört devresinde iken her sırrımı açtığım yakın dostum Ali Özoğuz'a Şener'le bir yemekte çekilmiş fotoğrafımızı gösterdiğimde, "Aa, bu Michigan'lı asker!" diye bağırmıştı heyecanla. (Şener üniversite eğitimini Michigan'da yapmıştı.)

Amerika'dan geldiği bir sırada aynı fotoğrafı ağabeyim Oktay'a gösterdiğimde, sevineceğini sanırken garip bir tepki göstermişti. "İyi çocuktur, dürüsttür falan filan ama o kimseyle evlenmez, gönül eğlendirir, iyisi mi vazgeç sen ondan" demez mi?

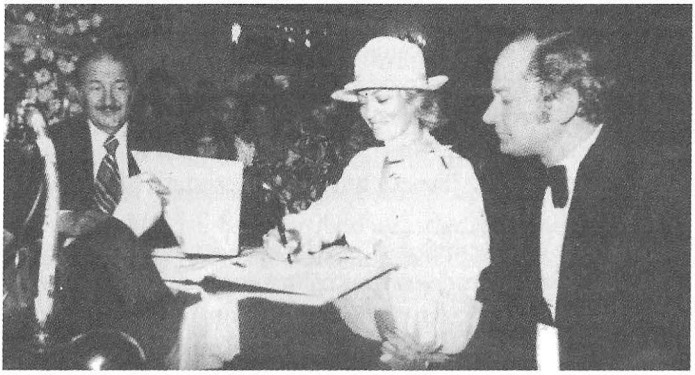
Şener 40 yaşına geldiği halde gerçekten de etrafında birçok genç ve güzel kız varken hiçbiriyle evlenmeye yanaşmamış. Aile dostu Dr. Suna Tanaltay'a kimseye âşık olamadığından dert yanmış. Benimle karşılaşınca da Edison'un ışığı bulduğu gibi, "Buldum buldum, nihayet âşık oldum" demiş Suna Abla'ya.

Ama ben ağabeyimin tepkisi üzerine şaşkına dönmüştüm. O sırada İzmir'e gidecektim bir program için, Şener de gelecekti. Şener'e telefon açtım, "Artık görüşmeyelim" dedim. Şaşırdı. Ben gittikten sonra İzmir'e geldi. Apar topar nişanlandık. Bu arada Pınar, Şener için bana, "Anneciğim, işte bu evlenilecek adam!" diyerek şaşırtmıştı beni.

Ağabeyimin tepkisini Suna Abla'ya sormuştum bir gün, "Eee, çok doğal... Adamın çapkınlık arkadaşını elinden almışsın" demez mi? Ağabeyim Amerika'dan her gelişinde havaalanından ilk aradığı arkadaşı Şener olurmuş. Kızlarla buluşur birlikte gezerlermiş.

Nikâh tanığımız rahmetli Haldun Taner idi. Evlenmiştik. Şener Aral yüksek kimya mühendisi. Boral Mühendislik Şirketi'nin kurucusu, dünyanın en efendi, kültürlü insanı. Oktay'la da arkadaşlıkları devam ediyor, ama birlikte çapkınlığa veda!

1975'te evlendik, 1976'da sarışın, güzel bir oğlumuz oldu. Aydıncan'ım dayısı Oktay Sinanoğlu ve babası Şener

Esin Afşar ile Şener Aral nikâh masasında. Soldaki şahit Haldun Taner

Aral gibi kimyayı seçti. Yüksek kimya mühendisi ve bilim adamı olmak üzere. Tüm yeteneğine karşın müziğe, "Hayır!" dedi. Çünkü müziği bizi ayıran bir unsur gibi görmeye başladı. Haklıdır da. Dört yaşında iken bir aylık Fransa turnem nedeniyle (en uzun ayrılığımızdı) adeta bunalıma girdi. Gitmeme yakın geceleri kâbuslar görüp koynuma giriyordu. Piyano dersleri almaya başladığında beş yaşında idi. Fakat bir süre sonra vazgeçti. Bir gün de, ben şan egzersizi yaparken açık olan ağzıma bir bisküvi sokuvermişti. Böylece tepkisini dile getiriyordu. Aydıncan'ın üçüncü yaş gününde, o sırada İngiltere'de okuyan ablası bir tebrik telgrafı yollar: "Çok yaşa Aydıncan". Annesi tebriki okuduğunda Aydıncan sorar: "Neden ki, hapşırmış mıyım?"

Beş yaşında iken sorduğu ilginç sorulardan yola çıkarak Müştak Erenus'a bir şiir yazmasını rica ettim. Aydıncan'ın sorduğu sorular arasında, "Körler nasıl düş görürler?" ve "Neden insanlar öldürürler birbirlerini?" gibileri vardı. Şiir pek hoş olmuştu. Anneler, nedense çocuklarına hep dünyayı toz pembe göstermek isterler. Ben de aynı şeyi yapıyor, oğluma hep yaşamın olumlu yanlarını göstermeye çalışıyordum. Örneğin gazetede gördüğü, ama okuyamadığı savaş görüntüleri ile ilgili fotoğraflar gösterip "Neden ölmüşler?" diye sorduğunda adeta eveleyip geveliyordum. Şiir de bunun üzerine

yazılmıştı. Sonra Selmi Andak besteledi ve ortaya güzel bir düet çıktı: *Çocuk ve Anne*. Bir konserimde birlikte sahneye çıktık. O sırada oğlum altı yaşında idi. Tarık Öcal eşlik ediyordu. Bir ara paniğe kapıldım. Hay Allah! Çocuğuma finalde selam vermesi gerektiğinden hiç söz etmemiştim. Şarkı bittiğinde salon alkıştan inliyordu ve minik oğlum pek güzel selam veriyordu!

Bu konserden ve birlikte yaptığımız çocuk kasetinden sonra basında çıkan ve herhalde esprili olduğu düşünülerek atılmış bir başlığı unutamıyorum: "Esin Afşar oğlunu zehirledi."

"Basında çıkan yazılar, fotoğraflar nedeniyle çevrenin ilgisini çekerek okulu gevşetir mi acaba?" endişesine kapıldı bir ara eşim. Ama hayır! Tam tersi oldu. Oğlum kendisiyle ilgili çıkan yazıları başkasının görmesinden, birlikte söylediğimiz şarkının yer aldığı kaseti de başkalarına dinletmemden hoşlanmıyordu. Bir gün söyleşiye gelen bir gazeteciye de asık bir suratla, "Ben müzisyen olmayacağım, bilim adamı olacağım" deyip kestirip attı.

Minikliğinden beri klasik müzik dinleyen, özellikle Bach'ı çok seven oğlum, sonunda müziği protesto etti. Zamanla benimle ilgili yazıları da okumaz oldu. Bu tam bir protesto idi. Sanatçı çocuklarında sık rastlanan bir tepki olsa gerek.

Esin Afşar, eşi Şener Aral, kızı Pınar Afşar Bulut ve oğlu Aydıncan Aral ile.

Kelaynaklar *ve Selimiye Kışlası*

Şener'le evlenmeden kısa bir süre önce Umur Bugay, Metin Deniz, ben, Osmanbey'deki evimde toplanmış, Tuncay Çavdar'ın Roma'da izlediği ve bir benzerini de benim için önerdiği tek kişilik gösteri için neler yapılabilir diye görüşüyorduk. Ortaya ilginç fikirler çıkıyordu. İşte o sıralar ortaya çıkan evlilik konusu tüm planları altüst etti. Zaten pek çalışmamdan yana da görünmüyordu eşim. Bir yıl tek tük konserle yetinip, oğlum doğunca bir süre daha ara vermek zorunda kaldım sanatıma.

Bir gece Deniz Türkali'nin oynadığı tek kişilik oyuna davetli idik. Bu, bizim projemiz çizgisinde idi ve ben hırsımdan ölüyordum. Oyun sonunda kutlamaya gittiğim Deniz'e bu duygularımdan söz edince, "Haklısın Esinciğim, ben olsam saçını başını yolardım" dedi büyük bir anlayışla.

Eve dönmek üzere eşimle arabaya biner binmez, zaten iyice gerilmiş olan sinirlerimin etkisiyle birdenbire bağırmaya başladım, "Sen bir sanatçıyla evlendiğinin farkında değil misin? Balığı sudan çıkarsan yaşar mı? Benim de sanatım olmadan soluk alamayacağımı, mutsuz olacağımı ve de olduğumu fark etmiyor musun? Mutsuz bir kadın, ailesini de mutsuz eder, vs, vs." Eşim neye uğradığını şaşırdı.

Eve gider gitmez, saatin gece yarısı 12 olmasına aldırmadan (oysa saygılı bir insanımdır) Bilgesu Erenus'a telefon açtım.

"Bana lütfen tek kişilik bir oyun yaz!" diye girdim lafa. Selamsız, sabahsız. O da neye uğradığını şaşırmakla birlikte memnun da oldu. Ertesi gün buluşmak üzere telefonları ka-

pattık. Bilgesu'nun vaktiyle sinema için düşündüğü bir *Kelaynaklar* projesi varmış. Bunu oyun olarak gerçekleştirebileceğini söyledi. Bir de pantomim düşünüyorduk oyun için. Benim ilk aklıma gelen isim konservatuvardan arkadaşım Erdinç Dinçer oldu.

Erdinç, Ankara Devlet Konservatuvarı'na obuacı olmak için girmişti. Ders aralarında bize pantomim gösterileri yapardı ufak ufak. Meğer asıl yeteneği ona imiş. Sonradan Muhsin Ertuğrul onun bu merakını olumlu yöne çevirerek Paris'e eğitime yollamıştı. Marcel Marceau ile pantomim eğitimi gören Erdinç, sevgili basınımız bu konuya gereken önemi vermemiş olsa da sonradan birçok altın madalya sahibi olacaktı; özellikle de İtalya'da.

Erdinç o sıralarda Devlet Tiyatrosu'nda görevli olduğundan, üzülerek bu rolü reddetmek zorunda kalmıştı. Bilgesu, Boğaziçi Üniversitesi'nde okuyan Ali Erdemci'yi önerdi. Daha önce Boğaziçi'nde bir oyunda gördüğü Ali'nin çok yetenekli olduğunu ve de pantomim yapabileceğinden de emin olduğunu söyledi. Oyunda Ali Erdemci, hiç konuşmadan pantomimle kelaynak kuşunu canlandıracak, ben de, Doğayı Koruma Derneği'nden kadınlardan tutun da korucu, köylü, çocuk vs 12 ayrı tip canlandıracak, bir o kadar şarkı söyleyip, dans edecektim, iki saat boyunca hiç durmadan. Oyunun metni ortaya çıktığında gördük ki, kuş kelebek değil. Son derece güç, uyaklı bir metin. Müzikler için Tarık Öcal girdi devreye. Sahnede canlı müzik istiyordum. Playback olayını oldum bittim sevmem.

Bir gitar, bir otantik davul olacaktı sahnede. Tarık besteleri üstlenmişti. Sahnede gitarı Gökçen Taşkıran, davulu, sonradan tiyatro oyuncusu olan Ergün Işıldar çalacak, sahne düzenini ünlü sinema yazarı Vecdi Sayar yapacaktı. Bir başka Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi, Ezel Akay da zaman zaman davul çalıyor ve vokal yapıyordu.

Yönetmenimiz, önceleri Ali Taygun'du. Bu Amerika eğitimli yönetmenimizden çok ümitliydik. Ama bu yerel bir oyundu, özellikle Birecik'te yaşayan, zamanı gelince Afri-

ka'ya göç eden bu kuşları ve Birecik'i iyi tanımak gerekirdi. Sevgili Ali çok yetenekli bir yönetmen olmasına karşın çıkamamıştı işin içinden. Bir de üstelik Barış Davası'ndan aranıyordu o günlerde.

Sonunda bir iki ayımız heba olduktan sonra, Mehmet Akan hem yönetmenimiz, hem de koreografımız oldu. Bu çok isabetli oldu, çünkü Mehmet Akan hem Birecikli idi hem de halk danslarımızı çok iyi bilirdi. Yerel dansları çok iyi modernize etmiş ve oyunu çok büyük bir başarıyla yönetmişti.

Bu arada kelaynak kuşlarını daha iyi tanıyabilmek için hep birlikte araştırmalara girişmiştik. (Geçtiğimiz bir bölümde sözünü etmiştim.) Ali Erdemci, provalarda bir türlü varlık gösteremiyordu. Bir gün sabrım taştı. "Yahu Ali şunu doğru dürüst oyna da, ben de ne yapacağımı bileyim" dedim biraz sertçe. Çünkü Ali her seferinde, "Oyun başlayınca iyi oynarım" diyordu. Pek ümidim olmamakla birlikte şöyle düşünüyordum: Ben Devlet Tiyatrosu oyuncusu iken birlikte oynadığımız Melek Ökte bir provada bana bağırmıştı. "Marke edeceğine doğru dürüst oyna!" diye. Oysa ben marke etmiyor, hep provalarda olduğu gibi, biraz da mahcubiyetten (çiçeği burnunda bir oyuncuydum) öyle görünüyordum. Hâlâ, gerçek oyunda ya da konserde yapabileceklerimin yarısını gösterebilirim provalarda. Yapım öyle. Belki Ali de benim yapımda idi. Evet! Öyle imiş meğer. Oyunda, son derece başarılı olmuştu.

Biraz başa dönmem gerek. Oyunun metni çıktığında, Şener de pek ilginç bulmuştu oyunu. Ve bizi desteklemek için elinden geleni yaptı. Fakat oyunun metni Sıkıyönetim Komutanlığı'nca sakıncalı bulunmuştu. Bilgesu'yu Selimiye Kışlası'na çağırmışlar. Heyecanla bana telefon açtı, "Ne olur sen de gel!" diye.

Ben çağrılı değildim, ama bir numara yapmaya karar verdim. Sıkıyönetim Komutanı'nın aydın bir kişi olduğunu duymuştum. (Yoksa uyduruyor muydum?) Komutana telefon açıp "Sn. Feşmekân (ismini de/ hatır etmirem) bendeniz Esin Afşar. *Kelaynaklar* oyununun oyuncusu olmam nedeniyle ve

de sizin çok aydın bir kişi olduğunuzu duyduğumdan, sizi yakından tanımak isterim. İzninizle Bilgesu Erenus'la birlikte geleceğim." Yanıt, "Aman efendim, sizi yormayalım istedik, şeref verirsiniz vs."

Ve ertesi gün Bilgesu Erenus'la, Selimiye Kışlası'na doğru yola çıktık. O muhteşem koca taş binaya ilk kez gidiyordum, ikinci kez gideceğimi ise hiç aklımdan geçirmezdim bile. (İleride anlatacağım ikinciyi.) İçeri girer girmez bizi hemen karşıladılar. Büyük bir ilgi ve saygı göstererek komutanın odasına aldılar. Komutan Albay ayağa kalkarak bizi adeta büyük bir heyecanla karşıladı. Özellikle bana övgü dolu sözler söyledi, sesimi çok beğendiğine dair vs. Sonra oyunun metnini önüne açtı. Bazı sorular sormaya başlamıştı ki, Bilgesu diklenmeye hazır bir tavır alınca hemen devreye girdim. Önceden aramızda kararlaştırmıştık zaten, ciddi ciddi açıklamalara kalkışmamak üzere. Aksi halde bu oyunu asla oynayamazdık, ne de olsa zülfüyâre dokunuyordu.

Öncelikle oyunun ismine takılmıştı Albay. *Kelaynakların Çaylak Çavuş* idi ismi. "Aman Albayım, hiç önemi yok. Sadece *Kelaynaklar* da olabilir" dedim Bilgesu'ya bakarak. Sonra "Nato kafa Nato mermer diyorsunuz bir yerinde. Yani ne demek oluyor bu?"

Ben yine Bilgesu ağzını açamadan, "Albayım hani bir deyim var ya?" der demez "Haa! (kafasına yumruk yaptığı eliyle vurarak) Nato kafa Nato mermer!" diye müthiş bir açıklama getirdi. Bilgesu ile ben göz göze gelmekten korkuyorduk güleriz diye. Derken anımsayamadığım birkaç cümleye daha takıldı. Bu satırları yazarken Bilgesu'ya telefon açıp sormam gerekti. Benim anımsamadıklarımı mutlaka o anımsar. Aslında o an unutulur gibi değildi.

Telefon açmadan önce anımsadıklarım şunlardı: "Ben bu metni yedi kez okudum yine de hiçbir şey anlayamadım" dedikçe ben, sanki Sıkıyönetimin denetiminden geçmiş gibi, "Aman Albayım, tabii haklısınız okumakla anlaşılmıyor. Sahnede iş değişir tabii. Örneğin o sırada kanto yaparak anlatıma daha bir açıklık getiriyoruz; zaten göreceksiniz." (Bu

cümleyi ikide bir yinelemekten geri kalmıyor, adeta Albay'ın beynini yıkıyordum.)

(Bu arada Bilgesu'ya telefon açtım. Eşi Müştak Erenus açtı. "Esinciğim, biliyorsun Bilgesu yurt dışında" dedi. Aslında bunu bilmiyor değildim, ama yine de garip bir dürtü ile aramıştım onu. Bilgesu'yu çok severim ama, benim hiç mi hiç doğrulamadığım bir yola girdi; solculuktan etnik milliyetçiliğe geçiş yapanların kervanına katıldı. Etnik milliyetçilik derken yanlış anlaşılmasın. Yıllarca kardeş kardeş yaşadığımız bütün vatandaşlarımızla tam bir eşitlik içinde yaşamaktan yanayım. Ama ayrılıkçı etnik milliyetçiliğe hayır! Hayır! Hayır! 1995'in yılbaşı gecesi PKK lideri Abdullah Öcalan'la yemek yiyip doğaçlama oyun oynamasını ona hiç yakıştıramadım.)

Hay Allah! Konuyu iyice dağıttım. Yüreğim daralıyor Bilgesu'yu düşündükçe. Her neyse... Albayımızla konuşmamız iki saati geçmiş, alı al moru mor olmuştuk. O sırada telefon çaldı. Albay: "Evet! Komutanım tabii viski hazır. Eh! Benim de işim az kaldı. Görüşürüz." (Aslında pek keyiflendiğimiz ve de soluklanmamızı sağlayan bu telefon konuşması da tüm ayrıntılarıyla yazılacak kadar ilginçti doğrusu.) Sonunda Albay da yorulmuş olacak sorgulamayı bitirdi. Ve de biz oyunu az kazayla kurtardık. İsim değişikliği, daha doğrusu kısaltması yaparak bir iki sözcüğü de değiştirerek inanılmaz bir başarıyla oyunu kurtardık. Albayın odasından ayrılır ayrılmaz Bilgesu'ya, "Ben bir tuvalete gideyim" dedim. Bilgesu'nun tepkisi büyük oldu: "Sakın ha, buraya çişini bile bırakma!" Ve ben de bırakmadım!

Oyunumuz çok ses getirdi. İki yıl kadar oynadık İstanbul ve Ankara'da. Üniversite öğrencileri ayakta alkışlıyorlardı. Dostlar Tiyatrosu'nda oynadığımızda teke tek görüşmek isteğiyle kuyruğa girmişlerdi oyun sonunda. Ne büyük bir mutluluktu benim için! Çok iyi eleştiriler çıktı basında. Tiyatrocu arkadaşlarımın sözleri hâlâ kulağımda, "Yahu! Bunca aradan sonra nasıl oynayabildin böylesine güç bir oyunu? Bu ne enerji?" Yönetmen arkadaşım Ergin Orbey de, "Aman Esin-

ciğim bu ne kondüsyon?" deyip boynuma sarıldı Ankara Sanat Tiyatrosu'ndaki oyunumdan sonra.

Hep sahnede ölmek istemişimdir. AST'taki oyunlarımdan birinde, salonun çok kalabalık ve de sıcak olması nedeniyle olacak, soluk alamıyordum. Yüreğim dışarı fırlayacak gibi çarpıyordu. Bir yandan sözlerimi söylüyor, bir yandan "Hay Allah! Tanrı bu dileğimi galiba bu gece yerine getirecek. Oysa daha erken, yapacak çok işim var" diye düşünüyordum. İnsan beyni ne ilginç, bunları düşünürken oyunumu da aksatmıyordum.

Oyun sonrası kutlamaya gelen bir arkadaşım (en önde oturuyormuş), "Esinciğim yüreğinin nasıl çarptığını gördüm inanır mısın?" demez mi? Ünlü Musevi piyanist Mindru Katz yüreğinden rahatsızlanınca doktorları sahneye çıkmasını yasaklamışlar... Bir gün sonra AKM'de konseri vardı Mindru Katz'ın. Doktoru, "Sahneye çıkarsan ölürsün" demiş. Piyanistin yanıtı, "Çıkmazsam da ölürüm" olmuş. Ve de ünlü piyanist sahnede veda etmiş yaşama. Her sanatçı yatakta ya da herhangi bir biçimde ölmektense sahnede ölmeyi yeğler sanırım.

Kelaynaklar oyunumuzu İzmir'den istemişlerdi. Ali Erdemci'yi görevlendirmiştik etkinliklerimizin her türlü bağlantısı için. İzmir'den yakın arkadaşım Candan Haznedaroğlu salon, bilet işleri için her şeyi hazırlamış, Ali'yi bekliyordu. Ali gitti. Gitti ama dönmedi. Candan deliye dönmüş, boyuna beni arıyordu. Biz de şaşırmıştık. Ali'nin derdine düşüp tiyatroyu unuttuk. Ve de İzmir turnemiz iptal oldu.

Aylarca görmedik Ali'yi. Boğaziçi Üniversitesi'nden Ali'nin hocası Prof. Gündüz Vassaf'ı aradım (o da yakın arkadaşımızdır). Aldığımız yanıt, "Uzun süredir üniversiteye uğramıyor" oldu. Çok sonra öğrendim. Ali, İzmir'e, tiyatro turnenizi halletmeye giderken, Kuşadası'na gidip orada kız arkadaşıyla buluşmuş. O ne uzun buluşmaysa, sonu evliliğe varmış.

Belki birkaç yıl sonra ona rastladığımda ayrılmıştı bile karısından. Öylesine yetenekli bu insan Kelaynaklar oyunun-

dan sonra hiçbir varlık gösteremedi. Bir iki ufak rolde oynadı filmlerde, silinip gitti. İnsan ne kadar yetenekli olursa olsun, önce disiplin! Disiplini, iş terbiyesi olmayan sanatçı, eninde sonunda yok olmaya mahkûm. Ve Ali de çok şey olabilecekken, hiçbir şey olamadı!

Dur Mırmır dur! Çek şu patini kalemimden de yazabileyim Allahaşkına! Hem yazmaya çalışıyor, hem de Mırmır'ın patisiyle cebelleşiyorum. Mırmır çok kişilikli bir kedi. Henüz dört aylık. Arkadaşım Gül, "Birinden birini seç" diye getirdiğinde kardeşi de vardı yanında. Aslında kardeşinin adı Mırmır'dı. Gül, diğerinin yüzünü bana benzetince, ben de onun ismini "Esin" koymakta ısrar etmiştim. Şener bir gün, "Esin" diye seslendiğinde "Hangimiz, ben mi, tüylüsü mü?" diye sorunca bu işin karışacağı anlaşıldı. Bir gün de iki kardeşi bahçeye çıkardım. Esin üç saat süreyle dönmedi. Meraktan öldüm. Yardımcım, konu komşuya sormaya, yollara bakmaya çıktı. Bir yandan da, "Esin, Esin" diye sesleniyormuş. Duyanlar şaşırmış, "Ne oluyor bu kadına, bu ne laubalilik?" diye. Sonunda döndü geldi, tüylü veledim benim. Kim bilir acaba biri evine mi aldı sevmek için de sonra bıraktı? Anlayamadım gitti. Sonuç olarak döndü!

Bir gün sonra Mırmır'ı yolladık, Esin bizimle kaldı ama, ismi de Mırmır oldu. Neme lazım karışıklığa neden oluyor. Ben de bahçeye çıkıp "Esin, Esin nerdesin?" diye seslendikçe, hani yani bir tuhaf oluyor. Konservatuvar öğrencisiyken beni de Siyam kedisine benzettiklerini çok sonra öğrenmiştim –kimseyi tırmalamışlığım da yoktu aslında. Sadece çalışma odalarının birinde piyano çalışırken, kapıya bir arkadaşını nöbetçi dikip beni öpmeye kalkan bir delikanlıyı tokatlamıştım. Kediliğim buradan geliyor olabilir mi ki? Yoksa gözlerim mi benziyor? Bilemedim.

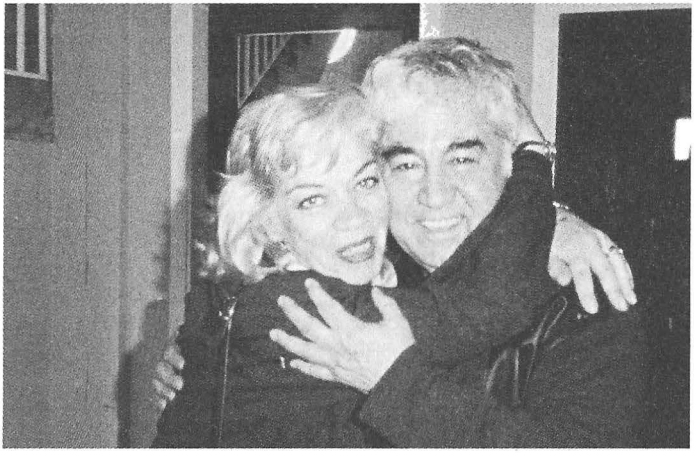
Aydınlar Dilekçesi ve Aziz Nesin

Soğuk bir pazar günüydü yanılmıyorsam. Şömineyi yakmış oturuyorduk. Kapı çalındı. Gelen Vecdi Sayar'dı. Pek heyecanlı bir hâli vardı, elinde de birtakım kâğıtlar...

Aydınlar Dilekçesi için imza topluyordu. "Türkiye'de demokratik düzene ilişkin gözlem ve istemler" başlıklı bir dilekçe idi bu. Okudum ve imzaladım tabii. Dilekçenin hazırlanması fikri Aziz Nesin ve birkaç arkadaşından doğuyordu. İstanbul'da bu konuda yapılan ilk çalışmalar, Nesin'in felç geçirmesi nedeniyle kesintiye uğruyordu bir süre. Nesin iyileşince çalışmalar devam ederek, Ankara, İzmir ve Eskişehir'e de açılıyordu.

Nesin, her şeyin açık ve yasal olmasını istemiş, bu nedenle de sonuçta dilekçeyi notere vermişti. Dilekçenin metnini hazırlamak için 12 kişi hazırlığa girişmişti. Prof. Hüsnü Göksel, Prof. Bahri Savcı, Yazar Aziz Nesin, Doç. Halûk Gerger, Prof. Yakup Kepenek, Prof. İlhan Tekeli, Doç. Yalçın Küçük, Gazeteci Erbil Tuşalp, Gazeteci Uğur Mumcu, Prof. Şerafettin Turan, Doç. Murat Belge ve Doç. Mete Tunçay aylarca çalışarak, tartışarak dilekçenin metnini hazırlamışlardı. Aziz Nesin'in belirttiğine göre "Türkiye'nin çıkarlarına aykırı bir tutum olmamak, yasaların dışına çıkmamak ve aydınların Türk halkına olan borcunu ödemesi" amaçlarını taşıyordu bu metin. Yedi sekiz kez değiştirilmiş, 15 Mayıs 1984'te ise son şeklini almıştı.

Dilekçe hazırlanırken ve imzaya açıldığında, sağcı solcu ayırımı gözetilmedi. Çünkü demokratik haklar savunulurken, "Sağcının, solcunun demokratik hakları" diye bir ayrım

Esin Afşar ile Aziz Nesin

olamazdı zaten. Tabii ki Türk insanının tümünün demokratik hakları göz önünde tutulmuştu. Fakat tüm çabalara karşın ne yazık ki sağın hiçbir kesiminden olumlu yanıt gelmedi.

Azin Nesin, "Aydınlar Dilekçesinin hazırlanışı sırasında perde arkasında geçenler yazılsaydı, salt sağcı aydın denilenler ve solcu, ilerici, demokrat aydın diye tanınanlar için çok ilginç, şaşırtıcı, ibret verici olayları öğrenmiş olacaktık" diyordu ve haksız da değildi.

Örneğin Uğur Alacakaptan önce dilekçeyi imzalamış, aradan bir süre geçince, "Sandığımdan daha sol içerikli bir dilekçe olduğunu gördüğümden imzamı geri alıyorum" diye telgraf çekmişti. Bu arada Öztürk Serengil, "Dilekçenin üzerinde toplu konut yasası ile ilgili bir yazı vardı. Konut sorunum büyük. Bunun için konut dilekçesi sanıp imzaladım" diye kendini savunuyordu. Fikret Hakan ise, "Dilekçenin politik yanı olduğunu bilmiyordum, oyuna getirildim" şeklinde açıklama yapıyordu. Kartal Tibet ise, "Demokratik ülkede Cumhurbaşkanı'na verilen bir dilekçenin suç olacağını düşünmedim. Eğer suçsa cezamı çekmeye hazırım" diyerek diğerlerinden ayrılıyordu.

Aziz Nesin bir süre sonra beni telefonla aradı. "Beyoğlu'nda Çatı Restoran'da görüşelim" diyordu.

Aziz Nesin'le uzun yıllar beraber çalışmalarımız oldu. Ne mutlu bana! BİLAR'daki etkinliklerde örneğin. BİLAR, Aziz Nesin'in kurmuş olduğu, Bilim Araştırma Anonim Şirketi'dir. İstanbul, Ankara ve İzmir'de şubeleri vardır. Yalnız İzmir'deki devam etmiyor artık. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in dernek kurmayı yasaklaması üzerine, BİLAR bir şirket olarak kurulmuştur. Dünyada benzeri olmayan, bilim satan bir şirkettir bu ve YÖK'e alternatif olarak kurulmuştur.

Aziz Nesin ve Prof. Ekrem Akurgal Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği'nin de kurucusudur. Yunanistan'da, Yunanistan-Türkiye Dostluk Derneği adı altında onların da bir derneği vardır. Bu derneğin başkanı Theodorakis idi. Sonra politikacı olunca bırakmak zorunda kaldı ne yazık ki!

Çocukluğumdan beri hayranlıkla okuduğum Aziz Nesin'le bu derneğin önce kurucu üyelerinden olup sonra Yönetim Kurulu'ndaki görevim nedeniyle sık sık beraber olabiliyordum, yine ne mutlu bana! Çatalca'daki Nesin Vakfı'na fırsat buldukça gidip onu ziyeret ederdim.

Yıllar önce ilk kez bizim Levent 5. Gazeteciler Sitesi'ndeki eve geldiğinde, "Yahu Esin senin evi bulana kadar taksiye bir milyon ödedim. Bundan sonra siz gelip beni alırsınız" diyordu.

Tabii bu işin esprisi! Aziz Bey'in cimri olduğuna dair söylentiler de vardır. Keşke tüm cimriler öyle olsa! Nesin Vakfı'nda 40 kadar, altı yaştan tutun da, üniversite öğrencilerine kadar çocukları barındırıyor, okutuyor, yedirip içiriyor. Onlara para yetiştirmek için de boyna üretiyordu, artık zor gören gözlerine ve 80 yaşına karşın.

O'nun için anlatılacak şeyler pek çok, ama o zaten kendi yaşamını yazdı. Şu anda bu nedenle Türkiye'de bulunan Paris'te yaşayan Coşkun Tunçtan (George Daniel) Aziz Bey'in yaşamını kayda aldı, Fransızcaya çevirmek üzere ve Fransa için. Bu arada onun yaşamını konu alan kısa metrajlı bir filmi de iki ödül aldı.

Konuyu yine dağıttım. Özür dilerim!..

Çatı Restoran'a, Aziz Bey'in çağrısı üzerine eşim Şener'le gittik. Aziz Bey "Aydınlar Dilekçesi'ni vermek üzere biri Cumhurbaşkanı'na diğeri Meclis Başkanı'na olmak üzere iki grup oluşturmak istiyordu.

Şener, "Aman Aziz Beyciğim, Esin'in dilinin kemiği yoktur. Dayanamaz Cumhurbaşkanı'na ters bir söz eder, içeri atarlar, ne olur onu sadece Meclis Başkanlığı için olan gruba alın!" dedi. Sevgili Nesin de grubu teke indirip durumu çözümledi.

Ankara'ya doğru yola çıkan grupta Aziz Nesin, Prof. Bahri Savcı, Prof. Fehmi Yavuz, Prof. Hüsnü Göksel, tiyatro yazarı Bilgesu Erenus ve ben vardık. Bilgesu Erenus aramıza katılmak istediğini bana bildirmiş, ben de Aziz Bey'e iletmiş ve olumlu yanıt almıştım.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Meclis Başkanı Necmettin Karaduman'a çıkmadan önceki gece Ankara'da Prof. Hüsnü Göksel'in evinde toplanılmaya karar verildi. Aziz Nesin bana ve Bilgesu'ya, "Siz gelmeyin isterseniz, yorgunsunuzdur" diyecek oldu. Fena halde karşı çıktık, "Köşk'e, Meclise çıkıyoruz da, bu toplantıya neden gelmiyoruz? Biz yorgun morgun değiliz. Gerekirse sabaha kadar oturur, konuşuruz" dedik. Aziz Nesin de söylediğine bin pişman oldu eminim.

Akşam 8'de idi toplantı. Rahmetli Uğur Mumcu, Prof. Yakup Kepenek, Doç. Yalçın Küçük, Prof. Bahri Savcı, Prof. Fehmi Yavuz, ben ve Bilgesu akşam Hüsnü Göksel'in evinde masa başında toplanmıştık. (Ah Şimdiki aklım olaydı da bu konuşmaları kaydetmek için bir minik teyp bulundursaydım yanımda!) Allahım! Saatler ilerliyor, konuşmalar, incir çekirdeğini doldurmayacak cinsten konuşmalar. Öylesine önemli isimlerden, önemli fikirler yerine, bir yığın abuk sabukluklar üretiliyor.

"Basına haber verilecek mi? Nasıl bir strateji uygulanacak? vs." Yok! Yok! Herkes geveliyor. Sonunda dayanamadım. "Affedersiniz beyler ama saat gece yarısını geçti, 1'e ge-

liyor, hâlâ bir karara varılmış değil. Lütfen sadede gelelim" deyiverdim. Hak verdiler –Allah'tan!

Dağılıp otele gittiğimizde bu kez de Bilgesu söylenmeye başladı. "Benim zorum neydi sanki? Enayi gibi kendiliğimden katıldım bu gruba. Ya içeri atarlarsa? Bari oğlumu bir arayayım" deyip İstanbul'daki oğluyla konuştu. Bense aptala dönmüştüm, herkesin tutumu karşısında. Sonradan öğrendik meğer Hüsnü Göksel Hoca da eşinden küçük bir valiz hazırlamasını rica etmiş, "Ne olur ne olmaz hapse girersek!" diye.

Ertesi sabah iki araba hareket etti köşkün 2 No'lu Nizamiye Kapısına. Aziz Nesin, Bahri Savcı, Hüsnü Göksel, Fehmi Yavuz, Bilgesu ve benden oluşan altı kişilik grup. Prof. Hüsnü Göksel nizamiye kapısına gelince arabadan inip görevlilere Cumhurbaşkanı'na verilmek üzere bir dilekçe getirdiğimizi bildirdi. Görevli telefonu açıp "Efendim geldiler" diye bilgi veriyor, dilekçeyi alıp almayacağını soruyordu. Sonuçta Evren bizi kabul etmek istemedi. Biz de dilekçeyi bıraktık, kendisine verilmek üzere. Hüsnü Göksel bizden ve tüm ülkelerden gelen basın mensuplarına açıklama yapıyordu. "Türk aydınlarının gözlemlerini, Anayasa'nın 74. maddesinin bize verdiği yetkiye dayanarak en yüksek makama sunmaya geldik" diyordu. Anayasa'nın "Vatandaşlar, kendileriyle ve konuyla ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve TBMM'ye yazıyla başvurma hakkına sahiptir" diyen 74. maddesine dayanarak hazırlanan bu dilekçe için, Prof. Göksel "Açık ve yasal olarak hazırlanmıştır. Asılları, Altındağ 1. Noteri'nde saklanmaktadır" diyor, basına yaptığı konuşmayı sürdürüyordu:

"Bu dilekçede sözü edilenler, Cumhurbaşkanımızın konuşmalarında da vardır. Ayrıca dilekçeyi Avrupa Konseyi'nin Türkiye'deki demokrasi ve insan haklarına ilişkin kararından sonra sunmaya özen gösterdik. Böylece bu dilekçenin çeşitli çevrelerde bilerek veya bilmeyerek yanlış yorumlanmamasını ve kötüye kullanılmamasını istedik."

Oysa Evren, başta Aziz Nesin olmak üzere hepimizi vatan haini ilan edecekti bir televizyon konuşmasında ve basında.

Köşk'ten Meclis'e, Meclis Başkanı Necmettin Karaduman'a dilekçeyi sunmak üzere yine yola koyulduk. Arabalarla Meclis'e geldiğimizde, Karaduman tarafından büyük bir içtenlikle karşılandık. Hepimizin ayrı ayrı ellerimizi sıkıp yer gösterirken Bahri Hoca'yı görür görmez, "Vay! Hocam nasılsınız?" deyip ellerine sarıldı öptü. Üniversitede gerçekten hocasıymış meğer.

Bu arada söylemeyi unuttum. O gece Hüsnü Göksel'in evinde bir karar alınmıştı. Aziz Nesin dilini tutamaz, sert konuşabilir korkusuyla, ılımlı, sakin görünümlü bir insan olan Prof. Hüsnü Göksel'i konuşmacı olarak seçmiştik oybirliğiyle. Gerçekten de Nesin, sakin sakin ağzını açmadan oturuyordu bir köşede. Bu arada Karaduman çikolatalar, çaylar, neler neler ikram ediyordu bizlere.

Çok sevecen, olumlu bir hali vardı. Hüsnü Göksel konuştukça ona hak veriyordu. Handiyse, "Verin şu dilekçeyi, bir imza da ben atayım!" demediği kaldı (dese hiç şaşmazdım). Konuşma, sohbet derken vakit geldi kalktık. Karaduman büyük bir saygı ve sevgiyle bizi kapıya doğru götürürken olumlu sözler söylüyordu; her şey aydınlığa çıkacak derken o ana kadar sessiz sessiz duran Aziz Nesin birdenbire işaret parmağını Meclis Başkanı'nın gözüne sokarcasına, "Karanlık günler bekliyor karanlık, karanlık!" diye bağırmaya başladı. Karaduman, "Yok efendim aydınlık!" diyordu şaşkın şaşkın. Elimizden geldiğince çabuk, Aziz Nesin'i de alarak uzaklaştık oradan.

Dilekçenin verilişinden üç gün sonra Başbakan Turgut Özal'ın basın toplantısında, Reuters Ajansı muhabiri Hugh Carnegy'nin dilekçeye ilişkin sorusu üzerine Turgut Özal, dilekçeden bazı pasajları okuyarak, "Bu dilekçe verilebildiğine ve Başbakan da bundan söz edebildiğine göre herhalde Türkiye'de demokrasi yoktur sözü de varit değildir" diyordu.

Ve ertesi gün imza sahipleri hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı tarafından soruşturma açılacaktı.

Esin'den Nesin'e: Aziz Nesin'in Ardından

İstanbul, 7 Temmuz 1995

Aziz Usta, Aziz Büyük, Aziz Dost, Aziz Babamız, Aziz Nesin! Sen şimdi neredesin? Yüreğimizde, gönlümüzde yaşamaya devam edeceksin. Nesilden nesile, sonsuza dek yaşayacaksın!

Daha 10 gün, bilemedin 15 gün önceydi. Yine yüreğinden hastalanıp hastaneye yattığını duyduğumda. Yeni mi dönmüştüm yurt dışından ne... Telaşla telefona sarıldım. "Az önce taburcu oldu" dediler. Sonra, onca çocuğu yetiştirdiğin Nesin Vakfı'nı aradım. "İyiyim Esinciğim, ben iyi kalpliyim" diyordun yine espriyi elden bırakmadan. "Aman kendinizi fazla yormayın, siz bize gereksiniz!" diyordum. Yanıt, "Bomba gibiyim, merak etme!" idi.

Aydınlar Dilekçesi için kurduğun altı kişilik grupta (Meclis Başkanı ve Cumhurbaşkanı'na çıkmak üzere Ankara'ya gittiğimizde, Meclis'e çıkmadan bir gece önce Prof. Hüsnü Göksel'in evindeki toplantıda rahmetli Uğur Mumcu da vardı) bir ara birinin, "Korkuyor musun?" sorusu üzerine, "Tabii korkuyorum, korkmak da en doğal duygularımızdan biridir, sanki siz korkmuyor musunuz?" diye, adeta çıkıştın herkese.

Evet! Aslında herkes içeri atılmaktan korkuyor, fakat kimse bunu Aziz Nesin gibi yüreklice açığa vuramıyordu. Aziz Nesin'e sormuştum. "O gece korktuğunuzu da yazabilir miyim?" diye. "Tabii Esinciğim; yazmalısın ve de sen yazarsın" karşılığını vermiştin.

Daha bir iki ay önce kurucusu olduğun Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği'nin Onursal Başkanlık ödülünü elimle vermiştim, o nur yüzünü öperek.

Kendi çizgileriyle Aziz Nesin. Nesin bu karikatürü, Ruhi Su'nun ölümünün ardından Esin Afşar'ın verdiği bir konserin sonrasında çizmişti

Yaşamın boyunca tüm insanlara dost elini uzatmış, dost yüreğini açmıştın. Karanlık zihniyetli, karanlık insanların alevleri sana ulaşamamış, seni yakamamıştı. Ama senin o yüreğin yanan 37 dostunla birlikte yanmıştı.

Çatalca'da Nesin Vakfı'ndaki o küçük odanda, yazı masanın başında, dağınık ak saçların, artık zor gören gözlerin, yırtık hırkanla dur durak bilmeksizin çalışman hiç gözümün önünden gitmeyecek. Senin yaşam öykünü Fransızca yazıp Paris'te bastıracak olan, çok eski dostum ve Muhsin Ertuğrul dönemi Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan Coşkun Tunçtan (Paris'teki ismiyle George Daniel) senin yatağını kendisine verip on gün boyunca küçük bir divanda yattığını söylemişti. "Vaktim yok, vaktim yok" diyerek inanılmaz bir tempoyla çalıştığını da...

Tanımadığı insanlara da açıktı kapısı Nesin'in. Benim orada olduğum bir sırada eşiyle birlikte gelen genç bir kadın çocukluğundan beri Aziz Nesin'in kitaplarını okuduğunu, son zamanlarda ise hep rüyasına girdiğini söylüyordu.

Gençleri kıskandıracak kadar pırıl pırıl zekâsı, espri gücüyle daha nice yıllar yaşayabilirdi. Yine yakınlarda bir gün Güngör Dilmen aramış, beni Aziz Nesin için kuracakları

vakfa kurucu üye yapmak istediklerini, bu konuda ne düşündüğümü sormuştu. "Tabii, lafı mı olur?" demiştim. Ertesi gün de Aziz Nesin aramış, "Kusura bakma, Esin, sana sormadan vakıf üyesi yapmak istemişler seni" dediğinde, "Sizin olduğunuz her yerde, ya da sizinle ilgili her şeyde hazır olacağımı pekâlâ biliyorsunuz!" demiştim.

Daha yaşarken vakıf kurmak istemişlerdi senin için, aramızdan hemen ayrılacağını bilmişçesine. Çatalca'daki vakfında barındırıp eğittiğin onlarca çocuklarını, bizleri, Türk ulusunu öksüz bıraktın. Kimseye, karanlık güçlere, karanlık emelli kapkara insanlara bile yenik düşmeyen sen, yüreğine yenik düştün. Bizim yüreklerimizde sonsuza dek yaşayacaksın!

Güle Güle Aziz Nesin!

İkinci Kez Selimiye Kışlası ve Muhsin Batur Paşa

Yazlığa gitme zamanı gelmişti. Ama herkes tedirgin bekliyordu. İmza sahiplerini, özellikle olmadık saatlerde, sabaha karşı 3-4 gibi gelip evden alıp sorgulamaya götürüyorlardı. Bilgesu ile boyna telefonlaşıyorduk. "Gözünü seveyim Esin beraber gidelim" diyordu. "Tabii Bilgesu'cuğum, Selimiye Kışlası'na beraber gitmeye alıştık zaten" diyordum ben de.

Bir akşam Muhsin Batur aradı. Muhsin Batur'u, Hava Kuvvetleri Kumandanı iken Ankara'da tanımıştım. Hava Kuvvetleri için bir konser vermemi rica etmişti benden. Son derece yakışıklı, zarif, efendi bir insandı Batur. O gece konserde onun yanına gidip şarkı söylediğim bir anda çekilen fotoğraf, ertesi gün gazetelerde çıkmıştı.

Yıllar sonra Bodrum Aktur'da komşu olduk. Birbirimize gidip gelmeye başladık. Bayan Batur çok sempatik, şişmanca bir hanımdı. Altı yedi yaşlarında olan oğlum, bir gün evin terasından "Paşa Hanım! Paşa Hanım!" diye seslenmeye başladı. Şener'le ben şaşkın bir halde aşağı baktık, kime sesleniyor oğlumuz, diye. Muhsin Batur Paşa'nın eşine sesleniyordu oğlum. O günden sonra herkes "Paşa Hanım" demeye başladı Bayan Batur'a. Kendisinin de pek hoşuna gitmişti bu lakap. Epeyi samimi olmuştuk Bayan Batur'la. Büyük plajda, bir ağacın gölgesinde otururlardı hep. Paşa da tavla oynardı genellikle.

Muhsin Paşa'nın sohbetine doyum olmazdı. Bir gün Paşa Hanım bana, "Yıllar önce gazetelerde çıkan o fotoğraflardan çok rahatsız olmuştum ne yalan söyleyeyim" dedi. Şaşkın şaşkın yüzüne baktığımı görünce de ilave etti. "Bir

gün seni yakından tanıyıp bu kadar seveceğimi nereden bilebilirdim ki?"

Muhsin Paşa kalp ameliyatı olması gerektiğinden bir gün oradaki evini satmak zorunda kaldı. Bazı büyüklerimiz bypass için Amerika'ya giderken, o, kendi ülkesinde ameliyat olmayı yeğlemişti. Artık o ağacın altında başkaları vardı. Yıllarca onlara alışan gözlerimiz, başkalarını yadırgıyordu doğrusu. Bu dürüst mert insanın cumhurbaşkanı olacağı söylentileri dolaştığında pek sevindik. Yakışırdı doğrusu. Ama olmadı! (Evet, konuyu dağıtmak gibi bir huyum var!)

Muhsin Batur telefonda bana diyordu ki, "Esinciğim böyle gergin beklemektense 'ha geldiler ha gelecekler' diye, iyisi mi benim yaptığım gibi, sen de Sıkıyönetim Kumandanı'na telefon et ve gideceğini bildir, gününü sor" kendisi öyle yapmış ve kurtulmuş beklemekten.

Ertesi sabah, Muhsin Paşa'dan öğrendiğim gibi ondan aldığım telefon numarası ve isimle telefon açtım. "Efendim bendeniz Esin Afşar, imzacılardan, acaba ne zaman gelebilirim?" Saygılı bir ses: "Perşembe teşrif ediniz lütfen!"

"Çarşamba gelsem saat 11'de?" Sanki dişçiden randevu alıyordum. Allahtan olumlu yanıt aldım. Hemen Bilgesu'yu aradım. Çarşamba 11'de Selimiye Kışlası'nda olmak üzere buluşup gidecektik. Bilgesu'nun kocası Avukat-Şair Müştak Ağabey de bizimle geliyordu. Müştak Erenus'u hiç o günkü gibi görmemiştim. Taksiye binmiş Selimiye Kışlası'na giderken bir türkü tutturmuştu. Şoföre de gerekli gereksiz şeyler anlatıyordu. Anladım ki bütün bunlar aşırı heyecandan. İçimizde en heyecanlı olan Müştak Ağabey idi görünürde ama, onun dışavurumu pek hoştu. Hele türkü söylemesi...

Selimiye Kışlası'na vardığımızda alabildiğine uzun koridorda sıra sıra insanlar bekleşiyordu. Aydınlar Dilekçesi'ni imzalamak gibi büyük suç işlemiş olan aydınlarımız. Biz de katıldık onlara. Hemen hepsi dostlarımızdı zaten. Başar Sabuncu da oradaydı. "Yahu! Ne arıyorsun sen burada?" Birbirimize takıldık, "Otobüs bekliyorum, görmüyor musun?" Herkes heyecanını bir şekilde yenmeye çalışıyordu. Gırgırı da

elden bırakmıyorduk ama. Bilgesu ile yapışık kardeş gibi olmuştuk. Sorgulamaya da beraber gireceğimizi sanıyorduk, yanılmışız! Koridorda bir ses patladı: "Esin Afşar!"

Çağrılıyordum. Bilgesu ile birlikte gitmek istediğimi belirttim. Hayır, tek tek alıyorlardı. Çaresiz Bilgesu'yu orada bırakıp askerin peşine düştüm. Sorgulamayı yapacak olan komutanın odasına beni götürüp bıraktı asker. Giriş o giriş. İki saatten önce çıkamadım.

Komutan efendice selamlayıp karşısına oturttu beni. Uzun uzun müziğime, sesime duyduğu hayranlıktan söz ettikten sonra, nüfus kütüğümün nereye bağlı olduğunu sordu. Ne garip bilemedim. Şener Aral'la evlenince tabii yeri değişmişti. Soruşturulması için emir verdi. Bu arada Şener Aral'la evli olduğum anlaşılınca onunla da tanış çıktı. Bu kez de uzun uzun Şener'i övmeye başladı. Bütün bunlara karşın büyük bir inatla bana, "Bakın Esin Hanım, iş çıkarmayın başınıza, bildiri deyiverin kurtulun!" diyordu. Ben daha inatçı, "Hayır efendim imza attığımız bildiri değil, dilekçedir" diyorum. Böylece iki saatten fazla sürdü soruşturma. Doğrusu rekor kırmıştım bu konuda. Çoğu arkadaş 15-20 dakikada sıyrılıyordu oysa. Bir ara Bilgesu kapıdan kafasını uzatıp içeri bakmaz mı? Meğer çok merak etmişler. Başar Sabuncu Bilgesu'ya, "Yahu! Komutan Esin'i çok beğendi galiba. Yemeğe mi götürdü dersin?" derken ben odadan çıkınca da benimle epeyce dalga geçtiler. İçeri alınmadan bu vartayı da atlattık, ama beş yıl gibi uzun bir süre TRT'den yasaklandım.

22 Ocak 1988

İki yıl önce Manisa'da bir grup lise öğrencisi, okul duvarına siyasi slogan yazdıkları gerekçesiyle tutuklanmış ve işkence görmüşlerdi. Duruşmalarına davet ediliyordum, ancak bir türlü gidemiyordum. Sanatçılığım ve vatandaşlığım bir yana, anne olarak bile bu olaya duyarsız kalmam mümkün değildi.

Konuyu ülke gündemine taşıyan *Milliyet* gazetesinde Zeliha Midillili'nin yazısını okuduktan sonra, "Bu konuda ne yapabilirim" diye düşünmeye başlamıştım. Sonunda *Milliyet* aracılığıyla bu duruma karşı bir imza kampanyası başlatmıştım. Kampanya beklemediğim ölçüde ses getirmişti. Gazetenin de, eşimin şirketinin de faksları kilitlenmişti. Hele eski bir işkenceciden gelen çağrı faksı çok ilginçti.

"Eski bir işkenceci olarak vicdan azabı duymaktayım. Ve de şimdiki işkencecilere sesleniyorum. Benim gibi ileride vicdan azabı çekmemek için hemen bu işten vazgeçsinler!" Açık adresini, ismini ve telefonunu vermekten de çekinmemişti eski işkenceci.

Gençlerin avukatlarından Pelin Erda ile olduğu gibi Zeliha ile de sık sık telefonlaşır olmuştuk. Pelin Erda beni 21 Ocak'taki duruşmaya çağırdığında gitmezlik edemedim. Ercan Karakaş ile dönemin CHP milletvekili ve aynı zamanda çocukların avukatı olan Sabri Ergül bu işkence olayının üzerine gidip, Manisalı liseliler konusunda işin başından beri özveriyle çalışıyordu. Bu çocukların duvarlara yazı yazmanın ötesinde kanıtlanmış hiçbir suçları yoktu oysa. Adı kanlı

Topluma çağrı

Esin Afşar

Sanatçı Esin Afşar, Manisa'da işkence gören çocukların yanında, işkenceye ve hukuka aykırı kararlara karşı tüm vatandaş, aydın ve sanatçılara sesleniyor: "Bu ayıbı kaldırabilmek adına, imza kampanyasına katılın"

İki gün önce Esin Afşar beni arayarak, Manisalı çocuklar için çok üzüldüğüne, günlerdir uyuyamadığını ve onlar için birşeyler yapmak istediğini belirtti. En azından bir imza kampanyası açılmasını istiyordu. Duyarlığı beni çok mutlu etti.

Esin Afşar'ın faket şöyle: "Bir Türk vatandaşı, bir Türk sanatçısı ve bir Türk anası olarak içim sızlıyor. Utanıyorum. Yıllar boyu gurur duyduğum Türklüğümden, yaşanında ilk kez utanıyorum. Çocuk yaşındaki bu gençlerimizin fertenda dünyalarını kararttığı, yaşam boyu ruhsal dengeleri bozuk, karamsar, olumsuz insanlara dönüştürmeye kimin, nasıl hakkı olabilir? Gerçek suçlular aramızda serbestçe dolaşırken, bu masumlardan ne istiyoruz? Bu ayıpla dünyanın yüzüne nasıl bakacağız? (Öyle çok aydınımız var ki). Tüm sanatçı arkadaşlarımı ve de vatandaşlarımızı, bu ayıbı kaldırabilmek adına, imza kampanyasına çağırıyorum".

Esin Afşar' ın faksı böyle. Ben de aynı kaln Afşar'ın kampanyasına katılmaya çağırıyorum. Size beni gazetemizin hem Esin Afşar'ın faks numaralarını veriyorum.

Milliyet faks: 0212 505 64 96

Esin Afşar faks: 0212 246 14 15

OKUR TEPKİLERİ

Ben de, dava sonuçlandığından beri, pek çok okurdan telefon aldım. Özellikle kadınlar, bu olayın kendi çocuklarının da başına gelebileceğini ve birşeyler yapmak istediklerini söyledi. Bir erkek okurum da, bir hafta televizyonunu açmayarak kararı protesto edeceğini bildirdi.

Her şeyin kötüye gittiğini zannettiğimiz bu ortamda, bunca duyarlı insanın olması çok sevindirici. Türkiye'yi bu güzel insanlar düzlüğe çıkaracak. Çoğunluk eskisi gibi susmuyor. İnsanlar gerçek vatandaş bilgin, sorunlara sahip çıkmak ve tepki göstermekten geçtiğini görüyor. Hazır söz Manisa'dan açılmışken, size son mahkemede başımdan geçen bir olayı anlatmak istiyorum. Devletin insanı nasıl hizaya sokmak istediğinin güzel bir örneği...

Berbat bir ruh haliyle mahkemeyi izliyordum. Her zamanki gibi hacak hacak üstüme atmış, saatlerdir oturduğum için de biraz kaykılmıştım. O oturma pozisyonunda hiçbir kadınsı cazibemin olmadığıma emin olabilirsiniz. Tam kendi kendime, "Hadi kızım, biraz enerjini topla ve doğrul artık" derken, mübaşir geldi ve "Doğru dürüst oturur musunuz?" dedi. Şaşırdım ama isyanımı bozmadım. "İstediğim gibi oturuyorum, size ne?" dedim. "Yasak" dedi. Gülmeye başladım. Mübaşir sinirlendi.

Zeliha Midilli

"Albayım size bakıyor, güzel oturmanızı istiyor" dedi. "Demek bana bakıyor? Beğenmiş olmasın!" dedim. Mübaşir afalladı, ama ısrarı sürdürdü. Sürtüşme bir süre daha devam etti. Sonra, adamı kovmak zorunda kaldım. Tabii ki inadımdan doğrulmadım. Bir saat daha o pozisyonda oturdum. Hâlâ, dünümeyen onurlülük ağrılarıyla dolaşıyorum. Görüyorsunuz gibi, devlet vatandaşını oturmasına kalkmasına bile karışıyor.

Zeliha Midillili'nin imza kampanyası ile ilgili küpürü

olaylarla birlikte anılan bazı kişilerse kahraman edasıyla ortalarda dolanıyordu.

Her şeye rağmen tutukluyken bile çalışıp çabalayıp, çoğu çeşitli üniversiteleri kazanmışlardı. Bir tanesi de özellikle hukuku seçmişti. Duruşmada çocuklardan birinin annesiyle yan yana düştüm. Velileri de tanıyan Avukat Sabri Ergül'ün tanıştırdığı bu aslan yürekli kadın, kızını üniversitede okutabilmek için gündeliğe gidiyordu. Sonunda serbest kalan kızı, üniversite eğitimine devam edecekti.

Duruşmalarda çocuklar işkenceci polisleri fotoğraflardan saptıyorlardı. Biri, gördüğü işkenceyi anlatıp fotoğrafı gösterirken bayılmıştı. Oysa bu polislerin hâlâ görev yaptıkları karakol, mahkeme binasından ancak 100 metre ilerideydi ve bu polisler bir türlü duruşmaya getirilemiyordu.

Duruşmada bayılan ve uzun süre psikolojik destek alan genç birkaç ay önce evime ziyarete geldiğinde, "Bu polisler, işkence yaptıkları elleriyle kendi çocuklarını nasıl sevebiliyorlar, okşayabiliyorlar acaba?"diye sormuştu. Bir de bu çocuklardan birinin annesinin görüşme sırasında oğluna, "Aman oğlum, dikkat et, üşütme sakın!" dediğini anlatıyordu. Oysa bu çocukları, kızlı erkekli anadan doğma soyup basınçlı soğuk suyla ıslatmışlardı. Çoğu zatürree ve vereme yakalanmıştı.

Çocukların yaşlarının küçüklüğü ve işkenceleri anlatırken duydukları utanç dolayısıyla duruşmaların bu bölümü kapalı yapılıyordu. Gerçekten de nasıl içlerine kapalı, başları önlerine eğik, ezik durumda olduklarını unutmak mümkün değil.

İşkenceci polislerle ilgili en kötü taraf, kamu güvenliğini emanet ettiğimiz bu meslek grubuna halkın güvenini sarsmaları. Duruşma öncesi, aramızdaki konuşmalara kulak kabartan görevli genç bir polisin yüzündeki hüzünlü utanç ifadesi dikkatimi çekmişti. İnsanların güvenini kazanmış olması gereken bu şerefli mesleğin sahibi polislerimizin de mesleklerine leke süren bu işkenceci meslektaşlarından rahatsızlık duyduğundan eminim. Gönül ister ki, meslektaşlarının sebep olduğu bu yüz kızartıcı durumu rahatça protesto edebilsinler. Gönül ister ki, mahkememiz de sorgulanmayacak bir karar alsın. Böylece, önce yanlışlarımızı düzelterek daha sağlıklı bir topluma doğru yol alabileceğimizi kendi kendimize gösterelim. Böylece dünyada bizi izleyenlerin gözünde oluşan sağlıksız, çirkin imajı da silebilelim, kimsenin eline *Midnight Express* gibi filmler yapacak kozlar vermeyelim.

Güzelim Bosnalı

Yağmurlu bir gün bugün. Yazı masamın başına oturdum Jessy Norman'dan Schubert, Mahler dinliyor, bir yandan da sersem kelebeklerimin peşinden koşarak bir şeyler yazmaya çalışıyorum. Kedim, masanın kenarındaki sepetinde yatarak hem pencereden dışarısını seyrediyor hem de beni kolluyor. Hüzünlü bir gün. Gaziosmanpaşa'da Alevilerin bulunduğu bölgede kahvehanelere ve bir pastaneye bombalı saldırı düzenleyip birçok kişinin yaralanmasına, ölmesine neden olmuşlar yine. Neredeyse gün geçmiyor ki kanlı olaylar olmasın.

Ve Bosna'yı hatırlıyorum ister istemez. Umutsuz, mutsuz Bosna'nın güzelim insanlarını...

Güzelim Bosnalı
Tükenene dek seyirci mi kalacak
Sana dünya
Yüreği yaralı güzelim Bosnalı.
Zalim Sırp, Hırvat
Bombasıyla sakat,
Bosnalı çocuk
Bir zamanlar toz pembe sandığın,
Mavi mavi baktığın dünya
Artık karanlık sana
Ne duruyoruz acaba?
Somali'ye varız da,
Neden ulaşamayız sana?
Ahkâm keser Amerika,

Kafa sallar diğerleri de ona
"Vah vah!" sesleri arasında
"Geldik, geliyoruz yardıma"
Diyerek ve bir adım bile ilerlemeyerek,
Seni kaderinle bıraktık baş başa
Güzelim kardeş Bosna...
Mavi gözlü sarışın çocuk
Ve onun anası ve babası
Affedebilecek misiniz bizi?
Bu insanlık suçunu,
Dünyanın işlediği.
Tükenene dek seyirci mi kalacak
Sana dünya
Yüreği yaralı, güzelim Bosnalı?

Bu şiirimi besteledim, konserlerimde seslendiriyorum. Bir konserimden sonra İstanbul Festivali'nde çalışan Zeliha, kulise beni kutlamaya geldiğinde iki gözü iki çeşme ağlayarak, "Ne güzel yazıp bestelemişsin. Sen benim Boşnak kızı olduğumu bilmiyor muydun? Ailem orada kaldı. Ne olur Bosna'ya gidersen beni de götür!" diyordu.

Bosna'da konser verebilmek için Başbakan Çiller'e de, çok sevdiğim, saydığım eski dostum Devlet Bakanı Hükümet Sözcüsü Yıldırım Aktuna'ya da başvurdum, ama nedense oralı olmadılar. Oysa Carreras başta olmak üzere birçok yabancı sanatçı gidip onlar için konser verdi Bosna'da. Bir Türk sanatçısı neden gitmesin ki?

Savaş öncesi gidip görmüştük Saraybosna'yı. Oğlum ve eşimle kayak için gitmiştik. Sonra kenti gezip insanlarıyla dostluk kurmuştuk. Ne içten ne güzel insanlardı. Kent, tarihî güzelliklerle dolu bir kentti. Düşündükçe içim sızlıyor. Şu savaş denen şeyin anlamsızlığına bir türlü akıl erdiremiyorum...

Barış güvercinleri uçurmak varken...

Jean Michel ve Fransa ve de Ayla Algan 80'li Yıllar

Bir yaz günüydü. Aktur'da yazlığımızda iken Türkbükü'ne akşam yemeğine gidelim dedik. Önünden geçtiğimiz bir restoranda kalabalık bir grup yemek yiyordu. Birden gözüme Ayla Algan ilişti. "Esinciğim" diye ayaklara fırladı. Sarıldık öpüştük. Ayla ve Beklân Algan, Kerim Afşar'la evliliğim döneminden en iyi arkadaşlarımızdı. Boğaz'da birlikte yazlık tutar, tatillerimizi birlikte geçirirdik. Ayla ile Beklân, tiyatro eğitimlerini Amerika'da yapmışlardı. Beklân çok iyi bir yönetmen, Ayla ise çok iyi bir oyuncu idi.

Sahne konusunda bana çok şey öğretmiştir Ayla. *Sezuan'ın İyi İnsanı*'ndaki, *Rosenbergler*'deki oyunları unutulmaz Ayla'nın. Buna bir de geçtiğimiz yıllarda *İstanbul'un Gözleri Mahmur* oyunundaki yaşlı hanım kompozisyonunu ilave etti ödül de alarak. Yıllar önce Ankara'da bir gece kulübüne gitmiştik hep birlikte. Şanar Yurdatapan, orkestrası ile program yapıyordu. Ayla, grup yemeklerimizde, Rumca, Fransızca pek güzel şarkılar söylerdi.

O gece saatin epeyi ilerlediği ve kulübün tenhalaştığı bir sırada, "Gel seni Şanar'la tanıştırayım, bir iki şarkı da söylersen sana eşlik eder" demiştim. Ayla'nın mikrofonu eline alışı o alış oldu. O geceden sonra şarkıcılığa da soyundu ve de çok başarılı oldu...

Ayla Türkbükü'nde birlikte yemek yedikleri Fransız gruptan birini bana tanıştırıyordu. Fransa'dan Créteil Tiyatrosu yönetmeni ve aktörü Jean Michel Fouccault. Tanıştığımıza memnun olduk! Jean Michel kısa boylu, açık kumral, mavi gözlü sevimli genç bir adamdı. Daha doğrusu sevimli olup ol-

madığını o gece anlayamamıştım. Zira pek bir hava atmıştı, Ayla beni "Ünlü bir sanatçımızdır" diye tanıştırdığında. Doğrusu benim de pek umurumda olmamıştı. Aradan birkaç ay geçmişti. İzmir'de bir konserim vardı. Konser sonrası kutlamaya gelenler arasında Jean Michel de vardı.

Çok beğenmiş, ilgisini çekmiştim. Hemen bir kasetimi alıp Paris'te müzik otoritelerine dinleteceğini söyledi. Jean Michel, annesi babası da dahil olmak üzere Türkiye'ye hayrandı. Türkbükü'nde dağların tepesinde ilk ev yapanlardandı Nimet Arzık'la birlikte. Eşyalarını develerle taşımıştı, o kuş yuvası gibi dağların tepesindeki evine. Sonra yol yaptırmaya kalkışınca, rahmetli Nimet Arzık'la araları açılmıştı. Yol yapılınca doğal güzellik bozulacak endişesiyle.

1969'da gelmiş ilk kez Türkiye'ye; bense o yıl, Jacques Brel'le ödül almak üzere Paris'te bulunuyordum. Türkbükü'ne adeta âşıktı Jean Michel. Menajerim olduktan sonra bir İzmir televizyonu için 45 dakikalık bir program çekimi sırasında gecikmişti Jean. Neden sonra eli yüzü simsiyah geldiğinde arabasının arıza yapması nedeniyle geciktiğini bildirirken bir yandan da bana, müthiş bir sır verircesine, "Günün birinde ölürsem, ne olur beni Türkbükü'ne gömün!" diyordu.

Bir başka zamanda ise Türkbükü'ne inşaat malzemeleri taşıyan kamyonların geçebilmesi için altından dere geçen güzelim bir tahta köprüyü betonlaştırıp plajın bulunduğu yolun araçlara açılması nedeniyle büyük bir üzüntüye kapılan Jean, bir kamyonun geçeceği yere yatmış, "Beni çiğnemeden geçemezsin" demiş, sonuçta da dayak yemişti.

O'na bir grup yazar, çizer, ressam, sanatçıyla birlikte belediye başkanına çıkmanın daha doğru bir yol olacağını söylemiş, sonuçta da öyle yapmıştık. Çok olumlu karşılandığı halde, önerimiz maalesef sonuç vermedi.

Güzelim Türkbükü betonlaşmaya, çöplük içinde yüzmeye ve de istilaya uğramaya başladı. Orada yaşayan sevgili entellerimizse içip içip Türkbükü'nün haline üzülmekten öte bir şey yapamıyorlar. (Dostlarımdan özür dilerim, ama gerçeği söylemeden edemedim.)

Fransa'da (soldan sağa) şiir yorumcusu ve radyocu Eve Griliquez, Liberation *gazetesinden Daniel Pantchenko'nun eşi ve Esin Afşar*

Gelelim Fransa'ya; 1969'dan sonra Paris'in kapıları ikinci kez açılıyordu bana. Jean Michel kasetimi, Radyo France Culture'de programcı olan ve önemli müzik otoritesi sayılan Jacques Erwan'a dinletmiş. Onun da ilgisini çekmiş. Böylece La Taniére Tiyatrosu'nda konser vermek üzere Tarık Öcal'la yola çıktık. La Taniére Tiyatrosu'nun küçük bir konser salonu vardı. Bu nedenle bir hafta süreyle her gece konser verecektik. Buranın özelliği, basının mutlaka takip ettiği bir yer olmasıydı. Daha önemli yerlere sıçramak için basamak sayılıyordu.

La Taniére Tiyatrosu'ndaki prömiyerime üç büyükelçimiz de davetli idi. O nedenle geniş güvenlik önlemleri alınmıştı. Bir bomba ihbarı da gelmişti o arada. Allahtan asılsız çıktı. Fransa konserlerim öncesi yazın, Jean Michel'e konuk olan *La Liberation* yazarı Daniel Pantchenko, benimle söyleşi yapmak üzere Aktur'a gelmişti.

Ve de öncelikle duyurulmuştu benim konser vermek üzere Paris'e geleceğim. La Taniére'deki ilk konser gecemin öncesi, provamız sırasında da Eve Griliquez isminde ilginç bir kadın benimle radyo için söyleşi yapmak istiyordu.

Adalet Ağaoğlu'nun evinde Vera Tulyakova ile

Tanınmış bir şiir yorumcusu idi kendisi. (Birlikte olduğumuz sıralarda Paris sokaklarında kendisinden imza almak isteyenlere tanık oldum.) Karacaoğlan'ı incelemişti özellikle. Benim de repertuvarımda vardı Karacaoğlan. Ayrıca vaktiyle Nazım Hikmet'le de bir radyo söyleşisi yapmıştı. Bunu duyunca bana da bu söyleşiden bir kopya vermesini rica ettim.

Yıllar sonra İstanbul'da, Ferhan Şensoy'un tekrar İstanbul'a kazandırdığı Ses Tiyatrosu'ndaki bir konserime gelmiş, konser sonrasında benim çoktan unuttuğum Nazım Hikmet'le söyleşi kasetini bana armağan etmişti. Daha sonra Vera Hikmet İstanbul'a gelip Adalet Ağaoğlu'nun evinde konuk olduğu sırada ünlü romancımız Ağaoğlu, bizi de yemeğe davet etmişti. Bu kaseti sürpriz olarak götürdüm. Ülkemizin iftihar ettiği en büyük romancılarımızdan biri olan Adalet Abla ile tanışıklığım küçüklüğüme dayanır. Ankara'da çiçeği burnunda bir yazarken, gazeteci yazar olan anneme, öykülerini okur fikrini sorarmış. Neyse, kendisiyle anlaştık, kaseti hiçbir şey söylemeden kasetçalara koyacaktık. "Bir şartla" diyordu Adalet Abla "Bana da bir kopyasını vereceksin!"

Ve anlaştığımız gibi yaptık. Birazdan Vera'nın şaşkın bakışları arasında, Nazım'ın sesi, o kendine özgü heyecanlı sesi,

yankılanmaya başladı. Vera bu söyleşiyi ilk kez duyuyordu. O nedenle de heyecanı iki kat olmuştu. Kendisine bu kaseti armağan edeceğimi söylediğimde sevinçle boynuma sarıldı. Ve bana bir Rus şalı armağan etti.

La Taniére Tiyatrosu'ndaki ilk geceme Jacques Erwan da gelmişti. Annesi ile gelen Jacques, annesinin yaşlılığı nedeniyle konserden sonra beni bekleyemeden gitmiş. Jean Michel'e, "Kutladığımı söyle Esin'e" demiş. "Bu kadının yeri Theatre de la Ville" diye de ilave etmiş. Jean Michel havalara uçarak bu haberi bana iletti.

Zira Theatre de la Ville bir sanatçı için en güzel hayalmiş. Bunu çok sonra öğrendim. Burada konser verecek sanatçıların, büyük bir bez afiş üstünde ülkeleri ve isimleri yazılıyor ve bu bez dev afiş bütün bir yıl Chattle de Sarah Bernhard Tiyatrosu üzerinde duruyor. Benim ismimin karşısında Türkiye yazılıydı ve bir yıl boyunca ülkemin ismiyle birlikte anılmaktan onur duydum. Fransız basını çok ilgi gösterirken, Türk basınından *Milliyet*'in Paris muhabiri konser sonrası beni foto muhabiri ile birlikte hararetle kutlarken, neden fotoğraf çekmediklerini sorduğumda aldığım yanıt çok şaşırtıcıydı. Fotoğrafçı arkadaş, fotoğraf makinesini yanına almayı unutmuştu.

Buna karşın *Hürriyet* gazetesi muhabiri Prof. Artun Ünsal (YÖKzede) ne yapıp edip sahneden de fotoğrafımı çekmeyi başarmış, Türk basınına da duyurmuştu böylece.

Sahnede bana, Paris'te yaşayan Neyzen Ali Dede (Neyzen Tevfik'in öğrencisi), piyanist Ali Perret (iyi bir caz ustası) ve otantik davulda yine o yıllarda Paris'te yaşayan Uskan Çelebi eşlik ediyordu. Çok heyecanlı ve mutlu idim.

Zaman zaman izleyicilere, antraktta uzunçalarımın satılacağı anons ediliyordu. *Dünden Bugüne Türk Şiir ve Ezgileri* isimli Horizon Plak Şirketi tarafından çıkarılan bu plağımın şarkı sözleri Türkolog ve İslamolog Anne Marie du Toscanplantie tarafından Fransızca'ya çevrilmişti. Çift kapaklı bir uzunçalardı. Arka kapağında Jacques Brel'le ödül töreninden bir fotoğrafımız da vardı.

Sonradan çok iyi dost olduğumuz Anne Marie, Gaumont film şirketi sahibinin kardeşi ile evliydi. 25 yıldır yazları Yalıkavak'ta bir köy evinde yaşarlar. Anne Marie şalvar giymeyi de pek sever. Daha önce sözünü ettiğim televizyon programında o da şalvarını giyip yerdeki kilimli sedire oturarak benim uzunçalarımdan söz etmişti izleyicilere. Türkçesi de çok güzel olan Anne Marie, kolay kolay kimsenin çeviremeyeceği kadar güzel çevirmişti uzunçalarımdaki türkülerin sözlerini Fransızca'ya.

"Hiçbir Fransız şansonunda bu denli anlamlı sözler yoktur" diyordu, örneğin *Odam Kireçtir* isimli Bodrum türküsü için. Theatre de la Ville'de Seine nehrine bakan odamda konser için hazırlanırken, 1965'te Sarah Bernhardt Tiyatrosu'ndaki bir tiyatro festivaline, Devlet Tiyatrosu'ndan Sheakespeare'in *Onikinci Gece*'si ile katıldığımızı anımsadım. Kerim Afşar'ın başrolü oynadığı oyunda ufacık bir rolde oynarken günün birinde bu önemli yerde konser verebileceğimi nasıl düşünebilirdim?

Konserime Büyükelçimiz (o sırada OECD elçimiz) Tanşuğ Bleda'nın eşi Erel Bleda, kızı ile gelmiş. Sonradan verdikleri resepsiyonda anlatmıştı: "Bir ara baktım kızım burnunu çekiyor, ağladığını benden gizlemeye çalışıyordu. Ona mendilimi uzatıp, 'Utanacak ne var? Bak ben de ağlıyorum,' dedim."

Bleda'ların küçük kızı pek duyarlı idi. La Taniére konserim sırasında da kendileri gidemeyip temsilen kızını, elçilikte görevli biriyle bir Türk piyanistinin konserine göndermiş, o da görevliyi kandırıp benim konserime getirmiş. Bunları Erel Hanım anlattı sonradan. Abidin-Güzin Dino her zamanki gibi konserlerimi kaçırmıyorlar, bana her zaman destek oluyorlardı. Jacques Erwan'la yaptığımız televizyon söyleşisinde de izlemişler. Telefon açıp "Çok duygulandırdın bizi. Özellikle Nazım'ın *Tahir'le Zühre*'sini söylerken" dediler. (Tarık Öcal'ın bestesidir.)

Paris'e gelir gelmez basın toplantısı düzenlemişti Jean Michel. Fransız basınına daha ilginç geleceği için bir Türk lo-

kantasını seçmişti. "Neyse" diyordum kendi kendime, "Hiç değilse Paris'te söz konusu olmaz arabesk!" Zira ülkemde bıkmıştım bu konuyla uğraşmaktan. Açık oturumlara katılıyor, yazılar yazıyor, basınla arabeskin bizim müziğimizle uzaktan yakından bir ilgisi olmadığına ilişkin söyleşiler yapıyordum vs.

Bir ara Tınaz Titiz'in Kültür Bakanlığı döneminde de arabeske bir alternatif getirmek amacıyla benim kendisine önerdiğim bir komisyon kuruldu. Bir psikolog, müzikolog, o sıralarda Bakırköy belediye başkanı olan psikiyatrist Yıldırım Aktuna, ben ve de tabii Tınaz Titiz, çalışmalara başladık. Sık sık Ankara'da toplanıyorduk. Bir toplantıda müzikolog hanımın garip önerisi beni çok şaşırttı. Acısız arabeskti önerisi. Yani arabeskin iyisi. Hoppala! Arabeskin iyisi diye bir şey nasıl düşünülebilirdi? Bir gün benim gidemediğim bir toplantıda karar alınmış. Arabeske alternatif yine arabesk olmuştu.

Her neyse, dönelim yine Paris'teki basın toplantımıza... Restorandan içeri girer girmez, koyu bir arabesk müzikle karşılaşıp "Esin yine hapı yuttun" dedim kendi kendime ve de ilk işim restoran sahibini uyarmak oldu. "Bak kardeşim, Fransız basını ile söyleşi yapacağız. Onlar bu müziği bizim müziğimiz zannedecekler. Koysanıza güzel bir türkü kaseti" dedim.

Birkaç dakika gibi kısacık bir süre içinde arabeskin yerini türkü aldı. Fakat bu uyuşturucu gibi alışkanlık yapan yoz müzikten vazgeçemeyen restoran sahibi yine bildiğini okumuştu. Ve yine ister istemez konu arabeske geldi. Dilimin döndüğü kadar bunun bizim öz müziğimizle bir ilgisi olmadığını anlatmaya çalıştım.

Bu arada değerli yazarımız Alev Alatlı'nın *Viva la Muerte* isimli kitabında bana dokundurduğu gibi, Müslüman mahallesinde salyangoz satmıyor ya da Hıristiyan mahallesinde Kur'an satmıyor, oradaki Türklerin arabesk konusunda buradakilerden daha fanatik olduğuna tanık olduğum için söyleşilerimde olsun, konserlerimde olsun *Arabeske İnat* adlı şarkımla bu konudan ister istemez vazgeçemiyordum.

Paris'te Jean Michel stüdyosunu bana bırakmış, kendisi bir arkadaşının evine taşınmıştı. Oldum bittim yalnızlıktan ürkmüşümdür. İlk gece üst kattan duyduğum garip gürültüler beni öylesine ürküttü ki bütün gece uyuyamadım. Ertesi gün bunu Jean Michel'e söylediğimde, "Merak etme, üst katta bir deli oturur onun gürültüsüdür" diyerek doğrusu beni müthiş rahatlattı, diğer geceler de doğru dürüst uyuyamadım.

Leylâ Vekili, Paris'te yaşayan bir gazeteci ve senaryo yazarımızdır. Theatre de la Ville ile ilgili benim için bir yazı göndermişti Türkiye'ye, *Cumhuriyet* gazetesine. Theatre de la Ville konseri bitiminde uzunçalarımı imzalarken çok heyecanlı idim. Özellikle Fransız olan izleyiciler büyük bir coşkuyla kutluyorlardı beni, "Süper" diyorlardı. "Süper star" diyorlardı. Bu sözcük ülkemdeki "Süper star" deyimiyle birleşince beynimde, itiraz etmek geliyordu içimden.

Epeyce uzunçalarımı imzalamıştım o gece. Ertesi sabah ilk telefon Leylâ Vekili'den geliyordu. Dün gece çok başarılı olduğumu, özellikle Fransızların çok beğendiğini, jestlerimin çok zarif olduğunu, sesimin yanı sıra tiyatroculuğumu da kanıtladığımı vs yineledi durdu. Tüm Fransız basınında da buna benzer yazılar çıktı. En önemlisi de beni, Grand Damme Giulietta Greco ile özdeşleştirmeleriydi. "Sahnede siyahlar giyen sarışın, yeşil gözlü Grand Damme Esin Afşar, Türkiye'nin Giulietta Greco'su" diyorlardı. Sonra Greco'yu izledim. Simsiyah giysisiyle sahneye çıktığı anda büyüledi beni. Çok zarif jestleriyle abartısız ve etkileyici idi. Aynı zamanda tiyatrocuydu da. Doğrusu ona benzetilmekten gurur duydum.

Televizyon programında *La Chanson d'Anatolie*'yi seslendirdim. Selmi Andak'ın bestesi Metin Eloğlu'nun sözleriyle (*Gurbet Yorganı*) çeviriyi Nana Mouskouri'nin söz yazarı Eddy Marney yapmıştı. Benden önce ünlü bir Fransız ressamıyla da söyleşi yapmışlardı. Sanatın her dalını içeren bir canlı yayındı bu.

Ertesi gün Susanna Renaldi isimli, ünlü Arjantinli şarkıcının konserine davetliydik. Biraz gecikerek gittiğimizden (kon-

ser başlamamıştı henüz), yer kalmamıştı. Cafe gibi, ama sahnesi olan sempatik bir yerdi. Jean Michel'le ne yapacağımızı düşünürken genç bir hanım heyecanla gelip boynuma sarılıp öptükten sonra, Jean'ı kaderine terk ederek beni aldı, güzel bir yere oturtuverdi. Çok şaşırmıştım. "Bu hatun da kim ola, beni nerden tanır?" diye düşünürken genç hanım, "Susanna Renaldi'nin menajeri" olduğunu açıkladı. Ne var ki bu samimiyetin nereden geldiğini çözememişken konserin başlama işareti verildi. Sahneye takdimci bir adam çıkarak, Susanna Renaldi için, "Şu tarihlerde Theatre de la Ville'de konser vermiştir" açıklamasını getirdi. O zaman bu yerin, ne denli önemli olduğunu bir kez daha anladım.

Renaldi, fiziği de sesi kadar güzel ve etkileyici bir sanatçıydı. Arjantin tangoları söylüyordu. Fakat sol içerikli ve çok ilginç bestelerdi bunlar. Bu yüzden de ülkesinde dışlandığı söyleniyordu. Bir şarkısına iskemleye arkası dönük oturarak başladı. Şarkısı, mizanseni belleğimden hiç silinmedi. Hatta repertuvarımdaki kızımın bestesi olan *Yarına Özlem*'de (sözleri eşi Talat Bulut'un) aynı mizanseni ben de kullanır oldum. Konser sonrası kulise kutlamaya gittiğimizde menajerim Jean Michel'le, Susanna Renaldi büyük bir heyecanla karşıladı beni. Sarıldı, öptü. İspanyol menajerinin yaptığı gibi. Meğer bana gösterilen bu yakın ilgi, onların benim Theatre de la Ville konserimi izlemelerinden kaynaklanıyormuş.

Uzun uzun sohbet ettik. Sohbet sırasında her gün şan egzersizi yaptığından da söz etti, benim bir sorum üzerine. On yıldır dostum ve şan hocam olan Evlin Bahçeban, "Nasıl ki, bedenini genç ve dinç tutmak için her sabah idman yapıyorsun, ses tellerini de genç tutmak için egzersiz yapman gerekir" der durur. Bu nedenle dış ülkelere giderken de mini bir piyano götürmeyi huy edinmişimdir.

Evlin Bahçeban, İran'da Şah Rıza Pehlevi ve Farah Diba tarafından desteklenerek, sokak çocuklarından oluşan bir koro kurmuş; bu nedenle de Farah Diba tarafından altın bir madalyaya değer görülmüştü.

Evlin Bahçeban, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda okurken, eşi, İran Türklerinden Samim Bahçeban ile tanışıp, ilerde yaşamını birleştirerek İran'a yerleşmiş, değerli bir opera sanatçısıdır. Paris'te ve birçok ülkede, birçok operalarda oynamış, dramatik sopranodur. Samim Bahçeban ise, İran'ın en büyük bestecilerindendir. Ayrıca Aziz Nesin, Yaşar Kemal gibi ünlü romancılarımızın eserlerini Farsçaya çevirmiştir. Rahmetli Adnan Saygun'un yakın dostu idi. Humeyni döneminde ise müzik yasaklandığından evlerini barklarını bırakıp Türkiye'ye kaçmışlardı. Eşim onları yıllar önce iş nedeniyle gittiği Tahran'da, piyanist arkadaşım Madlen Saydam ve Ercivan Saydam'ın aracılığıyla tanımıştı. Türkiye'ye yerleştiklerinden beri de dostluğumuz sürüyor.

Büyükelçi Tanşuğ Bleda ile de yakın dosttur Evlin Bahçeban. Konser sonrası onurlarına verdikleri bir resepsiyonda Erel Hanım'la uzun uzun söz etmiştik Evlin'den. Erel Hanım da kanun çalar, şarkı söyler, yani bulaşmışlığı vardır onun da müziğe. Dünyanın en doğal, en şeker sefiresidir Erel. Tanşuğ Bleda'nın içinde de gizli bir aktörlük olduğunu söyleyebilirim. Biz bize olduğumuz zamanlar "One man show" yaptığı olmuştur.

O aralar Orly Ermeni olayları nedeniyle mahkeme sürüyor hâlâ. (Türk Hava Yolları gişesine bomba koymuş ve alanın harap olmasına, birçok kişinin yaralanmasına neden olmuşlardı.)

Davetliler arasında ellerinde garip eldivenleriyle gazeteci ve fotoğrafçı Ergun Çağatay da var. Bombalama sırasında orada görevli bulunup ellerinden ve yüzünden yaralanarak nasibini alan bu mert gazeteci arkadaş, hâlâ bu olayın izlerini taşıyordu. Mahkemesi devam eden Ermenilerin Orly davasında tanıklık ediyormuş.

Jean Michel'le çarşıdan yiyecek bir şeyler alırken, dergilerin satıldığı yerde durdu Jean. Yves Montand'ın kapak olduğu *Paroles et Musique* dergisine el attım hemen, "Bu adamı ne kadar severim" diyorken Jean Michel dergiyi elimden

alıp sayfalarını çevirmeye başladı. Ne göreyim? Benim kocaman bir fotoğrafım ve uzun bir yazı hakkımda. Jacques Erwan'ın kritiği. Zaten 1000 kişilik Sarah Bernhardt Tiyatrosu'nda (Theatre de la Ville'de) da bu yazıdan sonra konser verebilmiştim. Günlerdir Yves Montand'ın dünya turnesinden alınma bir videosunu izliyorum. Nasıl yumuşak kullanıyor bedenini, ellerini ve sesini! Hayran olmamak olası değil. Kimi zaman step yapıyor, ayaklı bir mikrofonun karşısında, elleriyle, yüzüyle, mimikleriyle anlatıyor şarkıları. 70'ine yaklaştığı halde işi bitmemiş nadir sanatçılardan biri.

Enis Fosforoğlu'nun sözlerini yazdığı *Arabeske İnat* bestem de özel bir ilgi görüyordu ve Fransız basını söyleşilerde bu konuya daha çok yer veriyordu Sayın Alev Alatlı'ya inat!

Annecy

Fransa turnesine çıkıyorduk. Bir aylık bir turne olacaktı bu. Paris'e kadar uçakla gidip, oradan kentlere Jean Michel'in arabasıyla ulaşacaktık. Bugün bir konser vermek üzere hızlı elektrikli trenle Annecy'e gidiyoruz.. Otelimiz gara o kadar yakın ki, trenden indiğimizde bavullar elimizde biraz yürümemiz yetti.

Annecy, Alp Dağları ile çevrili. Annecy Gölü ile öyle romantik bir havası var ki. Konserimizi vereceğimiz Theatre d'Annecy, Fransa'nın üç büyük kültür merkezinden biri imiş. Salonu amfiteatra biçiminde, seyirci yerleriyle sahnesi iç içe nefis bir mekân. 700 kişi alıyormuş; tasarımı sayesinde istendiğinde kapasitesi daha da küçültülebiliyormuş. Ses düzeni de harika. Burada konser sırasında ara veriliyor La Taniere'nin aksine. Bu aradan yararlanıp Tarık'la ikişer kostüm kullandık. Böylece Fransız basınının, "Hep siyah giyer sahnede" demesini yalanlamış oldum. Genellikle siyah giydiğim doğru, ama Ayla Eryüksel'in gri, beyaz, siklamen karışımı tuvaleti de bana ve şarkılarıma ters düşecek cinsten değil.

Konserin birinci bölümü tamamen modernize folk şarkıları, ikinci bölüm ise günümüz bestecilerinden Tarık Öcal,

Esin Afşar, Selmi Andak, Reyman Eray ve Baha Boduroğlu'nun eserlerinden oluşuyor. Tam 25 şarkı söylüyorum. *Sanatçının Kaderi*'ni de playback eşliğinde söylüyorum. Çok etkileyici bir beste. Çok iyi tepki aldı.

Konserden sonra kültür merkezinin bayan müdürü, bizleri kültür merkezinin restoranına davet etti. Pek çok ünlünün yemek yediği bir yer ve burada konser verenlerin afişleri asılı restoranda. Kimisi imzalı. Orhan Peker'in karakalem portresiyle hazırlanan afişim de ilave edildi. Hele Léo Ferre'nin afişini de görünce afişimin buraya asılması iyice hoşuma gitti. Ertesi gün Paris'e döndük.

Annemasse, 10 Mart 1985

Paris'ten yine trenle Annemasse'a hareket ettik. Yine 3,5 saat sürdü yolumuz. Konser salonu Auditorium'u zor bulduk. Şoför bizi döndürüp dolaştırıp durunca Jean Michel de, "Burası Konya" dedi Annemasse için.

Konser salonu çok güzeldi. Ne var ki davetiyelerle afişlerin altına adres tam yazılmadığından büyük bir bölüm izleyici ya geç geldi ya da hiç gelmedi. Meğer bu küçücük şehirde iki tane Auditorium varmış. Yanlışlıkla önce diğerine gidenler olmuş. Annemasse Cenevre'ye on dakika uzaklıkta olduğundan oradan gelenler de oldu. İsviçre'den başkonsolosumuz da geldi. Ancak organizasyon hataları yüzünden verdiğimiz konserler içinde izleyici sayısı en düşük yer burası oldu. Pek üzüldüler bu hataları yüzünden.

Konser sırasında bir işçi, Tarık'a bir kâğıt parçası uzattı. Kallavi bir arabesk parça istiyordu: *Ölürsem Kabrime Gelme, İstemem.* Hey canım, hey gülüm insanım benim! Ne kadar bilinçsizsin hâlâ.

Ertesi sabah Paris'e döndük.

Bizim basın Fransa'daki konserlerime tam bir ilgisizlik örneği gösterdi. *Cumhuriyet* ve (o dönemde ciddi bir fikir gazetesi olan) *Güneş*'in dışında *Hürriyet*'in muhabirleri La Tanier'ye gelip bana övgüler düzdükten sonra nedense iki satır

yazıp Türkiye'ye göndermek zahmetine katlanmamış. (Yine o dönemin büyük gazetelerinden olan) *Günaydın*'ın muhabiri neden sonra telefon etti, randevulaşıp buluştuk. O gün ünlü film şirketi sahibi Gamount'un müdürünün kardeşi Mösyö Philip ve Türkolog karısı Anne Marie ile buluşup müzik aletleri sergisine gidiyorduk. Sergi Grand Palais'de idi.

Daha önce konserimi izleyerek benimle plak yapmaya karar veren bir yapımcıyla da orada görüşecektik. Gazeteci genç hanıma da bizimle gelmesini söyledik. Müzik aletleri sergisi çok ilginçti. 1600'lü yıllardan kalma müzik aletlerinin yanı sıra 1950'li yıllarda yapılmış ilginç orglar da vardı. *Günaydın*'ın muhabirine bu ilginç aletlerin yanında poz verdim. Hatta birinin başına oturup biraz çaldım da. İşin en hoş yanı bu enstrümanları zaman zaman bazı müzisyenlerin çalıp mini konserler vermesiydi.

Plak reyonunda da şirketin sahibi ile görüştük. Bazı değişik enstrümanlar, özellikle de bazı şarkılarımda saz kullanmamı önerdi plak için. Diğer söz sahipleri ile de konuşup ileriki bir tarihte buluşmak üzere sözleşip ayrıldık oradan.

Strasbourg

İki gün sonra da Strasbourg'da konserimiz var. Ben bir gün önce gidip Avrupa Konseyi'nde görevli ağabeyim Aydın Sinanoğlu ile kalacağım. Konser sonrası da iki gün boşluktan yararlanıp onlarla olacağım. Ağabeyim Aydın Sinanoğlu yıllardır Avrupa Konseyi'nde Basın Yayın Bölümü Başkanı olarak çalışıyor. Konumu nedeniyle de Ermeni terör örgütlerinin başlıca hedeflerinden biri olabileceği için çok dikkatli olması öneriliyor kendisine. Çelik yelek giymesi, silah taşıması, arabasını garaja sokması vs gibi. Hiçbirine aldırdığı yok. Bir tek arabasını garaja koymasından gayri! Tanrı korusun!

O da beni bu konserlerden vazgeçirmeye çalıştı, ama dinletemedi.

12 Mart 1985 sabahı Jean Michel beni gara götürdü. İlk kez ayrılıyorum onlardan. İki gün sonra arabayla gelecekler Tarıklar. Trene bindiğimde Jean Michel bana, içinde kocaman bir resmimin yer aldığı o günkü *La Liberation* gazetesini getirdi. Çok da güzel bir eleştiri yazısı var. Çok iyi bir sesim olduğunu ve de sesimi çok iyi kullandığımı, ayrıca sahnemin de etkileyici olduğu yazıyor. Bir başka gazete, "Türkiye'nin Giulietta Greco'su" diyordu. Yukarıda da ilgi düzeyinden bahsettiğim Türk basınının aksine, Fransız basınından çok ilgi gördüm doğrusu.

Üç buçuk saatlik bir tren yolculuğundan sonra Strasbourg'a ulaştım. Trenden iner inmez ağabeyim Aydın Sinanoğlu'nu gördüm. Onunla olmak insana huzur verir her zaman. Öyle iyi, öyle şefkatli ve öyle naziktir ki. Hemen eve gittik. Her zaman adını duyduğum ve çok önem verdikleri kedisi Sayın Bn. Mişu ile tanıştım. Tüm yolculuk programları on yaşındaki Bn. Mişu'ya göre ayarlanır. Buna karşılık Fransa'da hayvanlara gösterilen ilginin sakatlığını öğrenince hayretler içinde kalmıştım. Paris'te bir tanıdık Fransızların çok köpek beslediklerini, fakat yaz tatiline gidecekleri zaman köpeklerini otobana attıklarını anlatarak, "Tatil zamanı otobanlar köpek ölüleriyle doluyor" demişti. Doğrusu inanmadım, bu kadar insanlık dışı bir davranışa. İnsan onca yıl baktığı köpeğine hiç mi bağlanmaz? Bizim Jean Michel'e de sordum. Doğruladı. Şaşırdım, şaşırmaktan öte nefrete benzer bir duygu uyandı içimde.

Aydın ağabeyimin eşi Maureen, İnsan Hakları Komisyonunda görevli. Pek hoş vakit geçiriyor insan onlarla olunca. Çok yorgunum. Bana ayırdıkları güzelim bir odada pek rahat bir uyku çektim.

13 Mart 1985

Öğleden sonra bizim kafile geldi. Akşamüstü kültür merkezi Maillon'da teknik provamız var. Maillon da Annecy'deki

kültür merkezi gibi ulusal çapta. Yine nefis bir salon, ışık ve ses düzeni çok güzel. Teknisyenler büyük bir titizlikle çalışırlar. Jean Michel her zaman bir saatini ışık provasına ayırıyor. Bizlerle ses provası bitince, kendisi ışık provası yapıyor. Paris dışındaki yerlerde konserlerimizde ara verildiği için programı iki saate çıkarıyoruz. Alkışlarla daha da uzayabiliyor, 27 şarkı söylediğim oluyor. Buralarda playback eşliğinde *Sanatçının Kaderi*'ni de söylüyorum. Çok alkış alıyor. (Rahmetli) Çiğdem Talu'nun sözlerini yazdığı bir yapıt. Konsere Can Yücel'in Strasbourg'da öğrenim gören oğlu Yeni Hasan Âli ile kızı Su da geldiler. Kızı gerçekten bir içim su. Anneleri Güler Hanım çocuklarına Tarık'la giysiler yollamış. Çocukları ilk kez görüyorum, öyle tatlılar ki. Su resim öğrenimi, Yeni Hasan Âli tıp öğrenimi görüyor. (Kitap yayına hazırlanırken, ikisinin de öğrenim gördükleri alanlarda önemli işler yaptıklarını öğrendim.) Konserden sonra içtenlikle sarılıp öpüyorlar. Su, annesine çok benziyor. Bunu söylediğim zaman annesine sarılırcasına sarılıyor bana. Konser sonrası ağabeyim evinde verdiği ufak resepsiyona onları da davet etti. Üzerimize anne babalarının kokusu sinmişçesine memnunlardı. Pek hoş bir gece geçirdik.

Strasbourg pek derli toplu tertemiz bir kent, bu da herhalde yörenin Alman sınırına yakınlığıyla da ilgili. Strasbourg'da çok güzel bir üç gün geçirdikten sonra Paris keşmekeşine dönüş vaktim geldi çattı. Çeşitli ülkelerden, özellikle de Afrika'daki eski sömürgelerinden iki milyonu aşkın göçmenin buraya göçü şehri epeyce değiştirmiş. Ama ne olursa olsun yine de vazgeçilmez bir kent. Paris'te Yine Jean Michel karşıladı beni.

Charvieu, 16 Mart 1985

Sabah erkenden Jean Michel'in Mercedes'i ile yola çıkıyoruz. Her yolculukta olduğu gibi sahnede kullandığımız küçük yuvarlak masamız, *Kelaynaklar* oyunundan *Kuluçkadaki Ba-*

yan'ın Şarkısı için yumurta niyetine kullandığım küçük hasır tabure, şamdan, bazen bulunması güç olan kırmızı tek karanfil ve de sahne kostümlerimizin bulunduğu valizlerimiz.

Arabada bol miktarda kaset var. Özellikle dinlediğimiz Tarık'ın ve benim çok beğendiğim, Jean Michel'in arkadaşı şarkıcı Christin Chamerlink'in kaseti. Onu dinlerken Jean Michel, Chamerlink'in Paris'te konserimize geldiğini, tebrik için çok bekleyip beni görmeyince de gittiğini anlatmasın mı? Bunu duyunca ona çattım, "Niye o gün söylemedin?" diye. Meğer söylemiş, ama demek ben fark etmemişim. Ayrıca kaseti dinledikçe bu duruma daha da üzüldüm.

Charvieu küçük bir kent, daha doğrusu kasaba. Altmış haneli, üç bin nüfuslu bir kasaba imiş. Yüz elli Türk yaşıyormuş. Bu seferki konser salonu diğerlerinden çok farklı idi. Aslında karate gösterileri yapılan bir salonmuş. Folklor öğretmeni olan bir Türk karşıladı bizi. "Maalesef buradaki Türkler yüz karası," dedi bize, "gerici, yobaz, karılarını bile sokağa çıkarmayan fanatik tipler."

İlk kez salonda çoğunlukta olan Türklerdi. Ve doğrusu bana de karanlık tipler gibi göründüler. Kadınsız bir erkek güruhu. Tek tük başları örtülü kadınlar, kızlar da vardı. Birkaç da Yugoslav. Programda *Güllü Kız*'a sıra gelince, "Şimdi Anadolu kadınımızın çilesini anlatan bir türkü" diye anons ettim. "Kadınlarınıza çile çektirmeyin artık! Niye kadınlarınızı evde bıraktınız? Onları da getireydiniz ya!" gibi laflar ettim, ders verircesine. On dakika arada odamıza, Charvieu'ye çok yakın olan Lyon'daki başkonsolosumuz geldi. Elinde çok şık bir orkide kutusu vardı. "Esin Hanım vallahi eşim hasta. Onun için getiremedim. Yoksa çok gelmek istiyordu" demez mi? Tarık'la zor tuttuk kendimizi gülmemek için. Farkında olmadan baltayı taşa vurmuşuz meğer.

İkinci bölümde benim bestem olan *Arabeske İnat*'a başlamadan önce Tarık, arabeskin zararları üzerine ders vermeye başladı. Ben de üstüne basa basa söyledim şarkımı. Büyük bir ciddiyet ve saygıyla dinlediler. Derken bir ara sahneye biri çıkıp Tarık'a bir kâğıt parçası uzattı. Yazı aynen şöyle idi:

"Bayan Esin Avşar (Afşar) Sizden ricamız bir parça Ferdi Tayfur'un *Susadım Çeşmeye* S.V.P. Merci?" Tarık, "Kusura bakmayın, biz o tür şeyler söylemiyoruz" gibi bir şeyler geveledi. Bir ara da *Ölürsem Kabrime Gelme* diye bir şey istemişlerdi. Anladım ki arabeskin bile ne olduğunu bilmiyor, ayırım yapamıyorlar. Bütün derslerimiz boşa gitmişti. Öğretmenlikten istifa etmek daha doğru olacaktı.

Konser sonrası bir grup Türk ve Yugoslav öğrenci, afişlerimi imzalatmak için getirdiler, yürekten kutladılar. Onların içtenliği her şeyi unutturdu bir anda. Bizim için bir resepsiyon hazırlamışlardı konser sonrası. Charvieu'nün ilk kez burada bir konsere katılan sosyalist belediye başkanıyla tanıştık. Bu arada Tarık'ı ona, "Monsieur le Guitarist" diye takdim ettiler. Çok güldük. O andan sonra Tarık "Mösyö lö Gitarist" diye anılacaktı.

Romans, 17 Mart 1985

Öğleden önce Jean Michel'in Mercedes'i ile yola çıkıyoruz yine. Yolda en büyük keyfimiz de dışarıyı seyrederken müzik dinlemekti. Jean Michel ilginç bir şey anlattı: 1960'lı yıllarda Fransa'da "Ye Ye" müziği egemen olmuş. Brel, Brassens, Aznavour, Bécaud gibi ünlüler bile plak satamaz hale gelmişler. O yıllarda yeni yeni isim olmaya başlayan Leni Esqudero ile yapılan plak anlaşması, "Ye Ye" türü müzik yapmadığı için durdurulmuş. Üç yıllık anlaşma yaptığı Philips Plak Şirketi kendi besteleri yerine "Ye Ye" tarzı için ısrar etmişler. Esqudero durumu protesto amacı ile 15 gün süreyle plak şirketinin kapısının önünde yatmış. Hatta bir ara şirkete gelen Brel, içeri girebilmek için Esqudero'nun üstünden atlamak zorunda kalmış.

"Ye Ye" müzik Fransa'da yedi yıl kadar sürmüş. Neden sonra toparlanıp kendi bestecilerinin değerini anlamışlar. Bu devreden sonra Leni Esqudero da çok ünlü olmuş. Üç yıllık kontratının hiçe sayılmasının acısını çıkarana kadar kendi de bir hayli acı çekmiş. Fransa yedi yıl sonra "Ye Ye"den kurtul-

muş. Biz 1960'lardan beri hâlâ arabeskten kurtulamadık, ama sanırım biraz hızı kesildi.

Paris, 18 Mart 1985

Paris'te beş günlük bir boşluğumuz var. Bunu da, alışverişe, konserlere ve müzikallere giderek değerlendireceğiz. Ünlü bir gazeteci olan Daniel Pantchenko'nun konserine davetliyiz. Geçen yaz Türkbükü'ne Jean Michel'e gelmişti. Aktur'da benimle röportaj yapmıştı. Minik bir salonda konser. Daniel kendi bestelerini söylüyor. Birçok ünlü de gelmiş konserine. Arada Christine Chamerlink'le görüşüyoruz. Karşılıklı birbirimize övgü dolu sözler söylüyoruz.

Bu arada, "Daniel şarkı söylemekle hata ediyor" diyoruz. Hepimizin ortak fikri bu. Bestelerini ünlü şarkıcılara vererek daha fazla ün ve para yapabilir. Bunu yakın dostu olan Jean Michel yüzüne de söylemiş, ama "Kabul ettirmek zor" diyor. Sahne tutkusu vazgeçilmez bir şey.

Hollanda – Utrecht, 11 Mayıs 1985

Hollanda'nın yemyeşil ve şirin Utrecht kentindeki RASA isimli kültür merkezindeki görsel sanatlar, yazın ve müzik festivaline katıldım. Yazın etkinliklerine katılanlar arasında Adalet Ağaoğlu da vardı. İzleyebildiğim pek az bir bölümünde algılayabildiğim kadarıyla, çok tutarlı ve akılcı konuşuyordu. O da benim konserimi izledi, hem de başından sonuna.

Hollandalılar sıcak, sempatik insanlar. En iyi yanları da hepsinin çok iyi İngilizce konuşmaları. O günlerde Papa Utrecht'i ziyarete geldiği için kente 10.000 kişi akın etmişti. Bu yüzden de otellerde yer kalmamış. Bana küçük bir otelde küçük bir oda bulundu. Jean Michel ve Doğan Canku (Tarık Öcal'a o sırada çalıştığı Ziya Restoran izin vermemişti) bir Hollandalı'nın evine konuk oldular. Doğan önce pek bozulduysa da bu habere, ertesi gün evin güzelliğini anlata anlata bitiremedi. Hollandalılar çok büyük bir ev tutup –örneğin bu

ev 30 odalı imiş– birkaç aileye kiralıyorlarmış. Doğanların kaldığı evin mutfağı restoran gibi genişmiş.

Yüzyıllar önce Papa'ya ve Katolikliğe karşı Protestanlığı benimseyen Hollandalılar Papa'yı hâlâ sevmeseler de, onu görmeye akın akın geliyorlar. Örneğin Doğanların kaldığı evdeki bir kız hem nefret ediyormuş Papa'dan, hem sabahın 7'sinde kalkmış televizyonda izlemiş. Büyük güvenlik önlemleri alınmıştı kentte Papa için.

Sabah 8'de kalkıp Thionville'e hareket edeceğiz. Festival üç gündür sürüyormuş. Ben son gün iki kez çıktım. (19'da ve 22.30'da.) Vatandaşlarımız yine bir âlemdi. Bırakacak kimseleri olmadığından çocuklarını getirmek zorunda kalmışlar ve bazı çocuklar ortalıkta öylece dolaşıyorlardı. Dayanamadım uyardım. Benden önce de meğer Adalet Ağaoğlu çok sinirlenmiş, o da uyarmış onları.

Thionville, 12 Mayıs 1985

Jean Michel'in Mercedes'i ile 3,5 saat sürdü Thionville. Çok yorgunum. Arkaya geçip biraz uyudum. Aydın ağabeyim Strasbourg'tan Thionville'e gelecekti beni izlemeye. Gece yarısına bir saat kala sahneye çıkacağımı öğrenince vazgeçmiş. O beni evine bekleyecek.

Bıraksalar derin uykulara dalacağım. Eski şan hocam Belkıs Aran, akşam konser varsa öğleden sonra uyumanın sakıncalı olacağını söylemişti. Onun etkisiyle olacak tedirgin bir uyku uyudum. 19.30'da Jean Michel telefon etti. Doğan'ı da alıp hep birlikte yemeğe gideceğiz. Konser öncesi kesinlikle yemek yemem. Fakat program sarkmış. Ben gece yarısı çıkacakmışım sahneye. Hafif bir şeyler yiyip festivali izlemeye karar verdik. Gösteri aralarında izleyiciler çıkıp fuayede yemek yiyorlar. Bir Türk aşçı döner yapıyor.

(Fransa anılarıma devam etmemişim nedense. Oysa her gittiğim ülke ve kentte otel odasında, en az bir saatimi bu işe ayırırdım. Aynı şey ABD konserlerim için de geçerli. Günlük tutulmazsa ipin ucu kaçıyor.)

Orient Express

Haziran 1986

Theatre de la Ville konserimden sonra beni kutlamaya gelen Jacques Erwan, "Mutlu musun?" diye sormuş, sonra da "Radio France Culture" adına kendisinin organize ettiği, Avrupa ülkelerinin ünlü sanatçılarının katılacağı festivale davet etmişti beni.

Bu bir haftalık festivaldeki konserlerin bir bölümü *Orient Express* treninde, bir bölümü ise dokuz katlı muhteşem *Orient Express* gemisinde düzenlenecekti.

Basın açıklamasına göre, "Birinci Avrupa Müzik Festivali'ne sanatçıları, dünyaca ünlü müzik eleştirmeni, Fransız kültür müzik programcısı, Bourges festivali organizatörü, Theatre de la Ville'in programcısı ve gazeteci, *Paroles et Musiqe* yazarlarından Jacques Erwan seçmişti."

Erwan, şov dünyasının ünlülerinden çok, her ülkenin gerçek ve kaliteli sanatçılarını davet etmeyi düşünmüştü. Diğer sanatçıların da kimler olduğunu öğrenince, büsbütün sevinçten uçmuştum: İtalya'dan besteci şarkıcı Paola Conte, Fransa'dan klasik kemancı Ami Flemmer ve dünyanın en büyük caz kemancılarından sayılan Didier Lockwood, Belçika'dan şarkıcı Maurenne, Portekiz'in en ünlü modernize folk gruplarından Trovante'nin solisti Luis Repnsar ve piyanist Manuel Farie ile, İngiltere'den, ünlü folk şarkıcısı Brenda Wootton idi. Türkiye'den davet ettiği sanatçı ise bendim. Bana genç piyanist Emre Gürzap eşlik edecekti. Gemide sanatçıların dışında çeşitli ülkelerden gazeteciler ve bir de Fransız yazar bulunuyordu: Daniel Depland!

Depland tüm gezi boyunca bir günlük tutacaktı. Günlük, *L'evenement du Jeudi* adlı yayın organında yayınlanacak. Erwan ise Fransız Radyosu için tüm konserleri kaydedecekti. Program, Ağustos sonunda bir hafta boyunca tüm Fransa'da yayınlanacaktı.

Sanatçılar oturdukları kentlere göre trende ya da gemide konser vereceklerdi. Ben gemide konser verecektim. Bu konuda nasıl şanslı olduğumu sonradan anladım. Zira anlatılanlara göre trende konser veren İtalyan şarkıcı Paola Conte, trenin sarsıntısından piyanonun bir oraya bir buraya savrulmasından epeyi sıkıntı çekmiş. Hani şu milyarderlerin, prenslerin, prenseslerin, sanatçıların maceralar yaşadıkları, Agatha Christie'nin meşhur romanına da konu olan ünlü *Orient Express* (Şu anda adı *Venice Simplon Orient Express* olarak geçiyor.)

Biz adı yine *Orient Express* olan dokuz katlı muhteşem gemiye biner ve hayran kalırken, yolcular da Londra'da, hem aslına uygun biçimde restore edilmiş hem de günümüz konforuyla donatılmış *Orient Express* treniyle yola çıkmışlardı. Venedik'e kadar trenle gelip buradan İstanbul ve Kuşadası'na gemiyle devam edeceklerdi.

Ancak bu özel ortamda bende yolcuları gözleyecek, "Prensler, kontlar var mı acep?" diye düşünecek hal yoktu. Gemiye adım atar atmaz konser stresine girivermiştim. Huyum kurusun dünyanın en ilginç ülkesi de olsa konser öncesi gözüm hiçbir şey görmez. Odama kapanıp küçücük, mini minnacık piyanomla şan egzersizi yapmaya başlarım hemen.

Kendi konserimden sonra yavaş yavaş fark etmeye başladım ki, yolcuların çoğu İtalyan'dı. Hani beyaz saçlı, kont görünümlü, yakışıklı erkekler vardır ya, onlardan bol miktarda vardı ve yaş ortalaması oldukça yüksekti. Kadınlar da –hele akşam yemeklerinde– pek şıktılar.

Dikkatimi çeken acı gerçek; yolcuların çoğunluğunun, nitelikli sanat olaylarıyla pek ilgili kişiler olmamasıydı. Örneğin bazıları sanatçıları izlemektense, kumar oynamayı veya müzik salonunda dans etmeyi yeğlediler. Neyse ki seslerimizi

duyup, ilgi göstererek katılanlar da oldu tabii bunların arasından.

İnanır mısınız, filmlerden fırlamışa benzeyen, ancak yemek, basit eğlence ve kumar dışında pek de başka bir merakları olmayan o yolcular bana pek zavallı görünmüşlerdi. Oysa biz sanatçılara küçücük şeyler mutluluk verebiliyor –ki bence asıl zenginlik budur. Bilemem, belki onlar da bize acımışlardı, ama ben onlar için üzüldüm. Tüm dünyayı dolaşsalar da, ne görebiliyorlar ki! Bence iç dünyaları kısır; cepleri dolu ama yürekleri fukara.

Halbuki biz sanatçılar, gazeteciler, öyle güzel şeyler yaşadık ki... Ben gemiye Venedik'ten bindim. İlk gece klasik kemancı Ami Flommer ile benim konserlerimiz vardı. Benim

27 Haziran 1986 tarihli Kelebek*'teki Orient Express konseriyle ilgili röportajından*

konserimi izleyen Portekizli şarkıcı konser sonrası beni kutlarken, seslendirdiğim bir iki Fransızca şarkı yerine tümünü kendi dilimde söylememin daha iyi olacağını söyledi. Ona hak verdim. Çünkü ben de onun kendi dilinde söylediği şarkılarını dinlerken hiç anlamadığım o Portekiz dilinde söyledikleri daha çok etkiledi beni. Anladım ki, şarkılar daima kendi dilinde güzeldir. Jacques Erwan da, Fransa'daki konserlerimde, özellikle Yunus Emre ve halk ozanlarımızın türkülerini, Türkçe söylememi yeğlerdi –Fransızcayı şarkı dilinde çok doğru söylediğim halde.

İkinci gece pembe salonda sadece biz sanatçı ve gazetecilere yemek verildi. İlk kez o gece dinlendim. Yemekler çok lükstü. Birbiri ardına yemekler geldi. Ayrıca açık büfe de vardı. Aynı gece Didier Lockwood, Trovante elemanları konser verdi.

Son gece, herkes ilk önce tek başına program yaptı, sonra birlikte doğaçlama müzik yapıldı. İşte bu olay müthişti. Düşünün, caz kemanı, klasik keman, piyano hep birlikte. Olağanüstüydü. Ayrıca herkes birbiriyle dost oldu. İşte bunlar kolay kolay yaşanmayacak şeyler...

Kamaralar çok lükstü ve kendimi gemide değil de lüks bir otelde sanıyordum. Sanatçılara numaralı değil, özel isimleri olan, en lüks kamaralar verilmişti.

Kamaralarımız en pahalı ve göz alıcı çiçeklerle donatılmıştı, bir kutu çikolata da beni bekliyordu, hoş geldin dercesine. Geminin büyüklüğü nedeniyle boyuna odamın yerini şaşırıyordum. Oda deyip duruyorum, çünkü kamaraya hiç benzemiyordu.

Garsonların hepsi İngiliz'di ve müthiş kibardılar. Avrupa festivaline katılan sanatçıların çoğu İstanbul Festivali'ne de katılacaklardı. Sonraki yıllarda eşimle her yıl geleneksel hale getirdiğimiz, bahçemizde yaptığımız döner partisine bu yıl, gemideki gazeteciler ve sanatçılar da konuğumuz olarak katılacaklardı.

"Anılar Yanıltır mı?" Abidin Dino ile Son Kez

Paris'te Fransızca konuşan biri Jean Michel'i arıyordu. Mesaj bırakmak üzere ismini kodlamaya başladı. "Dino!" diye bağırdım, çok şaşırdı. Akşam buluşmak üzere randevulaştık. 15 yıl sonra ilk kez görecektim bu büyük ressam, büyük dost adamı.

Saat 17'de kahvede bekleyecekti beni, Leylâ da vardı yanımda. O sırada Orly Havaalanı'na giden Jean Michel'i bekliyorduk. Türkiye'den gelen kasetlerimi almaya gitmişti. Biraz geciktik. Kapıda bizi bekler bulduk Dino'yu. Tanrım ne kadar çökmüştü. Meğer birkaç ameliyat geçirmiş. Gözünden de ameliyat olmuş.

Kahvede biraz oturup Dino'nun evine gittik. Artık Notre Dame'da o güzelim çatı katında oturmuyorlardı. Güzin Dino açtı kapıyı, "Ne mutluluk, ne heyecan!" diyordu. Güzin Dino pek değişmemiş yine enerjik, yine çalışkan. Yunus Emre'nin şiirlerini Fransızca'ya çevirmiş. Bir kitabını da bana imzaladı. Yıllar boyunca her fırsatta ziyaretine gittim Dinoların. Bir kez bana çok güzel çizdiği bir köylü başı armağan etti. Zaten hangi çizdiği çok güzel değil ki?

Sonra 12 Aralık 1993'te aldım kara haberi. Son yıllarda ihmal ettim o güzelim insanları, kendimi hiç affetmiyorum bu yüzden...

12 Aralık 1993'te, o kara haber üzerine *Milliyet*'te yayımlanan yazımla belki de anıların beni yanıltmasına izin vermek istememiştim.

Sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?

1969'da Paris'te tanımıştım, ünlü ressamımız Abidin Dino'yu –bu çok yönlü, sevecen, kocaman yürekli, güzelim adamı. Sevgili eşi Güzin Dino'yu da. Sorbonne'da öğretim üyesiydi Güzin Dino. İkisi asla ayrı düşünülemezdi, bu güzelim çiftin.

Paris'te Jacques Brel'le ödül aldığım, benim müzik yaşamımdaki o en büyük günümde beni yalnız bırakmamışlardı. Dino, Türkiye'ye geldiği bir sırada Ankara'da şarkı söylediğim yere gelmiş ve benim resmimi yapmıştı. Oracıkta çiziktiriverdiği bu resmi, eline geçirdiği bir keçeli kalemle yapmıştı. Bana verdiği bu çok değerli armağanı çerçeveletip, piyanomun üstüne, ödüllerimin yanına asmıştım. Gel zaman git zaman keçeli kalemin mürekkebi uçmaya başladığından resim giderek flulaşmaya başladı. Tekrar Paris'e gittiğimde Dino'ya dert yandım. "Üzülme, bana fotokopisini yolla sana yeniden yapayım" dedi. Yolladım. Bir süre sonra gittiğimde, "Tamam yaptım, ama ben onu sana biriyle yolladığımı sanıyorum. Ferit Edgü'yle mi, yoksa başkasıyla mı? Hay Allah" dedi.

Bir gün telefon açtı, "Buldum" dedi. Sonra, "Yine kayboldu" dedi. Sonunda, "Esin bu işin içinde bir iş var, deli olacağım, resmi bulamadım ama sana yenisini yaptım. Gel al" dedi. Gittim. Resmi görür görmez, "Aşk olsun ben o yıllarda uzun saçlı mıydım?" deyiverdim. "Eyvah! Nasıl yaptım bu hatayı? Bu resmi vermeyeyim, sana yenisini yapayım" dedi. "Olmaz öyle şey! Aman deyim verin onu bana" diye heyecanla atıldım. "Dur o zaman!" dedi. Resmi, "Esin'e... anılar yanıltır mı?" diye imzaladı. Müzik odamda, uçmasın diye yaldızlı kalemle yaptığı bu değerli resim asılı durmakta.

Dinolar yıllarca etkinliklerimi sürdürdüğüm Fransa'da beni hep desteklediler. Fransızca söylediğim Yunus Emre'nin *Bana Seni Gerek Seni*'si de Abidin Dino'nun çevirisidir.

Abidin Dino'nun "Anılar yanıltır mı?" diye imzaladığı çizimi

Ne zaman Paris'te bir TV veya radyo programı yapsam hemen telefon açarlar, "Harikasın, bize ülkemizin sesini duyurdun yine" derler. Ama ben vefasız oldum galiba son zamanlarda.

Onlar hep yüreğimdeler. Asla çıkarmayacağım, yüreğimin kiracıları, daha doğrusu sahipleri...

Anılar Yanıltır mı? isimli anı kitabım için, Dino'yla ilgili bu yazıyı yazdıktan iki gün sonra, bir sabah telefonum çaldı. Suphi (İleri) idi arayan (Dino'nun yeğeni). Bir süre önce Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin bir toplantısında

Dinoların evinde Abidin Dino, Güzin Dino, Esin Afşar ve eşi Şener Aral

tanışmıştık onunla. Yeğeni olduğunu öğrenince, "Strasbourg'da duydum, rahatsızmış, hastanedeymiş, nasıl oldu acaba?" diye sormuştum. "Yoo! Gayet iyi, yengemle daha yeni konuştum" demişti. Telefonda, "Haklıymışsın, hastaymış ve O'nu bu sabah kaybettik" dedi (7 Aralık 1993). Meğer yakınları hasta olduğunu bilmiyormuş. Güzin Hanım'a sıkı sıkı tembih etmiş, kimseye hasta olduğunu söylememesi için Dino.

Her zaman ince ruhluydu. Dönülemez yolculuğuna çıkarken bile inceliği elden bırakmamıştı. Neye uğradığımı şaşırdım haberi duyunca. Oysa bu yılbaşı güzel bir kart yazıp kendimi affettirmeyi düşünüyordum.

Strasbourg'da Nazım'ın ölümünün 30. yılı anma törenleri için konser vermeye gittiğim sırada duymuştum rahatsızlığını, ama galiba kondurmak istememiştim ben de. O konser için de, *Sen Mutluluğun Resmini Yapabilir misin?*'i bestelemiştim. Nazım şiirinde Abidin Dino'ya, "Sen mutluluğun resmini yapabilir misin?" diye sormuştu. Yapabilmiş miydi dersiniz?

Komünist diye ülkesinden bunca yıl ayrı olmaya mahkûm edilmiş, böylesine duyarlı bir sanatçı, mutlu olabilmiş

midir ki, mutluluğun resmini yapabilsin? Dino'nun, Nazım'a yanıtı: "Yapamam elbet, ama resim çizebilmek ne büyük mutluluk."

Bir çınar daha devrildi, ölümsüzlüğe kanat açarak...

Paris, 80'li Yıllar

Komet'in sergisine gittik. St. Germain'de bir galeride. Komet beni görür görmez geldi, "Hoşgeldiniz!" dedi. Beni Ankara'dan yıllar öncesinden tanıyormuş. Çok utandım onu hatırlayamadığım için. Komet, Paris'te çok ün yapmış bir ressamımız. Resimleri büyük fiyatlara satılıyor. Her zaman da alıcısı bulunuyor. Gurur duymamak elde değil. Konser davetiyesi verdik. Çok memnun oldu, geleceğini söyledi.

Ben onun resimlerini biraz karamsar buldum. Tabii çok ilginç ve güzel olmalarına engel değil. Özellikle bir tanesine bayildım (karanlık dağlar arasında uçar gibi çıplak bir kadın). Bu tabloyu üstat Abidin Dino da çok beğendiğini söylemiş Komet'e. Benim beğendiğim bir diğerini ise Dino'nun beğenmediğini söyledi Komet.

Konserlerin birinin sonunda Jean Michel bana tebriğe sürpriz birini getirdiğini söyledi. Bir de baktım Julie Saget. Öyle bir sarıldık ki birbirimize. 15 yıl sonra onu daha olgun bir kadın olarak görüyordum. Yine hoştu eskisi gibi, ama sanki daha hüzünlü gibi göründü bana. Eşini tanıştırdı (ikinci eşi imiş). Ünlü şarkıcı Serge Lama'nın kompozitörü ve piyanisti imiş kendisi. Serge Lama'nın oynamakta olduğu *Napoléon* müzikaline davet etmek istiyorlar bir gece bizi. Serge Lama oyunun prodüksiyonunu üstlenmiş ve iki milyon Franktan fazla para harcamış.

Burada sanatçıların durumu giderek güçleşiyormuş. Prodüksiyon, reklam masrafları vs yıkım oluyormuş. Julie Saget pek içten kutladı konserimizi, kendisi çok iyi bir şarkıcı. Julie Saget'e, neden şarkı söylemekten vazgeçtiğini sordum. "Ko-

can mı kıskanıyor yoksa?" dedim. Güldü, iki buçuk yaşında bir çocuğu varmış. Tabii bunların gerekçe olduğunu sanmıyorum. Yıllar önce 1969'da ilk kez Romanya Braşov Festivali'nde karşılaşmıştık Julie ile. Deli dolu, çılgın, matrak, sempatik bir kızdı; ama dereceye girememişti. Ertesi yıl 1970 Bulgaristan Altın Orfe Festivali'nde yine beraberdik.

Şehirden enstantaneler

Paris'te 13. dairede hep Vietnamlılar oturuyormuş. Bunlar genellikle çok zenginlermiş, 10 yıldır satılamayan buradaki apartmanları onlar satın almışlar. Uzun süredir bu dairede hiç ölen olmuyormuş. Meğerse öleni yok edip, evraklarıyla başka bir Vietnamlı'yı getirtiyorlarmış Paris'e.

Bulvar Jurdoin'de üniversitelilerin oturduğu bir site var. Her ülkenin öğrencileri için o ülkenin mimari tarzında yurt binaları yapmışlar. Binalar da ülke adları taşıyor Fas Evi, Japon Evi gibi.

Geçen gün Paris sokaklarında rastladığım başörtülü uzun pardösülü kadınlar dikkatimi çekti. Bunlar Müslüman Fransızlarmış meğer. 50.000'i aşkınmış sayıları.

9 Mart 1985

Dün gece Paris La Taniére'de son konserimizi verdik. Her konserimiz doldu ve sıcacıktı doğrusu. Hele son üç gece ayakta alkışlayıp "Bravo!" diye içten bağırmaları pek hoşumuza gitti.

Konserlerden birini elmas eksperi Tosunyan da izlemiş. 1968'de Paris'te tanımıştım bu gerçek Türk dostu Ermeni'yi. Menajer Erkan Özerman'ın düzenlediği, Paris'te yapılan bir Türk gecesine katılmak amacıyla gelmiştim. O yıl Tosunyan, Bourgogne ile Ankara'yı kardeş kent ilan ettirmiş, bir de tören düzenlemişti. Fransa'nın ileri gelen devlet büyüklerinden bazılarının da bulunduğu geceki töreni televizyon da kaydetmişti. Son yıllarda Ermeni olayları nedeniyle ona da baskı ya-

Tarık Öcal ile

pıldığını duydum, Türklerle yakın dostluğu nedeniyle. Bu nedenle o da çekingen davranır olmuş. Yine de cesaretle geldi konserime. Ve de konser bitiminde sahneye çıkıp kendisi verdi getirdiği orkideleri. Ben de izleyicilerin huzurunda teşekkür ettim kendisine.

Paris La Taniére'deki konserlerimiz boyunca güvenlik önlemleri alındı. *Günaydın* gazetesinin Paris muhabirinin söylediğine göre sefirlerimizin geldiği gece bir bomba ihbarı olmuş. Hatta gazetecinin arkadaşları korkudan geri dönmüşler. Biz bunu ancak bir hafta sonra duyduk. Ne kadar doğrudur bilemem...

ABD Konserleri ve 1991 Yunus Emre Yılı

Illinois Champaign, 2 Nisan 1991

Uzun bir yolculuk, British Airways'le uçuyoruz, Londra aktarmalı. Londra yolcuları arasında Arif Mardin, eşi ve Gencay Gürün var. Arif Mardin bu yıl Grammy ödülü aldı, "Sizinle övünüyoruz" diyorum. "Asıl biz sizinle övünüyoruz" diyor. Çok zarif bir insan, eşi de öyle.

Londra'dan sonra başka bir uçağa geçiyoruz. Gruptaki çocuklar çok keyifli. Hele kemençe, ut çalan arkadaşımız Hasan Esen, en doğal haliyle yaptığı esprilerle bizi kırıp geçiriyor. Ben iki küçük şarap içeyim dedim, uyurum diye. Boynumdaki artrozdan olacak çok dokundu. Tuvalete gidip çıkarmak zorunda kaldım. Bir gece önce hiç uyuyamadığım halde uyku semtime bile uğramıyor. Chicago'ya geliyoruz. Gümrükte soruyorlar nerede kalacağız diye. Champaign'e gidiyoruz, bizi karşılayıp otele götürecekler ama bilmiyoruz hangi otele. Haklı adam sormakta ve de zorluk çıkartmakta. Bizim bir türlü işlemeyen bürokrasi çarkı neden oluyor bunlara her zamanki gibi. O kadar söylediğim halde otel isimlerini öğrenip veremediler bize. Neyse sonunda razı ettik adamı. Geçebildik. Bir uçak daha değiştirip Champaign'e vardık.

Gencecik üniversiteli çocuklar karşıladılar bizi. Öğrenci Derneği Başkanı Pınar isminde bir kız. Benim Pınar'ım yaşlarında, hiç yadırgamıyor kendi kızıma seslenir gibi oluyorum, "Pınar" dedikçe. Hemen kaynaşıyoruz. Pek sevdiler beni ve grubumu. Her şey mükemmeldi. Bana Courvoisier konyak

New York konseri sonrasında İlhan ve Güngör Mimaroğlu tebrike geldiklerinde. İlhan Mimaroğlu ABD'de müzik okuduktan sonra elektronik müziğin kuruculari arasında yer aldı. Fellini'nin Satyricon *filmi için yaptığı müzikte, eşi Türkçe olarak Orhan Veli okumuştu*

bile buldu Pınarcık. Şan hocam, konser önceleri sesi açar diye çok az içmemi önerir.

3 Nisan 1991

Konser çok başarılı geçti, izleyicilerin çoğunluğu Amerikalı imiş.

Yunus'ların bazılarını İngilizce söyledim. Biste esprili *Summertime* yorumunu yaptık. Grubun oryantal bir girişiyle şarkıyı zenci gırtlağı ile yorumlayınca ayakta alkışlandık. Konser sonrası kasetlerimin hepsi satıldı. Kısıtlı sayıda olduğu için fazla veremedik. Tanesini on dolardan sattık. Oysa beş altı dolarmış normalde. Konser sonrası Prof. Osman Coşkunoğlu ve öğrencileri ile birlikte yemeğe gittik. Osman Bey'le öğrencilerinin ilişkileri arkadaş gibi. Senli benli konuşuyorlar. Çok hoşuma gitti.

Indiana Üniversitesi'nde Prof. İlhan Başgöz'ün *Yunus Emre* araştırma kitabı çok hoşuma gitmişti. O da konsere davet edilmiş ama, davetiye eline çok geç geçtiği için gelememiş.

New York konserini izlemeye gelenler arasında ağabeyi Oktay Sinanoğlu da vardı

Osman Bey'le telefon açtık. Michigan konserime geleceğine söz verdi. Çok hoş bir gece geçirdik. Ertesi gece de Osman Bey evinde bir davet verdi. Herkes seferber olup bir şeyler yapmışlar. "Bunların hepsi çok parlak öğrenciler" diyor Prof. Coşkunoğlu. O kadar sevdik ki birbirimizi, ertesi gün adeta zor ayrıldık.

Michigan – Ann Arbor, 5 Nisan 1991

Yine iki uçak değiştiriyoruz, iç hatlar uçağı US Airways. İlki normal bir uçak. İkincisi küçük uçaklardan. Basçı arkadaş Şuayip bayağı korkuyor, bet beniz atıyor.

Burada da bir grup öğrenci karşılıyor bizi. İlk bakışta ötekiler gibi sempatik görünmüyorlar, ama tanıdıkça sanki ötekileri bastırır gibi oluyorlar. Öğrenci Derneği Başkanı Kemâl Sağlık; Türkiye'de iken epeyce telefon konuşması yapmıştık. Çok resmi konuşuyordum ben, karşımda yaşlı başlı biri varmış gibi. Karşılayanların başında ufak tefek biraz Timur Selçuk'u andırır biri vardı; Kemâl Sağlık. On dakika sonra ben ona sen demeye başladım.

Birkaç yıldır benden genç olanlara sen diye hitap etmeye başladım. Yaşlandım mı yoksa? Ann Arbor'da, Michigan Üniversitesi'nde okumuş eşim Şener de. Büyük bir oditoryomu var. Çok büyük kompleksleri olan, parklarıyla, çok güzel bir üniversite. Hava çok sıcak. Yıllardır nisan ayında böylesi bir hava görülmemiş. Üniversitenin parkında gençlerin kimi tişört satıyor, kimi takı, kimi kaset. Batik yaptıkları tişörtlerden alıyorum.

Konser akşam 8'de. Talat Halman bir yıldır Michigan Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi. Konser öncesi Yunus Emre'yi tanıtıcı bir konuşma yaptıktan sonra beni anlatıyor. Ağabeyim Oktay Sinanoğlu'ndan, eşim Şener'den de söz ediyor. Şener'in bu üniversiteden mezun olduğundan söz ediyor.

Sahnenin bir köşesinde oturup Türkçe söylediğim Yunus'ların İngilizcesini okuyor nefis bir Shakespeare İngilizcesi ile. Konser öncesi kendisine verdiğim İngilizce Yunus kasetinde çevirinin kendisine ait olduğunun belirtilmediğini söyleyerek sitem ediyor. "Bakanlığın dalgınlığı" diyorum ama, bu sefer de benim yolladığım programı gösteriyor, yine ismi yok. Yerin dibine giriyorum. Bu zarif adama bu yapılır mıydı? Üzüntüden içim içimi yiyor. Çok olgun, zarif ve şeker bir insan Talat Halman.

Konserimiz nefis geçiyor. Sonradan Kemâl anlattı, çok hoş bir olay olmuş. Arada üniversiteli bir Amerikalı öğrenci koşarak dışarı çıkmış, kız arkadaşını bulup kolundan tutup konsere getirmiş, "Kaçırmaman gereken nefis bir konser var" diyerek. Finalde herkes ayakta coşku ile uzun uzun alkışladı, iki kez bis yaptık.

Konser sonrası yemeğe gidildi. Prof. İlhan Başgöz de başka bir kentten beni izlemeye geldi. Çok beğenmiş. Yanıma oturdu, "Bu kulağım duymuyor, öbür yanınıza geçeyim" dedi. Bense, "Zaten konuşacak halim yok" demek kabalığında bulundum.

Karacaoğlan şiirlerini kaset yapacakmış, müziklenmesinden söz etti. Gerçekten yorgun olduğum için olacak benim için dünyanın yolunu katetmiş bu muhterem adama ilgi gös-

teremedim. Bir süre sonra da yemek için bizi başka bir masaya aldılar. O önceden yediği için gelmedi. Sonra da onu unuttum. Belki de benden önce gitti bilemiyorum. Ama bir veda bile etmeden ayrıldım. Bu da aynı gün beni üzen ikinci olay oldu. Sonradan bu muhterem insanla çok iyi dost olacak, Türkiye'ye her gelişinde onunla görüşecektik.

Raleigh, North Carolina'ya hareket, 7 Nisan 1991

Yine bir uçaktan bir uçağa, hep çift uçak değiştiriyoruz. Uçakların biri genellikle 30-35 kişilik küçük uçaklar oluyor. Grupta en çok benim ve basçı Şuayip'in kulaklarımız etkileniyor. Boyuna kuruyemiş yiyip buzlu şeyler içmekten bir hal oluyoruz. Amerikalılar buzsuz yaşayamıyorlar. Otellerde, her yerde buz makineleri var.

Bakalım bu sefer bizi karşılayacakları sevecek miyiz? Yine birkaç kişilik bir grup karşılıyor bizi. Ellerinde bir gül buketi bana doğru geliyorlar. Boylu boslu iki genç. Öğrendiğimize göre gençlerin babaları Amerikalı, anneleri Türkmüş. Bunlar küçükken ayrılan anne baba, çocukları paylaşmışlar. Biri annede diğeri babada kalmış. Yıllar sonra iki kardeş bir araya gelmiş. Birbirlerine çok bağlı olan kardeşler, Türklüklerinden de hiç ayrılmamışlar. Bu tarafları özellikle çok hoşuma gitti. Zira bir iki yıl Amerika'da kalıp da "Eee, şey! Neydi onun Türkçesi?" diyenlere de çok rastladık doğrusu.

Kızıl saçlı ve sakallı olan Van Gogh görünümündeki ağabey, Hollandalı bir hanımla evli, çok şeker iki de oğlu var. Ralleigh'den 45 dakika kadar uzaklıkta Chapel Hill'e götürüyorlar bizi. Carolina Inn isimli bir konukevine gidiyoruz. 18. yüzyıldan kalma çok güzel bir bina burası. İçerisi tamamen antika eşyalarla döşeli muhteşem bir yer. Beni odama götürüyorlar. Çok romantik, kral dairesi gibi bir suit.

Dışarısı renk renk çiçeklerle bezenmiş ağaçlarla çiçeklerle dolu. Buranın baharı olağanüstü güzel. Sokaklar çiçek kokularından, parfüm gibi insanın adeta başını döndürüyor.

New Orleans ve Emre Kongar
Nisan 1991

Cazın dünyaya yayıldığı kente gidiyoruz. Buradaki dernek başkanı birçok kentte olduğu gibi öğrencilerden değil. New Orleans'ın Slidell kentinden Dr. Aydın Önel.

Aydın Önel, buradaki bir hastanenin başhekimi ve de ortaklarından biri. Bozuk bir şive ile, "Hoş geldiniz Esin Hanım!" diyor. Doğrusu yadırgıyorum. 30'lu yaşlarında Amerika'ya geldiğini söylüyor. (O sıralarda da 60 yaşlarında.) Ankara'nın bir köyündenmiş. Kendisini çok iyi yetiştirmiş doğrusu. Ne var ki 30'undan sonra bir insanın anadili bozulamaz. Üstelik eşi de Türk.

Sonradan tanıdığım iki delikanlı oğlununsa Türkçeleri hemen hemen yok. İngilizce konuşmayı yeğliyorlar. Ana baba Türk olunca, çocukların Türkçe öğrenmemeleri de üzücü doğrusu. Ağabeyim Oktay 18 yaşında gitti Amerika'ya. 40 yıldır orada, en ufak bir şive olmadığı gibi Türkçe'yi en has sözcüklerle kullanır. Bu da insanların ülkelerine, dillerine bağlılıklarıyla açıklanabilir sanırım. Sonradan bu rahatsızlığımı açıklamadan edemedim. (Doğrucu Davut'um ya!..)

Dr. Önel, Slidell'de, bir şatoda eşi ve çocuklarıyla oturuyordu. Ünlü timsahlı nehir Mississippi'nin bir kolu şatonun bulunduğu araziden geçiyor ve de doktorun yatı bu nehirde bulunuyor. Bize yatında bir de resepsiyon verdi Dr. Önel.

Aydın Önel bu konseri finanse etmişti. Yunus Emre ve Mevlânâ hayranı idi. Özellikle Yunus Emre yılı olan 1991'deki bu konseri desteklemiş, her şeyin en iyisinin olması için elinden geleni yapmıştı. Doktorun bu denli Yunus-Mevlânâ tutkunu olup da Türkçe'yi şiveyle konuşması bü-

yük çelişki idi. Beni ve müzisyenlerimi şatosunda konuk edecekti. New Orleans'la Slidell arası 25 30 dakika kadardı yanılmıyorsam.

Doktorun arabası ile yola çıktığımızda müthiş bir yağmur başladı, arkasından da doluya çevirdi. Adeta ceviz büyüklüğünde olan dolu, arabayı deli gibi dövüyordu.

Şatoya vardığımızda güneş çıkmıştı bile. Bize yol gösterir gibiydi gökkuşağı. Öylesine güzeldi ki doğa o an... Kapıda bizi güler yüzüyle Bayan Önel karşıladı. Bazı konuklar da vardı. Bir de ne göreyim, sevgili dost Prof. Emre Kongar da orada değil mi? (O zamanlar henüz Kültür Bakanlığı müsteşarı olmamıştı). Coşkuyla karşıladı beni, sarıldık. Bir gözünde bandaj vardı. Ameliyat olmuştu. Bir köşede dertleştik. Morali bozuktu. Ben de bir yandan onu teselli etmeye çalışıyor, bir yandan da kendi yanlış hormon tedavisi sıkıntılarımı anlatıyordum... Sevgili Kongar'la güzel bir dostluğumuz vardı. Bundan böyle hemşehri de olacaktık. Birlikte "Arabesk" konulu açık oturuma da katılmıştık birkaç kez.

Ertesi gün, doktorun yatında bizim için verdiği resepsiyonda yine beraberdik sevgili Kongar'la. Dr. Önel, Kongar'ın ameliyatında da destek olmuştu ona. Yattaki resepsiyonda deniz mahsulleri ağırlıkta idi. Doktor bir ara bana, "Kusura bakmayın, bayram olduğu için domuz eti özellikle yok" diyerek özür dileyince usulca ona, "O önemli değil de asıl beni üzen sizin bozuk şiveniz ve de çocukların Türkçe bilmemesi" dedim.

O günden sonra doktorun şivesi düzeldi. Ertesi gün sabaha karşı kapım çalındığında, benim müzisyenlerle New Orleans'a caz dinlemeye giden doktorun oğulları büyük bir gayretle Türkçe bir cümle söylemişlerdi bana. Bu nedenle beni uyandırmışlardı. Doğrusu, böyle uyanmaya can kurban.

Dr. Önel'i ve ailesini çok sevmiştim. Ertesi gün doktorun bana ve Emre Kongar'a ilginç bir haberi vardı. Slidell belediye başkanı bizlere birer Honorary Citizenship (onursal hemşehrilik belgesi) verecekti.

Slidell onursal hemşehrileri Esin Afşar ve Emre Kongar
Dr. Aydın Önel ile (soldaki) birlikte

Tören sabah 09.00'da idi. Bu arada konserimin de büyük bir ilgi ile izlendiğini ve de çok alkış aldığımızı belirtmeliyim. Tören de konser sonrası gerçekleşecekti. Törene giderken yüksek topuklu pabuç giymeye karar verdim. Öyle ya Amerikalı Belediye Başkanı mutlaka uzun boylu idi. Bir Türk olarak ben de uzun boylu millet olduğumuzu göstermeliydim. "Uzun boylu belediye başkanı nerede?" diye düşünürken, ufacık tefecik İtalyan asıllı başkan kendini tanıtarak elimizi sıkarken yanımda adeta cüce kalmıştı.

Hemşehrilik belgelerimiz ellerimizde boy boy resimlerimiz çıktı ertesi gün gazetelerde Prof. Emre Kongar ile. O gün bugündür birbirimize, "Nasılsın hemşehrim?" deriz.

Kanada

Kanada'nın Toronto kentinde konser vermek üzere yola çıkıyoruz. Dr. Önel götürüyor bizi alana. Doğrusu konukseverliğiyle gönlümüzü kazandı Dr. Aydın Önel.

Toronto'da alana indiğimizde polis Kanada vizesi soruyor bizden. Hayretle öğreniyoruz ki Bakanlık Kanada vizesini atlamış. Zaten Türkiye'den ayrılmadan önce de konut fonu konusunu çözümleme işini yetiştirememiş, bana, alana Ankara'dan telefon açıp, "Siz ödeyin, biz size öderiz" demişlerdi. Öyle ya ben bankayım ve de yanımda altı kişinin konut fonunu karşılayacak para var. Allahtan eşimin tedbirli çıkması sayesinde hallettik sorunu.

Kanada'ya varınca da bir sürü sorgu sual. Bendeniz bu kez 500 dolar gibi bir para ödeyerek yine durumu kurtarmış, ama bu parayı asla Bakanlıktan geri alamamıştım. Ah şu bürokrasi!

O gece otelimize yerleştirmek üzere bizi götürdüklerinde, otel koltuklarına oturduğumuzda, saksafon ve flüt çalan Tahsin Ünüvar nedense koltuk yerine, dik durumda duran saksafon kutusunun üstüne oturmayı yeğlemişti. Takılmıştım ona, "Oğlum oturacak yer mi bulamadın da saksafonunun üzerine tünedin?" diye. Gülüştük. Bize hazırlanmamız için bir saatlik bir zaman tanıdılar, alıp yemeğe götürmek üzere.

Ertesi gün konserimiz vardı. Bu nedenle erkenden yattım. Dünyanın neresine gidersem gideyim cennet olsa, konser öncesi hiçbir yeri gözüm görmez.

Ertesi sabah güzel bir kahvaltı yapmak üzere Yalçın Bey bizi hoş bir yere götürdü. Yolda Tahsin birdenbire feveran et-

meye başladı. Henüz farkına varmıştı saksafonunun yokluğunu. Oysa üstüne oturacak kadar ayrılmaz bir parçasıydı saksafonu Tahsin'in. Bu ne mene dalgınlıksa, gece kaybolan saksafonu gündüz fark edebiliyordu ancak.

Bu haber üzerine dernek üyeleri, başta Başkan Yalçın Süer olmak üzere herkes seferber olmuştu, Tahsin'e bir saksafon bulunabilmesi için. Ayrıca polise haber verilmişti. Bu arada saksafon parasını da ödemek zorundaydılar, kendi kurallarına göre. Konser diğer kentlerde olduğu gibi gece değil, saat 15.00'te idi, öğleden sonra. Yani kısa sürede bir saksafon gerekiyordu. Bir yandan saksafon aranırken bir yandan da sahne hazırlığı yapmak üzere konser salonuna gitmek için yola çıktık. Gerçekten çok hoş bir mekândı. Hemen sahneye çıkıp ses düzeni, ışık düzeni, sahne düzeni vs için gerekenlerin yapılması amacıyla harekete geçtim. Buralarda menajerim olmadığından iş başa düşüyordu.

Flütlü parçaların provasına başlanmasını önerdim çocuklara. Grubumuz beş kişi idi. Saksafon-flüt: Tahsin Ünüvar, kemençe-ut: Hasan Esen, piyano: Deniz Tüney, bas: Şuayip, davul (Otantik Türk davulu): Uskan Çelebi. Sözün kısası gerçekten bomba gibi idi çocuklar. Her biri kendi enstrümanında virtüözdüler.

Bu arada Deniz'le Tahsin'in özel durumundan söz etmeliyim... Berlin konserimiz sırasında nişanlanan çift, Amerika dönüşü evleneceklerdi ve de benden nikâh şahidi olmamı istiyorlardı. Fakat ne olduysa onlara, Amerika turnesi sırasında hep kavga eder olmuşlardı. Özellikle Tahsin'in sinirleri bozuktu anladığım kadarıyla. Bizler provayı sürdürürken saksafon işini üstlenen hanım, kan ter içinde zafer kazanmış bir komutan edasıyla elinde tüfek, pardon, saksafon, sahneye çıktı. Saksafonu görür görmez sevineceğini umduğum Tahsin, "Bu tenor saksafon, ben bunu istemem!" diye bas bas bağırmaya başladı. Zavallı kadıncağızın muzaffer komutan edası, bir anda zılgıt yemiş ere dönüşmüştü. Evet! Soprano saksafon çalardı Tahsin, ama tenor saksafon da çalabilirdi şu koşullarda. Kapris yapmanın yeri ve zamanı değildi. Artık

benim de sabrım taşmıştı. Kendimi tutamayıp "Sorunlarını sahneye taşıma, çalmayacaksan çık git!" diye bağırdım.

Bütün bunlara karşın konser son derece başarılı olmuştu. Her gittiğimiz yerde, özellikle saksafon sololarda özel bir alkış alan Tahsin, beğenmediği tenor saksafon solosunda da aynı alkışı almıştı. Bu arada şunu belirteyim, Amerika turnesi için hazırladığımız *Summertime*'ın bir özelliği vardı. Orkestra, parçaya oryantal bir havada giriyor, ben de hafifçe oryantal dans eder gibi görünüp, solom geldiğinde zenci gırtlağıyla orijinal *Porgy ve Bess Operası*'nın *Summertime*'ına giriyordum. Amerikalıları şoke ediyordu bu. Ve her yerde ayakta alkışlanıyorduk.

Konserden son derece memnun kalan dernek başkanı Yalçın Süer evinde bir kokteyl veriyordu bizler için. Dünya tatlısı bir oğlu, sempatik bir eşi vardı. Eşi Zehra Hanım'ın annesi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun kız kardeşi Nezahat Gologlu idi. Bu muhterem hanımla, büyük bir zevkle uzun uzun sohbet ettik o gece. Bedri Rahmi'yi andık. Onun bilmediğim bir şiirini yazdı bana:

Yalnızlığın kadarsın
Yalnızlığın mis kokmalı
Yalnızlık dünyanın en kalabalık zindanı
Ama öyle bir adam eder ki insanı

Ertesi gün için Niyagara Şelalesi'ne gitmeyi planladılar bizim için. Ne var ki ertesi gün müthiş yağmur yağacak ve biz göremeyecektik Niyagara'yı. Öyle de olsa gam yemem, böylesi güzel insanlar tanımıştım ya!

Fatoş Güney ve Yine Jacques Erwan

1986 - 87

Yine bir konser nedeniyle gittiğim Paris'te Fatoş Güney'le telefonlaşıp buluşmak üzere onun saptadığı çok şık bir restorana gittik. Rahmetli Yılmaz Güney'le de dostluğumuz çok eskilere dayanır. Kerim Afşar'la *Arkadaş* filmini yaptığı dönemde henüz küçük olan kızıma, "Hele büyü mutlaka seninle film yapacağım" derdi. Ömrü vefa etmedi! Pınar'ın da şanssızlığı!

Fatoş'la henüz evli olmadığı delifişek yıllarında bir akşam, Gül Ar ve anımsayamadığım bazı arkadaşlarla birlikte Yılmaz'ın arabasıyla Boğaz'da geziyoruz. Bir ara Yılmaz, Piraye'yi (miydi acaba?) gördü kendi arabasının içinde, ille de yarışmaya kalkıştı onunla. Ben panikleyip yalvarmaya başladım, "Gözünü seveyim Yılmaz, evde beni bekleyen minik bir kızım var, onun da bana ihtiyacı var. Gel vazgeç yarışmaktan, ölmek zamanı değil şimdi!" Velhasıl epeyi ecel terleri döktürmüştü bize rahmetli!

Gözünü budaktan sakınmayan bu genç adam, menajersiz kalıp parasını almakta zorlandığım gece kulüplerinden de paramı kolayca almamı sağlıyordu; zira bu gece kulüplerinin hepsi genelde mafyaydı. Yöntemi şuydu: Hafta sonları gece kulübüne gelip bana, "Sen merak etme bacım!" dedikten sonra patronun odasına şöyle bir girip "Merhaba!" diyor ve bir şekilde yeleğini açıp tabancasını gösteriyordu! Tabii paralar da kolaylıkla ödeniyordu. "Bacım sen şarkı söylerken konuşan olursa havaya ateş ederim merak etme" derdi. Ah Yılmaz, delifişek, gerçek dost!

Kim bilebilirdi, yılların getirdiği acılarla vaktinden önce saçlarına ak düşüp gurbet ellerde en ağırbaşlı, en düşündürücü sanatsal yapıtlar üretip ülkesine birçok ödüller kazandıracağını ve vakitsiz ölümüyle ölümsüzleşeceğini?..

Fatoş'la evlilikleri de oldukça güç olmuştu. Fatoş'un ağırbaşlı ailesi bu delifişek adama iyi yetişmiş, sarışın, mavi gözlü kızlarını vermek istemiyorlardı, ama Fatoş direndi. Ailesinin değil, yüreğinin sesini dinledi ve ailesinin onu reddetmesi pahasına da olsa Yılmaz'la yaşamını birleştirdi. Tabii zorlu yılları başladı. Hapishane ziyaretleriyle geçiyordu güzelim seneler. Bu arada oğulcuğunu büyütüyordu. Sonra Paris ve hastanelerde geçen yıllar. Güney mide kanseri olmuştu...

Fatoş restoranda, midemden rahatsız olduğumu öğrenince ilk sözü, "Ne olur Esin ihmal etme bu işi, ben seni götüreyim doktora!" oldu. En hassas olduğu konuydu bu. Benim de dayım mide kanserinden ölmüştü.

Neyse daha yapacak çok işler var. Ölüm vakti değil henüz! O gün Jacques Erwan'la randevum vardı. Sarah Bernhardt Tiyatrosu'nun cafe'sinde buluşacaktık. Burası benim için anlamlı bir yer biliyorsunuz. Konser verdiğim Sarah Bernhardt Tiyatrosu (Theatre de la Ville).

Fatoş, "Merak etme seni geciktirmem" diyordu. Evet, benim için çok önemliydi Erwan, gecikmemem gerekirdi. Güzel bir öğle yemeği yerken, bir yandan anlatıyordu Fatoş, "Yılmaz için görkemli bir etkinlik yapmayı düşünüyoruz Paris'te. Bana yardımcı olur musun?" diyordu.

"Tabii Fatoşçuğum seve seve! Yılmaz için yapmayacağız da kimin için yapacağız?"

O gece için Kerim Afşar, İlhan Selçuk, Ali Sirmen vs. konuşmacı olarak düşünülüyordu. Onlarla ben konuşacaktım İstanbul'a döner dönmez. Fatoş birdenbire bana, "Sen Kürtçe şarkı söylüyorsun değil mi?" diye soruverince, pek şaşırdım. "Fatoşçuğum sen beni biriyle karıştırıyorsun galiba" dedim. Hayır! Ben hiç Kürtçe şarkı bilmiyordum. Hem Yılmaz Güney gecesiyle ne ilgisi vardı?

Hayır! Benim tanıdığım Yılmaz Güney Adanalılığıyla tanınırdı, etnik kimliğiyle değil. Ne var ki özellikle ölümünden sonra ismi etnik meselelerle anılır oldu. Bu tutum üzerine anlamıştım ki "Yılmaz Güney Gecesi"nin adı kâğıt üstünde kalacaktı. Fatoş'a konser için beni affetmesini, ama elimden geleni yapacağımı söyledim, içimden bir şeyler kopmuştu sanki. İstanbul'a gidince İlhan Selçuk ve diğerleriyle görüştüm. Hepsi de Yılmaz Güney'i çok sevmelerine karşın, aynı nedenle reddetmişlerdi gitmeyi. Nitekim sonradan yanılmadığımı, gerçekten de o gecenin Yılmaz Güney Gecesi adı altında bir etnik milliyetçilik gösterisine döndüğünü öğrendim. (1995'te *Duvar* filmini ve bu filmde ülkesine hissetiği kini gördükten sonra Yılmaz Güney'e sevgim azalmadıysa da kırık, buruk, acı bir sevgiye dönüşecekti...)

Etnik kimliklerin açıkça ifadesine ve tanınmasına karşı olmadım ve değilim. Bunu daha önce de çok söyledim. Benim için asıl olan, etnik kökeni ne olursa olsun herkesin bu ülkede özgürlük ve mutlak bir eşitlik içinde yaşaması.

Fatoş'la dostça bitirdik yemeğimizi ve yola çıktık. Daha bir saat vardı benim randevuma. "Merak etme bol bol yetiştiririm seni" diyordu. Kırmızı arabasına bindik Fatoş'un.

O ne? Bu nasıl bir trafik böyle? Bu ne kalabalık? Paris'i hiç böyle görmemiştim. Normal trafiği kesmişti polis, başka yerlere yönlendiriyordu bizi. Yağmur da yağmaya başlamıştı. "Ne oluyoruz Allah aşkına?" diyordum, Fatoş da bilemiyordu. Bir saattir çıkış yolları arıyoruz, bir türlü gideceğimiz yere ulaşamıyoruz. Sonunda öğrendik ki, Gorbaçov gelmiş Paris'e. Ortalık o yüzden böylesine karışmış, tabii ne gazete okumuş ne radyo dinlemiştik.

Sonuçta bir buçuk saatlik bir gecikme ile Sarah Bernhardt Cafe'ye ulaştığımızda yağmur seller gibi yağıyordu. Ne Jacques Erwan vardı ne kimse? Zaten Jacques delinin tekiydi, hayatta beş dakikadan fazla beklemezdi.

Birkaç yıl önce, ilk tanışmamızda La Taniére Tiyatrosu konserlerimden önce, benimle bir söyleşi yapacaktı Radio France Culture için. Jean Michel ile radyoya giderken yolda beni uyarmıştı. "Bu adam önemlidir ama megaloman, homoseksüel ve de biraz çatlaktır, sakın moralini bozma" diye. Gittiğimizde bizi karşıladı, çok nazik, kırlaşmış saçlarıyla genç, hoş bir adamdı. Özellikle ses tonu çok güzeldi. Önce Tarık Öcal'la şarkılarımı seslendirdim. Çok hoşuna gitti Erwan'ın.

İyi ki şarkılarımızı önceden seslendirmişiz. Sıra söyleşiye gelince benimle İngilizce konuşmak istedi. Oysa ben, İngilizcemin Fransızcamdan daha iyi olmasına karşın Türkçe konuşup Jean'ın çevirmesinden yanaydım. Israrla, "Senin İngilizcen çok iyi, İngilizce söyleşi yapacağız" deyip kestirip attı. Ne soracağı konusunda en ufak bir ipucu vermeden, "Acelem var, başka programa yetişeceğim" diyerek birbiri arkasına sorularını sıralamaya başladı insafsızca.

İlk birkaç sorunun yanıtını tıkır tıkır verdim. Gel gelelim sonlara doğru, telaşımdan, daha doğrusu Erwan'ın telaşından gereksiz yere lafı uzatmaya başladım. Jacques Erwan birdenbire sandalyesini devirerek fırladı kalktı, söylenmeye, daha doğrusu bağırmaya başladı. Neye uğradığımı şaşırmış, utançtan kıpkırmızı kesilmiştim. Teknisyenler, onu iyi tanıdıklarından bana işaret ediyorlardı, aldırmamam için.

Erwan, o öfkeyle çekti gitti. Jean Michel'le daha sonra söyleşinin geri kalanını tamamlayacaktı. O gece yayınlanacak olan programı heyecanla beklemiş, gecikince de, "Acaba programdan kaldırdı mı bizi?" diye kuşkuyla birbirimize bakar olmuştuk Jean'la.

Sonunda yayınlandı. Ve de ilk kutlama telefonu Dino'lardan geldi daha önce sözünü ettiğim gibi. Ancak Jacques Erwan'la bu son buluşmayı Gorbaçov yüzünden gerçekleştirememiş, bir daha da birbirimizi görememiştik. Kendisine birçok kez özür telefonu açtımsa da, bir türlü bulamadım. Mektubuma da yanıt alamadım. Ah Gorbaçov ah! Sen yok musun?

Annem

28 Ağustos 1990

Aktur'da yazlıktayız. Bugün bizim evlenme yıldönümümüz. Her yıl olduğu gibi bu yıl da restorana gidip baş başa kutlayacağız evlenme yıldönümümüzü. Eskiden Güzin Özipek'in yeri olan Ağıl restorana giderdik Bodrum'da. Güzin Özipek oradan ayrılınca, biz de el değiştirdiği için oraya gitmez olduk.

Sabırsızlığımızdan aldığımız armağanları sabahtan vermiştik birbirimize. İkimiz de armağanlarımızın sevincini yaşarken telefon acı acı çaldı o sabah. Merakla açtım. Emekli Sandığı'nın dinlenme evinin müdürü arıyordu İstanbul'dan. "Esin Hanım, merak edecek bir şey yok, anneniz pencereden düştü, hastaneye kaldırdık, telaş etmeyin!" diyordu telaşlı bir sesle.

Boğazım düğümlenerek, "İlk uçakla geliyorum!" diyebildim.

Annem yıllar önce Ankara'daki evini satmış, ille de İstanbul'daki Emekli Sandığı'nın dinlenme evine gelmek istemişti "bana yakın olmak için. Çok onurlu, özgür, kişilikli, renkli bir insan olduğundan asla bizimle oturmak istemezdi. Beş yıl kaldı Emekli Sandığı dinlenme evinde. Görünüşe göre çok bakımlı, hoş bir yerdi.

Şeker hastasıydı annem. Son yıllarda giderek artan şikâyetleri vardı, bulunduğu yerden. Hep bana bir şeyler anlatmak istiyor, bense pek dinlemiyordum şeker hastalığına yorarak. Oysa ne kadar haklı imiş. Ölümünden sonra, oranın ikinci müdürü ve anneannesi orada kalan bir hostes hanımın

Annem Rüveyde Sinanoğlu

bana getirdikleri dosya ile her şey aydınlanacak, orada dönen dolaplar ortaya çıkacaktı. Ne yazık! Artık çok geçti. Benden bir şeyler yapmamı, hiç değilse diğer masum ihtiyarcıkları kurtarmamı istiyorlardı. O dönem Maliye Bakanımız olan rahmetli Adnan Kahveci'ye bağlı idi Emekli Sandığı Huzurevleri. Bu pırıl pırıl dürüst insanla konuşup bir çözüm getirmeliydim, dönen dolaplara. Öncesine döneyim şimdi.

Yoğun bakımda idi annem. Kimseyi almazlarken bir ayrıcalık tanıyıp bizi içeri almışlardı. Annemi gördüğüm an tanıyamadım. Bağırırcasına, "Bu benim annem olamaz" dedim. Evet! O güzelim kadın, bakmaya doyamadığım güzelim in-

Annem gazeteci Rüveyde Sinanoğlu ile

san tanınmaz halde idi. Sesimi duyunca bir şeyler söylemeye çalıştı bana ama, ne yazık ki anlatamadı. Altı gün yoğun bakımda kaldı. Ağabeyimi çağırdım Amerika'dan. Ertesi gün geldi. Ne yazık ki artık onu tanıması mümkün değildi. Ağabeyimse, "Beni tanıdı, iyileşecek" diye kendini aldatıyordu. O ara nedense iki yıl gelmemişti Türkiye'ye. Annemse hep onu sayıklıyordu, gelmemesini pek de hayra yormuyordu. "Bana gerçeği söyle, yoksa ağabeyin hasta mı?" deyip duruyordu. Ne desem inandıramıyordum. Oğluna hasret gitti; çünkü altı gün sonra anacığım yaşama gözlerini kapadı.

Yaşasa belki de yatalak olur, böylesi bir yaşama da katlanamazdı. Hep birilerine muhtaç olmaktan korkardı. Onurlu yaşadı. Onurlu öldü. Ama ölümü hâlâ bir sır olarak kaldı. Pencereden düşmesinin imkânsız olduğu söyleniyordu. Yoksa bazı gerçekleri bildiği için onu itmişler miydi?

Dosyada yazılanlar arasında, tek kişilik odalarda kalan bazı yaşlıları iğne ile öldürüp o odaları yüksek fiyatla kiraladıkları da vardı. Doktorların topluca istifa mektupları vardı ve daha neler... Annemin ölümünden sonra bir yıl boyunca, kendimi yaşlılara adayıp onlar için bir kampanya başlattım, tüm huzurevlerini irdeleyen incelemeler yapıp gazeteci arkadaşlarla çalışıp dizi yazılar yazdırdım. Birçok huzurevinin iç yüzünü ortaya çıkarıp diğer bazı müdürlerin de görevden alınmalarına neden oldum! Başta annemin kaldığı dinlenme evinin müdürü olmak üzere. Nur içinde yatsın! Adnan Kahveci çalışmalarımda bana çok destek verdi!..

Bu acı kaybımın ardından *Cumhuriyet*'te şu yazım yayımlanmıştı:

Büyük çocuklarımız yaşlılar

Gençken bir gün yaşlanacağımıza inanmayız nedense. Annem anlatırdı, bembeyaz, pırıl pırıl dişleri, gür kızıl saçları, iri siyah gözleri, mevzun bacaklarıyla aynaya baktığında anneannem, "Bu gençlik kalmıyor yaşlılık günlerini düşünmek gerekir" dediğinde kahkahalarla güler "Ben yaşlanmayacağım"

dermiş. Ben de inanamazdım onun bir gün yaşlanacağına. Öylesine genç, öylesine güzeldi. Ünlü yazarlarımıza, ozanlarımıza konu olmuş bir güzelliği vardı. Gazeteciydi, çok çalışkandı, çok iyi bir kalemi vardı. Yetişmekte olan genç yazarlar yazdıklarını önce ona okur, fikirlerini sorarlardı (Adalet Ağaoğlu bunlardan biriydi, annemi çok severdi).

Basın Yayın'da, Dışişleri 'nde, İtalyanca çevirmenliği yaptı. Geceleri ağabeyim Oktay Sinanoğlu ve beni uyuttuktan sonra Anne Vivanti'nin romanlarından çeviriler yapar, dergilere şiirler, masallar yazar, yine sabah erkenden kalkar işine giderdi. Birçok sosyal hizmetlerde bulunmuş, Amerika'da da hem gazetecilik, hem gönüllü hemşirelik yapmıştı. Basın Şeref Kartı sahibiydi. O görkemli, kişilikli, romantik güzelim insan yaşlanıverdi bir gün. Aynalara bakmaz oldu. Nasıl yaşlandığına ben de şaşıyor, inanmak istemiyor, adeta kızıyordum.

Ankara'daki evini satıp kendi isteğiyle İstanbul'daki Emekli Sandığı'nın dinlenme evlerine girdi. Bana yakın bir yerde olmak istemişti. Çok onurlu, kimseye yük olmak istemeyen, özgür bir kişiliğe sahip olduğu için bizlerle oturmak istememişti. 5 yıl yaşadığı orada hafta sonları yatılı okuldan çocuğunu alan bir anne gibi onu alıp Boğaz'da yemeğe götürür gezdirirdim.

Zaman zaman, "Şimdi sen benim annemsin" derdi. Ben de ona, "En küçük çocuğum" derdim. Evet, çünkü yaşlılar

Annemin son yılları...

gerçekten çocuklaşıyorlar. Onları çocuklarımızı idare eder gibi kırmadan idare etmemiz gerekiyor. Yaşlılar alıngan oluyor, hırçın oluyor hatta zaman zaman saldırgan bile olabiliyorlar –kimi şekeri, kimi damar sertliği vs. nedeniyle. Bu nedenle yaşlılar evinde (huzurevlerinde) görevli olan kişilerin son derece özverili, hoşgörülü, sabırlı, sevecen insanlar olmaları gerekiyor.

Bu büyük çocuklara, çocuklarımıza yaklaştığımız gibi yaklaşmalıyız. Onlara ilgi gösterelim ki, kendilerini toplumdan dışlanmış kişiler gibi görmeyip, bunalıma girmesinler. Gençlerimiz, çocuklarımız onlara saygı göstersinler. Bizim kuşak yaşlılara daha saygılıydı. Şimdi bazı gençlerimiz ayaklarını yaşlıların yüzüne doğru uzatıp öyle oturuyorlar.

Mağaza isimlerinden tutun da bu tür davranışlara kadar, toplumumuzun içine işleyen bu Amerikanofil davranışlar yakışmıyor bizlere, geleneklerimize ne oldu? Yaşlılar konusunda yapılması gerekenleri düşünsek biraz. Birçok ülkelerde bu konu yine gündemde, kampanyalar başlatılmış durumda. Acaba bizim ülkemizde yaşlılarla ilgili neler yapılıyor? Yaşlılarımız ne durumda? Fransa, İsviçre gibi bu konuya ciddiyetle eğilmiş ülkelerde bile, hiçbir maddi sorunu olmayan yaşlılar, yalnızlıktan, ilgisizlikten ölüyorlar. Yakınları onları aramıyor, sormuyor. Yaşlıların huzurevlerinde kalmaları doğaldır, ama hangi koşullarda?

Onları oraya yerleştirmekle görevimiz bitiyor mu? Onları yeteri kadar arıyor, ilgileniyor muyuz? Anneme haftada en az üç kez uğrar, hafta sonları gezdirir, arada eve çıkarırdım. Ona her gidişimde diğer yaşlılar onu adeta kıskanır, "Bizimkiler pek gelmiyorlar, sen ne iyi evlatsın" derlerdi. Ama yine de eksik olan bir şeyler vardı. Sevgili annemi birkaç gün önce yitirdim, nur içinde yatsın. Benim gibi acı çekmeden gelin hep birlikte düşünelim. Neler yapabiliriz bu güzelim ihtiyarcıklar için.

** Çalışanlardan kesilen yaşlılık primlerinden bir fon oluşturulabilir (Bizde bu primlerle ne yapılıyor acaba?).

* Bütün Batı ülkelerinde sosyal hizmet uzmanları var, biz-

de de gençler yaşlılar evini ziyaret edip, dertlerini dinleyip onlarla sohbet edebilir. Ufak armağanlar götürebilirler.

* Ev hanımlarımız pastalı, çaylı arkadaş toplantıları, konken oynamaları, yerine bu tür sosyal faaliyetlere katılıp organize olup yaşlılara bu tür hizmetlerde bulunabilirler.

* Tiyatro, sinema, opera, bale, konserler, haftada bir günlerini yaşlılara ücretsiz ayırabilirler (Batıda olduğu gibi.)

* Bazı etkinlikler onların ayağına götürülebilir.

* Yaşlılar arası etkinlikler yapılabilir. Tiyatro, resim çalışmaları, el işleri vs. gibi onları özendirici ödüller konabilir. Onları toplum dışına itmek yerine hâlâ bir şeyler yapabildiklerini kanıtlamaya çalışmanın çok yararlı olacağından eminim.

* Basınımız bu konuya eğilebilir. Huzurevlerini inceleyerek bu konuda dizi yazılar yazılabilir.

* TV'de yaşlılarla söyleşiler yapılabilir. En önemlisi devletimiz bu konuda daha duyarlı olabilir.

"Yalancı dünyaya konup göçenler/Ne söylerler, ne bir haber verirler/Üzerinde türlü otlar bitenler/Ne söylerler, ne bir haber verirler." Gelin onları yaşarken mutlu etmeye çalışalım. Ve de unutmayalım ki bir gün biz de yaşlanacağız. Büyük çocuklarımız sevgili ve de sayın yaşlılarımıza en güzel dileklerimle.

Namık Kemal Zeybek ve Babam ve de Yunus Emre

Doğu Perinçek'le konuşuyorduk bir gün. Namık Kemal Zeybek Kültür Bakanlığı'na getiriliyordu o günlerde. "Biz Namık Kemal ile hapiste birlikte idik. O ülkücülükten idam mahkûmu idi" dedi. İlk tepkim, "Başımıza bir de böyle bakan eksikti!" oldu.

Bir süre sonra gazetede Namık Kemal'den bir beyanat okudum. Nazım Hikmet'in *Ferhat ile Şirin* adlı oyununu Devlet Tiyatroları'nın oynamasını öneriyordu. Bir başka kez ise Nazım Hikmet, Melih Cevdet Anday, Orhan Veli'nin şiirlerinin bestelenmesinden yana idi önerileri.

Doğrusu pek şaşırmış ve de sevinmiştim. Zaman zaman İstanbul'a da gelip çalıştığını öğrendim. Yine İstanbul'a geldiği bir zaman için randevu alıp kendisiyle görüşmeye gittim. Birkaç kasetimi de götürdüm armağan etmek üzere.

"Esin Hanım ben bu kasetlerinizi zaten hep dinliyorum. Arabamda bulunur daima" demez mi? Bir şaşkınlık ve sevinç daha. Ne zamandır düşlediğim *Yunus Emre* kaseti yapma önerimi dile getirince pek memnun oldu. Bir süredir, Yunus Emre'den seçtiğim şiirleri besteliyordum. Yunus Emre sevgisi bende, konservatuvar öğrenciliğim sırasında, hocam olan Adnan Saygun'un *Yunus Emre Oratoryosu*'nu dinlememle başladı sanırım.

İlk plağım olan ve düzenlemesini Doğan Canku'nun yaptığı *Bana Seni Gerek Seni* ile de ilk ödülümü almıştım 1969'da. Basında, bunu Adnan Saygun'un *Yunus Emre Oratoryosu*'ndan aldığımı iddia eden bir yazı çıkmıştı. Adnan Saygun'un da bu işe pek kızdığını ilave etmeyi unutmamışlar-

dı. Hemen yanıtlamıştım bu iddiayı, *Bana Seni Gerek Seni* Itrî'nin bir bestesi idi. Adnan Saygun bunu oratoryosunda kullanmış, bense hafif müzikte seslendirmiştim. Ayrıca hocamla konuştuğumda asla basına böyle bir şeyden söz etmediğini söyledi bana. Siz olsanız basına mı inanırsınız, rahmetli Adnan Saygun'a mı?

Namık Kemal Bey'le Yunus Emre çalışmam için Kültür Bakanlığı adına sözleşme yaptık. Bir sonraki yıl olan 1991, UNESCO tarafından Yunus Emre Sevgi Yılı ilan edilmişti tüm dünyada. Kasetim Ahmet Güvenç'in düzenlemesiyle çıkmıştı.

Talat Halman'ın İngilizce çevirisiyle İngilizce kaset de yapıldı. O yıl, Yunus Emre'yi tanıtma amacıyla Kuzey Amerika ve Avrupa turnesi yapmam öngörüldü, Kültür Bakanlığı'nca.

Bu arada çevremdeki aydın dostlarımız beni kınıyorlardı. "Namık K. Zeybek gibi ülkücü bir insanla nasıl çalışırsın?" diye. Bu ne dar kafalılık, insanlar fikir değiştiremezler mi? Koskoca Sovyetler Birliği, bunca yılın komünist rejimli ülkesi rejim değiştirebiliyor da, insanların ideolojik görüşleri değişemez mi? Kaldı ki Sayın Zeybek de bunu televizyonda kamuoyuna duyurmuştu, bütün içtenliğiyle. Namık Bey'in aktardığına göre onun çevresindekiler de ona, "Esin Afşar gibi solcu bir sanatçı ile niye çalışıyorsun?" diyorlardı.

Bu arada ona Nazım Hikmet'in şiirlerini ezbere bildiği ve çok sevdiği için Nazım Kemal Zeybek de diyenler oluyormuş çevresindekilerden. Dostumuz Ali Sirmen ise, "Bunca zamandır bir açığını bulmaya çalışıyorum, bulamıyorum" diyordu. Rahmetli Uğur Mumcu ile konuşmamızda da, Zeybek'in kültürlü ve sempatik bir insan olduğundan söz ediyordu. Talat Halman ise Zeybek'le birlikte dış ülkelerde şiir geceleri düzenliyordu. Bütün bunlar Namık Kemal hakkında yeteri kadar bilgi veriyor olmalı.

Bana sorarsanız gelmiş geçmiş en olumlu Kültür Bakanlarımızdandır. Bunun yalnız benim fikrim olduğunu da sanmıyorum. Sözü dolandırmadan iş bitiren bir kişiliğe sahipti. Annemi kaybetmenin acısını yaşadığım günlerde, yüzümü gül-

dürmüştü. Bakanlıkta Mevlânâ projesi için protokol imzaladığım günlerden birinde, söz babamdan açıldı her nasılsa. Namık Bey'e babamın tüm eserlerinin kaybolduğunu, buna çok üzüldüğümü söylemiştim. Bana hiçbir yanıt vermeden telefona sarılmış, "Bana Milli Kütüphane'yi bağlayın!" demişti. Bir süre sonra telefon bağlandığında "Nüzhet H. Sinanoğlu'nun tüm eserlerinin fotokopisini yollayın lütfen!" diyordu. Ve annemin acısını çok yoğun yaşadığım bir gün kapı çalınmış, postacı kocaman bir paket getirmişti. İçinden babamın eserleri çıktı: *Grek ve Romen Mitolojisi*; *İki Efendinin Uşağı* (Goldoni, çeviri); *Sakarya* (kendi yazdığı tiyatro eseri); *Bir Zabitin 15 Günü* (kendi yazdığı); *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi* (o dönem İtalyası'nda Moussolini vardı yönetimde –Annem de Clara Petacçi'nin yaşamını çevirmişti İtalyanca'dan); *Millî Edebiyata Doğru; Dante* ve *Divina Commedia.*

Sağolun, varolun Sayın Namık Kemal Zeybek!

Yükselen Değerler, Yitirilen Değerler

10 Mayıs 1996

Kelebeklerim bugünlerde yine uçuşuyor, zaman zaman düne yolculuk yapsalar da. Günümüzde değer yargıları değişti. Onura, kültüre, kitaba verilen değer azaldı. Manevi değerlerin yerini büyük ölçüde maddi değerler aldı. Hızlı para kazanma, kara para kazanma, hak etmeden kazanma ön plana çıktı. Onurlu, dürüst insanlara 'aptal' damgası vurulur oldu.

Teknoloji çağında yaşıyoruz artık. Bilgisayar ve internet yaşamımıza, bir daha çıkmamacasına girdi. Durduğumuz yerden dünyada olup biteni izleyebiliyor, birçok konuda bilgi sahibi olabiliyor –ya da olduğumuz zannına kapılıyoruz. Birçoklarına göre bu, çağı yakalama anlamına geliyorsa da, çok şeyleri yitirdiğimizi düşünüyorum. İnsanlar giderek robotlaşıyor; duygunun, sevginin, dostlukların yerini sanki daha mekanik başka bir şeyler alıyor. İnsanlar telaş içinde oradan oraya koşuşturup duruyorlar.

Ben zaten oldum bittim kendimi *Alis Harikalar Diyarında* kitabındaki tavşana benzetirim. Hani şu elinde kocaman bir saat, "Geç kaldım, geç kaldım!" diyerek koşuşturan beyaz tavşana. Şimdi bu koşuşturmanın hızı birkaç misline çıkmış gibi geliyor bana. Bu hızla koşarken de bir şeyleri yıkıyor, deviriyoruz. Devirdiğimizi kaldırmaya vakit bulamadan koşuya devam ediyoruz. Dostlarımızı da, aile içinde birbirimizi de zor görüyor, karşılıklı oturup konuşacak dertleşecek zaman bulamıyoruz. Toplum olarak giderek sevgi, saygı yoksunu oluyoruz.

Yitirilen değerlerin en önemlisi de dil. Dildeki yozlaşma yüzünden giderek kendi dilimizden uzaklaşır olduk. Türkçe

Türkilizce'ye dönüştü adeta. Kişi konuşmalarına İngilizce sözcük karıştırmazsa aydın kişi sayılamayacağından korkuyor! Oysa tüm bu yabancı sözcüklerin yerini alacak Türkçe sözcüklerimiz var. 'Medya' denilen görsel ve yazılı basınımız maalesef bu konuyu olumsuz yönde etkilemeye devam ediyor. Yanlış vurgularla, araya karıştırılan yabancı sözcüklerle özellikle çocuklarımıza, gençlerimize kötü örnek olmaktalar.

Gençlikte de giderek birtakım değerlerin yerini maddecilik aldı. Dolar ve marka gençliği yetişiyor. Değerler, değer ölçüleri giyilen marka ile, Dolar ile ölçülür oldu. Mağaza, bar, lokanta vs isimleri İngilizce konuyor –Türkçe isim kullanmak adeta ayıp hale geldi.

Amerikanofil bir toplum olduk. Bütün bunların yanı sıra, toplumumuzda bir sevgisizlik baş göstermeye başladı. Oysa biz pek çok başka ülkenin insanlarına kıyasla sevgi dolu bir toplumduk. Yabancılar bizim özellikle bu yanımızı vurguluyorlardı. Teknolojiden yararlanalım tabii, ama sevgi saygı ile benliğimize dönelim.

İşte bu anlattıklarımı içeren, "yükselen değerler – yitirilen değerler" bağlamında 'sevgi' konulu televizyon programı için kızım Pınar Afşar Bulut ve ekibinin hazırladığı maket program için, dönemin Kültür Bakanı Tınaz Titiz Ankara'dan kalktı geldi. Değerli yazarımız ve ozanımız Enis Batur –ki İtalyancaya çevrilen şiirleri o sıralarda İtalya'da ödüller almıştı ve İtalya'nın gündemindeydi– ve de bendeniz, ismini verdiğim konuda bir söyleşi yaptık. Konuşmayı yöneten de Pınar Afşar Bulut.

Bir sonraki program değişik bir konuda ve değişik konuklarla olacaktı. İkinci programın konuklarından biri, dönemin Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden olacaktı; onunla sözleşmiştik.

Evet, "Bu program n'oldu?" diyeceksiniz. Birincisi yayımlandı. Akıbeti de ismini doğrular nitelikteydi: Hangi özel kanala başvurulduysa aynı yanıtı aldık: "Böyle bir programın reytingi olmaz!" (Hay dilinizi eşek arısı soksun!) Hele hele bir kanalın yöneticisi –ülkemizin ilk televizyoncularından ve

de o dönemlerden tanıdığım adı bende saklı biri– "Esinciğim, ben bu programı olsa olsa bir kez yayınlarım, 15'te bir yayınlarsam da beni işimden atarlar!" demişti.

Yani, "Kaliteye hayır!" İlle bayağı, sulu, düzeysiz programlar olmalı ki, diğer adiliklerle aşık atabilsin... Ah benim güzel ülkem...

Biz Amerikanofiliz

Dilimizi ettiler kepaze
Ortalıkta bir sürü şempanze
Karıştırıp argo ve İngilizceyle
dilimizi
unutmuşlar adeta kendi
dillerini
Nasıl diyorlar? Eee, eee!
Ay, moon, moon, maymun
Biz Amerikanofiliz.
Unutmuş demeyi "güle güle"
Bakkal Ahmet bile
Uğurlarken diyor "bye-bye
abla"
Gel de sen bu işi anla!
Dexter, Timberland, Sebago
go, go, go.
Lokantalar, mağazalar, butikler
Hepsinde Amerikan isimler
Biz Amerikanofiliz!
Yahu neredeyiz biz?
Bu şehri İstanbul mu?
Texas, New York,
Hollywood mu?
"Morning morning nereye
dostum?"
"Give empty, kafam bozuk!"
"Can opener ver şuradan
Açalım da içelim biraları,
Bulalım kafaları
Hayret bir şeysin doğrusu"
"Tamam mı?", "Tamam"
"Oldu mu?", "Oldu!"
"Yahu ne oldu ne oldu?"
"Ne oldu sana böyle?"
"Ralph Lauren gömlek istedim
anamdan
Bir araba laf işittim babamdan,
Birader bunlar kafayı yemiş
Yerli malı giymeliymiş"
"Vah vah! Durum kötü desene
Babanı bir doktora götürsene!"
A dostlar! işte böyle
Uzayıp gider bu hikaye
Titreyip kendimize gelelim hele
Kurtaralım kendimizi,
kentimizi, dilimizi de!

ESİN AFŞAR

İsmet İnönü ve Erdal İnönü

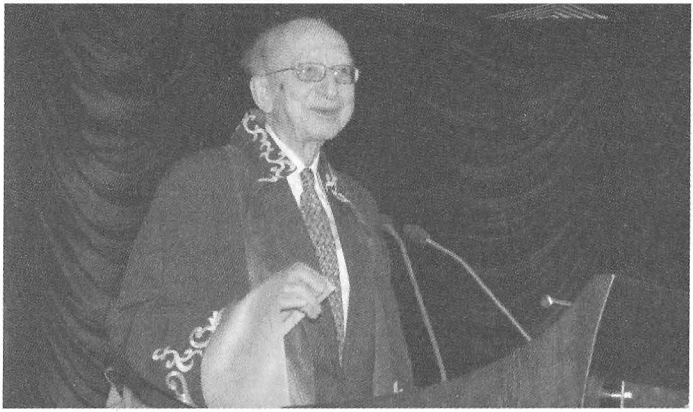
Ocak 1996. Şu sıralarda Sayın Erdal İnönü'nün *Anılar* kitabı çıktı. Ee, İnönü'nün kitabı çıkınca, pek doğaldır ki, ön plana geçip benimkini unutturdu. Aceleniz neydi Sayın İnönü? Yazık değil mi bu garip kulunuza!

Şaka bir yana, son derecede saygı duyduğum, sevdiğim, ağabeyim Profesör Oktay Sinanoğlu ile dostluğu olan muhterem bir kişiydi. Rahmetli İsmet İnönü ile yine rahmetli İstiklal Savaşı Madalyası sahibi olan dedem İzzet Karacabey'in de dostlukları olduğu söylenirdi.

İkinci cumhurbaşkanımız İsmet İnönü ile yazları Heybeliada'da karşılaşırdık sık sık. O, bornozuyla iskeleye gelir, bornozunu beraberindekilere vererek ünlü çivileme atlayışı ile yüzmeye başlardı. Her zaman hatır sorar, sohbet ederdi bizlerle.

1960'lı yıllarda saçlarımı Paris'te kısacık kestirip kuaförler arasında bir "Esin Afşar kesimi" başlatmıştım. Hatta bir ara uzatmaya kalkışınca Eskişehir'de konserim nedeniyle bulunduğum sırada kuaför sitem etmişti bana. "Aman Esin Hanım uzatmayın. Herkes gelip Esin Afşar saçı istiyoruz diyorlar" diye. Ben de vazgeçmiştim uzatmaktan ve de yıllarca kısacık saçlarımla dolaştım durdum.

İşte bir gün kısacık saçlarımla İsmet İnönü'ye rastlayınca bana takılmıştı. Saçımı çekerek, "Kız bu saçlar ne, sen hippi misin yoksa!" diye. Dünyanın en zarif hanımı olan eşi Mevhibe Hanım'la da hep kuaförde karşılaşır, sohbet ederdik. Kuaförü köşke çağırmak yerine kendisi gelir, halkıyla bütünleşirdi.

Dünya çapında bir fizikçi ve ülkemizin saygın siyasetçisi Erdal İnönü

Yıllar sonra, Erdal İnönü'nün muhalefet lideri olduğu dönemde bir toplantı düzenlenmişti Erdal İnönü'nün isteğiyle. Toplantının amacı, eleştirileri dinleyip değerlendirmekti. Sanatçılardan Cem Karaca ile ikimiz çağrılıydık. Erdal Bey'in sanat danışmanlığını Sabahattin Çetin yapıyordu. Benim söylemek istediklerim din, dil ve müzik üzerineydi. Sonunda her şey unutuldu, benim din üzerine söylediklerim çarpıtılarak, özellikle İnönü'yü yıpratmak adına insafsızca kullanıldı. Nasıl mı? Bakın okuyun.

Aslında pek uzun boylu sözler etmemiştim. Sadece hoparlörlerin hiç değilse bu kadar açılmaması ve güzel sesli müezzinlerin ezan okuması ve de kasetten değil de doğal sesle okumaları gibi konular üzerine önerilerimi belirtmiştim.

Ertesi sabah erkenden telefonum çalmaya başladı. Açar açmaz da bir yığın tehditle karşılaştım. Ne olduğunu bir türlü anlamamıştım. Telefonların ardı arkası kesilmiyordu. Sürekli tehdit telefonları geliyordu. Sonradan öğrendiğime göre, *Zaman*, *Türkiye* ve *Tercüman* gazeteleri manşet atmış, "Esin Afşar ezan kaldırılsın dedi!" diye. Yahu ben bu denli enayi miyim ki Müslüman bir ülkede ezan kaldırılsın diyeyim. Dedim ya, işlerine geldiği gibi çarpıtmışlar olayı.

Bir aya yakın polis korumasına alındım. Sağcı gazetelerin köşe yazılarında aleyhime veryansın edilirken, solcu yazarlarımızca da kahraman ilan edilmiştim. Bu konuda bazı sanatçıların fikri sorulduğunda, anlamadan dinlemeden, zahmet edip işin aslını bana sormadan Hülya Koçyiğit'in, "Aa, nasıl olur! Böyle şeyler söylenir mi? Allaha şükür ben Müslüman'ım" deyip beni kınamaya kalkmasına ne demeli!

Bu olayın uzantıları bakın nerelere kadar gidiyor. *Aktüel* dergisi için gelip benimle söyleşi yapmak istiyorlar, söyleşiyi yapıyorlar, ancak sonra yayımlanmıyordu. Bir gün tepem attı. Kalktım, Ercan Arıklı'ya gittim. Elimde de bütün dış basında çıkan yayınların olduğu dosyamla birlikte. "Beyefendi, madem basılmayacak neden söyleşi yapılıyor benimle? Hem bir sürü film harcanıyor fotoğraf için, hem gazeteci arkadaşların, hem benim zamanım harcanıyor. Şu basın dosyasına bir göz atın da beni tanımıyorsanız tanıyın!" diye dosyayı masasına bıraktım. "Aman Esin Hanım nasıl olur?" deyip yanında çalışanlara emirler yağdırmaz mı?

Sonradan ortaya çıktı. Meğer kendisi *Aktüel*'de çalışan gazeteci arkadaşlara emir vermiş: "Esin Afşar ile söyleşi yapılmayacak!" diye. Gerekçe de, "Ezan kaldırılsın diyen bu aptal kadınla söyleşi yapılmaz!" Emirden haberi olmayanlar söyleşi yapıyor ve tabii söyleşi basılmıyor. Buyurun şu zekâya bir bakın hele. Aslı var mıdır diye araştırmadan yorum yapmak dürüst gazeteciliğe yakışır mı?

Serpil Bozer, Bielefeld ve Hannover Konserlerim ve de Nebahat Hanım

29 Ekim 1997

Yazın Yalıkavak'ta, Serpil Bozer'in evinde oturuyoruz. O sırada, Almanya'da Bielefeld'de yaşayan bir arkadaşından telefon geldi. Serpil, benimle birlikte olduğundan söz edince, isminin Nebahat olduğunu sonradan öğrendiğim hanım, beni birkaç yıl önce Almanya'da izlediğinden ve çok etkilenip ağladığından söz etmiş. Sonra da bana bir konser düzenlemek fikri yaz boyunca bir saplantı haline gelmiş neredeyse.

Konseri gerçekleştirmek isteyen Nebahat Hanım, Çağdaş Yaşam Derneği'nin kurucusu ve başkanı imiş Almanya'da. Buradaki Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile ilgisi yok ama, aynı çizgide bir dernek. Bu konuyla hep Serpil ilgileniyordu. İki konser gerçekleşecekti: Bielefeld ve Hannover'de. Yol paralarını Kültür Bakanlığı ödeyecekti. Hep bu böyle olagelmiştir. Dernekler konser ücreti, otel vs her şeyi karşılar, yol parası hariç. Serpil Ankara'da oturduğu için bürokratik işlemlerle de o ilgileniyordu.

Nebahat Hanım sahne gereksinimlerimi öğrenmek istediğini söylemiş Serpil'e. O nedenle ikinci kez konuştuk. Hay konuşmaz olaydık! Ona telefon açtığımda sanki karşımda başka bir insan vardı: Barut fıçısı gibi, edepsiz bir kadın. "Hanımefendi, sinirli bir anınıza rastladım herhalde, daha sonra arayayım" diyecek oldum. "Ben sinirli değilim!" diye bağırmaya başladı. Serpil dört mikrofon demişmiş, ben yedi mikrofon diyormuşum. "Vokal için gerekli, Serpil bunları bilmez ki!" diyecek oluyorum, "Ben çok işleri olan bir insa-

nım. Bunlarla uğraşamam!" diyor avaz avaz. Öyle ya, biz boş gezenin boş kalfasıyız.

Doğrusu sabrıma şaştım. "Konserine de, sana da!" deyip telefonu kapamak vardı ama arada Serpil vardı. Ama bütün keyfim kaçtı. Hırsımı Serpil'den aldım. "Yahu bu ne biçim kadın! Bir küfretmediği kaldı, deli mi ne?" dedikçe Serpil ne diyeceğini bilemiyor, "Nasıl olur, çok da sevilen kadın. İlhan Selçuk'tan rahmetli Mustafa Ekmekçi'sine kadar herkes sever onu" diyor, "Öyleyse ben deliyim" diyorum. Sonradan söylediğine göre, Serpil onu Ekmekçi'nin cenazesinde tanımış. Yani o da tanıyalı pek çok olmamış. Bizim ünlü yazar çizerlerimizle ahbaplığı, düzenlediği paneller nedeniyle olmuş. Serpil'e, "Eğer bu konserler gerçekleşirse bir koşulum var. Özellikle konser öncesi bu kadının yüzünü görmek istemiyorum" diyorum.

Bildiğiniz gibi değil! Ateş püskürüyorum hatuna. Zaten daha gitmeden bir sürü pürüz çıktı. Müzisyenlerden birinin pasaport süresi geçmiş. Diğerinin vizesi sorun olmuş. Bakanlık "Paramız yok" der. Hadi dört müzisyen yerine üç müzisyen götürmeye kalkarım falan filan.

Serpil Ankara'dan İstanbul'a bana gelecek, müzisyenlerle hep birlikte Almanya'ya uçacağız. Son dakikada öğreniyorum ki, Bakanlık bir hata yapmış, Hannover yerine Köln'e almış biletleri.

Nihayet hareket günü geldi çattı. Köln'de bizi Serpil'in ablası ve ZDR Radyosu'ndan çok eski sevdiğim bir arkadaş Mehmet Barı karşılayacak. Öyle insan adamdır ki Mehmet Barı, ona sevdiği arkadaşları nedense "Hayvan" derler. Hıncal Uluç, Modern Folk Üçlüsü, ben hep beraber Mehmet'le Ankara'da çok güzel günlerimiz oldu. Mehmet'i görmeyeli uzun yıllar olmuştu. Telefonda, "Beni görünce sakın sendeleme, çok yaşlandım, saçım döküldü, dişlerim Kadillak" dedi. Bu kadillak sözünü pek kaptıramadım doğrusu. Sonradan Mehmet'ten öğrendim. Onun aynı zamanda diş hekimi olan, Ahmet Kurtaran'ın tabiriymiş bu. Yani dişler yeni yapılmış, ama takma. Allah Allah!

Fellini filmlerinden fırlamışa benzeyen, kendi deyimiyle "kar makinesi" Nebahat Pohlreich ile

Görüşünce sendelemeden gidip sarıldım Mehmet'e. Müzmin bekâr dostum 13 yıldır beraber olduğu hatunla galiba artık evleneceğini müjdeledi bana.

Köln'den Bielefeld'e gitmek için müzisyenler, ben ve Serpil için grup bileti almamıza yardımcı oldu Hayvan (pardon, Mehmet). Tren yolculuğumuz oldukça rahat geçti. Bielefeld'e geldiğimizde bizi karşılayanların başında Nebahat Hatun vardı. Koca memeli, kar makinesi gibi bir kadın. Oldukça soğuk davrandım ona. O da çok nazik, fakat mecburen mesafeli davranmak zorunda kaldı.

Kalacağımız otel, kentten bir buçuk saat kadar uzaklıkta bir dağ oteliydi. Yorgunluktan oteldeki ikramların pek farkına varamadımsa da, yavaş yavaş bu kar makinesi Fellini memeli kadın ilgimi çekmeye başlamıştı. Alman Sosyalist Partisi SPD'den belediye başkan adayı, yaşlılar için faaliyet gösteren bir kurumun başında ve Çağdaş Yaşam Derneği'nin kurucusu olan bu kadını sonradan çok sevecektim.

İlk konserimiz, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda idi. Konser öncesi bir kokteyl veriyordu Nebahat Hanım bayram

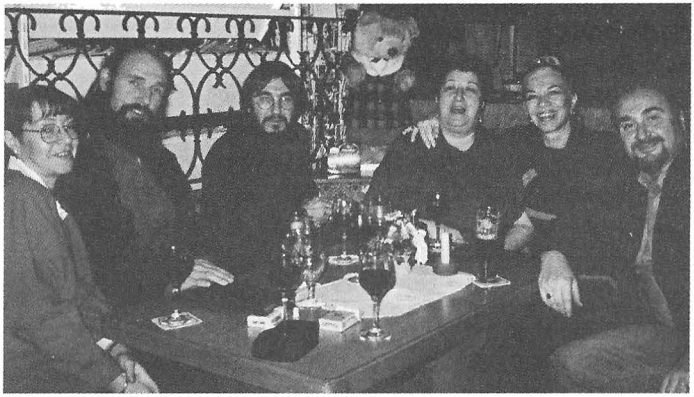
nedeniyle. Ben ise prensip olarak konser öncesi resepsiyon veya kokteyllere katılmazdım. Nebahat Hanım, kokteylin gündüz 13.30'da olacağını ve onun prestiji açısından çok önemli olduğunu söyleyince kıramadım ve "Peki!" dedim.

Artık bir buçuk saatlik yola geri gelmeyip konser salonuna gideceğimiz için, sahne giysilerimizi de almıştık yanımıza. Kente vardığımızda, hatunların gideceğimiz yeri bilmedikleri çıktı ortaya. Park ettiler, bize de binanın üst katına çıkmamızı söylediler. Serpil ile ben önden tırmanmaya başladık. Son kata geldiğimizde, burasının otoparkın son katı olduğunu hayretler içinde ve öfkeden soluyarak gördük. Ben iyiden iyiye sinirlenmiştim. Gideceğimiz yeri bulana kadar bir hayli yürümek zorunda kaldık. En sonunda bulunabildi ünlü belediye binası!

Öfkem burnumda içeri girdiğimde, şaraptan al al olmuş yanaklarıyla "kar makinesi" karşıladı beni. Gözünün yaşına bakmadan giydirdim ona. "Konser öncesi sanki pek gerekliydi buraya gelmek! Üstelik bizi getirenler de gerzek miydi, neydi!" Ne yapacağını bilmez bir halde alttan alıyordu zavallı Neboş. O sırada elinde mikrofon yamuk bir adam konuşma yapıyordu. "Sen mi yamulttun yoksa bu adamı da!" diye çıkışarak sordum Neboş'a. Adam, Başkonsolosumuzmuş meğer. Bana da, "Bir şey yapmadım!" diyor masum bir ifadeyle, yüzünü heybetli memelerine saklarcasına. Adamcağız geçirdiği bir trafik kazasında eşini kaybetmiş, kendi de bir tarafı eğri kalmış.

Sonradan sohbet ettiğimizde Başkonsolosumuzla Nebahat Hanım'ın sürekli sürtüşme halinde olduklarını sezdim. "Nebahat Hanım'ın konserinizi ille de bu gece istemesi yüzünden maalesef sizin konserinize gelemiyorum. Zira 29 Ekim nedeniyle bir resepsiyon vermem gerekiyor. Ne olurdu bir gün sonra olsaydı sizin konseriniz" diyor.

Bir ara müzisyenlerimin, otelin kente uzaklığından şikâyetçi olduklarını söylüyorum. İki konser arasında tam üç gün boşluk var. Bana göre hava hoş. Temiz havada yürüyüş, yüzme havuzu olsun, yeter bana. Büyük kentlerden bıkmışım zaten. Ama gençler öyle düşünmüyor. Haklılar. Başkonsolos bir

Bielefeld konserlerinin ekibi bir arada: (Soldan sağa) Piyanist Aslıgül Ayas, perküsyonist-baterist Uskan Çelebi, Aslıgül'ün eşi Aleks Kaçarof, Nebahat Pohlreich, Esin Afşar, Nebahat'in eşi Rudy

jest yapıyor ve bir araba kiralanırsa parasını ödeyeceğini söylüyor. Müzisyenlerden Uskan kiralama işini hallediyor ertesi gün. Arabayı da kendisi kullanacak. Civar köylere, kentlere gidip gezecekler. Arabanın kiralandığı gün, Serpil ile beni, Fareli Köyün Kavalcısı köyüne bırakmalarını istiyoruz. Ne var ki arabaya sığmıyoruz.

Piyanistim Aslıgül ile Aleks hemen inip "Siz buyurun!" diyorlarsa da ben kabul etmiyorum. Yürüyüş yapıp havuza gireceğimi söylüyorum ve öyle de yapıyoruz. Bir daha da kiralanan arabaya binmiyoruz.

Ertesi gün Neboş Hanım ve Alman eşi bizi ilginç bir köye götürüyorlar. 1300'lü yıllardan kalma bir köy. Çoğu evlerin üstünde tarihler var. 1337 tarihli bir ev, örneğin! Evlerin kapı ve pencere kenarları renkli çiçeklerle boyanmış. Oldukça soğuk bir gün. Bir pastaneye girip sıcak şokola içip pasta yiyoruz. Boşuna tombul değil Almanlar.

Nebahat Hanım yolda yaşam öyküsünü anlatıyor. İkinci eşi olan Rudy Pohlreich ile evliliği oldukça ilginç! 30 yıl önce, Volkswagen fabrikasında işçi olarak çalışmak üzere Almanya'ya gelir. Fakat diğerleri gibi onunla bununla flört edemez

bir türlü. Sonunda bir arkadaşından aldığı akılla, gazeteye ilan verir evlenmek üzere. Kısa sürede yanıt alır. Bir Türk ile evlenmek isteyen bekâr bir Alman talip olur ona; evlenirler. Makine mühendisi olan eşi Rudolf Hamburg'ta çalışmakta, Bielefeld'deki evlerine ancak hafta sonlarında gelmektedir. Neboş, "Üç günlük koca" der onun için. Uzun yıllar olmuş evleneli. 17 yaşında uzun boylu, ince, pek hoş da bir oğlu var Alman kocasından. Adı Erol.

Oğluna düşkün, herkese özverili, enerjik, çalışkan bir kadın Nebahat Hanım. Bütün işçilere, yaşlılara kol kanat germiş, herkesin Sevgili Nebahat Ablası. Geçtiğimiz yaz, yaşlıları alıp Antalya'ya götürmüş. Aralarında hiç vapura binmeyenler varmış. Öyle heyecanlanmışlar ki, çocuk gibi! "Düşünebiliyor musunuz, denizin üstünde gittik" diye anlatıyorlarmış herkese. 40 kişiymişler. Onların hepsiyle ayrı ayrı ilgilenmiş Nebahat Hanım. Ona nasıl sevgi gösterdiklerine tanık oldum ben de.

Nebahat Hanım SPD'ye üye olmuş 1979 yılında. 1994'te partiden adaylığını koymuş belediye meclisi üyeliğine. Aldığı oy sayısı oldukça fazla. Yaşlılara ilişkin çalışmaları nedeniyle birkaç yıl önce Alman Cumhurbaşkanı tarafından kendisine Liyakat Madalyası verildi.

Ara sıra sinirleniveriyor, "N'aparsın, menopoza girdik, kolay mı?" diyor sonra da. Öyle sevdim ki onu! Önceden tanısam, telefondaki afrası tafrası hiç dokunmazdı bana. Keyfi yerindeyse, iki kadeh atıp açık fıkralar anlatmaya bayılıyor.

Alman, İtalyan, Fransız ve bizim Temel oturmuşlar sohbet ediyorlarmış. Biri sormuş, "Seks yaparken karınızı nasıl çıldırtırsınız?" diye. Alman kendi yöntemini anlatmış. İtalyan, "Ben kulaklarını öperim, şöyle yaparım, böyle yaparım, zevkten çıldırır!" demiş. Fransız da kendi usulünce bir şeyler anlatmış. Sıra bizim Temel'e gelmiş. "Ben işim bitince aletimi perdeye silerim, bizim karı çıldırır" demiş.

Sabahları jimnastiğimi yaptıktan sonra Serpil'le yürüyüşe çıkıyor, epey yürüyorduk. Oksijen bolluğundan sarhoş oluyorduk adeta. Sonra da yüzüyorduk. Yüzme havuzunun

bulunduğu yerin bir tarafı tamamen camekân olduğundan, orman bütün güzelliğiyle gözlerimizin önündeydi. Yeşilin çeşitli tonlarıyla ve sarı kırmızıya dönüşen yapraklarıyla ağaçlar öylesine büyüleyiciydi ki, göğün mavisiyle yeryüzünün yeşili birbirine karışıyor, bir renk cümbüşüne dönüşüyordu yeryüzü.

Gelelim konsere... Sahnede teknik provamız 16.00'daydı, konser ise 18.30'da başlayacaktı. "Almanlar çok dakik olur!" diye bellemişiz, ne gezer! Bizim Türklerle iş yapanlar Türkleşiveriyorlar. Alman ses teknisyeni 6'ya doğru ancak arz-ı endam edebildi. Epey söylendim. O da bizimkilerin üstüne attı gecikmesinin nedenini.

Beni hep konserlerimden çok, konser öncesi sahne hazırlıkları yorar. Paris'te Jean Michel menajerliğimi yaparken ne rahatmışım meğer. Bunu bugün daha iyi anlıyorum. Sahne ışıkları, ses düzeniyle o, saatlerce uğraşır, sonunda mikrofonda ses denemesi için beni çağırırdı. Yani hazıra konardım.

Bu konserim son yıllarda gerçekleştirdiğim Atatürk konserlerimden biriydi. İki buçuk yıl önce Yapı Kredi Bankası'nın Kültür Hizmetleri'ne önerdiğim *Ata'ya* albümü nedeniyle, konserlerime de bu ismi vermiştim. Bu albümün çıkışı da epeyi üzdü beni. Her şey hazır olduğu halde bir türlü çıkmak bilmiyordu. Besteler, Atatürk için yazılmış şiirlerin besteleriydi ve piyanistim Aslıgül Ayas bestelemişti. Sözü ve müziği bana ait bir parça da vardı içlerinde, *Bayrağım* isminde. Düzenlemeleri Dağhan Baydur üstlenmişti. Uzun yıllar İngiltere'de çalışmış olan Dağhan'ın bir ayağı hâlâ oradaydı. Bazı düzenlemeleri İngiliz Richard üstlenmişti. Gelin görün ki, türkü formundaki bazı besteleri beceremişti. Koma farklarına aklı ermiyordu doğal olarak.

Altyapısı Londra'da yapılan düzenlemeleri İstanbul'da Mazhar Fuat Özkan'ın stüdyosunda koma farklarını kapatmak için ve de tabii yakışacağı için sahnede de kullandığım gibi klasik kemençe kullanarak idare ettik. Dağhan'ın stüdyosunda Dağhan Richard ile konuşurken telefonu Richard'ın

elinden alıp "Oğlum Richard, sen bu yolda devam et, ama türküleri bize bırak!" dedim. Koro gereken bölümlerde, eksik olmasın Fuat oraya ses kaydı yapmaya gelen Bulgar bir tenor, Dağhan ve bir de orada işi olan bir delikanlı koroyu oluşturduk. Delikanlı stüdyoya mikrofon almaya gelmişti. "Delikanlı bir dakika gitme, katıl bakalım sen de koroya" deyip çocuğun şaşkın bakışları arasında eline mikrofonu tutuşturuverdik.

N'apalım, opera korosunu getirtecek halimiz yoktu ya! Dostlar sağ olsun. Her şey tamamlandıktan sonra bile bizim CD çıkmak bilmiyordu bir türlü. Ne zaman sorsam, "23 Nisan'a", "Yok 19 Mayıs'a, bilemedin 10 Kasım'a çıkacak" gibi gevelemeler. Sonunda, "Ülkenin durumu malum. Yaa ne bekliyorsunuz, Refah Partisi'nin gelmesini mi?" diye söylendim. Hay dilimi eşek arısı sokaydı, Refah geldi ve bizim CD de iki buçuk yıl sonra çıkabildi.

Anlaşmamıza göre CD'ler 2000 tane basılacak ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne armağan edilecekti. Başkanı Profesör Türkan Saylan olan Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nden söz ediyorum; ben de onların kurucu üyelerindenim ve numaram 69. Onlar dernek yararına satacaklardı ve öyle de oldu. Sonra piyasa için çoğaltıldığında %10'u daima ÇYDD'ye kalacaktı. Derneğimizin Başkanı Türkan Hanım pek memnundu. Bu derneğin ilk üyeleri arasında olmaktan gurur duyuyorum.

Anıların ikinci cildini yazmaya başladığımda Refah ile DYP koalisyonu hükümet olmuştu. Çok şükür bu satırları yazarken ANAP ve DSP koalisyonu hükümet oldu. Bitirene kadar kaç hükümet gelir geçer bilinmez –aman dilimi ısırayım!

Heyecanlı bir konser öncesinden sonra heyecanlı da bir konser yaşadık. Hiç beklemediğimiz kadar bis yapıldı. Piyanistim tedbirli davranıp notaların hepsini almadığı için yanına, fazla bis yapamadık. Bu da ona ders olmuştur. Zira hep söylerim, "Sen bütün notaları hep yanında bulundur, n'olur n'olmaz!" derim ama, sakalımız yok!

Konser sonrası Neboş bizi bir Türk lokantasına götürdü. Nebahat Ablalarının etrafında fır dönüyorlar, biz ikinci planda kalıyoruz. Bir ara yanına çağırdığı genç garson gelirken bana usulca, "Bak hele" diyor ve garson gelip "Ablam!" deyip başını Fellini memelerin arasına gömüyor. Sonra anlattı. Meğer bu delikanlıya Almanlar vatandaşlık vermişler. Fakat Türk pasaportunu elinden almışlar. Çocukcağız da ülkesine gidemediğinden hasretten öleyazmış. Bizim Fellini memeli abla duruma el koyup ona Türk pasaportunu iade ettirince, bizimki izinlerinde ülkesine gidip nihayet hasret giderebilmiş.

Hannover'e gidiyoruz. Sıra Hannover konserine geldi. Oradaki konseri de Çağdaş Yaşam'ın bir kolunun üstlendiğini sanıyordum. Başkanları olan hanım ile Bielefeld'deyken birkaç kez telefonda konuşmuştuk. Sonradan öğreniyorum ki, bu derneğin bizim Neboş'un derneği ile bir ilgisi yokmuş. Onlar da sadece telefondan tanışıyorlarmış. Hannover'deki derneğin adı Sevgi Derneği imiş. Ama aynı çizgideler ve birbirlerine destek oluyorlar.

Hay Allah! Belleğim yine oyun oynadı. Sevgi Derneği'nin başkanı olan ufacık tefecik sempatik hatunun ismini unutuverdim. Zaten isim unutma durumu öyle böyle değil. Yüz yüze olunca, "Güzelim!" deyip geçiştiriyorum. Ee, yazarken ne yapmalı peki?

Konser salonuna girdiğimizde minnacık, şapkalı bir hanım karşıladı bizi. Daha doğrusu adeta koşarak gelip boynuma sarıldı. Öyle şirindi ki anlatamam! Meğer bana yılların ötesinden pek bir hayranmış. Ne yaptığımı, ne ettiğimi izler dururmuş. Neboş Hanım konser lafı edince, "Aman bize de!" deyip balıklama atlamış olaya. Salona gelmeden bir baktım kapılarda benim afişim ama, bu afişi ben yollamadım ve de resmi görünce şaşırdım. Meğer ufacık, akıllı hatun benim onda olan Fransa'da çıkan uzunçalarımın kapak resminden afiş yaptırmış.

Sıra ses provasına geldi. Ortada ne piyano var, ne ses düzeni! Hay Allah, deli olmak işten değil! "Merak etme şimdi piyano geliyor, merak etme ses düzeni de geliyor" deyip du-

ruyorlar. Derken efendim, kara bıyıklı, pırıl pırıl renkli yelek, siyah pantolon, siyah gömlek, rugan ayakkabı giymiş bıçkın bir kara yağız delikanlı, peşinde daha ılımlı giyinmiş delikanlılar çıkageldi. Sahneye çıkıp getirdikleri ses düzenini yerleştirmeye başladılar. "Bunlar da yerli ses düzencilerimiz zahir!" dedim.

Bıçkın delikanlıda bir afra bir tafra. Olduğunca yumuşak ve tatlı konuşmaya çalışıyorum kendisiyle. Meğer onlar da burada yaşayan bir müzik grubu imiş. "Grup Gurbet Kuşları" gibi bir isimleri var. "Ne tür müzik yaparsınız?" diyorum. "Biz düğünlerde çalarız" diyorlar. "Eyvah!" diyorum içimden, "Bunların ses düzeninden ne hayır gelir acaba!"

"Biz düzeni kurar gideriz" diyorlar. "Aman etme eyleme, siz yokken bir aksilik olursa biz n'aparız?" diyorum adeta yalvaran bir sesle. "Yok canım! Sizi dinlemeden gider miyiz? Hayret bir şey!" diyor bıçkın bıçkın bir edayla. Ben pek "canım cicim"li konuştum ya, bana bir de kartını uzatıp benim kartımı istiyor, "İstanbul'a gelince ararım!" diye. Tövbe estağfurullah!

Neyse, ses düzeni olayı tahmin edemeyeceğim kadar iyi oldu. Birinci bölümün sonunda *Yok-Yok*'u söylerken en önde oturan Alman bir hatun benim *Yok-Yok* 45'liğimi çıkarmış bana gösteriyor. Nasıl şaşırdım anlatamam! Bu 45'lik bende bile yok. Tabii çok da duygulandım. Sonradan tanıdığım bu Alman hanım, bir Türk işadamı ile evliymiş. Konser sonunda eşiyle birlikte tebrik etmeye geldi.

Konser sonrası, "Başkonsolosun eşi konuşmak istiyor sizinle" diyorlar. Şöylesin, böylesin övgülerinden sonra, "Birlikte yemek yememize izin verir misiniz?' diyor. Çin lokantasına götürüyorlar bizi. Son derece şık bir restoran ve yemekler çok nefis. Başkonsolos Güneş Altan çok hoş ve kültürlü, ileri fikirli bir adam. Hannover ile Bielefeld'in arası yakın olduğundan aynı gece otelimize dönüyoruz. Ne var ki, oraları avucunun içi gibi bildiğini iddia eden bize tahsis edilmiş olan şoför yolunu şaşırıp bizi saatlerce dolaştırıyor. Bir saatlik yolu üç saatte kat edip otele dönüyoruz.

Fiedman Konseri

Ertesi gün müzisyenlerimiz Köln'den ülkemize dönecek. Ben ve Serpil, Serpil'in 27 yıldır THY Köln şubesinde çalışan ve orada yaşayan ablasına konuk olacağız birkaç gün.

Bizi akşamdan aldırıyor Bielefeld'e Fellini memeli Neboş. Ünlü klarnetçi Fiedman'ın konseri var. Bielefeld Mövenpick'de oda ayırtmış bize. Gece konser için de bilet almış. Kendisi Fiedman hayranı. Bütün CD'leri var onda. Ve de bir tek konserini kaçırmıyor. Müzisyenler onlar için kiralanan minibüsle Köln'e gelip oradan akşamüstü İstanbul'a uçacaklar.

Serpil yıllardır astım hastasıdır. O nedenle sürekli ilaç kullanır ve yine aynı nedenle televizyon karşısında ya da özellikle geceleri sohbet sırasında uyuklar. İşin kötüsü bazen araba kullanırken de gözleri kapanıyor. Bu yüzden sürekli onu uyanık tutmaya uğraşırız.

Neyse o gece hep birlikte Fiedman'ın konserine gittik. Gerçekten müthiş bir klarnet ustası bu adam. Yıllarca Amerika'da senfoni orkestralarında Klasik Batı Müziği çalmış. Şimdi Klezmer müziği yapıyor, fakat kontrbas, gitar, vurmalı çalgılar ve kendisi klarnet ve saksafon ile dört kişilik grubuyla Bach da çalıyorlar, doğum günü müziği de, caz da. Kendisi diyor ki: "Müzik bir dünya dilidir. Her tür müzik yapılabilir, bazıları buna karşı çıksalar da..."

Fiedman'ın müthiş bir sahne sempatisi ve karizması var. Salon tıklım tıklım dolu. Tabii Yahudiler çoğunlukta. Finalde bütün salona vokal yaptırıyor. Bir ara Neboş beni dürtüyor Serpil'i göstermek için. Bizimkinin başı önüne düşmüş bile.

"Yahu," diyor, "madem uyuyacaktı, bana niye bilet parası verdirdi?" İşin ilginç yanı, ilaç etkisiyle uyuklayan Serpil, salona öğretilen vokalleri herkesten iyi kapmış, sıçrayıp uyandıkça çok iyi bir korist gibi en doğru şekliyle söylüyor, pes doğrusu!

Neyse o akşam epey dalga geçtik Serpil'le. Otele döndüğümüzde, "Barda içki içelim" dedik. Bir de baktık birazdan Fiedman da geldi. Şöyle bir bakındı çıktı. Bizim Neboş hemen beni elimden tuttuğu gibi peşinden sürükledi. Kendimi tanıtmadan önce onun müziğini söylemeye başladım. Boynuma sarıldı. Meğer 15 gün sonra İstanbul'a gelip CRR'da konser verecekmiş (sonra o konsere de gittim tabii).

Ertesi gün Bielefeld'den Köln'e trenle gideceğiz. Bende grup bileti var. Müzisyenlerimle aynı trenle gideceğiz. O sabah Serpil'in tansiyonu yükseldi. Dernekteki hanımlardan birinin eşi dahiliyeci doktor. Hemen ona götürdüler. Biz gidişi ertelemek zorunda kaldık. O sırada ben bavulumu hazırlar ve bir yandan da Serpil ve çocuklardan telefon beklerken davulcumuz Uskan aradı. Ona Serpil'in durumunu ve doktora götürdüklerini söyledim. Bir sonraki trenle gitmemiz gerektiğini açıklayarak, "Gelin otelde sizlere bir şeyler ikram edeyim" dedim.

"Biz Köln'de uçak vaktine kadar gezmek, o yüzden de hemen gitmek istiyoruz!" diye kıyamet kopardı. "Bu keyfi bir şey değil, hastalık!" dedimse de, fena halde edepsizlendi. "Bir dahaki sefere organizasyonu doğru dürüst yap! Dağ başındaki otellere de bizi götürme" dedi –sanki ben menajermişim gibi. Hastalık karşısındaki duyarsızlığı beni deli etti. "Olur, bir dahaki sefere kıçınızı da silecek bir dadı bulmaya çalışırım" deyip telefonu kapadım öfkeyle.

Böylece, 15 yıllık müzisyenimle kopmanın eşiğine geldiysekde kopmadık, neredeyse 30 yıldır birlikte çalışıyoruz. Onlara araba temin etmişim, her isteklerini yapmaya çalışmışım, artık daha fazlasına dayanamadım. Belki de bu kadar ağır konuşmamalıydım...

Bebek Beklerken

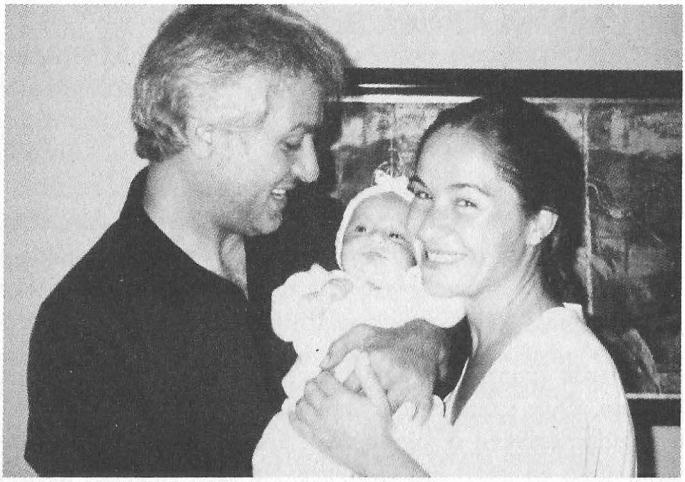
1 Ağustos 1998

Geçenlerde bitirdim Mina Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları* kitabını. Öyle içten, öyle aydınlatıcı, çoğu zaman gülümseten, gülümsetirken düşündüren, "Aman bitmesin!" keyfiyle okuduğum en güzel anı kitaplarından biri. Kaç kez telefon açmak istedim, rahatsız ederim endişesiyle vazgeçtim.

O'nu yıllar önce tanımıştım. Eşi aktör Cahit Irgat, bir dönem Devlet Tiyatrolarında da oynamıştı. O sıralar ben de Devlet Tiyatroları oyuncusuydum. Kızı Zeynep'i Dostlar Tiyatrosu'nda birçok kez izlemiştim.

Bugünlerde İstanbul'un en tatsız günlerini yaşıyoruz. Ağustos'a girdik, çok sıcak! Bir de son derecede nemli. Bağıl nem oranının yüzde 90'ı geçtiği söyleniyor. Artrozlu vücudum her sabah 45 dakika idman yapmama karşın isyan ediyor bu neme. Birkaç gündür de, belimin tutulmasından zor yatar kalkar oldum. Bu yaz, kızımın hamileliği nedeniyle yazlığa gidemiyorum. 12 Ağustos'ta bebeğimizi, ona hiç de layık bulmadığımız bir dünyaya buyur etmeye hazırlanıyoruz. Ne heyecan anlatamam! "Kız bebek!" dedi Doktor Bülent Urman. Pınar'la Talat bebeğin ismini Esin koymaya karar verdiler. Bebeğin ille de bana benzemesini istiyorlar. Her şeyden önce sağlıklı, kusursuz bir bebek olmasını diliyorum yürekten.

Şu anda bunları çiziktirirken bahçede oturuyorum. Gözüm palmiye ağacına takılıyor. Ne kadar da büyümüş, göğe doğru yükseliyor, inanamıyorum! 18 yıl olmuş bu eve yerle-

Pınar Afşar Bulut ve Talat Bulut, kızları Hazal ile

şeli. Palmiye ağacını bahçeye diktiğimizde mini minnacıktı. Oğlum da demek ki dört yaşındaymış. Kim derdi, oğlumun ve palmiyenin bu denli büyüyeceğini? Daha nice uzun yıllara! "Yeşillere, allara, nice nice yıllara gülüm!" diyorum Nazım Hikmet'in dizeleriyle. Ve de şimdi yeni bir cancan bekliyoruz aramıza. O da mini minnacık bir bebekken, bir de bakacağız ki, genç bir kız oluvermiş. Ah Tanrım, inşallah!..

Oğlum, "dayı" olacağı için çok heyecanlı. Ablasını her gördüğünde önce onun karnını öpüyor.

5 Kasım 1998

Ne ayıp! Defteri elime almayalı üç ay olmuş. Ben hâlâ en ilkel şekliyle defterlere yazıyorum yazılarımı. Evde bilgisayar var ama, alışkanlık işte!

Bu arada bebeğimiz üç aylık oldu. İsmi de Esin değil, Hazal oldu. Neden mi? Sağdan soldan, "Yaşarken bir büyüğün adı verilmez" dediler. Benim de bu yıl sağlığım pek iyi değil. "Esin geldi, Esin gidiyor" gibi münasebetsiz bir laf ettim. Kı-

Esin Afşar ile torunu Hazal Bulut, stüdyoda Pembe Uçurtma *albümünün kaydında*

zım derhal vazgeçti. Babası Talat Bulut'un seçimi ve benim de onayımla bebek 'Hazal Bebek' oldu. Tanrım, torun sevgisi inanılmaz bir sevgiymiş meğer!

Yazılarıma uzun bir ara vermişim... Neden mi? Bu kez tembellikten değil. Başıma gelenler, pişmiş tavuğun başına gelmeyen türden.

Profesör Serdar Erdine, Alman Hastanesi ve Sonrası

Aralık 1998

Boynum ve belimdeki ağrılar, artroz nedeniyle giderek artmaya başlamıştı. Aldığım ağrı kesici ilaçlar ise kan tablomu bozuyor, kemik iliğimi tehdit ediyordu. Bu arada bir arkadaşım, İstanbul'da Ağrı Merkezi kurmuş olan Profesör Doktor Serdar Erdine'yi salık verdi. Hematolog Doktor Burhan Ferhanoğlu da onayladı. "Hiç değilse altı ay, bir yıl ağrın olmaz da, ilaç almak zorunda kalmazsın, kan tablon da düzelir" dedi. Oğlum Aydıncan ise şiddetle itiraz ediyor. "Anneciğim boyun bölgesi tehlikeli bölge, sakın yaptırma bu işi!" diyordu. Keşke onu dinleseydim!

Sonunda Doktor Erdine'nin muayenehanesine gittim ve kuşkulu olduğum için de, "Doktorcuğum, boyun bölgesi tehlikeli değil mi yapılacak işlem için?" diye uyardım. "Riskli olsa yapar mıyım? Hem de Esin Afşar'a?" şeklinde yanıtladı beni.

Yapılacak işlem, hastanede boyna takılacak bir kateter ile iki gün süreyle sürekli ilaç göndermekti. Üçüncü gün de evime çıkacaktım. Hiç istemediğim halde ısrarla, "Alman Hastanesi" diye de tutturdu. Amerikan Hastanesi'nden hoşlanmazmış. Sonradan öğrendiğime göre, Amerikan Hastanesi de ondan hoşlanmıyordu.

Sonunda boyun eğdim –zavallı ağrılı boynum! Cuma günü yattım hastaneye, Pazar günü eve çıkmak üzere. Ama ne mümkün! Ateş bir yükseldi, düşmek bilmez. Teşhis kondu: Takılan kateterden mikrop almış, menenjit olmuştum!

Çok güçlü antibiyotikler veriliyordu damar yoluyla. Ateş düşmüyordu bir türlü. Boynumda bir de apse oluşmuştu.

Doktor Erdine sokaktan gelip ellerini yıkamadan doğru pansumana kalkıştığında, "Doktor! Ellerini yıkamadığın gibi eldiven de takmıyorsun. Aldığım menenjit mikrobu yetmedi mi?" diye çıkıştım bir gün kendisine.

Şöyle bir şey söylemişti bir gün başhemşire, sonradan anlam kazanan: "Esin Hanım, siz gelmeden kapıda sizin ve Doktor Erdine'nin ismini görünce 'Eyvah Esin Afşar kanser olmuş demek' diye düşündüm." Evet, sonra da oğlumun internet araştırmalarından, daha sonra da Paris'teki doktorlardan öğrendiğimize göre özellikle boyun ve bel bölgesine yönelik bu tedavi yalnızca üç aylık ömrü kalmış kanser hastalarına uygulanırmış. Bu arada hamilelik döneminde dondurma pasta marifetiyle 30 kilo alan kızım, çocuğunu falan unutup her gün Feneryolu'ndan Sıraselviler'e taşınıp gözyaşları dökmekten iğne ipliğe dönmüştü. Yaşamımdan ümit kesilmeye başlanmış meğer.

Enfeksiyon hastalıklarında büyük isim olan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden Profesör Semra Çanga'yı da bulmuştu. Doktor Çanga, Alman Hastanesi'nden nefret eder ve oraya hiç gitmezmiş, ama kızımın yalvarmalarına dayanamayıp gelmeye karar vermiş. Eksik olmasın bir değil, birçok kez geldi hastaneye ve çok ilgi gösterdi bana. Yine Cerrahpaşa'dan bir beyin cerrahını da getirdi bir gün. Gazi Yaşargil'in öğrencisiymiş.

Nedense bir türlü gözüm tutmadı doktoru. Ameliyat olmam gerektiğini söylüyordu, hem de hemen iki gün sonra. Belki de onu dinlemeliydim kim bilir! Ya tez elden öbür tarafa gider ya da dört ay çekmeden iyileşirdim. Eee, olanla ölene çare bulunmazmış! Sonra başka bir doktorun önerisiyle Amerikan Hastanesi'nde ünlü bir beyin cerrahıyla temasa geçildi. Ertesi gün Doktor Fahir geldi, "Ameliyata gerek yok, ben o iltihapları fonksiyonla hallederim" dedi. Bu arada öğrendik ki, mikrobun antibiyotiğe yanıt vermeme nedeni, boynumda oluşan mikroplar iki tane poş (kesecik) içine gizlenmişler. Bu nedenle de o kesecikleri delerek mikrobu akıtma yöntemiyle beni iyi edeceklerini zannediyorlardı.

Ertesi gün ambulansla Amerikan Hastanesi'ne transfer oldum.

Amerikan Hastanesi

Ocak 1999

İkinci ayıma, Amerikan Hastanesi'nde girdim. Bu arada benden sonra Alman Hastanesi'nde iki hamile kadın da menenjit mikrobu almış ve daha bir sürü menenjit olayı.

Doktor Fahir'in yaptığı işlem işkence gibiydi, doğrusu onu hiç unutamıyorum. Epey uzun sürdü ve maalesef hiçbir işe yaramadı. Bu arada benim belleğim de gidip gidip gelmekteymiş. Eşimin anlatmasıyla bunu daha sonra öğrendim.

Bu arada gelen arkadaşlar sağ olsunlar! Perküsyonistim (vurmalı çalgılar) Uskan Çelebi'ye sitem ediyorum niye gelmedi diye. Piyanistim Aslıgül'e diyorum ki, "Uskan niye gelmedi?" Aslıgül de diyor ki, "Esin Abla, geldi, hem de iki defa beraber geldik" diyor. Aslıgül çok sık geliyor eksik olmasın. Gene bir geldiğinde sitem ettim, "Niye gelmedin" dedim Aslıgül'e. Aslıgül, "Esin Abla, dün buradaydım, hatta bacakların ağrıyordu bacaklarını ovdum" dedi. Allah Allah! Demek benim bellek gidip gidip geliyormuş.

Yalnız bu arada ilginç bir şey. Ölümcül bir hastalıkla savaşırken bir yandan da ihmal etmediğim iki şey var: Sabahları ilk işim kaşlarımı kalemle tamamlamak, rujumu sürmek ve bir de mutlaka parfümümü kullanmak.

Oysa benden ümit kesildiği artık iyice açıklanmış. Hatta televizyonlarda altyazı geçiyormuş, "Esin Afşar yaşam savaşı veriyor!" diye. Tabii benim bütün bunlardan haberim yok. Fakat açık açık söylemişler. "Yapacak bir şey yok. İnternete de girdik, bu vakada hasta yaşamaz!" Bunun üzerine kızım,

Amerikan Hastanesi'nde akciğer uzmanı olan Ayşe Baturalp'e gidiyor. Kızım diyor ki, "Ayşe Hanım, sizin bir yakınınızın başına böyle bir şey gelse, 'Yapacak bir şey yok' deyip bırakır mısınız? Yoksa bir de dış ülkeyi deneyeyim der misiniz?" deyince Ayşe Hanım hemen telefona sarılıyor. Kendisi zaten Strasbourg'dan mezunmuş.

Profesörünü arıyor, diyor ki, "Böyle bir vaka var, ne tavsiye edersiniz? Nerede kurtulabilir?" Bunun üzerine profesörü de Paris'te Pitié Salpetriere Hastanesi'ni öneriyor. Çok ünlü bir hastane. Diana da orada kalmış. Mitterand orada tedavi görmüş falan. Nöroşirurjide, menenjit benzeri hastalıklarda "dünyada bir tane" denen bir hastane. Bunun üzerine oraya transfer oldum. Yine sedyeyle, uçakla Paris'e gidildi.

Orada hayatımı kurtardılar doğrusu. Bir ay da orada kaldım ve iki ameliyat geçirdim. Bu arada eşim işini gücünü bıraktı bir ay, kalktı geldi benimle. Oğlum o sırada Boğaziçi Üniversitesi'nde kimya mühendisliği okuyor. Babasına diyor ki, "Ben de gelmek istiyorum." Fakat babası, "Hayır" diyor. Kızım zaten gelemiyor, bebek var memede. Bunun üzerine ablasına gidiyor, diyor ki, "Ben gitmek istiyorum." Ablasından para alıyor ve kalkıp geliyor. O arada da, benim oğlum neredeyse tıp öğrencisi olacak kadar donanımlı oldu, bütün internetlere girerek filan. Orada da menenjit üzerine bir uzman doktor bulmuş. Sabahın altısında kalkmış Paris'te ona gitmiş.

Bu nöroşirurji bölümü çok korkunçtu. Aslında onların yöntemi öyle. Kollarımda antibiyotikler, sarkaçlar filan, bir şeyler bağlı. O yüzden pek kalkamıyorum. Bir hemşire geliyor. Banyoya götürüyor. Önüme bir bez ve sabun koyuyor. "Sabunlan" diyor –Gestapo gibi. Ondan sonra da, "Zile basarsın, gelirim" diyor. Tabii çok zorlanıyorum. Hiçbir şey yapacak durumda değilim. Sonra zile basıyorum kimse gelmiyor! Haydi, başlıyorum Fransızca "Au secours!" (İmdat) diye bağırıyorum. Çok ıstırap çektim. Neden sonra geldi yine Gestapo gibi.

Eşimi akşam belli bir saatten sonra almıyorlardı. Fakat ben o kadar kötüydüm ki, kapının arkasına saklanıyordu

eşim, herkes gittikten sonra ortaya çıkıyordu. Böyle durumlar oldu. Bir gün 24 saat sabahtan akşama kadar pencereye bakıyorum! Çok yüksek bir kat, en üst kat, kim bilir kaçıncı kat, bilemiyorum! Devamlı oraya bakıyorum, "Ben buradan kendimi nasıl atabilirim?" diye. Başka hiçbir şey düşünemiyordum ve fena halde kafama takmıştım.

Sonra eşimin anlattığı bir şeyi hatırlıyorum birden: Amerikan Hastanesi'nde olduğum bir dönem, bir akşam ben yine belleğimi kaybetmişim, oğluma demişim ki, "Oğlum üst kata çıkıver de pencereleri kapatıver", kendimi evde zannediyorum zahir. Sonra eşim diyor ki, "Aydıncan kayboldu ortadan." Bakmış, Amerikan Hastanesi'nde televizyon odasında kimsecikler yokmuş, karanlık, gece. Dayamış başını cama, hüngür hüngür ağlıyormuş oğlum, benim belleğimi kaybettiğim korkusuyla. O konuda çok hassas zaten, Alzheimer'ı çok inceliyor, o konuda bayağı bilgi sahibi oldu. Birdenbire aklıma o sahne geldi ve atlamaktan, intihardan vazgeçtim.

Velhasıl çok tatsız günler geçirdim, ama her şeye rağmen benim hayatımı kurtardı Fransızlar. Burada bulunmayan birtakım antibiyotikleri de yanımıza vererek, yapacaklarını yapmış bir şekilde bizi taburcu ettiler. Tekrar Amerikan Hastanesi'nde, o antibiyotikler nedeniyle kaldım bir süre daha.

Torunum ben hastaneye yatmadan önce dört aylıktı. Sonra hastaneden çıkmama yakın annesi getirdiğinde sekiz aylık olmuştu. Odada bir hemşire vardı. Eliyle yanağımı okşadı. "Anne annemmm" dedi. Hemşire şaşırdı kaldı, bu kadarcık çocuk nasıl böyle konuşuyor diye.

İşin garibi Fransızlar benim hayatımı iki kere kurtardılar. Ondan önce melanom denen bir cilt kanseri olmuşum. "Olmuşum" diyorum, çünkü büyük bir şans eseri insanın belli olmayan bir yerinde bir ben çıkar, hiç göremeyeceği sırtının ortasında bir yerde filan ve geç kalınabilir. Benim dizimdeydi bu ben. Daha önce öyle bir şey yoktu dizimde. Hani ufak olur da, sonradan büyür filan. Bir sabah bir baktım, koskocaman, simsiyah bir ben. Doktoru aradım, dermatolog. "Aman hemen gel" dedi. "Yok" dedim. O gün de Aktur'a

yazlığa gidiyoruz. "Biz Aktur'a gidiyoruz, dönüşte geleyim" dedim. "Aman sakın güneşe çıkma" dedi, bir merhem verdi ve "Sonra da derhal gel!" dedi.

Sonra gittim, 10 15 gün denize girdim, döndüm. Bir baktım kurumuş, küçülmüş. Açtım dermatoloğuma, "Vallahi bu küçülüyor, benim gelmeme hiç gerek yok" dedim. "Aman derhal gel!" dedi. Meğerse o değişikliğe uğraması, tehlikenin olduğunu gösterirmiş. Velhasıl gittim. "Şu kadar santim açılsın, şu kadar derinden alınsın!" dedi. Biyopsi yapıldı. O raporla dermatoloğuma gittim.

Dermatoloğumun ismi Murat Doğantan. Gerçekten çok değerli bir doktor. Kendisi de Paris'te dermatoloji okumuş. Onun için de onların bu konuda çok üstün olduklarını söylemiş ve önermişti. Elimizdeki raporla gittik Paris'e. Bu olay menenjit olayından çok önce olan bir olay. Doktor elindeki rapora baktı. Sonra bana döndü, "Melanom nedir biliyor musunuz?" dedi. "Biliyorum" dedim ama başımdan aşağıya kaynar sular aktı. Tekrar ameliyat olmam gerekiyor. Murat Doğantan haklı çıktı, çünkü onun istediği derinlikte açmamışlardı. Neyse orada da hiç bayılmadan, Bach dinleyerek bir ameliyat daha oldum. Yine hayatımı kurtarmış oldular.

Bir de onlar fanatik bir şekilde dillerine çok sahipler. Keşke biz de öyle olsak! İngilizce sözcük karıştırmak ne kelime, kesinlikle İngilizce konuşmuyorlar. Benim Fransa'daki doktorum İngilizce biliyor, ama konuşmuyordu. Hemşire zaten İngiltere'den mezun olmuş, orada okumuş. Fakat domuzuna konuşmuyorlar.

Bütün bu vartalardan, özellikle menenjit olayından sonra biz hem Doktor Serdar Erdine'yi ve hem de Alman Hastanesi'ni mahkemeye verdik. Çünkü, Alman Hastanesi'nden bu menenjit mikrobunu almıştım. Ama uzun sürdü bu olay. Ne var ki, hiçbir zaman hastadan yana olunamıyor. Dünyanın her tarafında bu böyle. Bir tek Amerika hariç. Amerika bu konuda çok hassas. Hep hastadan yana oluyor Amerika. Tek tuttuğum yanları bu galiba.

Zoğrafyon Lisesi'nde Sigara Konferansı

Yıllarca, üniversiteler, liseler ve ortaokullarda Profesör Orhan Kural ile birlikte sigara ya da çevre konulu konferanslar verdik. Ayrı ayrı konuşmacı olarak gittiğimiz okullar da oluyordu. Bu konferanslardan biri de Beyoğlu'ndaki Zoğrafyon Rum Lisesi'ndeydi. Fener Rum Patriği Bartholomeos da bu lisenin mezunuydu. Belki benim Türk-Yunan Dostluk Derneği ikinci başkanı oluşuma dayanan tanışıklığımızdan da dolayı, bu konferansı dinlemeye gelmişti. Sağ olsun, hiçbir konserimi kaçırmamaya özen gösterir. Hatta bu kadarla da kalmaz. Alman Hastanesi'nde kaptığım menenjit mikrobu yüzünden Paris'te Pitie Salpetrierie Hastanesi'nde yatarken, bir gün ziyaretime rahip kılığında bir zat geldi. "Eyvah ölüyorum galiba, dua için gelmiş olmalı bu adam! Hıristiyan da değilim ama!" diye içimden geçirirken, elindeki çiçekleri bana uzatıp, Sayın Bartholomeos tarafından geldiğini söyledi. Üst düzey bir din adamı olan bu kişi, birkaç gün sonra, bu kez elinde bir çikolata kutusuyla yine ziyaretime gelecekti. Bartholomeos inceliğini, Paris'te hastanede yatarken de göstermişti bana.

Sigara konulu bu konferansta, her zaman gösterdiğim örneklerden biri olarak, "Aynı yaşlarda iki hanımı ele alalım. Biri sigara içen, diğeri içmeyen olsun. Sigara içmeyen diğerinden 10 yaş daha genç gösterir" demiştim. Konuşmamdan sonra okulun Türk müdürü sahneye çıkıp bana çiçek verdi. Kadın müdür, "Sayın Esin Afşar'ın dediği doğru. Kendisiyle birlikte Ankara Koleji'nde okumuştuk, ama ben sigara içtiğimden onun teyzesi gibi duruyorum. O yüzden beni tanıyamadı" dedi.

Zoğrafyon Lisesi'ndeki sigara konulu konferans sonrasında Fener Rum Patriği II. Bartholomeos ve Orhan Kural ile

Konu sigaraya gelince lafımı esirgemem... Türkan Saylan'ın bir konferansından sonra dinleti vermek üzere Van'a gitmiştim. Konferanstan önce ÇYDD üyeleriyle sohbet ederken, genç bir hanımın sigara içtiğini görünce, her zaman olduğu gibi, bu konuda birtakım sözler ettim kendisine. O da bana dört yaşındaki oğlunun bir gün balkona çıkarak, "Anne, ben kendimi buradan aşağıya atacağım" dediğini anlattı. Anne de telaş içinde, "Aman oğlum neden?" deyince, "Sen sigara içtiğin için öleceksin. Ben annesiz ne yapacağım?"diye yanıtlamış. Ben de kendimi tutamayarak, "Bunun üzerine hâlâ sigara içmeye devam ediyorsun, sen nasıl annesin?" diye karşılık vermiştim...

2001 Ağustos

"Mavi mavi masmavi" bir yolculuk yapıyoruz. Bu yolculuğu organize eden eski Paris Büyükelçimiz Tanşuğ Bleda'nın eşi Erel Bleda. Erel Hanım rehberlik de yapar aynı zamanda. Neler yapmaz ki Erel! Hanım demeyeceğim artık, çünkü çok eski bir arkadaşım, taa Ankara'dan. (Ne yazık ki Erel Bleda'yı kısa bir süre önce kaybettik.)

Erel'in sefire olduğu dönemlerde, marangozluk bile yapmışlığı vardı. Tam, "On parmağında on marifet var" denecek cinsten. Hiçbir zaman sefirelik taslamamış, doğal mı doğal bir insandır. Erel'in çok da güzel bir sesi vardır. Konservatuvarda Türk Sanat Müziği eğitimi almış. Kanun da çalar. Hatta Paris'te resital bile vermişti. Elçilikte verdiği resepsiyonlara bizi de davet eder, yemekte bir ara kendi şarkı söyleyip yolu açar, sonra da bana söyletirdi.

Erel'in ayarladığı ve Marmaris'ten bindiğimiz teknedeki yedi günlük yolculuğumuz Fethiye'de son bulacaktı. Yolcuların hepsi, Tanşuğ ve Erel Bleda'nın Paris'ten arkadaşları olan önemli Fransız konuklardı.

Eşim Şener ve ben herkesten önce gelmiştik tekneye. Diğer yolcular da sökün etmeye başladılar, ancak Bledalardan gayri hiçbirini tanımıyorduk. Erel herkesi tanıtmaya başladı. Tim Riedinger, uluslararası avukat, eşi Sevim Riedinger psikiyatrist. Elizabeth, ressam... Vladimir Brijatos halkla ilişkiler şirketi sahibi, eşi Veronique Brijatos da ressam. Eşim konuk-

larla çok iyi bildiği Fransızca konuşuyordu, bense Fransızcamdan çok daha iyi olan İngilizce ile.

Tim Riedinger, Kaddafi'nin özel danışmanlığını da yapmıştı. Eşi psikiyatrist Sevim Hanım, isminden de anlaşılacağı gibi Türk'tü, yaşamı hep Paris'te geçmişti, çok sempatikti. Sempatik olmak bir psikiyatrist için hastaları açısından çok büyük bir avantaj olmalı diye düşünüyorum.

Halkla ilişkiler uzmanı Vladimir Brijatos, isminden de anlaşılacağı gibi Rus'tu. Ressam olan eşi Veronique her fırsatta o canım Ege sahillerinin resimlerini yapıyordu. Öylesine hayran kalıyorlardı ki güzelim ülkemin güzelim koylarına, bunu her fırsatta dile getiriyorlardı.

Ressam Veronique'in Amerika'da da yakında bir sergisi olacakmış. (Benim de dedem ressamdı aynı zamanda. Birinci Dünya Savaşı'nda esir olarak Sibirya'da kampa götürüldüğünde altı arkadaşıyla kaçmayı başarmış, Çin'de tabakların içine resimler yapıp satarak hayatını kazanmış. İstiklal Madalyası sahibi olan dedem, zaman zaman bize bu çok ilginç olan anılarını anlatırdı. Yazar olan annem Rüveyde Sinanoğlu bunları hep yazmak istedi, ama ne yazık ki hayata geçiremedi. Ağabeyim Oktay Sinanoğlu'nun *Türk Aynştayn'ı* nehir söyleşi kitabında dedemle ilgili daha ayrıntılı bölüm var sanıyorum. Ağabeyimin oğlu Levni Sinanoğlu da ressamdır ve Yale Üniversitesi'nde resim sanatı öğretim üyesidir.

Resim, ressam derken yine belleğimin kelebekleri beni nerelere sürükledi!)

Beni en çok etkileyen yolcu, yazar ve psikiyatrist Mari de Henzel olacaktı. Mari de Henzel ölümcül hastalara yönelik ilginç çalışmalarıyla ve bunun sonucunda yazdığı bir kitapla ünlü olmuş, kitabı çok satanlar listesinde bir numaraya yükselmiş. Kitabın önsözünü de Fransa'nın eski cumhurbaşkanı Mitterand yazmış. Bu kitabı eşim ve bana imzalayarak vermişti tekne yolculuğumuzda.

Güzel bir sesi vardı Mari'nin. Ölümcül hastaların son günlerini iyi geçirtmek için onlara huzur verici Gregoryen ilahileri söyler, güzel şeyler anlatır, mutlu olmalarını sağlarmış.

Mavi Yolcular bir arada: Esin Afşar'ın sağında Erel ve Tanşuğ Bleda

Birçok hastanın kollarında mutlu öldüğünü anlatmıştı bizlere. Hoş da bir kadındı. Önsezileri çok güçlüydü, fal bakardı.

Mari'ye torunum Hazal'ın nasıl yaşından büyük sözleriyle bizi şaşırttığını anlattığımda, onun 'İndigo' bir çocuk olduğunu, bu konuda Fransa'da *İndigo* isimli kitabın yayımlandığını ve bunu okumam gerektiğini söylemişti. Ben de (sonradan dilimize de çevrilen) bu kitabı almıştım. Kitap özetle, İndigo çocukların başlarının çevresinde mavi bir hale ile ve bir şeyleri önceden bilerek dünyaya geldiklerini ve birçok kötülükleri önlemek gibi görevleri olduğundan söz ediyordu. Hatta Amerika'da İndigo çocukları anlamayıp onlara 'hiperaktif' tanısıyla ilaç tedavisi yaptıklarını açıklamıştı gazeteler. Neden sonra durumu anlayıp, bu çocukları ona göre yönlendirme ve eğitme yoluna gitmişlerdi.

Mari ile çok yakın dost olduk. Hatta birkaç ay sonra Mari İstanbul'a gelip evimize konuk olmuştu bir hafta kadar. Onu gezdirdiğimizde, İstanbulumuza da hayran kalmıştı.

Teknede herkes farklı farklı mesleklerden olmalarına karşın, hepsi de nota biliyordu. Geceleri yemekten sonra müzik yapıyorduk. Ben onlara Yunus Emre'nin *Bana Seni Gerek Seni*'sinin Abidin Dino'nun çevirisiyle Fransızcasını öğretirken

nota bildiklerini fark etmiştim. Zira altlarında yazılı sözlerle notaları dağıttığımda hiçbiri zorluk çekmeden okumuşlardı.

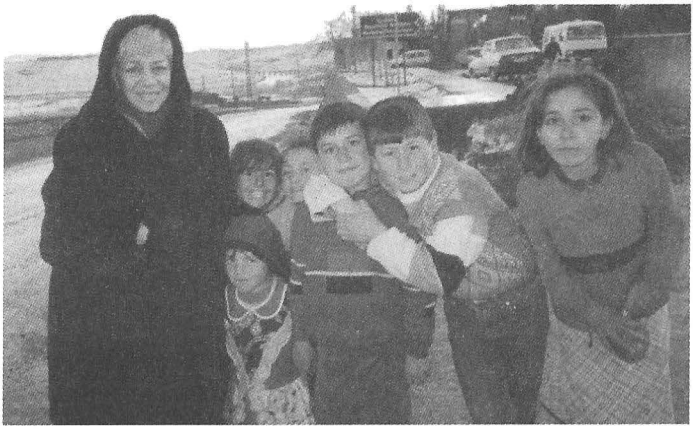
Bir de tekneye bir kural getirme önerim olmuştu: Bütün gün mayolarımızla denize girip çıkan bizler, yemek zamanı şık giyinerek, makyaj yaparak oturacaktık sofraya. Bu önerim çok beğenildi. Üstüne üstlük bu şık yemeklerde herkes marifetini koyuyordu ortaya. Kimi şiir okuyor, kimi şarkı söylüyordu. Vladimir'in bas bariton çok güzel bir sesi vardı. *Karabuşka, Ey Uhnem, O Çiçorniya* gibi bilinen şarkıları iki sesli söylüyorduk. Sovyetler Birliği turnem nedeniyle bu şarkıları çalışmıştım.

Son durağımız Fethiye'de tüm bu güzel Mavi Yolcular, birbirimize sarılarak vedalaştık. Kumsallardan topladığımız, her birimizin üzerine ismimizi yazdığımız taşları da, anı olarak yanımıza alarak birbirimizden ayrıldık.

TRT-2 Diyarbakır Televizyonu
GAP Televizyonu

Bilgesu Erenus (tiyatro yazarı), gitarist Tarık Öcal ile birlikte program yapmak üzere davet edildiğimiz Diyarbakır'a uçuyoruz. Tarık, oldum bittim korkar uçaktan, boncuk boncuk terler. Koltuğun kenarlarına yapışır, gevşeyebilmek için biraz kafayı çeker. İndiğimizde karşılıyorlar bizi. Doğru TRT binasına götürüyorlar. Konuklar için en üst katı ayırmışlar. Asansör yok. Çık çık bitmeyecekmiş gibi geliyor bana. Hani gizli gizli futbol oynayarak dizlerimi menüsküs ettiğimden!

80'lerde Tarık, Bilgesu ve ben *Kelaynaklar* oyunundan sonra, uzun yıllar ayrı kalmanın etkisiyle ve 80'lerde yarattığımız toplumsal eleştiriye yeniden duyduğumuz ihtiyaçla, o yıl hangimiz bir yere çağrılırsa, diğerlerini de bu çağrıya katıyordu. TRT 2'nin "Uzaktaki Yakınlarımız" programına, Uğur Mumcu Vakfı etkinliğine ve sunuculuğunu Ekrem Ataer'in yaptığı Diyarbakır-GAP TV canlı programına şu programla katılmıştık: *Drama Köprüsü, Anı* (Melih Cevdet Anday'ın, beste Tarık Öcal), *Hudey Hudey* (bunu üçümüz söylüyorduk. Bu arada belirteyim; Bilgesu Erenus tiyatro yazarı olmakla birlikte gitar çalar ve güzel sesi vardır, şarkı söyler), *Evlerinin Önü Mersin, Güzelliğin On Para Etmez* (Âşık Veysel), *Şarkılarımız* (Nazım Hikmet'in şiiri ve Tarık Öcal'ın bestesi), *Bugün Ayın Işığı, Bana Seni Gerek Seni* (Yunus Emre), *Yayla Çiçeği, Aybalam, Gülnihal, Niksar'ın Fidanları, Odam Kireç Tutmuyor, Mahsus Mahal* (onu da üçlü söyledik), *Yok-Yok* (malum benim), *Makaram Sarı Bağlar, Masalların Sonu* (*Kelaynaklar* oyunundan, sözlerini Bilgesu Erenus'un yazdığı Tarık Öcal'ın bestesi), *Esen Yel*

Diyarbakır'da Diyarbakırlı çocuklarla

(orijinal ismi *Blowing in the Wind* –Can Yücel'in çevirisiyle). Böyle uzunca bir program.

Provada bazı şarkılarımızı sakıncalı buldular. Diyarbakır'da Hava Kuvvetleri ve Olağanüstü Hal Valisi filan bulunuyor. Politik nedenlerle çekingen davranıyor TRT. Sonradan, Larasu adlı kızlarıyla tanışmak için evlerine gittiğimiz ve arkadaş olduğumuz karı koca yapımcılar, program öncesi çok gergindiler. Program, stüdyo izleyicileriyle yapılıyordu. Oysa bizim katıldığımızda konuk filan yoktu. Biz yöre insanı ile doğrudan ilişki kurup *Makaram Sarı Bağlar* türküsünü birlikte söylemeyi düşlemiştik.

Repertuvarımıza yönelik program başlamadan önce ve reklamlar sırasında müdahaleler gelmeye başladı. Şarkı sözleri yeniden ve yeniden sanki birkaç kanal tarafından denetleniyordu. Nedenini sorduğumuzda, "Bölgenin hassasiyeti nedeniyle" deniliyordu. Bazı şarkıları söylemekten vazgeçmemiz istendi. Biz böyle bir değişikliğe gitmeyip programı aynen uyguladık. Örneğin *Blowing in the Wind* (Can Yücel Türkçesi ile) söylediğimiz *Esen Yel*'e ait sözler programcıları çok rahatsız etmişti. "Daha kaç köyden sürülsün insan!" diye başlıyordu çünkü.

Çok tansiyonlu, ama hem biz ve hem de bizi davet edenler açısından çok başarılı bir program oldu. Programın bir özelliği de, birkaç gün içinde Avrupa'da da yayımlanıyor olmasıydı. Bizimkini yayımlamadılar tabii! Tarık, canlı yayında, *Kaynım Mustafa* türküsünü söyleyerek –yapımcımızın adı Mustafa'ydı- bir ölçüde gerginliğimizi giderdi. İkimizin de türkü boyu gülüyor olduğu herhalde arşivde kayıtlıdır.

Program bittikten sonra aynı akşam Tarık, sunucu Ekrem Ataer ile birlikte İstanbul'a dönmek istedi. Hava raporunu duymuş, kar yağacakmış. "Ben bu akşam giderim" diyor. Bilgesu ile ben Diyarbakır'ı gezmek için bir gün daha kalmak istiyoruz. Tarık bizden ayrılmadan, "Her ihtimale karşı" diye yanında getirdiği tuvalet kâğıdını bize bırakıyor. Tarık İstanbul'a döndükten sonra bizi aradığında, "Keşke çamaşır da bıraksaydın bize!" diyoruz. Çünkü biz bir gün değil, kar yağdığı için mahsur kaldık ve üç gün Diyarbakırlı olduk.

Tarık gittikten sonra ertesi gün kalktığımda bir de baktım ki, her taraf bembeyaz! "Aman o ne güzellik! İşte şimdi oldu. Diyarbakır bu. Tarık da aptallığına doymasın!" diyoruz. TRT'den bir arkadaş, Bilgesu ile beni gezdirmekle görevlendirdi kendini sağ olsun!

Diyarbakırlı olan Cahit Sıtkı Tarancı'nın evini müze yapmışlar. Oraya gidiyoruz. Bahçede Tarancı'nın büstü var. Evine giriyoruz. Çok ilginç bir yapı. Eşyalar aynen muhafaza edilmiş; yer minderleri, sedirler, sedirlerde yerel giysili mankenler (kimi oturuyor, kimi ayakta), bakır tepsi ve cezve ile kahve servisi temsil ediliyor. Mankenler sahici izlenimi veriyor.

Sonra, "Çarşıyı dolaşalım!" diyoruz. Hava soğuk. Ama büyüleyici bir güzelliği var. El baskısı, harika renkleri olan eşarplardan alıyoruz. İnanılmaz güzel renkler. Vaktiyle İtalya'dan gelen lacivert ve açık yeşil renkleri ilk kez bir arada kullandıkları sanılan İtalyan giysileri Dilberler mağazası sergilemişti de, oranın desinatörü olan rahmetli Sevim Çavdar bana bu giysilerden bir tane armağan etmişti. Çok severek

giymiştim bu yeşil ve lacivert giysiyi büyük bir yenilik sanarak. İlahi! Meğerse, yıllardır kullanılıyormuş Anadolumuzda. Yeşil, lacivert karışımı kocaman bir eşarp aldım, hâlâ büyük bir zevkle kullanmaktayım.

Sokakta oynayan çocuklar gördük, ayakları çıplak. İçimize dokundu. Onlarsa keyifle oynuyorlardı karmış, kışmış umurlarında değilmişçesine! Rastladığımız iki erkek çocuğa soruyor Bilgesu, "Yarın okullar açılır mı?" diye. Kardan okullar tatil edilmiş. Yanıt yok. Çekip gidiyor soru sorulan çocuk. Diğerine yöneltiyor soruyu Bilgesu. "Bu sorduğunun bizimle alakası vardır?" diye soruya soruyla yanıt veriyor çocuk ve küfretmişiz gibi basıp gidiyor o da.

8 Mart 2002, Gümülcine (Komotini)

UNESCO'nun tüm dünyada ilan ettiği 2002 Nazım Hikmet Yılı bu yıl dünyanın her yerinde etkinliklerle kutlanmakta...

Büyük Türk ve dünya şairi olan Nazım Hikmet hayranlığı bende çocuk yaşlarda başladı. Kerim Afşar'ın güçlü sesinden dinlediğim şiirleriyle de güç kazandı. Türkçe'nin dünyanın en güzel dili olduğuna, Nazım'ın, kendi müziğini ve ritmini de içeren şiirlerini okudukça, dinledikçe inancım arttı.

Bir süre sonra da, haddim olmayarak onun şiirlerini bestelemeye çalıştım. Konserlerimde, yasak olduğu dönemlerde de, onun müziklediğim şiirlerine yer vermeye başladım. Birkaç yıl önce Fransa'da Strasbourg'da bir anma gecesinde Nazım şarkılarımı seslendirdim.

Yine yedi sekiz yıl önce TRT'de bir canlı yayında, "uyarıya rağmen" Nazım seslendirdiğim için beş yıl televizyondan yasaklandım. TRT'nin kurulduğu ilk yıllarda tanıdığım o arkadaş, bu programın yapımcısıydı, program müdürüydü (ismini vermek istemiyorum). Nazım'ı seslendirdiğim program canlı yayındı. Canlı yayın öncesi provada Nazım şarkısını seslendirdiğimde, program müdürü arkadaş oradan seslendi, "Lütfen Esinciğim, bunu söyleme!" dedi. Ben de, "Niye söylemeyeyim? Bu ne örümcek kafalılık!" dedim. Canlı yayın olduğu için bir güzel söyledim. Ama ondan sonra da beş yıllık televizyon yasağına uğradım.

Hiç yılmadım. Düşünün ki, Paris gibi bir dünya kentinde Yves Montand iftiharla, "Şimdi büyük Türk şairi Nazım

Gümülcine'deki Nazım Hikmeti anma konserinde

Hikmet'ten *Akrep Gibisin Kardeşim!*" diye anons ederek şarkısına başlıyor!

Evet, bu yıl Kültür Bakanımız İstemihan Talay'ın katkılarıyla Nazım Hikmet Vakfı tarafından Mehmet Eryılmaz'ın yönetmenliğinde *Şarkılarla Nazım Hikmet Belgeseli*'nde Tarık Öcal bestesi *Tahir ile Zühre* ile yer aldım. Her zaman olduğu gibi, Tarık Öcal bana eşlik ediyordu. Bu belgesel daha sonra İstanbul Film Festivali kapsamında gösterildi. Birçok yerde de gösterimi yapılan bu belgesel Yunanistan'da da izlenmiş. Ben de, belgeseli gören Gümülcine'de Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği'nce 9 Mart'ta Nazım Hikmet Gecesi'nde Nazım şarkılarını seslendirmek üzere Gümülcine'ye davet edildim.

Gümülcine 10.000 nüfuslu, küçük ama güzel bir kent. Venizelos heykeli göze çarpıyor hemen. Şehir alanı çok geniş ve çok güzel. Çevresindeki cafe'ler Paris'i anımsatıyor. Gençler gece gündüz dolaşıyor alanda.

Türk ve Yunanlı sanatçılarla ortak bir etkinlikti. Unutulmaz bir gece yaşandı. Beni arayan, derneğin genel sekreteri Şükran Raiz'di. Son derece dinamik, tuttuğunu koparan, genç bir kadındı Şükran. Böyle bir etkinlik ilk kez oluyordu. Gümülcine Belediyesi bugüne dek böyle bir etkinliğe izin vermemişti. Ama Şükran ne yapıp edip bu işi başarmıştı.

Gümülcine konseri sonrasında (soldan sağa): Esin Afşar, Ayşe Germen, Batı Trakya Yüksek Tahsilliler Derneği Genel Sekreteri Şükran Raiz ve Şarkıcı Sula Kiracoğlu

Derneğin Başkanı Mehmet Bağdatlı, Gümülcineli bir doktor. Şükran orada bir de Tiyatro Kolu kurmuş. Bu etkinlik için Atina'dan aktör ve yönetmen Yanni Kanotsopulos davet edilmişti. Yunanlı şarkıcı Sula gitar eşliğinde Nazım şarkılarını seslendiriyor, Yanni Nazım şiirlerini Yunanca okuyordu. Nazım Hikmet'in kız kardeşi rahmetli Samiye Yaltırım'ın kızı Ayşe Germen ve oğlu Murat Germen ile birlikte arabayla gittik Gümülcine'ye.

Nazım Hikmet'in kız kardeşi rahmetli Samiye Yaltırım daha önce benim bir Nazım konserime gelmişti Nazım Hikmet Vakfı Başkanı ile birlikte. Çok duygulanmıştı, dinlerken ağlıyordu. O sırada Profesör Aydın Aybay, Nazım Hikmet Vakfı'nın başkanıydı. Sonra tebrike geldiler. Onun da gözleri yaşlıydı, çok heyecanlıydı. Galiba benim ilk Nazım konserlerimden biriydi. İlki Strasbourg'daydı, bu da belki ikincisiydi. Dedim ki, "Ağlamaktansa, Nazım Hikmet Vakfı olarak bunun bir CD'sini yapsak daha iyi olmaz mı?" O gün bugün yıllar geçti ve yıllardır gitmediğim ne Yunanistan'ı, ne Amerika'sı kaldı, bu belgeseli gören ülkelerin daveti üzerine; ama nedense hâlâ bir CD yok, çünkü bir sponsor

bulamadım. Ayrıca ben bu vakfın kurucularından biriyim ve orada da bir koltuk sahibiyim. Vakfın tiyatrosunda, koltuklara, bağış yapanların ismi konuyor ve dolayısıyla benim de orada ismim var.

Ayşe Germen ve oğlu, etkinlikte Nazım ile ilgili anılarını anlattılar. Murat, mimar ve fotoğraf sanatçısı ve iki üniversitede öğretim üyesi. Anne Ayşe, arkeolog. Murat büyük dayısı Nazım'ı anlatırken son cümlesini tamamlayamadı, hıçkırıklarını zapt edemediği için. Başkonsolos Hüseyin Avni Botsalı, Türk bir milletvekili ve Yunanlı belediye başkanı hasta olduğu için yardımcısı katılmışlardı etkinliğe. Başkonsolos konser öncesi bizi konsolosluğa davet etmişti. Çaylarımızı içerken bir yandan bize bazı açıklamalarda bulunuyordu. Bugüne kadar belediye izin vermemişti etkinliklere. İlk kez oluyordu böylesi bir etkinlik. Usulünce, konuşmalarımızda dikkatli olmamız uyarısında bulunuyordu. Herhangi bir kışkırtmadan korkuyordu anladığım kadarıyla.

Nerede olursa olsun etkinlikleri etkileyecek bir futbol maçı olmasına karşın, o gece salon Türkler ve Yunanlılarla tıklım tıklım doluydu. Sahnede büyük bir pano üzerinde sağ tarafta Nazım'ın imzası, solda kocaman karakalem portresi vardı. Nazım'ın görüntüleriyle belgeseller zaman zaman ekrandaydı. Onun şiirlerini gençlerden bir Türk, bir Yunanlı okuyordu. Sula Kiracoğlu isimli genç bir şarkıcı gitar eşliğinde Nazım şarkıları söylüyordu.

Ben de Nazım'ın şiirlerinden *Kurtuluş Savaşı Destanı*'ndan *Sarışın Bir Kurda Benziyordu, Tuna'ya Dair, Memleketim, Karlı Kayın, Sen Mutluluğun Resmini Yapabilir misin, Tahir ile Zühre* ve benzeri şarkıları seslendirdim. Başta Başkonsolosumuz olmak üzere bütün salon ayakta alkışladı. Şarkılarımdan önce şunları söyledim: "Ülkeleri ülkelere yaklaştıran en önemli unsur sanattır. Büyük Türk şairi ve dünya şairi Nazım Hikmet'e bizleri bir araya getirdiği için teşekkür ederim."

Atinalı aktör Yanni ve şarkıcı Sula heyecan ve içtenlikle kutluyorlardı beni. Yanni, benim Atina'da konser vermem

için Kültür Bakanı'yla konuşacağını söyledi. Geç vakit akşam yemeğine gittiğimizde ayrılırken Sula boynuma sarılıp, "Sanatınızla bizi büyülediniz, ama asıl alçakgönüllü ve insancıl davranışınızla bizi çok etkilediniz" dedi. Yanni ise gözleri dolu dolu boynuma sarılıp, "Bana insan olduğumu anımsattınız. Size çok teşekkür ederim" dedi.

Evet bir yanda böylesine sıcak, candan bir dostluk sergileniyor, diğer yandan ise örneğin Gümülcine'de en güzel yerlerde Yunanlılar, gecekondu gibi yerlerde ise Türkler oturuyor. Çünkü belediye onlara yardım etmiyor. Böyle bir etkinliğe de ilk kez izin veriliyor. Soruyorum, "Burada bir Türk ve Yunanlı genç âşık olduklarında evlenebiliyorlar mı?" diye. Yanıt, "Yunanlı bir erkekle bir Türk kızı evet, ama Türk erkeği ile Yunanlı bir kız hayır!" Yok etmenin değişik bir türü. Her şeye karşın, onların dost yaşamak istediklerine inanıyorum.

Ertesi gün, babamın doğduğu yer olan Kavala'ya götürüyorlar beni. Kavalalı Sinan Paşa'nın oğlu babam Nüzhet Haşim Sinanoğlu'nun doğduğu kente. Maalesef hiç Türk kalmamış orada. Çok heyecanlıydım. İlk kez görecektim babamın kentini. Gümülcine'den bir, bir buçuk saat uzaklıkta Kavala. Bir sahil kenti olan Kavala'da, Osmanlılardan kalma bir imarethaneye giriyoruz. Bakımsız; oysa çok güzel bir otele dönüştürülebilir. Demir parmaklıklı odacıkların üzerinde eski Türkçe rakamlar yazılı. Yerden biraz yükseklikteki demir parmaklıklı pencereden başımı uzatıp bakıyorum, toz toprak içindeki odada Venizelos'un fotoğrafı asılı. Sonra yokuş yukarı çıkıyoruz. Tepede Mehmet Ali Paşa'nın heykeli, yanında da evi var.

Bir sahil lokantasında çipura yiyor, uzo içiyoruz. Bir ara eşim arıyor İstanbul'dan, "Akşama senin balığını ayırdım" diyor. Günlerden Pazar. Biz her Pazar, eşimin yaptığı ızgara balıkları yeriz. Neredeyse geleneksel hale geldi. "Hayır," diyorum, "ayırma, ben burada Kavala balığı yiyorum." Bundan böyle çipuraya "Kavala balığı" diyeceğim anlaşılan.

10 Mart Pazar akşamı 18.30'da İstanbul'a dönüyoruz. Bugün Pazartesi ve hâlâ aynı heyecanı yaşıyorum. İlk iş, ikin-

Rüzgâr Efes'te esecek

İZMİR (AA) - UNESCO tarafından 2002 'nin 'Nâzım Hikmet' yılı olarak ilan edilmesi kapsamında Efes Antik Tiyatrosu'da, Kültür Bakanlığı'nın hazırladığı senfonik 'Nâzım' eseri, Egeli sanatseverlerle buluşacak. Türkiye Tanıtım, Araştırma, Demokrasi ve Lâik Oluşum Vakfı, 29 Haziran 2002 tarihinde Efes Antik Tiyatrosu'da bir gösteri ile Nâzım'ı anmaya hazırlandıklarını açıkladı. Açıklamada "Gösteride, 'Nâzım' İsimli senfonik yapıt, yıtsızlığı Nâzım'ın mücadeleyle yoğun bulacak" denildi. Hide edilecek gelirin bir bölümü, "Savunma Çocukların Rehabilitasyonu Projesi" için kullanılacak.

Sanatçı Esin Afşar ile Yunanistanlı şarkıcı Sula Kiracoğlu, Nâzım Hikmet'in şiirlerinden oluşan şarkıları seslendirdi. (ALPER İZBUL)

Türk-Yunan Dostluk Derneği'nin düzenlediği gecede barış ve dostluk çağrısı

Ege'de 'Nâzım' köprüsü

Türk-Yunan Dostluk Derneği'nin düzenlediği Nazım Hikmet konseriyle ilgili bir kupür

ci başkanı olduğum Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği'nin Başkanı Halis Aydıntaşbaş'ı arıyorum. Toplantı yapılacak iki gün sonra. Nazım etkinliğini aynı çerçeveye oturtmak istiyorum. Başkan da heyecanlanıyor. AKM'de yapacağım etkinliği Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde yapalım istiyorum.

Ağabeyim Oktay Sinanoğlu'nu arıyorum ve "N'aber?.. Senden önce gördüm Kavala'yı" diyorum nispet yaparcasına. Zira biliyorum, onun da ne kadar çok oraya gitmek istediğini. "Bana anlattıklarını hemen yaz sıcağı sıcağına" diyor heyecanla. Söz dinliyorum. Gönül ister ki, bu kadar birbirine benzer, ortak yönleri olan bu iki ülke, gerçekten dost olsunlar. Derneğimizin kurucusu olan rahmetli Aziz Nesin'in dediği gibi, "İlk iş, tarih kitaplarında her iki ülkenin kışkırtıcı, düşmanlığı besleyen bölümlerinin çıkartılmasını sağlamalı." Daha çocuk yaşta önyargıyla, kin ve nefretle büyümesin çocuklarımız. Tekrar teşekkürler Nazım Hikmet, bizi bir araya getirdiğin için.

Kerim Afşar'ın Ardından...

28 Eylül 2003

Kerim Afşar'ı, 26 Eylül 2003'te kaybettik. 26 Eylül bildiğiniz gibi Dil Bayramı'mız ve onu böyle bir günde kaybetmek de çok anlamlı. Çünkü Kerim Afşar'ın Türkçesi çok güzeldi, Türkçe'ye çok önem verirdi, çok güzel konuşurdu. Onun için bu Dil Bayramı gününde onu kaybetmek çok anlamlı!

Türk Tiyatrosu dev bir ismini kaybetti... O, Muhsin Ertuğrul döneminde yetişmiş, sanatından asla ödün vermeyen, tiyatroya sonsuz saygısı olan gerçek bir aktör, saygın bir insandı. Çok disiplinliydi. "Ne olursa olsun, perde kapanmazdı!"

Kerim Afşar, oyunculuğunun yanı sıra, şiir yorumlarıyla da gönüllerde taht kurmuştu. En önemli yanlarından biri de, Nazım şiirlerini en iyi yorumlayan aktör oluşuydu. Bir dönem Ankara'da TRT radyolarında Atatürk'ün nutkunu bir seneye yakın bir süre okumasıyla ünlenmiş, arkadaşları arasında "Mustafa Kerim Atatürk" diye anılır olmuştu.

Uzun süredir karaciğerinden rahatsız olan Kerim'in sağlık haberlerini eşi Leyla'dan ve hastaneden, Profesör Mehmet Haberal'dan öğreniyordum. Bir iki kez de Ankara'da evlerine gitmiştim. Bu arada, bu kadar özveriyle eşine baktığı için Leyla'yı kutlamamak olası değil. Kızım Pınar anlatmıştı, artık zor konuşur olduğu dönemde, "Beni doğa bile istemiyor, artık uğraşmayın benimle, bırakın öleyim!" demiş.

Kerim Afşar
Hamlet rolünde

Bugünlerde Nazım ve Ritsos şiir ve şarkıları konserlerimde Kerem Yılmazer ile seslendirdiğimiz Yannis Ritsos'un şiirlerinden birindeki

Vakit geç
Ölüm geri çeviriyor beni,
Hayat istemiyor...
Ben şimdi nereye gidebilirim ki?..

dizeleri nasıl da örtüşüyor Kerim'in söyledikleriyle!

Kerim Afşar, "Eğer ikinci kez dünyaya gelecek olursam, pilot ya da orkestra şefi olarak gelmek isterim" derdi tiyatro tutkusuna karşın. Kim bilir, belki de bu isteği olur!

Nur içinde yatsın. Türk tiyatrosunun ve hepimizin başı sağ olsun!

Hem Mutlu Eden, Hem Hüzünlendiren Mektup

11 Ekim 2003

Sevgili Tufan Türenç,

Burgazada deyince Sait Faik gelir aklınıza. Sait Faik deyince, "Yaşasın Edebiyat ile Kerim Afşar" geliyor benim aklıma. Yazmasam deli olacaktım.

Yıllarca Almanya ve Türkiye'de "Yaşasın Edebiyat" diyen Sait Faik'in hikâyelerini kitlelere ileten bir yalnız aktör. Shakespeare'den Brecht'e, Türk Devlet Tiyatrolarından Berlin Büyük Sahnesi'ne uzanan zor ve yalnız yolculuğunda Sait Faik'i mutlaka sahnelere taşıyan yalnız şövalye.

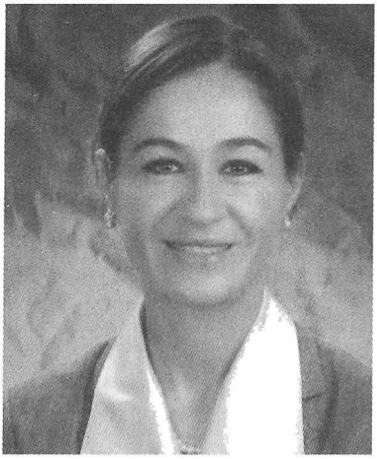
Karl Ebert'in öğrencisi, Ertuğrul Muhsin'in gözbebeği "Hamlet Kerim Afşar!" Yazmasam deli olacaktım!

"Efendiler!" diyerek, Büyük Nutuk'u Türkçeleştirip Mustafa Kemal'e sesini verdiği için asla seslendirme yapmayan aktör, rejisör Kerim Afşar! Yazmasam deli olacaktım!

Buza yazı yazan, coğrafi şanssızlığına aldırmadan coğrafyasına sonuna kadar sahip çıkan, ilkeleri için yaşayan Kerim Afşar.

Kerim Afşar öldü! Sait Martı'sına, Kerim Yalnız Balıkçısı'na kavuştu. Adam gibi adamdı o, benim babamdı! Yazmasam deli olacaktım!

Sağlıklar diliyorum. İçten saygılarımla.
Pınar Afşar Bulut

Pınar Afşar Bulut

Pınar'ın mektubu üzerine *Hürriyet* gazetesi köşe yazarı Tufan Türenç'in yorumunu aşağıda sunuyorum:

> Pınar'ın bu mektubu beni hem mutlu etti ve hem de hüzünlendirdi. Kerim Afşar, gerçek bir sanatçıydı, Türk Tiyatrosunun temel taşlarından biriydi. Ama ne acıdır ki, Türk halkı onu Yılmaz Güney'in *Arkadaş* filmiyle tanıdı. Türkiye'de tiyatrocuların yazgısı ne yazık ki, yazın adamlarından daha iyi değil. Pınar Afşar Bulut'un mektubu beni Burgazada yangını nedeniyle yazdığım yazıda Kerim Afşar'dan söz etmediğim için hüzünlendirdi. Gerçekten de son derecede ilkeli ve onurlu bir sanatçı olan Kerim Afşar, yıllar yılı Sait Faik'i kitlelere duyurmak için çaba harcamıştı. Ben bunu çok yakından büyük bir minnetle izlemiştim ama, yazarlığın yazgısının kurbanı oldum. Bazen kalem size çalım atar, çok önemli konuları atlayıverirsiniz. Pınar Afşar Bulut, hayran olduğum sanatçı babası Kerim Afşar'ın adını anmayışımı, vefasızlığıma değil, kalemimin azizliğine versin. O, her zaman yüreğimizde yaşayacak büyük bir sanatçıdır!

Amerika Tepkisi

Yine biraz geriye gidelim. Oğlum Aydıncan'ı master için Amerika'ya yollamadan önce, ağabeyim Profesör Oktay Sinanoğlu'ndan, iyi bir üniversite için referans mektubu yazmasını isteyelim dedik. Yakın bir arkadaşımızın kızı için Georgetown Üniversitesi'ne yazdığı bir mektupla üniversiteye kabul edilmişti arkadaşımızın kızı. Tabii, kendince bir nevi sınava tabi tutmuştu ağabeyim mektubu yazmadan önce.

"Türk Einstein'ı" olarak tanınan ağabeyimin referans mektubu çok önemliydi Amerika'da. Bir gün ona telefon açıp, Aydıncan için referans mektubu yazmasını istedim. O sıralar, Yıldız Üniversitesi'nde ders vermekteydi. Telefonda bu dileğimi söyleyince, "Sen karışma, biz aramızda halledeririz" dedi. Ben de, "Nasıl karışmam, o komşunun değil, benim oğlum!" diye yanıtladım.

Her neyse, bir süre sonra, "Cuma günü üniversiteye gelsin!" diye haber yolladı. Daha önce de sözünü ettiğim gibi eşim Şener ile Oktay'ın dostlukları çok eskilere dayanır. Benden çok öncelere. Eşim de, ben de onun mektubu yazacağına kesin gözüyle bakıyorduk. Oğlum, o sabah Yıldız Üniversitesi'ne, çağrıldığı saatte gitti. Birkaç saat sonra geri geldiğinde ben evdeydim. Yüzü öfkeden kıpkırmızıydı. Onu hiç böyle görmemiştim. "Ne oldu, anlat!" dediğimde, anlattıkları karşısında kulaklarıma inanamadım.

Üniversitedeki odasına girdiğinde, masasının çevresinde öğrenciler onun anlattıklarını dinlemektelermiş. Oğlum kapıyı vurup girdiğinde, hiç istifini bozmadan, onu görmezden gelerek konuşmasına devam etmiş öğrencilerle. Neden sonra,

belki bir yarım saat sonra, "Haa, sen mi geldin. Amerika'ya gitmek istiyorsun değil mi? B.k mu var Amerika'da? Diyarbakır'a gitsene!" demiş. Oğlumun ne duruma düştüğünü anlamak zor değil. Dünyanın en efendi çocuğu olan oğlum, hiç sesini çıkarmadan odayı terk etmiş. Ağabeyim aklı sıra yanındaki öğrencilere mesaj vermek istemiş, ama her şeyin bir yolu yordamı vardır.

Ertesi gün oğlumun odasına girdiğimde, dayısının *Time* dergisinde kapak olan çerçeveli resmini yerinde göremeyip ne olduğunu sorduğumda, çöpe attığını söyledi ve "Artık benim dayım yok!" dedi. Resmin üstüne başka çöpler de atıldığından yardımcımız da görememiş, böylece genel çöpü boylamıştı maalesef!

Aydıncan sonra kendi çabasıyla University of South Florida'ya kabul edildi. Oğlum Amerika'da beş yıl okudu. Gider gitmez de asistan oldu. Bildiğiniz gibi üç yıl yurt dışında para kazananlar, bedelli askerlikten yararlanıyor. Güzel bir rastlantıyla o üniversitede profesör olan Aydın Sunol eşim Şener Aral'ın Boğaziçi Üniversitesi'nden kimya mühendisliği öğrencisiymiş. Eşim, yarı zamanlı ders veriyordu Boğaziçi Üniversitesi'nde. Hatta rahmetli Melih Kibar da onun aynı dönemde öğrencisi olmuştu. Kimya mühendisliğinden vazgeçip müzisyen olmuştu sonradan Melih Kibar.

Bu beş yıl boyunca her yıl bir ay ben Amerika'ya gidecek, oğlum bir ay Türkiye'ye geleçekti. Bu arada Florida Tampa'da üniversitede konser de vermiştim. Oğlum adeta menajerliğimi yapmış, başkanı olduğu Üniversite Derneği'nde çalışmalar yaparak bu konseri gerçekleştirmişti.

Oğlum gittikten bir iki yıl sonra Atlanta'dan Nazım konseri yapmam için bir teklif geldi. Konser tarihi saptandı. Son güne kadar, müzisyenlerimle gitme planı vardı. Konseri düzenleyen derneğin, müzisyenlerim için yolladıkları, konser nedeniyle vize verilmesi konusundaki belge ters tepmiş, vize verilmemişti onlara, vergi vs ödenmesi gerekir nedeniyle. Sonradan söylediklerine göre, normal turist gibi başvursalar kolaylıkla alabilirlermiş vizeyi.

Sonunda müzisyenler olmadan gittim. Önce oğluma Florida'ya, sonra birlikte Atlanta'ya uçtuk. Birlikte gidebildiğimize göre herhalde sömestre rastlıyordu. Yıllardır, "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konserlerimi sürdürmekteyim. Şiirleri okuyan aktörlerim sırasıyla Devlet Tiyatrosu'ndan çoğu rahmetli olan Zekai Müftüoğlu, yine Devlet Tiyatrosu'ndan Mümtaz Sevinç, Şehir Tiyatrosu'ndan Kerem Yılmazer, Devlet Tiyatrosu'ndan Rüştü Asyalı, Bakırköy Tiyatrosu'ndan Ali Rıza Kubilay son olarak da kısmet olursa devamlılığını istediğim yine Devlet Tiyatrosu'ndan Ali Düşenkalkar. Her zaman denk düşmediği, onların oyunlarıyla çakıştığı için bu değişiklikler ister istemez oluyor. Haa, bir de Şehir Tiyatrosu'ndan Arda Aydın.

Bütün konserlerimde, "Şiir ve Şarkılarla Atatürk" konserlerimde de, hep erkek oyuncu tercih ettim şiirleri okumak için. Atlanta'ya gitmeden önce, konserle ilgili gereksinimler için e-postalaşıyorduk. Benim müzisyenlerim vize alamadığına göre, bana New York'tan müzisyenler ve yüksek lisans yapan bir aktör getirteceklerdi. Doğal olarak, Amerikalılara tanıtmak amacıyla şiirlerin İngilizce çevirisi okunacaktı.

New York'tan getirtilen müzisyenler deneyimli oldukları için provalarda pek zorlanmadım doğrusu. Bağışlasınlar, pek memnun kaldığım bu yetenekli gençlerin isimlerini unuttum. Şiirleri okuyacak, yüksek lisanslı, yine New York'tan getirtilen aktörü bana tanıştırdıklarında şoke oldum. Zira hep aktör diye sözü geçen ve ismi bir erkek ismi de olan Gerçek, genç, güzel bir bayandı ve eski Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın kızıydı. "Benim bildiğim kadın oyunculara aktris denir!" diye de tepkimi göstermeden yapamadım doğrusu. Onca süre yapılan yazışmalarda, telefon konuşmalarında bir türlü bu tiyatrocunun cinsiyeti ortaya çıkmamıştı.

Artık, ok yaydan çıkmıştı. Benimle birlikte olan oğlum yine konser öncesinde koşturuyor, menajerim gibi çalışıyordu sağ olsun. Bu arada, İstanbul'a gelip konser teklifi getiren dernek başkanı Füsun Hanım, beni ve oğlumu muhteşem villasında konuk ediyordu.

Konser pek beğenildi. Bis yapmak zorunda kaldık birkaç kez.

Aydıncan sözünü ettiğim gibi her yıl bir ay geliyordu İstanbul'a sömestrde. Yine bu geldiği dönemlerden birinde odasına, başucuna dayısının söyleşilerinden yazılan *Türk Einstein'ı* isimli kalın kitabı koydum. Doğrudan vermek istemedim, zira "B.k mu var Amerika'da?" olayından sonra nasıl tepki göstereceğini bilemedim. Fakat anladım ki, oğlum kitabı okuyordu ve bitiremediği için de, hem onu ve hem de *Bye Bye Türkçe, Hedef Türkiye, Ne Yapmalı?* gibi diğer kitaplarını Amerika'da okumak üzere almıştı.

Hemen her gün e-postalaşıyorduk onunla. Bir keresinde, "Dayımın kitaplarını okuduktan sonra, her gencin rüyası olan Amerikan rüyasının, hele burada yaşadıktan sonra gerçeği görmeme neden olduğu için dayıma minnettarım!" diye yazmış, "Ama, bu onunla barışacağım anlamına gelmez!" diye de eklemişti. Ben bu e-postayı ağabeyim Oktay Sinanoğlu'na yönlendirdim. Bunun üzerine ağabeyim ona telefon etmiş ve aralarındaki buzlar çözülmüştü. Yine benim Florida'ya gittiğim bir sırada, Aydıncan her zamanki gibi beni alanda karşıladı. Elinde iki tane gül vardı. "Neden iki gül?" diye sorduğumda yanıt vermedi. Az sonra, bana sürpriz yapan ağabeyim ortaya çıkıvermişti. Böylece iki gülün nedeni de anlaşılmıştı. Oktay, oğlumun kaldığı Tampa'da bir hafta bir otelde konaklamış, akşamları birlikte gezmiştik. Amerika'ya son gittiğimde oğlum kimya mühendisliği doktorası yapmaktaydı. Doktora profesörü bir Amerikalı'ydı. Oğlumu çok övmüş, mutlaka doktorasını tamamlamasını istemişti.

Aydıncan'ın Amerika'daki yaşamı beşinci yılına girmişti. Önemli bir araştırma üzerine çalışıyordu. Ben de Delta Havayolları ile beş yıl uçtuğum için artık bedava uçma hakkım doğmuştu. Ama bir işe yaramadı, çünkü Aydıncan hepimize sürpriz yaparak Türkiye'ye döndü.

Bir Kapkaç Olayı!

Bir gece Bulut ailesinden, yani damadım Talat Bulut, kızım Pınar Afşar Bulut ve torunum Hazal Bulut'un yaşamakta olduğu Feneryolu'ndaki evlerinden Avrupa yakasına, evimizin olduğu Levent'e dönüyorum arabamla. Saat gecenin 10'u olmuş. Evimizin önünde yer olmadığından karşı kaldırıma park ediyor, arabadan iniyor, arabanın aynasını düzeltiyorum indikten sonra sanki çok lazımmış gibi! İşte ne olduysa o anda oluyor. Bir araba hızla gelip çarpıyor bana ve ben kendimi yerde buluyorum. Neye uğradığımı şaşırmışken karşı komşu koşup geliyor beni yerden kaldırmaya. O arada çantamı kapmışlar, hiç farkına varamadım.

Yüzüm kan içinde kalmış, düşerken arabanın aynasına çarpıp kıl payıyla gözüm çıkacakken kurtulmuş. Gözümün biraz üstü yarılmış Allah'tan! Komşu, evin kapısına getirip bırakıyor beni. Çalıyorum, çalıyorum açan yok. Bayılmak üzereyim. Neden sonra eşim uykulu gözlerle açıyor kapıyı. Yardımcım da alt katta televizyon izlemeye dalmış. O da geliyor kapıya nihayet. Eşim sağ olsun erken saatte de olsa kitap okurken uyuklamayı âdet edinmiş gençliğinden beri!

Beni öyle yüzüm gözüm kan içinde görünce şoktan olacak, aptal aptal yüzüme bakıyorlar. Sonunda ben bayılmak yerine onları uyarıyorum. Kadına, "Pamuk getir!" diyorum yaranın üstüne bastırayım diye. Eşime, "Çabuk beni hastaneye acil servise götür!" diyorum da, nihayet titreyip kendilerine geliyorlar.

Acile gittiğimizde hemen ameliyata alıp, bilmem kaç dikiş atıyorlar ve de hastanede yatmam gerektiğini söylüyor doktorlar. Az daha gözüm gidiyormuş! Gecenin 2'sinde hastanede yatarken polisler geliyor zabıt tutmak için. İlahi! O saatte,

o durumdaki birinden bilgi alacaklar! O sinirle, "Zabıt tutsanız ne olacak? Ne fark ediyor ki? Bugüne kadar kaç kapkaççı yakaladınız? Beni boşuna rahatsız ediyorsunuz" diyorum. Bu arada bir itirafta bulunuyorlar. "Yakalasak bile ertesi günü serbest bırakıyorlar" diyorlar. Ahh canım ülkem benim!

Bu arada yüzümün yarısı morarmış ve şişmiş, farkında değilim. Doktor, "Merak etmeyin Esin Hanım, bir süre sonra bütün yüzünüz mosmor olup şişecek. Uzun da sürebilir. Ama üzülmeyin!" diyor. İlahi doktor! Ne kadar iç açıcı bir konuşma!

Ertesi gün eve çıkıyorum. Yatak istirahati verdiler bir süre. Televizyondan arıyorlar, hangi kanaldı unuttum. Olayı duymuşlar. İlle de gelip çekim yapmak istiyorlar. "Kardeşim," diyorum, "bu durumda çekim yapmanız gerekmiyor. Duygu sömürüsüne gerek yok. Telefonla bağlanır, özellikle hanımlarımızı uyarırım çanta konusunda dikkatli olmaları için." Tabii bu işlerine gelmedi ve telefon bağlantısı yapmadılar.

Doktorun söylediğinin aksine, yüzüm hiç de öyle tümüyle şişip morarmadı ve de inanılmaz bir hızla iyileşti. Nedenine gelince, doktorlar da bu işe şaşıp bunun nedenini, sigara içmememe bağladılar. Doktorlar, sigara tiryakilerini ameliyat etmeyi de hiç sevmezler. Sigaranın damarları tıkaması nedeniyle ameliyatta zorlanırlarmış. İşte böyle, siz siz olun, sigara içmeyin.

Fıstıki kostümlü adam

Bu kapkaç olayında çantamı kapmışlar, çantayla birlikte kredi kartlarım, en önemlisi de ehliyetim gitmişti. Kartlar iptal edilip yenisi alınabilirdi kolaylıkla, ama ehliyet konusu biraz zorlayıcıydı doğrusu. Ne yapacağımı düşünürken, aklıma eski dostlarımdan Doğu Perinçek'i aramak geldi. "Ben bu işlerden hiç anlamam, O bana bir kolaylık sağlayabilir" diye düşündüm.

Telefon açtım. "On dakika sonra seni aratacağım. Arayacak kişi sana ne yapacağını anlatıp yardımcı olacak" dedi, eksik olmasın. Gerçekten 10-15 dakika sonra beni arayan kişi, eh-

liyet alınan yerde gazeteci olduğunu söyleyerek, verdiği adreste dış kapının önünde beni bekleyeceğini söyleyip cep telefon numarasını verdi.

Verdiği saatte, söylediği yerin kapısında oldum. Genç bir gazeteciydi. Girişte ayakkabısını boyatmakta olan fıstıki kostümlü adama yöneldi. Beni gösterdi. Fıstıki kostümlü adam, "Şimdi geliyorum!" dedikten sonra, gazeteci çok acelesi olduğunu söyleyip beni bırakıp gitti. Birazdan yanıma gelen fıstıki kostümlü adam, "Gel bacım!" diyerek önden yürümeye başladı. O önde, ben arkada koridorlardan geçiyorduk.

Nihayet, komiser olduğunu sandığım birinin camlı kapısı olan bir bölmenin önünde durdu. Bana beklememi söyleyip içeri daldı. "Hadi bakayım, şunu imzalayıver komiserim!" deyip gayet samimi bir tavırla kâğıdı imzalattı. Sonra yine bana komut verircesine gayet otoriter bir tavırla, "Hadi gel!" deyip yürüdü. Ben yine tin tin peşinde. Koridorlarda sıralanmış odalara girip çıkıyor, birtakım üst düzey polislerin sırtlarını sıvazlayıp benim ehliyetle ilgili kâğıtlarımı imzalatıyordu. Neyin nesiydi bu fıstıki yeşil takım elbiseli adam? Bir türlü akıl erdiremiyor, komutan edasıyla yürüyen adamın peşinde emir eri gibi koşturuyordum. Normalde bu tür ehliyet işlemleri birkaç gün sürebilirken, bu adam sayesinde bir iki saatte bitecekti.

Bir ara, öğlen tatili geldiğinden, bir süre beklememiz gerekti. Bir odaya girip beklememizi söyledi komutanım, bendeniz emir erine. İçeri girip oturduk. Meraktan çatlayacaktım. Sonunda dayanamayıp çok nazik bir edayla, "Affedersiniz, siz sivil polis misiniz?"diye sordum. Yanıtı şok geçirtecek cinstendi. Birdenbire o muzaffer edalı komutan gitmiş, yerine neredeyse gariban biri gelmişti. Boynunu büküp zavallı bir sesle, "Hayır efendim, ben hademeyim, 25 yıldır burada çalışıyorum" dedi. Şaşkınlıktan ne söyleyeceğimi şaşırıp birden aklıma gelen annemin söylediği sözler dökülüverdi ağzımdan: "Annem derdi ki, ne olursan ol, istersen hizmetçi ol, ayakkabı tamircisi ol, ama en iyisi ol!"

İşte böyle benim hiçbir ülkeye benzemeyen ilginç ülkemin ilginç insanları!...

Arabesk Müzik Sanat Değil, Toplumsal Bir Olgudur

Çağdaş sanatın yer almadığı bir çağdaş yaşam düşünülemez. Ve de sanatın en etkin dalı müziktir. Gelişmesini tamamlayamamış bir toplum olarak, günlük yaşamımızda olduğu gibi, müzik türleri arasında da tutarsızlık, çelişki var. "Müzik, tüm erdemlerin tohumudur. Toplum ve özellikle gençlik bu Tanrısal sanatla yükseltilebilir!" diyor Martin Luther. "Bir ulusun değişikliğine ölçü, müzikteki değişimi alabilmesi, kavrayabilmesidir" diyor Atatürk ve yine 1934 nutkunda, "Kendi ezgilerimizi, öz müziğimizi çağdaşlaştıralım, çok sesli yapalım!" diyor.

Ziya Gökalp, "Ulusal kültürün bir kolu da müziktir. Müzik, insan yaşantısının her süresini kapsayan, toplumun ortak yaşamını etkin ve güçlü kılan bir sanattır. Bu nedenle ulusal dayanışmanın güçlendirilmesinde müzik diğer sanatlardan daha etkindir. Ulusal müziğimiz, halk müziğimizle Batı müziğinin bağdaştırılmasından doğacaktır. Halk müziğimizi arar, bulur, bunları Batı müziği ile armonize edersek, hem Batılı ve hem de ulusal bir müziğe sahip oluruz" diyor.

Eflatun ise, 2400 yıl önce yazdığı *Devlet*'te, "Bence eğitim müzikle başlamalıdır. Hastalıklara karşı fiziksel dayanıklılık nasıl gerekliyse, kötülüklere, mutsuzluklara karşı da ruhun güçlü, eğitimli ve güzele yönelmiş olması gereklidir" diyor. Yani yönetenleri ve yönetilenleri ile birlikte tüm toplumun ruhsal sağlığı müzik eğitimine bağlıdır. Bu bakımdan müzik, birey ve toplum eğitiminin temeli olmalıdır.

Benim öğrencilik dönemimde müziğe verilen önem, bugün maalesef yok. Çocuklarımıza müzik adına arabesk şarkı-

lar öğretilmekte, kulakları bu yoz müziklerle doldurulmaktadır. Televizyon, radyo ve basın da buna aracılık etmektedir.

Büyük Çin bilgini Konfuçyüs, 2500 yıl önce, "Bir toplumun müziği bozuldu mu, o toplumda pek çok şey de bozulmuş demektir. Müzik, karakter ve duyguları yansıtır. İyi müzik insanlara dinginlik verir, onları erdemli kılar. Sevgi duyguları aşılar. Neşe ve mutluluk verir. İnsanların yüreklerini iyileştirir. İnsanlar arasında dostluk kurar, birlik sağlar. İyi müzik yapıldığı zaman insan ilişkileri saf olur. Gözler parlak olur. Şarkı söylemenin birbirine etkisi vardır. Müzik büyük uğraşıların başında gelir" diyor.

Bugün hâlâ geçerli olan bu güzel ve doğru düşünceler üzerinde özellikle bizim toplumumuz açısından önemle durulması gerekmektedir. Yozlaşan toplum müziği nasıl bozarsa, yozlaşan müzik de toplumu bozar. Her alanda sağlam temellere oturmuş bir toplum, müziği yozlaşmaktan koruyabildiği gibi, iyi müzik de toplumu yozlaşmaktan koruyabilir.

Yine Eflatun, "İyi yurttaş ve iyi yönetici yetiştirmek için, entelektüel eğitim kadar, ruhsal eğitim de gereklidir. Bunun temeli müzik olmalıdır. İyi müziğin olumlu etkileri vardır" diyor. Kaç devlet adamımız Klasik Batı Müziği konseri dinler? Oysa çiğ köfte ile arabesk müzik iyi gider, değil mi efendim!

Ankara'da ilkokul öğrencisiyken, ünlü opera sanatçımız Belkıs Aran, bir öğle tatilinde okulda ayaküstü konser vermişti biz minik öğrencilere gönüllü olarak. Bu gibi güzel sahnelere tanık olabiliyorduk o yıllarda. Müzik öğretmenimiz Naciye Yaprak, Ankara Koleji'nde bizlere Schubert, Schumann, Mozart dinletiyor ve söyletiyordu. Üç dört sesli koro kurmuştu öğrencilerinden. Kulağımız iyi müzikle eğitiliyordu. Bugün aynı şeyi söylemek zor ne yazık ki!

Oysa değil ilkokul, anaokulundan başlaması gerekir müzik eğitiminin. Bir bebeğin müzikle ilk tanışması, annesinden duyduğu ninnidir. Demek ki müzik, yaşamımıza her şeyden önce giriyor.

Batılı ülkelerde ailenin bütün fertleri daha küçücük yaşta bir müzik aleti çalmayı öğreniyor. Büyük küçük herkes bir

müzik aleti çalıyor hobi olarak. Bizde genellikle birçok evde gördüğümüz bir piyano, dekoratif bir mobilya olmaktan ileri gitmez.

Türk pop müziği 60'lı yıllarda "Aranjman Müzik" gibi yanlış bir tanımla sahnelerde, radyolarda kendini gösteriyordu. Bu yanlış tanım, yabancı bir müziğe Türkçe söz yazılıp söylenmesiydi. Oysa aranjman, düzenleme demektir ve de düzenlemesi olmayan müzik olmaz. Taklitçilikten başka bir şey değildi bu.

70'li yıllarda yeni bir akım başlamıştı: "Türk Halk Müziğini Modernize Ederek Söylemek!" Bu konuda ilk adımı atanlardan biri bendim. Tabii çok daha önce denenmişti bu, Tülay German'la örneğin. Sonra nedense vazgeçilmiş. 70'li yıllarda çok tutmuştu bu ve her kesime bir şeyler anlatıyordu. Örneğin Âşık Veysel'den çok sesli yaptığım *Kara Toprak*, *Güzelliğin On Para Etmez* öncelikle Âşık Veysel'in beğenisini kazanmış, "Aferin Afşar, ağzına sağlık! Aman devam et!" demişti.

Ne yazık ki, bu ileri fikirli ozanımızın gösterdiği duyarlılığı TRT göstererememiş, katı kurallı Denetim Kurulu, her fırsatta önümüze set çekmiş, Doğu-Batı sentezine her zaman, "Hayır!" demişti. Yıllarca hiçbir ülkede olmayan bu Denetim Kurulu ile savaşmışızdır. Hâlâ da pek bir şey değişmiş değil. Eğer TRT bu katı ve Atatürk ilkelerine karşı tutumunu değiştirmiş olsaydı, bugün Arabesk müzik denen yoz müzik meydanı boş bulmaz, toplumumuzu uyuşturucu madde gibi böylesine bağımlı kılmazdı.

Arabesk furyası (bu da tabii yanlış bir tanım; bu yoz müziğe arabesk de dememek lazım ya, her neyse) günümüze kadar kendi aralarında birçok fraksiyona ayrılarak geldi: Devrimci Arabesk, Taverna Arabesk, Erotik Arabesk gibi. Zaten genelde bizde müzik türleri akıl almayacak kadar çok.

Bir de benim bir benzetmem var. *Pygmalion* örneği, sokak kızını leydi olarak gösterme çabasıyla yapılan arabesk. Yani arabesk bir ezgiyi pop müzik kalıpları içinde ve iyi bir düzenlemeyle topluma sunmak.

O müziğin yapılmasına, tabii basın, radyo, televizyon, plakçılar ve ceplerini doldurmayı kaliteli müzik yapmaya yeğleyen, sanatçı geçinen kişiler neden oldu. Ben halkı suçlamayı en sona bırakırım her zaman! Halkın beyni iyi şeylerle yıkansaydı, sonuç bunun tersi olurdu.

Göçlerle başladı bildiğiniz gibi bu müzik. Yani kırsal kesimden kente gelip beklentilerini bulamayan insanların düş kırıklığı sonucu düştükleri karamsarlıktan yararlanan kişilerin başlatıp yayması sonucu. Zaten kaderci, karamsar bir bünyeye sahip olan toplumumuzu kavrayıverdi bu müzik. Müzikle birlikte Konfuçyüs'un dediği gibi, "Her şey de bozulmaya başladı."

Öyle ki, bu müzik minibüs müziği olmaktan öte sosyeteyi de sardı ve bir moda gözüyle bakılmaya başlandı. Hatta aydın kesimde bile. Bir gün bir profesör, "Vallahi ben klasik müzik dinlerim, ama bu da rakıyla iyi gidiyor kardeşim!" demez mi? "Acaba gerçekten uyuşturucu madde gibi alışkanlık yapan bir özelliği mi var bu müziğin?" diye düşünmeye başladım.

Ama ben kendi adıma, alışmak bir yana, duyduğum an mideme ağrılar giriyor. Amerika'da orkestra şefliği yapan ve aynı zamanda tıp doktoru bir arkadaş olan Ertuğrul Sevsay'a sordum bir yaz Türkiye'ye geldiğinde. "Herkesin alıştığı bu müzik niye bende fiziksel rahatsızlık da yapıyor?" diye. "Özellikle kulağı Klasik Batı Müziği ile eğitilmiş kişilerde ruhsal olduğu kadar, fiziksel rahatsızlık yapması da çok doğal!" dedi de, çok şükür bende bir anormallik olmadığına sevindim.

Fransa'da konserler verdiğim ilk yıllarda, Fransız menajerim Jean Michel, Fransız basını ile basın toplantısı yapmak üzere Paris'te özellikle bir Türk lokantası seçmişti. "Paris'te böyle bir derdim olmayacağına göre, hiç değilse arabesk konusu kapanacak bir süre!" diyordum kendi kendime. Ama yanılmışım! Lokantadan içeriye girer girmez koyu bir arabesk müzikle karşılaşınca tam bir şok yaşadım. Restoran sahibine rica ettim. "Bakın, bizim güzelim türkülerimiz durur-

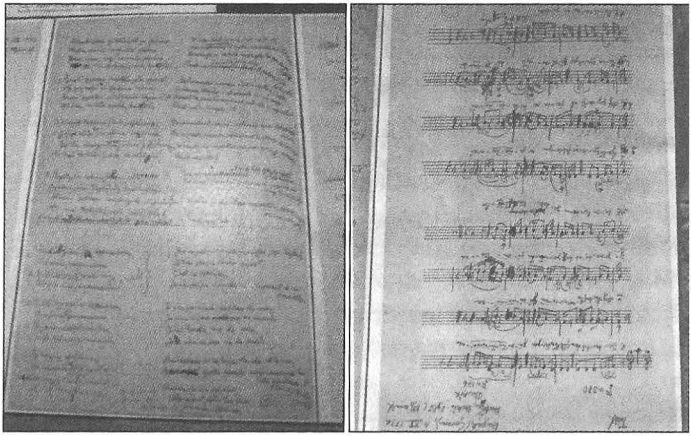
ken niye bunları çalıyorsunuz? Fransız basını burada. Sonra bunu bizim müziğimiz sanırlar! N'olur bir türkü kaseti koysanız!" dedim. Dedim ama üç dakika zor dayandı adam. Bağımlılık var, kolay mı? Üç dakika sonra değiştirdi yine kendi bildiğine.

Tabii konu yine arabesk oldu. Fransız basınına bunun bizim müziğimiz olmadığını anlatmaya çalıştım. Konser sırasında da vatandaşlarımızdan arabesk müzik istekleri geldiğinde, dilimiz döndüğünce anlatmaya çalıştık, bu müziğin bizimle hiç ilgisi olmadığını, bizim halk türkülerimizin asıl müziğimiz olduğunu, bizim bu müziği çağdaşlaştırarak yabancılara kendi öz müziğimizi tanıtmaya çalıştığımızı bana eşlik eden Tarık Öcal ile birlikte. Sayın Alev Alatlı ise bunlardan bihaber, *Aydınlara Yönelik Saldırı* kitabının bir bölümünde, benim Paris'te arabesk savaşı vermemle dalga geçmiş. İlahi Alev Hanım!

1972'de 33 gün süren Sovyetler Birliği konserlerimden Bakü'deki konserimden sonra onurumuza verilen yemekte besteci Fikret Emirov, "20. yüzyılda çeyrek sese saplanıp kalmak cinayettir. Siz kendi müziğinizi çok sesli yapmakla ülkenize ne büyük hizmet ettiğinizin farkında mısınız?" demişti. Ben farkındayım da, bizimkiler Sultanahmet Parkı'nda! (Demedim tabii.)

Dünyanın en zengin folkloruna sahibiz. Halk danslarımız Fransa'nın Dijon kentinde hep altın madalya alır. Bela Bartok'tan günümüz müzisyenlerine birçok Batılı müzisyen, örneğin bir Herbie Mann gelip bizim halk müziği ezgilerimizi alıp kendi müziklerinde kullanmışlardır.

Bela Bartok 1930'lu yıllarda Ahmet Adnan Saygun ile birlikte bir Anadolu turnesine çıkmışlar. Geçenlerde Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda bununla ilgili bir fotoğraf sergisi vardı ve çok ilgimi çekti. Bela Bartok ile birlikte Ahmet Adnan Saygun bir fotoğrafta kağnı arabasına binmişler, öyle gidiyorlar. Sonra sergide camlı bir yerde, *Sandığımı Açamadım!* türküsünü (benim 45'liğini yaptığım bir parça) gördüm. Bela Bartok Anadolu'da bulmuş bu türküyü (kendi elyazısıy-

Bela Bartok'un elyazısından Sandığımı Açamadım *türküsü (solda). Bartok'un derlediği bir başka Anadolu türküsü (sağda)*

la sözleri ve notası yazılan bu türkü sergiye konmuş). Bu bana çok heyecan verdi ve hemen bir fotokopisini çıkarttırdım.

Bizim halk türkülerimizde genellikle karamsarlık yoktur; umut vardır, bilgelik vardır. "Koyun kurt ile gezerdi fikir başka başka olmasa!" diyen bir Âşık Veysel'i düşünün. Bizim halktan çıkma sözler de çok güzeldir. Örneğin Fransa'da yaptığım uzunçaların sözlerini Fransızca'ya çeviren Türkolog Anne Marie du Toscanplantie özellikle *Odam Kireçtir*'in sözlerine hayran olup "Hiçbir Fransız şansonunda böylesi bir anlatım yoktur" demişti.

Yine Fransa'nın Barleduc kentinde bir konservatuvar müdürü Fnac'tan aldığı plağımı dinleyip özellikle *Drama Köprüsü*'nün aksak ritmi ilgisini çekince, öğrencilerine öğretebilmek için bana bir mektup yazarak sözlerinin fonetik olarak yazılışını istemişti.

Görülüyor ki, yararlanılması gereken çok zengin bir kaynağa sahibiz. Bir dönemin kültür bakanlığı sırasında benim önerimle sosyolog ve psikologlardan oluşan bir komite kurmuş ve aylarca çalışmıştık nasıl bir alternatif getirilebilir bu yoz müziğe diye! Sonuç, benim bulunmadığım bir toplantıda

alınan bir kararla, basının "Acısız Arabesk", "Devlet Arabeski" diye isimlendirdiği gülünç bir çözüm bulunmuştu.

Sözleri Ali İzzet'in *Kıskanırım Seni Yerdeki Karıncadan!* olan güzelim türküsünden apartılmış, müziği bildiğimiz kemanların gıyyık gıyyık ettiği, gereksiz bir tebessümle söylediği bir arabesk beste idi. İşte buna "Alternatif Müzik" diyorlardı. İlahi! Ve, o devrin bakanı da böylece sınıfta kaldı.

Bıraksak çok uzayacak bu konu. Anlatmakla bitecek gibi değil. Sözlerimi değerli müzikçimiz çok sevdiğim dostum, hocam Muammer Sun'un sözleriyle bitirmek istiyorum: "Besteci olsun, yorumcu olsun her sanatçı bağlı bulunduğu toprağa ve birlikte yaşadığı insanlara, sanatıyla ödeyeceği insanlık borçları olduğunu unutmamalıdır!"

Canı Sıkılan Adam 2006

1974 yılında Türkiye ilk kez Eurovision Şarkı Yarışması'na katılacaktı. Ben de, sözü ve müziği bana ait *Canı Sıkılan Adam* yapıtımla katıldım. O yıl bir de İsrail'de uluslararası bir festivale katılacaktım. Daha önce Tel Aviv'de konser verdiğim için festival komitesi başkanını tanımıştım. Başkan Ben İsrael İstanbul'da ziyaretime geldiğinde bu yapıtımı dinledi ve onunla festivale katılmamı istedi. Ben daha önce Eurovision'a söz verdiğim için onunla değil, Selmi Andak'ın bir bestesiyle katılıp dördüncü oldum.

Eurovision bestelerini Timur Selçuk düzenliyor ve orkestrayı idare ediyordu. *Canı Sıkılan Adam* finale kalamamıştı. Değerli müzisyen ve bestecimiz Şanar Yurdatapan da piyano eşliği haliyle dinlemişti şarkıyı. Bu bestemi dinlediğinde, "Esinciğim bu beste şimdilik birkaç numara büyük gelmiş, ileride değerlenir!" demişti.

Yarışma sonrasında bir gün Kavaklıdere'de yürürken, karşıdan da bir adam bir şarkı tutturmuş geliyordu. Beni görünce durdu, "Finale bile kalamadın, ne haber?" dedi, çekti gitti. Aradan 32 yıl geçti. Bir gün Turkcell'den bir telefon geldi. Nereden bulmuşlarsa bulmuşlar, bende bile yoktu. *Canı Sıkılan Adam*'ı, reklam müziğinde kullanmak için izin istiyorlardı. Genç bir hanım anlaşmayla ilgili görüşmek üzere eve geldi. Gelirken de eserin orijinalini ve kendi yaptıkları reklam müziğinin demo kaydını getirdi.

Uzun lafın kısası, radyolarda, televizyonlarda duyduğunuz *Canı Sıkılan Adam*, bendenize, yani Esin Afşar'a aittir. Şimdi de "Canı Sıkılan Kenan" olarak geçmekte reklamlarda.

Canı sıkılan adam

Esin Afşar'ın son albümü "Yunus Emre & Mevlâna Şarkıları", dinleyene bambaşka kapılar açacak bir çalışma

NAİM DİLMENER

Herkesin yüzbinini yapmaya-rak kendine farklı bir kimlik biçen sanatçılarımızın başında gelir Esin Afşar. Tıpkı Ayla Algan gibi... Esin Afşar; Türk Popunu, diğer meslektaşları gibi başlamış, yüz binlerce satan, ünlüların tepesine kurulan bir kariyer yapmış olmasına rağmen, daha sonra bambaşka bir yönde yönlenmeye başlayanlardan. Daha eski olmasına rağmen, sanatçı kimliğini ilk defa sahiya sunduğu albüm "Cazz Yorumlarıyla Aşık Veysel" albümünden sonra gelmiş de "Yunus Emre & Mevlâna Şarkıları" ile karşımızda. Bu iki rakiplerden geliniş-gidiniş iki bilen firmanın yazdıkları, Erpöster Yoldaş ve sanatçının pazası, kendisi tarafından bestelenmiş, yeniden hayat bulmuş.

1969 yılında yaptığı ilk 45'liğinde Yunus Emre söylemiş olan sanatçı, tam otuz küsur yıl sonra, birbirlerini tamamlayan, birbirinin içinden Mevlâna ve Yunus Emre'nin dizelerini, üstüneüstlük ile elle getirmiş bir albüm sunuyor bize. Yalnız şu da gerçek, kendi dilinden ile elle getirmiş iki cesarin yaşamöyküsü üstüne söylediklerini her şey burada: "Hiçbir Ey, Varenler..."

Gel dosta gidelim

Devlet Tiyatrosu'nun Çocuk Tiyatrosu bölümünde çalıştıktan sonra, dışarıdan çıkmış bir grup. Esin Afşar, 1968 yılında, şan dersleri almış, armonyayı reşmeyi, şarkıcılıktan değil sihirsizden bahsedeyecek gazeteciler. "İmkânı bulursam büyümeyi yanarım yanmıyorum da cymamayı düşünüyorum..." Bunu fırsat kalmaz. Bir yıl sonra, yıllarını verdiği Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılır ve bir süre sonra kulübünde sahneye çıkmaya başlar. Bu iki çalışmasında, "Devlet büyüklerinin dikkatini çeken, Sanatçıyı çalıştıran kişiyle dinleyen zamanın Değişeri Bakanı İrfan Bakır Çıkılı zaygil: "Sesini ve söyleyiş tarzını çok beğendiği Esin Afşar'a, yurt dışında Türkiye'yi temsil etmeyi" eklidi eden Esin hu duğmuna hem Ses dergisinin yazarı-yım), Esin Afşar'la, daha sonra-la yapamamış ilk planlarında yol görüşmüş. Durmadan davet edilecek, dinleyecekler... Ama önce plak piyasasına. O yıllarda, henüz film anlamı ilk her şeyle yeni yerine oturmadığı Türk Popunda, Altın Mikrofon Yarışmasının etkisiyle Anadolu Pop albüm hakkındır. Tülay Germen, Barış Manço, Silüetler, Mavi Işıklar, Erol Büyükburç, Cem Karaca, Bülent Nemen, Ayla Dikmen... gibi isimler sayesinde bütün memlekete tazmin edilmiş bu akıma sevmek bir giriş sayar. Esin Afşar, Tiyatro müziklerini yazdığı için Aşık Veysel'den bir duyu tecrübesi. "Kara Toprak", bütünüyle adıyla "Dünnsia Güzelliğin On Para Etmez" ile cesaretli resmen dağılıyor ol-duğu bu sahnede. "Kara Toprak", bu-nunla ilgili bilgiler: Ama bu sözler

Naim Dilmener'in 5 Mayıs 2002'de Radikal 2*'de çıkan yazısının kupürü. Dilmener yazısında, Esin Afşar'ın* Yunus Emre ve Mevlana Şarkıları *albümünü tanıtırken şöyle diyordu:*

"...1975 yılındaki ilk Eurovision elemelerine de yurtdışında çok tecrübeli olmanın ağırlığı ile katıldı, ama kendi bestesi olan Canı Sıkılan Adam*, mahşer yerine dönmüş bu elemelerde kendini gösteremeyerek saf dışı kaldı... Sonrasında her şey, herkesin bildiği gibi devam etti. Türk Popu, yavaş yavaş geri çekildi, arkasından da tamamen çöktü. 90'lardaki patlama ise, 70'li yılların bütün starları için olduğu gibi, Esin Afşar için de "çok geç" demekti. Ama Esin Afşar, yılların tecrübesi ile, gençlerle bir yarışa girmenin anlamsızlığını görüp, kendisini başka türlü konumlamasını bildi. Hâlâ da öyle devam ediyor..."*

İşportacı Genç
2005

Özellikle keyifli anılarımı tazelemek çok zevk veriyor bana. O yıl Ankara'da "Şiir ve Şarkılarla Atatürk Konserleri" yapıyordum. Birkaç yıl önce kaybettiğimiz Yunanca profesörü ağabeyim Suat Sinanoğlu'nun evinde yengem Necile Sinanoğlu ile kalıyordum. O günlerden birinde Çankaya'dan Tunalı Hilmi'ye bir yürüyüş yapayım dedim. Tam bir bahar havasıydı. Keyifli keyifli yürürken, kaldırımda tezgâhını kurmuş genç bir işportacı gördüm. Çok güzel eşofmanlar satıyordu.

"Kaç para bunlar?" diye sordum. Birden genç işportacının elinde yanmakta olan bir sigara gördüm. Malumunuz nam-ı diğer 'Sigara Cadısı'... "Evladım, gencecik adamsın, yazık değil mi sana sigara içiyorsun!" der demez, sigarayı yere atıp söndürdükten sonra, "Affedersiniz, siz doktor musunuz?" diye sordu. Bendeniz de boynumu büküp, "Hayır evladım, sanatçıyım!" dedim.

Yanıtı çok ilginçti: "Aaa, ben tanımadığıma göre siz gerçek sanatçısınız!"

Bu yanıt beni çok etkilemişti. *Hürriyet* gazetesi köşe yazarı Tufan Türenç'e telefon edip bunu anlattım. O da çok etkilenmiş *olacak* ki, ertesi günkü "Ağlamak galiba sanatçıların yazgısı" başlıklı köşe yazısında bunu yazmıştı:

> Ağlamak galiba sanatçıların yazgısı...
>
> Bizde bir söz vardır, 'Bir dokun bin ah işit' derler. Türk tiyatrosunun bugün içine yuvarlandığı acıklı durum ne yazık ki yüzyıl-

ların yaşam imbiğinden süzülüp gelen bu sözü bir kez daha doğruluyor.

Ben bundan bir süre önce, tiyatronun halkımız tarafından ne kadar ihmal edildiği gerçeğini gözler önüne sermek amacıyla ünlü bir tiyatrocunun yaşadığı meslek dramını yazmıştım. Olay şuydu: Ömrünü tiyatroya adamış ünlü bir sanatçımız tiyatrosuna dört seyirci gelince o gece kuliste oturup ağlamıştı. Bunu yazınca kıyamet koptu. Pek çok duyarlı okur 'Okurken ağladık' diye mesaj gönderdi, telefonlar yağdı. Ancak olay basında beklenen şekilde bir yankı uyandırmadı. Bir iki televizyon ve gazete aradı. Onlar da olayın dramatik ve üzücü yanıyla pek ilgilenmiyorlardı. Onların dertleri bu tiyatrocunun kimliğiydi. Hiçbirine söylemedim.

Söylemedim, çünkü hem bu saygın tiyatrocumuzun onurunun didik didik edilmesine, hem de bu üzücü konunun televizyonlara reyting malzemesi yapılmasına gönlüm razı olamadı.

* * *

Üç beş gün sonra Vatan gazetesinde Müşfik Kenter ile yapılan bir röportaj beni bir kez daha üzdü. Çünkü benim yazdığım tiyatrocu çok saygı duyduğum, pek çok oyununu soluk almadan izlediğim Müşfik Kenter değildi. Demek tiyatro o kadar acıklı durumdaydı ki, gelinen nokta koca tiyatrocuyu da ağlatmıştı. Ve söyledikleri gerçekten hüzün vericiydi: "...Kaçtılar tiyatrodan. Eskiden dört gün bayramsa, her güne birer matine koyar, sekiz oyun oynardık. Tıklım tıklım dolardı. ... Şimdi kimse gelmiyor. Yağmur yağıyor gelmiyorlar. Kar yağıyor gelmiyorlar. Havalar güzelleşiyor yine gelmiyorlar. Bu bir alışkanlık, bir kültür meselesi. ... Türk tiyatrosu bugün yok olmanın eşiğine geldi diyebiliriz. Bu gidişat onu gösteriyor."

* * *

'Neden böyle olduk?' sorusunu sormaya gerek kalmayacak kadar hepimiz bunun nedenlerini biliyoruz. Çok güçlü bir kültür yozlaşması yaşıyoruz çünkü. Tiyatrolar boş, operalar boş, baleler boş, klasik müzik konserleri boş. Tüm sanatsal etkinliklere ilgi az. Kendisini sanatçı olarak sunanların şovları, gelin kaynana programları, arabesk diziler ise izlenme rekorları kırıyor. Ama tiyatrocular, gerçek sanatçılar ağlıyor. Sanatçı Esin Afşar tanık olduğu bir olayı anlattı. Bir gün Ankara'da Tunalı Hilmi Cadde-

Esin Afşar Danimarka'da bir konserde

si'nde yürürken kaldırımda tezgâhını açmış, eşofman satan bir genç görmüş. Eşofmanlar ilgisini çektiği için fiyatını sormuş. Bakmış genç satıcı sigara içiyor, dayanamamış. "Evladım yazık değil mi sana? Sigara içmesene." Delikanlı hemen sigarasını atmış. "Siz doktor musunuz?" "Hayır evladım, sanatçıyım." Genç satıcı bütün safiyetiyle şu yanıtı vermiş: "Ama ben sizi tanımadım. Ben tanımadığıma göre demek ki siz gerçek sanatçısınız." (*Hürriyet*, 19 Mart 2005)

Strasbourg'da Nazım Hikmet
6 Kasım 1993

Dört katlı evimizin en alt katı benim çalışma odam. Daha doğrusu müzem de diyebilirim. 38 yıllık müzik yaşamımın tüm birikimi (çatı katındaki iki sandık dolusu basılı malzeme vs'yi saymazsak). Ödüllerim, dünya ünlüleriyle fotoğraflarım, sertifikalar, çerçevelenmiş konser afişlerim vs ile gerçekten bir müze görünümünde.

Bugün aşağıya indiğimde, Strasbourg'da hazırlanan Nazım afişi gözüme çarpınca, "Haydi bunu da yazayım" dedim.

Türkiye'den önce Fransa'nın aklına gelmiş anlaşılan Nazım'ı anmak. Sonraki senelerde Türkiye'de de nihayet anılır oldu Nazım Hikmet. Strasbourg'da bir konservatuvarın Stravinsky Salonu'nda gerçekleşecekti Genco Erkal ile benim gösterimiz. İkimiz davetliydik bu önemli etkinlik için. Ben yine Avrupa Konseyi'nde basın bölüm başkanı olan ağabeyim ve yine Avrupa Konseyi'nde raportör olan İngiliz yengem Maureen'in evinde kalacaktım her zamanki gibi.

Genco, Nazım'ın şiirlerinden oluşturduğu tek kişilik bir oyun sergileyecekti Fransızca olarak. Genco'nun çok iyidir Fransızcası. Bense ikinci bölümde, repertuvarımda olan ve çoğunluğunu kendi bestelediğim Nazım şiirlerinden oluşan şarkılarımı seslendireceğim piyano eşliğinde.

Müzik evrensel bir dil olduğundan ve de önceki bölümlerden birinde de belirttiğim gibi, Paris'te Theatre de la Ville konserimde, Jacques Erwan'ın da ısrarla üstünde durduğu, "Her şarkı kendi dilinde güzeldir, çevirileri programda yer alabilir"den yola çıkarak Türkçe söyledim şarkılarımı. Çok başarılı oldu bu etkinlik, özellikle Genco Erkal açısından.

Ben de sonradan yıllarca bu şarkılarımı seslendirecektim Amerika dahil birçok ülkedeki konserlerimde.

. Strasbourg'daki, benim ilk seslendirişimdi. Sonradan "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" adı altında başka Nazım şiirleri de besteleyip ilave ederek özellikle piyanistim Aslıgül Ayas'ın çok duygulu besteleriyle ve bir aktörle daha da zenginleştirmiştim repertuvarımı.

İstanbul'a döndüğümüzde beni TRT İstanbul Radyosu'ndan yapımcı bir hanım aradı. Bağışlasın, ismini unuttum. Fransa'daki Nazım etkinliğinden dolayı benimle röportaj yapmak istiyordu. "Tabii, memnuniyetle, ama Genco Erkal'ı da çağırın!" dedim. Önerim üzerine onu da çağırmıştı. Söylenen saatte Radyoevi'ne gittim. Yapımcı hanımın odasına gitmek için köşeyi dönmek üzereyken koridorda Genco'nun sesini duydum ve mıhlanıp kaldım yerimde. "Ben tek başıma söyleşi yaparım, Esin'le birlikte değil!" diyordu. Ve görünmeden orayı terk ettim. Hey Allahım! Sanatçı arkadaşlarımdan özellikle erkek sanatçılardan kazık yemek de benim kaderimdi zahir. Oysa onu ben önermiştim bu söyleşi için. Genco ile Kerim'le evli olduğum dönemlerde çok yakın dostluğumuz da vardı üstelik. Yazık!

Bozcaada Temmuz 2007

Bozcaada'yı ilk kez, Türk-Yunan Dostluğu adına yapılan festival için konser vermek üzere gittiğim 2002 yılında tanıdım. Yunanlı sanatçılar ve müzisyenlerimle, önceden belirlenmiş Rengigül Konukevi'nde kalacak, "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konseri verecektik.

Rengigül Konukevi'nin sahibesi çok sempatik, kültürlü, zarif bir hanımefendi olan Özcan Germiyanoğlu idi. Daha içeri girer girmez ayrıcalığı belli oluyordu zevkli döşenmiş, tablolarla bezenmiş evin. Aslında bu konukevi kendi evi idi. Konser öncesi problem çıkmıştı. Özcan Hanım ile birlikte Nilüfer Tarıkahya organize ediyordu bu konseri. Ege'nin en görkemli kalelerinden biri olan Bozcaada Kalesi'nde yapılacaktı konser.

Kaledeki diğer etkinlikler için de sahne ve ışık sistemi kurulmuştu. Bizim konser, festivalin kapanış konseri idi. Fakat her nedense, Yunanlılarla yapacağımız bu konser için sahneyi vermek istemiyordu Belediye Başkanı. Acaba Yunan düşmanı mıydı? Yoksa Nilüfer Hanım ile bir sürtüşme sonucu mu böyle bir karar almıştı? Her neyse, biz de büyük bir çınar ağacının altına yerleştirilmiş kuyruklu bir piyano ve küçük bir sahne oluşturarak verdik konserimizi.

Fellini'nin filmlerinden bir sahneyi çağrıştırmıştı bana. Son dakikaya kadar, "Konser iptal oldu" duyurusu yapmışlardı duyduğumuza göre. Oysa inanılır gibi değil, kalenin burçlarına kadar doluşmuştu insanlar. Böyle görkemli bir gece az yaşanır. Çanakkale'den, İstanbul'dan gelen izleyiciler de

vardı. Birkaç kez bis yapmak zorunda kaldık. Unutulmaz bir geceydi.

Gümülcine'den (Komotini) gelen Yunanlı sanatçılar, Sula Kiracoğlu, gitaristi, benim piyanistim Serkan Dedemen, otantik davulcum Uskan Çelebi, Şehir Tiyatrosu'ndan (şiirleri okuyan) Arda Aydın ile bugün hâlâ sözü edilen bir konser olmuştu tüm engellemelere karşın.

Eşime hep anlatırdım Bozcaada'yı. O da bir gün, "Haydi gidelim!" dedi. Özcan Hanım'ı aradım. O kadar rağbet vardı ki onun konukevine, yer bulmak çok zor. Geçen o beş yıl içinde meğer bir ev daha almış. Adını da "Ayev" koymuş. Rengigül Konukevi'nin amblemi mor bir melek, Ayev'in kapısında ise bir aydede amblemi var. Özcan Hanım'ın bir de yine mor melek amblemli bir resim galerisi var. Kendisi de resim yapıyor. Sağ olsun, ilk günler için Ayev'de, sonrası için de Rengigül'de yer ayarladı bize.

Sabah kahvaltıları, onun Rengigül Konukevi'nde tüm konuklarla birlikte yapılıyor. Herkes aile gibi. Kahvaltı masası, ünlü bir ressamın elinden çıkmış gibi rengârenk çiçekleri ve reçelleri ile dolu. İnsan bakmaya doyamıyor. Reçeller akıl almaz güzellikte. Yine kendisine ait bağevinden eliyle topladığı meyvelerden eliyle yaptığı o canım reçeller! Saymakla bitmez! İğde çiçeği reçelinden tutun da kabak, domates reçeline kadar... Bahçesinin her köşesinde yine tablolar...

Müzisyenim Uskan Çelebi de iki yıl önce orada bir ev aldı. Müzisyen eşi ve yine müzisyen kızı ile yazlarını orada geçiriyor. Eşimle ilk gittiğimiz gün konukevini sormak üzere (ben yol özürlüyümdür, hatırlayamam) durduğumuzda bir de baktım ki, soracağım kişinin evinin önünde durmuşuz. O kişi de Uskan değil mi? Çok hoş oldu bu karşılaşma.

Ertesi gün dolaşırken, Martı Restoran'ın önünde rastladığımız bey bizi selamlayıp eşinin Ankara Koleji'nden sınıf arkadaşım olduğunu söyledi. Martı Restoran-Cafe'yi işletenler kızları imiş. Ertesi gün oraya gittiğimizde (önünden de denize giriliyor) Elçin Tümer'i merakla bekliyordum. İsmi çok bildik geliyordu. Nihayet göründü. Epeyce değişmiş, kilo almış ol-

masına karşın, birden ilkokuldaki haliyle gözümde canlandı. Ne ilginç bir rastlantı bunca yıl sonra! Bu kadarla da kalmayacaktı. Özcan Hanım'ın benim geleceğimden söz ettiği Suzan Hanım, "Aaa, O benim Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan sınıf arkadaşım" demiş. Bir sabah Özcan Hanım'ın yerine geldi, gözünde gözlük karşıma dikildi: "Bil bakalım, ben kimim?"

"Gözlüğünü çıkar hele!" dedim. Çıkardı, hemen tanıdım. Yine gözümün önüne, okuldaki öğrenci haliyle geldi, "Suzan" diye bağırdım. Annesi Alman olan Suzan, öğrenciliğinde bile renkli kişiliğiyle ön plana çıkıyordu. Günlerce hiç ayrılmadık. Hep konservatuvardaki değerli hocalarımızdan, rahmetlilerden ve sınıf arkadaşlarımızdan söz edip durduk.

Eşim Şener, işlerinin yoğunluğu nedeniyle geri dönmüş, ben kalmıştım. Suzan da orada bir ev almış. Minik, zevkli döşenmiş bir ev. Özcan Hanım, Devlet Tiyatrosu sanatçısı Işık Yenersu'nun da orada evi olduğunu söyledi. Bağları, şehirde de evleri varmış. Gündüzleri bağlarındaki çardakta vakit geçirip sadece yatmak için evlerine gidiyorlarmış, eşi Dr. Emre ile, Cemal Reşit Rey'de "Mevlânâ Konseri" verdiğim gün ondan da çok güzel yazılmış bir kartla birlikte bir sepet çiçek almış, fakat teşekkür için ne kadar aradıysam da bulamamıştım. Özcan Hanım, "Haydi gidip bağlarında bulalım onları" dedi ve Özcan Hanım'ın cipi ile yola çıktık.

Bağın bir tarafında Emre, bir tarafında Işık, ellerinde eldiven, başlarında şapka çalışıyorlardı. Işık önce beni tanıyamamış uzaktan, "Özcan bir Alman arkadaşını getirdi herhalde!" diye düşünmüş. Yaklaşıp da beni görünce, çığlıklar atarak boynuma sarıldı, canım arkadaşım benim! "Dün içime doğmuş gibi bağda çalışırken avaz avaz senin *Yok-Yok* türkünü söylüyordum" dedi. Şu telepati denen şey ne ilginç değil mi?

Özcan Hanım'ın galerisinde Ali Nesin'in sergisi açılıyordu ertesi gün. Ali bir gün önceden geldi Rengigül Konukevi'ne. Yine o güzelim masada buluştuk. "Yahu Aliciğim, sen matematik profesörü değil miydin?" diye sorduğumda,

"Ayol bilmez misin? Babam da resim yapardı" dedi. Öyle ya, benim *Anılar Yanıltır mı?* kitabımda, bir konserimden sonra bana imzaladığı kendi karikatürü var Aziz Nesin'in. Meğer iki yıldır sergi açıyormuş Ali Bozcaada'da.

Özcan Hanım sordu: "Acaba Uskan'ın kızı Tarçın klarnet çalar mı sergide?" diye. (Tarçın konservatuvarda klarnet öğrencisi.) Ertesi gün sergiye gittiğimizde, sokakta serginin önünde notalarını hazırlamış, oturuyordu –elinde klarneti ile Tarçın kız. Bayağı da zor bir repertuvarı vardı. Bach, Rimsky Korsakov, Astor Piazzola gibi. Çok temiz ve de duygulu çaldı. Müzikalitesi çok iyi. "Eh!" dedim, "Sen de bizim gruba dahil olur, herhalde babanla birlikte çalarsın!"

Sergiyi geziyoruz sonra. Çok çarpıcı tablolarla karşılaştım. Doğrusu bu kadarını beklemiyordum. Eline, yüreğine sağlık, Aziz Nesin oğlu Ali Nesin! Gazeteci, yazar, akademisyen Haluk Şahin de orada ev alanlardan ve de Bozcaada âşığı. O nedenle de *Bozcaada Kitabı* diye bir kitap yazmış. Okumanızı öneriyor ve onun önsözü ile yazıma son veriyorum:

> Bozcaada kimisi için Homeros'un Tenedos'udur. Tam 500 yıllık Fatih yadigârıdır kimisi için. Hem ona, hem ondan kaçılan yer. Fırtına ve liman, tuzak ve sığınak Bozcaada. Herkesin Bozcaada'sı farklıdır. Herkes bakma becerisine ve beynindeki gözün donatımına göre daha fazla ya da daha az şeyler görür bu küçük adanın taşında, toprağında, otunda, kuşunda... Rüzgârının yorulmayan soluğunda... Herkes bir resim yapar gibi kendi Bozcaada'sını yaratır. Benim Bozcaada'mı anlatan bu kitap, Bozcaada'ya severek bakmak isteyenler için yazılmıştır. Bakarak sevmek isteyenler için.

Kelaynaklar, *Ezel ve* Neredesin Firuze?

2004 yılında bir gün telefon çaldı, açtım. İFR. Yani İstisnai Filmler ve Reklamlar. İFR'den bana bir film teklifi var. "Hoppala! Bu da nereden çıktı?" diyorum. Bir gün hep birlikte televizyon izlerken ben çıkmışım karşılarına, "Hah," demişler, "aradığımızı bulduk!" Konuk sanatçı olarak oynamamı istiyorlar.

Epey bir dil döktükten sonra, "Peki senaryoyu bir yollayın, okuyayım" diyorum. Filmin yönetmeni Ezel Akay. Duyunca pek bir şey ifade etmedi nedense! Hemen yolladılar. Zaten İFR bize çok yakınmış. Okuyorum. Okurken de güldüğümü fark ettim. Keyifli bir komediydi. Baş rollerde Haluk Bilginer, Özcan Deniz oynuyor. Benim rolüm küçük, ama ilginç ve filmin sonlarına doğru ortaya çıkan sürpriz bir karakter.

Birkaç gün sonra yine arıyorlar. Çok yakın olan şirketlerine uğramam için bin bir rica yine. "Peki" deyip yanıma da senaryoyu alarak yola çıkıyorum. Niyetim onları kırmadan teklifi reddetmek. Pek güzel karşılıyorlar. Bir kırmızı halı sermeleri eksik. Yönetmenin asistanı çok şeker bir hanım. Epey sohbetten sonra soruyorum, "İyi de yönetmen Tezel Bey nerede?" Asistan hanım, "Tezel değil efendim, Ezel!" diyor. Yine sohbete dalıyoruz. Bir süre sonra ben yine, "İyi ama canım Tezel Bey de nerede kaldı?" deyince, "Tezel değil efendim, Ezel!" diye düzeltiyor yine.

Biraz sonra kapı açılıyor, boylu boslu, mavi gözlü, bıyıklı (bıyık dediysem bayağı kocaman bıyık), kabak kafalı, genç bir adam giriyor içeri. Onu görünce, "Siz bana yabancı gel-

albüm

E S İ N A F Ş A R

"Neredesin Firuze"nin
kilit kadını

Özcan Deniz'in oynadığı "Neredesin Firuze" filminin finalinde "kilit" tabir edilen rolüyle gözükecek olan Esin Afşar'ın kendisi gibi bol mavili, zaman tüneli misali evindeyiz. Bir süre önce kaybettiği ilk eşi tiyatrocu Kerim Afşar'ı, Grace Kelly ile olan muhabbetini, Gilbert Becaud'nun ırkçılığını o anlatıyor, biz dinliyoruz.

ONUR BAŞTÜRK

Neredesin Firuze *üzerine Esin Afşar'la*
Aktüel *dergisinin yaptığı röportaj*

miyorsunuz" diyorum. "Kelaynaklar!" diyor. "Ah, canım Ezelciğim!" deyip boynuna sarılıyorum asistanın şaşkın bakışları arasında. Ezel, 80'li yıllarda oynadığım *Kelaynaklar* adlı müzikli oyunda davul çalmış, vokal yapmıştı bana. O da, kelaynak kuşunu pantomimle oynayan Ali Erdemci gibi Boğaziçili'ydi. Öğrenci olduğu o yıllarda mühendislik okurken bir yandan da üniversitenin tiyatro klübündeydi. Oyundan sonra yıllarca görmemiştim kendisini. Meğer bu arada

Amerika'ya gitmiş, tiyatro ve reklam üzerine ihtisas yapmış ve de gelip İFR'yi kurmuş. Adı da kendi gibi esprili: İstisnai Film ve Reklamlar.

Eee tabii, boyuna "Tezel" dediğim Ezel'i gördüğümde yelkenleri suya indirdim ve rolü kabul ettim. Sonrasında da birçok başarılı filme imzasını attı Ezel. *Neredesin Firuze?* filminde sürpriz isim olduğum için gazetelere röportaj vermem de yasaktı.

Damadım Talat Bulut film oyunculuğu için hep, "Ağır işçilik" der. Haklıymış. O kısacık rol için sabah 8'de başlayan çekim gece 1'e kadar sürmüştü. Ezel'in ilk filmiydi. Çok titizleniyordu haklı olarak. Özcan Deniz'le olan bir sahnemde, o gencecik adamın yorgunluktan gözleri kaymışken, benim hâlâ ayakta durabildiğime şaşarak, "Helal olsun size Esin Hanım!" demişti. Ama son sahnemde, gecenin 1'inde üç kez tekrar yapınca bağırıverdim. "Oğlum, insan haklarına aykırı bu, kes artık!" dedim. Ezelciğim de hemen bitirdi.

Aslında bu benim ilk filmim değildi. Yıllar yıllar önce, henüz pek bir gençken Fikret Hakan'ın ısrarıyla başrolü paylaşmıştım onunla. Filmin adı *Göç* idi. Gitar çalıp şarkı söyleyen bir şarkıcıyı canlandırmıştım. Fakat nedense, film bitince de görmek istememiştim filmi. Ve de inanır mısınız, hâlâ görmedim bu filmimi. Birkaç kez televizyonda yayımlanmış, ama benim hep sonradan haberim oldu. Sonraki yıllarda bir gün kuaförde bir hanım, "Esin Hanım, filminizi gördüm" dedi. "Ama ismi *Göç* değil, başka bir şeydi" dedi. "Benzettiniz herhalde!" dedim. "Nasıl benzetirim canım, sizdiniz!" dedi. Sonradan öğrendim ki, *Göç* filminin benimle ilgili şarkılı bölümlerini alıp başka bir filme monte etmişler. Eee, böyle bir şey de, ancak benim cin fikirli ülkemde olur! Başka bir ülkede olsa, böyle bir şey yüzünden yapacakları ödeme ile ömür boyu bir şey yapmadan geçinebilir insan!

Suat Ağabeyim ve Yengem Necile Sinanoğlu 1990

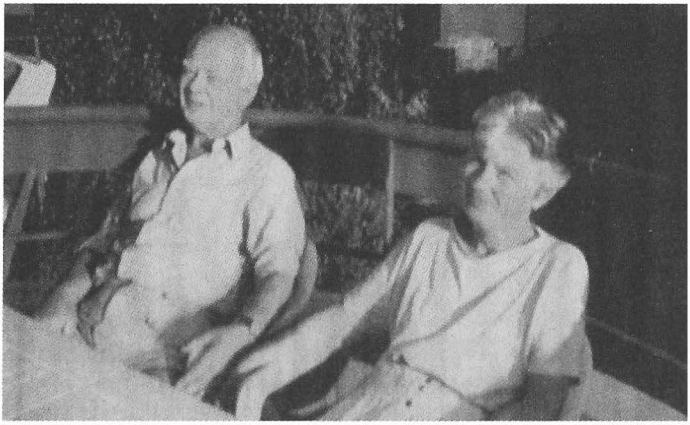
Yunanca profesörü olan Suat ağabeyim, prostat ameliyatı için yattığı İbn-i Sina Hastanesi'nde, belinden yaptıkları bir iğne ile mikrop almış. Yıllar sonra benim Alman Hastanesi'nde başıma geleceği gibi. Belleğini, yürüme yetisini kaybetmiş, bir süre Ankara'da bir hastanede yatmıştı. Ziyaretine gittiğimde beni tanımamış, Fransızca konuşmuştu benimle.

Sonraki ziyaretlerimden birinde, "Kaldır beni, Amerika'da konferansım var, gitmem gerek!" diyordu. Gerçekten de o tarihlerde konferansı varmış ABD'de. Ben de bozuntuya vermeden, güya kaldırmaya çalışmıştım yatağından.

Necile yengem, büyük bir özveriyle bakıyordu ağabeyime. Zaten onların evlilikleri büyük bir aşka dayanıyordu. Ağabeyim, eşi olmadan hiçbir yere gitmezdi. Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Yunanca profesörü, UNESCO'nun Türkiye Başkanı idi. İş seyahatlerine bile mutlaka eşiyle giderdi.

Avustralya'da yaşayan, evli, iki çocuk babası oğlu Sinan onu ısrarla Avustralya'ya çağırıyordu, belki orada babasına bir çare bulurlar diye. Gitmesine karar verilince ambulansla havaalanına götürdük hep birlikte. Bir süre kaldı orada, ama maalesef bir çare bulunamamıştı.

Bu kez de, Strasbourg'da Avrupa Konseyi Basın Bölüm Başkanı olan ağabeyim Aydın Sinanoğlu, bir de Strasbourg'daki doktorların görmesini istemişti. Orada da bir süre kalan Suat ağabeyim, yine belleği gittiği bir sırada, Aydın ağabeyimle çocuk gibi bir tonda İtalyanca konuşmaya başlamış.

Suat ve Necile Sinanoğlu

Çocukluklarının geçtiği İtalya'nın dili yanında başka birkaç dil daha biliyordu abilerim. Bu yüzden olacak, belleği onu yanıltıyor, bazen Fransızca, bazen İtalyanca konuşuyordu.

Bu arada yengem, onun iyileşmesi için elinden geleni ardına koymuyordu. Bir gün Strasbourg'da çimenlik bir yerden geçerken, "Eğer dört yapraklı yonca bulursam, Suat'ım iyileşecek!" demiş. Bakınmaya başlamış. İnanılır şey değil! Buluvermiş dört yapraklı yoncayı.

Bir gün de sokakta giderken, "Demir para bulursam yolda, Suat'ım iyileşecek!" demiş; ve de ister inanın, ister inanmayın, onu da bulmuş. Bir gün hastaneye geldiğinde, "Öldü!" demişler onun için. Hemen yanına gidip kulağına eğilmiş, "Suat'ım, Suat'ım n'olur geri gel!" diye fısıldamaya başlamış ve ağabeyim hayata dönmüş. Doktorlar, hemşireler o kadar şaşırmışlar ki, "Ne yaptınız?" diye hayretler içinde soruyorlarmış. "İşte aşkın gücü" diyorum ben buna.

Yengem, Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi'nde diksiyon ve edebiyat hocasıymış. Zaten fakültede tanışıp âşık olmuşlar birbirlerine. Necile yengemin inanılmaz bir altıncı duyusu vardır. Bir gün oğlunu çok özlemiş. O da aramıyormuş bir türlü Avustralya'dan. "Pencere kenarında oturuyordum. Çok

sıkılmıştım. Birden bağırmaya başladım: Sinan! Sinan! diye. Beş dakika sonra telefon çaldı, arayan Sinan'dı" diye anlatmıştı bana.

Ağabeyim hayata döndükten sonra, "Yürümesi ve eski haline dönmesi imkânsız!" demişler. Onlar da yine Ankara'ya dönmüşler. Sevgi Hastanesi'ne yatırılmış ağabeyim.

Bu arada, askeri GATA Hastanesi'nin çok methini duyuyorduk. Oraya yalnız asker aileleri yatabiliyordu. Birden aklıma, o sırada Sağlık Bakanı olan Yıldırım Aktuna geldi. Onu arayıp bu konuda yardım isteyecektim. Eskiden tiyatro oyuncusu ve hocası Zeliha Berksoy ile evliydi ve Zeliha benim iyi arkadaşımdır. Herkese yardım eden, harika bir insandır Aktuna. Bakırköy Belediye Başkanı iken, değerli bir müzisyen olan ve o sıralar çok hasta olan Ergüder Yoldaş için elinden geleni yapmıştı. Yine şizofreni hastası olan Devlet Tiyatrosu sanatçılarından birini Amerika'ya yollamıştı iyileşmesi için. Kendisi de psikiyatristti. Onu aradığımda, "Esinciğim, on dakika sonra seni arayacağım" dedi. Ve de gerçekten her şeyi halletmişti. Odası hazırlanmış, bekliyorlardı Suat ağabeyimi.

Orada iyileşmeye başladı. Ne Fransa, ne Avustralya'nın yapamadığını yapmıştı GATA Hastanesi. O arada fizik tedavi de görüyordu her gün. Yengem bizzat ilgileniyor, bu arada kendisi de öğreniyordu fizik tedavi yöntemlerini.

Eve çıktığı zaman, her gün kendisi bizzat banyosunu, fizik tedavisini yaptırıyor, kimselere bırakmak istemiyordu onu. Adeta gözünden kıskanıyordu. Sonunda iyileşti, hatta yazlıklarına gidip yüzmeye de başladı. Artık yürüyor, yüzüyordu, belleği de geri gelmişti. Fransız doktorlara bildirildiğinde, inanmamışlar. Onlar da yürürken ve yüzerkenki fotoğraflarını göndermişlerdi kanıt olarak.

Uzunca bir süre yaşadıktan sonra kalp rahatsızlığından kaybettik onu. Önce tören yapıldı DTC Fakültesi'nde. Cebeci Mezarlığı'na gömüldüğü sırada da güneş tutuldu. Unutulur gibi değildi o an. Nur içinde yatsın!

Yengemin evinde yemek, helva yendi. Metin kadındı yengem.

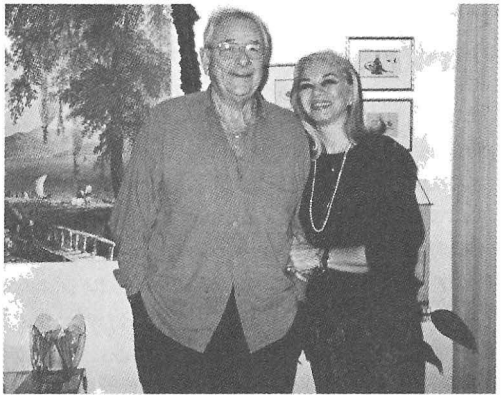
Aydın Sinanoğlu'nun Külleri 2003'ün Yılbaşı

Sıcaklar bastırdı. Oysa Haziran'a girmedik bile. Bu yaz için, "Aşırı sıcak olacak" deniyor. Üstelik su sorunu da yaşanacakmış. Ne zamandır uyarılıyor insanlarımız küresel ısınma nedeniyle "Su ve elektrik kullanımına dikkat!" diye. Dün uyarı el ilanları da dağıtmaya başladılar kapı kapı dolaşıp. Düşüncesi bile ürkütüyor insanı.

Eleni Karaindrou'nun *Elegy of the Uprooting* albümünü dinliyorum bir yandan bunları yazarken. Ufacık tefecik bu Yunanlı besteci kadın, boyundan büyük yapıtlar veren ve de büyük sinema yönetmeni, filmlerinin müziklerini yaptırmak için kendisinden vazgeçemeyen Angelopulos ile de çalışmalarını sürdürüyor bir yandan.

Geçtiğimiz kış Lütfi Kırdar'da konserine gittim, hiç aralıksız iki saat süren konserini hayranlıkla izledim. O gün bugündür asla vazgeçemedim bu albümden. Bizim bir orkestramız ve kendi beş kişilik müzisyenleriyle olağanüstüydü. Kendisi de piyano çalıyordu. Konser başlarken önce orkestra girdi, sonra bir hanım çıktı sahneye çok havalı bir şekilde, öyle bir edası vardı ki, "Küçük dağları ben yarattım" dercesine. Onu Eleni sandım önce. Fakat arkasından giren esmer, ufacık tefecik, adeta mahcup tavırlı kişiymiş meğer Eleni. Diğer havalı olan da, İstanbul Rumlarındanmış; arada piyano çaldı.

"Havalar" derken yine nereye geldim. İklim havasından söz ederken, insanın havasına gelmişim. Demem o ki, iyi müzik insana yüksek duygular aşılıyor. İnsana insan olduğunu anımsatıyor.

Esin Afşar ağabeyi Aydın Sinanoğlu ile

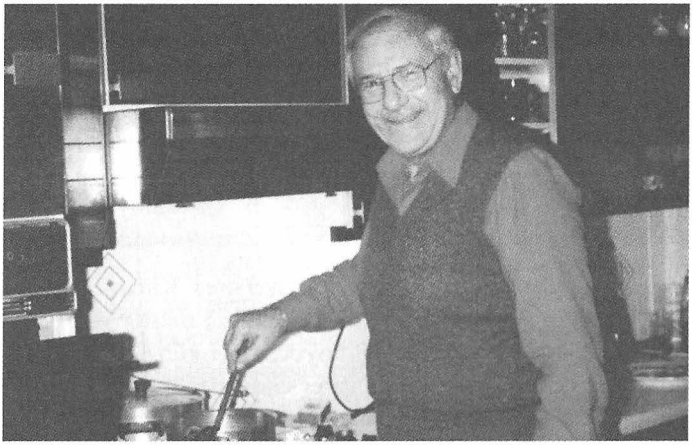
Müziğinde hüzün olan Eleni bana nedense Aydın ağabeyimin ölümünü anımsattı. Yazmadan edemeyeceğim...

2002 yılının sonlarına doğru telefon çaldı. Arayan, Samim ağabeyimin oğlu Fethi idi. Bir yandan ağlıyor, bir yandan "Aydın amcamı kaybettik" diyordu. Kendi babasından çok severdi Aydın ağabeyimi.

Uzun süredir rahatsızdı, birkaç kez kalp ameliyatı geçirmişti. Son zamanlarda şeker hastası da olmuştu. Klasik Batı Müziği ve operaları çok iyi bilir, çeşitli yorumculardan yüzlerce albümü vardır. Ben Strasbourg'a gittikçe bana da bu klasiklerden armağan ederdi mutlaka. Onu çok özlüyorum...

Daha sonra eşi Maureen aradı. Çok üzgündü tabii. Öylesine büyük bir aşkla bağlıydı ki ona ve öyle iyi bakmıştı ki hastalığında!..

Ağabeyimin vasiyeti üzerine külleri, çok sevdiği ve yıllardır görmediği Akçakoca'da denize dökülecekti. Kıştı. Yeni yıla girmemize bir gün vardı. Hepimiz, Suat ağabeyimin eşi Necile, yeğeni Fethi, kızları, eşi, Aydın ağabeyimin ilk eşi Azer'den olan oğlu Murat. Oktay Sinanoğlu Amerika'daydı, kızım Pınar'ın da bebeği küçücüktü, onlar gelemediler. Maureen ve Murat Sinanoğlu Strasbourg'dan, Necile yengem, Fethi Sinanoğlu, eşi, kızları Ankara'dan, eşim ve ben İstanbul'dan, Akçakoca'da önceden yerlerimizin ayırtılmış olduğu otelimizde buluştuk.

Aydın Sinanoğlu

Hepimiz perişandık, ama içimizde en kötü durumda olan Maureen idi. Kış olmasına karşın, inanılmaz güzel bir hava vardı. O gün bir tekne kiraladık. Yanımızda Aydın ağabeyimin külleri bindik motora. Basbayağı sıcaktı, ceketler, paltolar fora edildi. Denize açıldık. Ceneviz Kalesi'ne geldiğimizde kaptana, motoru durdurmasını söyledik.

Bilmeden durduğumuz bu yerin meğer ilginç bir özelliği varmış Aydın ve diğer ağabeylerim için. Necile yengem anlattı. Yıllar önce gençliklerinde gelmişler buraya; Aydın, Samim, Suat ve eşleri. Ceneviz Kalesi'nin olduğu yer çok hoşlarına gitmiş ve satın almak istemişler. Sahibini sormuşlar, meğer sahibi de hapisteymiş. O nedenle de bu çok sevdikleri yere sahip olamamışlar, ama içlerinde kalmış. Ne gariptir ki, Necile yenge, bilmeden motoru durdurduğumuz bu yeri görünce hatırladı bu eskileri ve anlattı bize.

Gözyaşları içinde Aydın ağabeyin küllerini bu çok sevdiği yere savurduk. Döndüğümüzde kaptana parasını ödemek istedik. Kabul etmedi. "Bu acılı gününüzde ben sizden nasıl para alırım?" Israrlarımız da para etmedi. Maureen ve yıllardır Fransa'da yaşayan yeğenim Murat'ın aklı almadı bu asil davranışı. Almaz tabii; başka hangi ülkede böyle bir şey olur?

Aydıncan'ım Evleniyor!
10 Şubat 2007

Oğlum Aydıncan'ımla, Boğaziçi Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'nden mezun olduktan sonra master ve doktora için gittiği ABD'den, beş yıl boyunca her gün e-postalaştık. Bu arada onun bir iki arkadaşı evlendi. Ben de bir gün ona yazdım: "Arkadaşların evleniyor, sen evde kaldın!" dedim. Cevap yazmış: "Olsun, ben evde sıkılmam."

30 yaşına gelmeden evlenmeyeceğini söylerdi hep. Kızların peşinde pek koşmazdı, kızlar ona gelirdi, o da beğenirse flört ederdi. Gönlünde yatan, açık tenli, mavi gözlü, iyi eğitimli bir kızdı. Ablası Pınar'ın kardeşine çok emeği geçti, ona ikinci bir anne oldu. 14 yaş fark vardı aralarında; İsrail'e bile konser vermeye gitmiştim kardeşini Pınar'a emanet ederek.

Oğlum Amerika'dan dönmüş ve aradan iki sene geçmiş olmasına rağmen hâlâ bekârdı. Bir gün kızım sağlık kontrolü için gittiği Maçka Emar'da, Profesör Alptekin Hoca'nın sağ kolu olan başhemşiresine sormuş: "Hilmiye Abla, senin kızın var mı?" Hilmiye Hanım da "Var..." demiş. "Peki güzel mi?" diye sormuş sonra da. "Güzeldir..." cevabını alınca da 2006'nın 27 Mayıs Cumartesi günü akşam çayına davet etmiş onları. Meğer oğlum da haberdarmış bu davetten!

Pür heyecan evin bahçesine çay için masa hazırlandı. Tam 5'te kapı çalındı. Hiçbir şeyden haberi olmayan, sadece Esin Afşar'ın ziyaretine geleceğini sanan Hilmiye Hanım ve kızı Semra, ellerinde pastalar, çiçeklerle karşımdaydılar. Mavi gözlü, kızıl saçlı, beyaz tenli Semra'yı görür görmez, "Tam benim oğlumun tipi" dedim içimden. Hilmiye Hanım, ben ve Semra hepimiz sözleşmiş gibi beyaz bluzlar giymişiz. Oğluma baktım, gözlerinden anladım, çok beğenmişti Semra'yı.

Hilmiye Hanım Bulgaristan göçmeniydi. Yine Bulgaristan göçmeni olan milli bisikletçi ve yüzme hocası eşi Aydın Bey ile Bulgaristan'da evlenmişler ve sonra Türkiye'ye gelmişler. Hilmiye Hanım'ın annesi, babası, tüm ailesi Rusçuk'ta yaşıyorlar hâlâ. Kız tarafı da, biz de suyun öbür tarafından idik. Hilmiye Hanım bir fotoğraf çıkarıp gösterdi. 15 yıl kadar önce eşi ve kızıyla birlikte bizim eve gelmişler. 1970'te Bulgaristan Slançev Briag'de Altın Orfe Festivali'ne katılıp üç büyük ödülden üçüncülük ödülünü aldığım yıl oradaymışlar ve izlemişler.

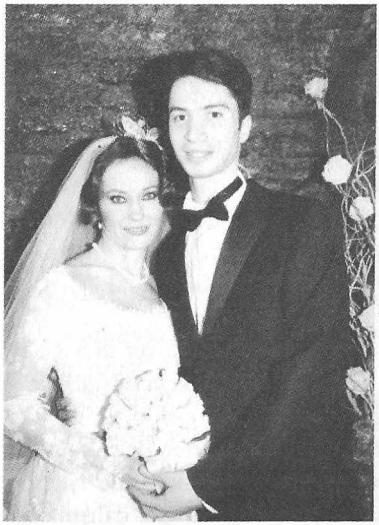
Hazal da pek keyifliydi. Çok hoş ve keyifli bir gün geçirdik. O günden sonra bizimkiler her gün çıkmaya başladılar.

İkisi de çok titiz ve ağırbaşlılar. Oğlum gibi o da ne içki, ne sigara kullanırmış! İstanbul Üniversitesi'nde üç fakülte bitirmiş. Halka İlişkiler ve Tanıtım, Sigortacılık ve de İşletme. Sigortacılıkta karar kılmış ve sekiz yıldır bu işte çalışmakta. Güzelce'de evleri varmış. Nişan orada olacaktı aile arasında.

O tarihte Bodrum Aktur'da olan kızım nişana geldi, yüzükleri o takacaktı, zira bu işin mimarı oydu. Semra'nın bir de erkek kardeşi var, o da yakışıklı, efendi bir çocuk ve de baba gibi sporcu. Spor Akademisi'nde son senesi. Yüzme, tenis dersleri veriyor.

Hoş bir nişan oldu. Nişan yüzüklerinin kırmızı kurdelesini çok güzel sözler eşliğinde kızım kesti. Ağzı çok iyi laf yapar, kalemi de çok iyidir. Torunum Hazal ve Talat gelememişlerdi nişana. Hazal yavaş yavaş kıskanmaya başladı dayısını. Dayısına düşkündü, adeta âşıktı. Baktı ki dayı elden gidiyor, önceleri tavır aldı Semra'ya. Sonra baktı ki yanlış yolda, giderek sokulmaya başladı ve giderek de sevmeye!

Her geçen gün daha çok sevmeye başladık Semra'yı. 10 Şubat 2007 akşamını Kuruçeşme Divan'da düğün için ayırttık. Rahmetli Aydın ağabeyimin eşi Maureen, ağabeyim Oktay Sinanoğlu'nun eski eşi Paula ve oğlu Murat da gelmişlerdi Amerika'dan. Ankara'dan akrabalar, eski Paris Büyükelçisi Tanşuğ Bleda ve eşi Erel Bleda, İzmir Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ ve zarif eşi Sedef Tunçağ, İşçi Partisi

Aydıncan Aral ve
Semra Tandoğan (Aral)

Başkanı Doğu Perinçek ve eşi Şule Perinçek –ve daha pek çok davetli...

Hazal'ım, gelinin nedimesi olacaktı. Ona da Semra'nın gelinliği gibi beyaz bir tuvalet yapıldı. Başına çiçekli bir taç. Hepimiz çok heyecanlıydık. Önce kokteyl vardı Barok müzik eşliğinde. Kız tarafı ve erkek tarafı kapıya dizildik karşılama için. Semra'nın kardeşi Aykut da çok heyecanlıydı. Ablasına düşkündü çok. Pınar ona biraz içki verip rahatlamasını sağladı.

Nihayet güzel bir müzik eşliğinde gelin ve damat ve nedime Hazal gelinin muhteşem gelinliğinin kuyruğunu tutarak içeri girdiler. Bu satırları yazarken, o anı düşünüp gözlerimin sulanmasına engel olamıyorum. Bizim İndigo çocuk nedime Hazal, geline, nikâh masasına yaklaşırken duvağını örtmesi gerektiğini hatırlattı. Bu çocuk hep bizi şoke ediyor! Nikâh kıyılırken biz annelerin ağlaması kadar doğal bir şey olamaz, ama sekiz yaşında bir çocuğun hıçkırıklarla ağlamasına ne demeli? Hazal'ımı zor teselli ettik.

Bir ara masaları dolaşırken, "Hoş geldiniz!" demek için, İzmir Konak Belediye Başkanı ve Perinçek'lerin bulunduğu masaya uğradığımızda genç, sakallı bir adam görünce içim-

Aydıncan ve Semra'nın düğününde, soldan sağa:
Şener Aral, Talat Bulut, Semra Tandoğan (Aral), Hazal Bulut,
Pınar Afşar Bulut, Aykut Tandoğan, Hilmiye Tandoğan,
Aydın Tandoğan ve Esin Afşar

den, "Allah Allah, oğlumun hiç tanımadığım bir arkadaşı varmış!" diye düşünürken, genç adam kendini tanıttı. Davetlimiz olan Fener Rum Patriği gelemediğinden, temsilen gelen Peder Yuvakim olduğunu söyleyerek onun tarafından güzel temennilerde bulunan imzalı gümüş bir tepsi armağan etti.

Fener Rum Patriği Bartholomeos'la dostluğumuz yıllar öncesine, benim Türk-Yunan Dostluğu Derneği İkinci Başkanı olmam nedeniyle başlamıştı. Sağ olsun konserlerime de hep gelir. Herkesin dansa kalktığı bir sırada Peder Yuvakim'in tek başına oturduğunu görünce eşime, "Gidip onu dansa kaldırayım!" dedim. "Canım din adamı dans eder mi? Hiç gitme!" dese de gidip onu dansa kaldırdım. Aman efendim! Meğer dört gözle böyle bir açılış beklermiş. Ondan sonra bir daha hiç oturmadı.

Bir ara Semra'nın babası Aydın Bey'in, Aydıncan'a, "Kızıma iyi bak, olur mu?" dediğini duydum. Bana pek dokundu...

Mevlânâ Yılı

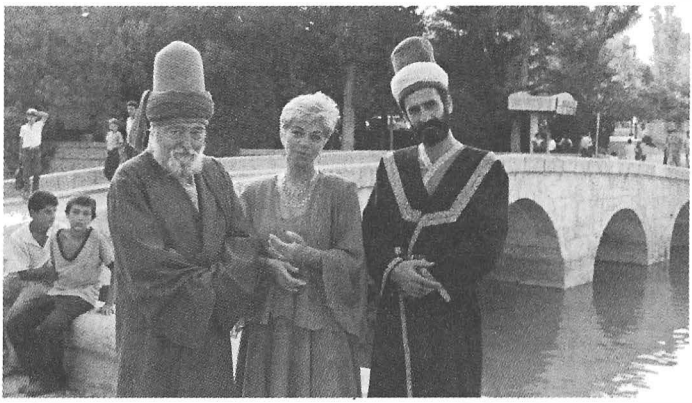
Mevlânâ'nın 800. doğum yılı nedeniyle UNESCO 2007 yılını tüm dünyada Mevlânâ Yılı ilan etti. Ben de 1991 yılının Yunus Emre Yılı ilan edildiğinde yaptığım gibi, "Mevlânâ Konserler Dizisi"ni hazırlamaya koyuldum. İlki Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda, 27 Mart'ta idi.

Bu konserden söz etmeden önce, A. Kadir'in bugünün diliyle günümüze aktardığı Mevlânâ derlemesinin önsözünde Abdülbaki Gölpınarlı özetle şöyle diyor:

> Büyük şair, büyük insan Mevlânâ Celaleddin'in 25.618 beyitlik Mesnevi'sinden başka 35.000 beyite yaklaşan Büyük Divan'ı vardır. O, sema ederken şiir söylemeye başlar. Şiirlerini yazmakla görevlendirilen ve "Sır Kâtibi" denen kişilerden hangisi bulunursa, o, derhal şiirleri kaydederdi.

Mevlânâ şiiri bir amaç değil, bir araç sayar. Bir yandan dünyadan, doğadan ayrılmayışı, bir yandan derin, geniş, sınırsız bir dünya sevgisi, insan ve insanlık aşkı, yaşayışa bağlanış, bir yandan da güçlü bir görüş yeteneği, canlı bir duyarlılık bu şiirlerdeki didaktik unsuru lirizmde yoğurur, adeta belirsiz hale getirir.

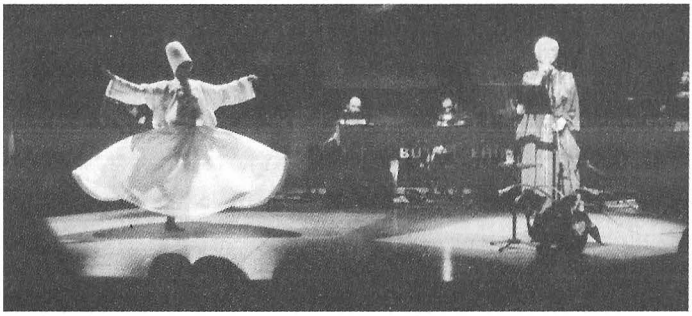
Mevlânâ Arap ve Fars edebiyatlarını çok iyi biliyordu. Rumca şiirleri de olduğuna göre, bu dili de çok iyi biliyor olmalıydı. Ama bir divan şairi olsa da, vezinden, kafiyeden hoşlanmıyordu. Vezin ve kafiye, söze ve harfe bile sığmayan manayı kayıt altına almadaydı. Divan edebiyatında hemen her şairde kafiye darlığından şikâyet vardır. Mevlânâ'daki şikâyet pek ciddidir ve ileri görüşün bir ifadesidir:

Anlatıcı olarak rol aldığı ve Ne Olursan Ol *bestesinin fon müziği olarak kullanıldığı* Gönüller Sultanı Mevlana*'nın 1989'daki çekimlerinde Aydın Tezel (soldaki) ve Menderes Samancılar ile*

Tanrı şiir için kafiye aramaktan başka bir
dert vermedi bana
Sonunda ondan da kurtardı beni.

Bir başka gazelinde de; "Sus, bundan böyle şiiri de kafiyeyi de bizim cinsimizden olmadığı için boşlayacağız, artık onlara aldırış etmeyeceğiz" diyor. Açıkçası Mevlânâ halkla konuşur; bu konuşma, şiir olur...

Kadın Semazen Burcu Yüce'nin eşliğinde Mevlana'dan şarkılar seslendirirken

2008 Pakistan Konseri

Pakistan'daki hükümet darbesi nedeniyle ertelenen İslamabad konserimize ilk adımı, 9 Mart 2008'deki Pakistan Havayolları ile uçuşumuzla attık. Alanda Sefiremiz Sayın Tülay Soysal karşıladı bizleri. Ekibimde bu kez piyanoda Süleyman Alnıtemiz, kontrbasta Nezih Yeşilnil, vurmalı çalgılarda (otantik davul) Uskan Çelebi vardı. İstanbul'da gazeteci Aydın Taşbaş'ın düğününde tanıştığım sefiremiz Tülay Hanım'ın daveti üzerine bu konseri düzenlemiştik.

Alandan zırhlı araba ile Diplomatik Enclave Caddesi'nde bulunan Türk Büyükelçiliği'ne gidiyorduk. Neredeyse tüm ülkelerin büyükelçiliklerinin bulunduğu bir cadde idi bu. Geniş güvenlik önlemleri alınmıştı.

İslamabad küçük ama temiz bir kent. Geniş bir arazi üzerinde olan Türk Büyükelçiliği, elçilikler içinde en büyük olanı imiş. İçeri girdiğimizde, her tarafın mermer olduğuna tanık olduk. Merak edip sorduğumda, sıcaklardan korunmak için mermerin tercih edildiğini öğrendim.

Pakistan anılarıma devam etmeden kısaca buranın tarihinden söz edeyim. Horasan'ın hâkimi olan Aksak Timur'un torunu Babür Han Yeniçağ'da Özbeklere yenilince, daha güneye, Afganistan'a çekilmiş, daha sonra Hindistan'ı işgal etmiş ve orada 300 yıl sürecek olan hanedanlığını kurmuştu. Bu dönemde Hindistan'da Müslümanlık iyice yerleşmişti. 19. yüzyılda ise Hindistan'ı İngilizler işgal etmişti. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeryüzündeki pek çok sömürge gibi Hindistan da bağımsızlığını isteyecekti. 1947'de ülke Pakistan ve Hindistan olarak ikiye (daha doğrusu bugün Bangladeş olan

Doğu Pakistan da sayılırsa üçe) ayrılarak bağımsızlığını kazandı. (Bu arada Hindistan'da hâlâ Pakistan'dakinden çok daha kalabalık bir Müslüman nüfusun yaşadığını da öğrenmek şaşırtıcı.) Pakistan'ın başına Cinnah, Hindistan'ın başına önce Gandi, sonra da Nehru geldi. (Gandi bağımsızlıktan kısa süre sonra, Hindu olmayanlara daha toleranslı davrandığı gerekçesiyle fanatik bir Hindu milliyetçisi tarafından öldürülmüştü).

1947'de Pakistan'ın bağımsızlığının hemen ardından burada Türk Büyükelçiliği açılmış ve ilk büyükelçimiz de Yahya Kemal Beyatlı olmuş. Sefarette ona ayrılmış bir köşe var büyük fotoğrafı ile birlikte. Şimdiki sefirimiz Engin Soysal ise sefirlerimiz arasında en genç olanı imiş. Eşi Tülay Hanım konservatuvar mezunu bir piyanist. O da konserler veriyor.

Pakistan'da en çekinilen şeylerden biri içme suyu. Sefarette yalnızca Nestle şişe suyu içiyorlar. Zaten sefarette konuk edildiğimiz için, dışarıda yiyip içmemiz söz konusu olmadı. Personelin çoğu Pakistanlı idi; Tülay Hanım, milli dilleri olan Urduca'yı çok iyi öğrenmiş. Ülkenin resmi dili ise İngilizce.

10 Mart'ta boştuk. Tülay Hanım ile beraber yine zırhlı arabayla şehri dolaşıp biraz alışveriş yaptık. Sefiremizi çok iyi tanıyordu götürdüğü dükkânlar. Urduca konuşuyordu onlarla hep. Genelde hep güler yüzlü, sakin insanlar. "Hiç kavga etmezler, sinirlenmezler, her zaman çok rahat insanlardır" diye tanımlıyor Pakistan halkını Tülay Hanım. Bu sakinliği görünce, buranın haberlere yansıyan o olaylı, tehlikeli ülke olacağına inanası gelmiyor insanın. Oradaki ikinci günümüzde, Lahor'da bomba patladığına ve birçok insanın öldüğüne dair haberler geldi. Pek dışarı çıkmamızı istemedi Sefir Bey bu haber üzerine. Zaten çıksak da zırhlı araba ile çıkarıyorlar.

Pakistan'da müthiş bir Atatürk hayranlığı var. Büyük bir caddeye Atatürk Caddesi adı verilmiş. Onların kurucu lideri Cinnah'ın adına da Ankara'da büyük bir cadde vardır. Burada Hinduizm, Budizm, Hıristiyanlık ve Müslümanlık bir ara-

da. Kadınlar ve erkeklerin kıyafeti üç ana parçadan oluşuyor: Şalvar, kamiz ve dupatta denilen bir nevi şal. Kadınların giysileri rengârenk. Başlarını örtüş biçimleri gayet rahat. Öyle saçlarını filan gizlemiyorlar. Kara çarşaflıya hiç rastlamadım. Halkın arasına doğrusu pek karışmadık, ancak fakirliğin çok yaygın olduğu da gözümüzden kaçmadı.

Buradaki en ünlü şarkıcı Abide Parveen imiş. Büyükelçimiz bir albümünü armağan etti sağ olsun. Söylediklerine göre buradaki şarkıcıların çocukları, hatta torunları da şarkıcı oluyormuş. Bunu adeta gelenek haline getirmişler.

Sefaretin içinde çok güzel bir konser salonu var. Dünyada acaba başka kaç sefarette konser salonu vardır merak ettim. Sefaretin her yeri gibi sahne de mermerdendi. Büyük bir halı serdirdik sahneye. Ses düzeni de çok iyi idi. İzleyicilerin hepsi değişik ülkelerin sefirleri, diplomatları, Pakistanlı bakanlar, işadamları –yani tamamen üst düzey diplomatik bir konser.

Türkçe bilmedikleri için "Esin'tiler" adlı konserimizde, şarkıların açıklamalarını İngilizce yaptım. Özellikle Yunus Emre ve Mevlana'yı anlattım.

Konser sonrası verilen kokteyl sırasında *Yunus Emre-Mevlana* albümümü imzaladım. İzleyiciler konserimizden çok etkilendiklerini söylediler. Albümlerimi imzalarken beyaz saçlı, uzunca sakallı, nur yüzlü, sempatik, yaşlı bir bey kızı ile yanıma gelip *Yunus Emre-Mevlana* albümümü alıp bana imzalattıktan sonra, o da bana Nazım Hikmet'ten İngilizceye çevirdiği *101 Şiir* kitabını imzaladı. Emekli bir albay olan Masud Akhtar Shaikh'in (Mesud Aktar Şeyh) Türkçesi mükemmeldi. Türkiye'de çok bulunduğunu söyledi. İtalya, İsviçre, İran, Fas, İsrail, Avusturya, Kıbrıs, Fransa, Somali başta olmak üzere pek çok ülkenin büyükelçileri de imzaladığım albümleri alanlar arasındaydı. Ertesi gün Sefir Bey bana albümümü uzatarak, " 'Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref İçin' diye imzalar mısınız?" deyince şaşkınlığımı fark etti. Meğer yakın arkadaşıymış.

Pakistan Büyükelçiliğimizde konservatuvar mezunu Sefire Tülay Soysal ile

Konser çok kalabalıktı. Koltuklar yetmeyince birçok ilave sandalye kondu. Öylesine ilgili bir izleyici kitlesi idi ki, doğrusu karşılıklı mutlu olduğumuzu hissettirdiler bana. Konserin başında piyanist Süleyman Alnıtemiz, iki ara bir derede öğreniverdiği, neredeyse milli marşları gibi olmuş *Dil Dil Pakistan, Can Can Pakistan* şarkısını söyleyip sempati topladı. İmza sırasında bir hanım bu şarkının bestecisinin oğlu olduğunu söyledi.

Ertesi gün Karaçi'ye uçtuk. Karaçi Başkonsolosumuz Erdem Mutaf, alana Kültür Ataşesi Ali Bey'i yollamış. Ali Bey, "Karaçi çok büyük, fakat pis bir kent" dedi. Gerçekten araba ile geçerken ağzıma, burnuma toz dolduğunu hissettim. Çok da sıcaktı. Oysa İslamabad nemsiz ve ılıktı. Karaçi'de fakirlik her haliyle belli ediyordu kendini. Yol kenarlarında kırık dökük çadırlarda yaşayan, otobüslerin üstünde salkım saçak yolculuk yapan insanlar...

Otobüslerin ve kamyonların üstünü inanılmaz süslemişler, ince ince resimler yapmışlar. Rengârenk dev oyuncaklar gibi.

Konsolosluğa gittiğimizde Başkonsolos Erdem Bey ve eşi karşıladı bizi. Çok güzel bir bahçeleri vardı. Orada ilk ikramlarını yaptılar. Müzisyenler gece dışarı çıkmak istediler, fakat Erdem Bey uyardı. Gece tehlikeliymiş, hiç çıkılmazmış! Hırsızlar hem çalıp hem de öldürüyorlarmış.

İstanbul'a uçağımız sabah saat 4'te idi. Kültür Ataşesi Ali Bey eşlik etti yine bize. Türkiye'ye döndüğümüzün ertesi günü gazeteler ve TV haberlerinden İslamabad'da diplomatların ve yardım görevlilerinin gittiği İtalyan Lokantası'nda bombalı saldırı sonucu birçok kişinin yaralandığını ve bir sivil toplum kuruluşu için çalışan değerli bir Türk kadınının hayatını kaybettiğini üzüntüyle öğrendim. Pakistan maceramız işte böyle buruk biçimde kapandı.

Şimdi "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" projesini gerçekleştirmek üzere Afyon Karahisar festivallerinin mimarı Hüseyin Başkadem'in teklifi üzerine 14 Nisan konserine hazırlanmak için provalara başlıyoruz.

Esen kalın.

18 Nisan 2008'de Afyonkarahisar Caz ve Klasik Müzik Festivali'nin "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" *temalı kapanış konserinde*

Bitirirken

Artık kitabımı sonlandırmam gerek. "Mırmır! Çek patini yazımın üstünden!" diyemiyorum artık. Onu çok özlüyorum, ama o, bilinmeyen ve dönülmeyen yolculuğa çıktı.

Bir yıl oldu mu? Sanmam. Bir sabah, kapı çalındı. Arka tarafta oturan komşu ve dört yaşındaki torunu gelmişlerdi. Küçük kızın gözlerinde bir hüzün... Anneannesi, "Esin Hanım, yan bahçede... Galiba, galiba Mırmır!.. Ölmüş, bir baksanız?" dedi. Mırmır'dı.

Mırmır sitenin maskotuydu adeta. Herkes severdi; markette karşılaştığım konu komşu Mırmır'ı sorardı hep. Gözyaşları içinde bahçeye gömdük. Hazal'dan gizledik bir süre öldüğünü. Bir gün eşim ağzından kaçırmış. Avaz avaz bir ağlama duyup koştum; Hazal kıyamet koparıyordu. Ertesi gün, Mırmır'ın mezarına çiçekler koydu. Senin yattığın yeri hep çiçeklerle donattık Mırmırcığım.

Biliyor musun bazen, sevgilin olan sarışın kedi –hani benim "Marilyn Monroe" dediğim– seni ziyarete geliyor hâlâ...

8 Haziran 2007

Mırmır

Ekler

Esin Afşar'ın Özgeçmişi

Bir diplomat kızı olan Esin Afşar, İtalya'da doğdu. Ankara Devlet Konservatuvarı Piyano Bölümü'nü bitirdi. Madam Böhm ve Maria Callas'ın hocası olan Madam Hidalgo'dan şan dersleri aldı.

Muhsin Ertuğrul'un genel müdür olduğu sırada piyanist olarak girdiği Devlet Tiyatroları'nda onun önerisi ve sınavı ile 12 yıl tiyatro oyunculuğu yaptı. Konuk sanatçı olarak Meydan Sahnesi'nde oynadığı *Fantastics* isimli müzikal oyun ile müzik dünyasına geçti. Hafif müzik dalında şarkı söylerken Ruhi Su ile çalışarak folk müziğe yöneldi. Çağdaş folk müziği yaparak bu akımı yeniden başlattı. Devrin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından "Diplomatik Sanatçı" unvanı ile parlamenterlerle birlikte konserler vermek üzere Macaristan'a gönderildi.

1969 yılında Jacques Brel ile birlikte Paris'te Dario Moreno Ödülü'nü aldı. Fransız televizyonunda Tele Dimanche ve Midi Magazine programlarına çıktı. Aynı yıl Monaco Prensesi Grace Kelly tarafından 10. Televizyon Festivali'ne davet edildi. Gilbert Bécaud ve Josephine Baker ile konser verdi. Romanya Braşov Uluslararası Müzik Festivali'nde, Eleştirmenler Ödülü'nü aldı.

1970 yılında Türkiye'de Yılın En İyi Şarkıcısı, Bulgaristan'da Uluslararası Altın Orfe Müzik Festivali'nde de üçüncülük ödülü aldı. Dışişleri Bakanlığı tarafından gönderildiği İtalya'nın Napoli kentinde konser verdi. 1972'de Tokyo, Japonya'da bir konser ve NHK'da televizyon programı yaptı. Aynı yıl Sofya Televizyonu için de program yaptı. Bir davet

üzerine 1973'te İsrail'de Kudüs Tiyatrosu'nda konser verdi. Aynı yıl Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın isteği üzerine, İngiltere-İtalya-Belçika-Tunus'ta; 1974'te ise Avustralya'da Sydney ve Melbourne'da konserler verdi. 1975'te İsrail'de Akdeniz Halk Şarkıları Festivali'ne davet edildi ve Selmi Andak'ın bir bestesiyle dördüncülük ödülü aldı. 1980'de İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi'nde ve 1981'de yine İstanbul'da Hodri Meydan Kültür Merkezi'nde birer konser verdi.

1980'de İngilizce'den çevirdiği *Kırmızı Pabuçlar* dört yıl Ankara ve İstanbul Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi ve televizyonda yayımlandı.

1982-83 yıllarında Bilgesu Erenus'un tek kişilik tiyatro oyunu *Kelaynaklar*'da oynadı. 1985'te Fransa turnesine çıktı ve 1986'da Paris Şehir Tiyatrosu'nda (Theatre de la Ville) konser verdi. Fransa'daki konserlerinin büyük ilgi toplaması üzerine aynı yıl, *Dünün ve Bugünün Türk Şiir ve Ezgileri* adlı ilk uzunçaları piyasaya çıktı (Horizon Plak Şirketi, Paris).

1986'da, Fransız Kültür Radyosu'nda dört gün süreyle yayınlanan Orient Express 1. Avrupa Festivali'ne katıldı.

14 Kasım 1987'de Turizm Bakanlığı tarafından davet edildiği İsviçre'nin Zürih kentinde bir konser verdi.

1988 Ocak ayında Paris'te Oriente-Occidente Mediterranne Festivali'nde Fransa'dan Giulietta Greco, Yunanistan'dan İrene Papas gibi ünlü sanatçıların katıldığı bir festivalde solo program, ayrıca altı radyo, beş televizyon programı yaptı. 23 Kasım 1988'de İsviçre'nin Lozan kentinde La Faux Nez'de konser verdi. 1989 yılı Haziran ayında Fransa'nın Moulhouse kentinde Racine Festivali'ne katıldı.

1989 Yunus Emre beste çalışmalarını, Kültür Bakanlığı desteğiyle kaset olarak hazırlamaya başladı. Kültür Bakanlığı tarafından hazırlatılan *Yunus Emre* filminin müziği de bu bestelerden biri olan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri*'dir. Bu kapsamda hazırlanan filmlerden olan ve yabancı ülke televizyonları için hazırlanan *Mevlânâ* filminde ise sunucuyu oynayıp, filmde, bestelediği *Ne Olursan Ol Yine Gel* şiirini eşliksiz olarak seslendirdi.

1990'da, 18 Mayıs'ta Fransa'da Audincourt'ta ırkçılığa karşı düzenlenen festivalde Polonyalı, İspanyol, İtalyan, Portekiz, Cezayir ve Tunuslu sanatçıların katıldığı festivalde bir konsere davet edildi. Basın Şeref Kartı sahibi annesi Rüveyde Sinanoğlu'nun ölümü üzerine yaşlılar için bir kampanya başlattı. Boğaziçi Üniversitesi'nde gençleri örgütledi. Aynı yıl, *Yunus Emre* kaseti çıktı.

1991 yılında, yine Kültür Bakanlığı desteğiyle, Talat Halman çevirisi şiirlerle seslendirdiği *Yunus Emre* albümünün İngilizce versiyonunu CD ve kaset olarak çıkardı. 1991 Yunus Emre Yılı dolayısıyla Kültür Bakanlığı tarafından yapılan organizasyonlarla yurtiçinde ve yurtdışında (Amerika, Avrupa, Uzakdoğu) konserler verdi.

6 Temmuz 1991'de İstanbul Festivali kapsamında Aya İrini'de bir konser verdi.

1992 yılında *Mevlânâ* kasetinin altyapı ve stüdyo çalışmalarını tamamladı; CD ve kasetinin basımı Kültür Bakanlığı tarafından finanse edildi.

1993 yılında, dağıtımı yurtdışında yapılmak üzere, Dışişleri Bakanlığı tarafından *Mevlânâ-Yunus* CD'si çıktı.

1993 yılı Haziran ayında Ankara ile Sofya'nın kardeş şehir ilan edilmeleri nedeniyle Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Sofya Belediyesi'nin Sofya'da düzenlediği bir konser verdi. Aynı yıl, sonraki üç yıl boyunca tekrarlanacak olan Ortaköy Meydanı konserlerinin ilkini verdi. Kasım ayında Fransa'nın Strasbourg ve Moulhouse kentlerinde Nazım Hikmet'in 30. ölüm yıldönümü nedeniyle Nazım'ın şiirlerinden bestelediği şarkıları seslendirdiği iki konser verdi.

1994 yılında, Yapı Kredi Bankası Kültür Hizmetleri kapsamında *Esin Alaturka* isimli Klasik Türk Müziği şarkılarının yer aldığı çok sesli kaset ve CD, Uzelli Plak Şirketi tarafından çıkarıldı. Şubat ayında, Atatürk Kültür Merkezi'nde Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin organize ettiği iki buçuk saatlik konserinde *Atatürk* şiirinden bestelenmiş iki şarkıyı da yorumladı.

1995'te Yapı Kredi Bankası Kültür Hizmetleri kapsamında *Atatürk* CD çalışması tamamlandı. Aynı yıl, Truva Kültür ve Sanat Ödülleri çerçevesinde Çağdaş Halk Müziği ödülünü aldı. *Atatürk* CD'si Yapı Kredi Bankası Kültür Hizmetleri kapsamında çıktı. Bunların 2000'i, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne armağan edildi.

1998-1999'da *Caz Yorumuyla Âşık Veysel* CD'si çıktı.

2000 yılında Kültür Bakanlığı katkılarıyla *Pembe Uçurtma* isimli çocuk CD'si çıktı.

2001'de Amerika Birleşik Devletleri Florida eyaletinin Tampa kentinde bir konser ve radyo programı yaptı.

2002'de ABD Atlanta'da bir "Nazım" konseri verdi.

2002'de AKM'de "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konseri verdi.

2002'de Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konseri verdi.

2003 yılında "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konserleri ile Ankara-Yunanistan Gümülcine ve Bozcaada festivallerinin final konserlerini verdi.

2004'te CRR Konser Salonu'nda ressam Günseli Kato'nun doğaçlama çizimleriyle "Mistik Esintiler" konseri verdi. Aynı yıl, Namık Kemâl Zeybek tarafından kurulmuş olan Ahmet Yesevi Vakfı, Afşar'ın Ahmet Yesevi bestelerinden oluşan *Türk Dili ve Ahmet Yesevi* adlı CD'sini yayınladı.

2005'te İstanbul, Ankara, Sakarya, Eskişehir ve Sivas da aralarında olmak üzere "Şiir ve Şarkılarla Atatürk" konserleri serisi başladı. Bu konserleri, İstanbul, Ankara, Sakarya, Eskişehir Sivas da aralarında olmak üzere üniversiteler ve dernekler aracılığıyla yurt çapında sürmekte.

2006 yılı 3 Ocak tarihinde, Akatlar Kültür Merkezi'nde "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" gösterisi düzenledi

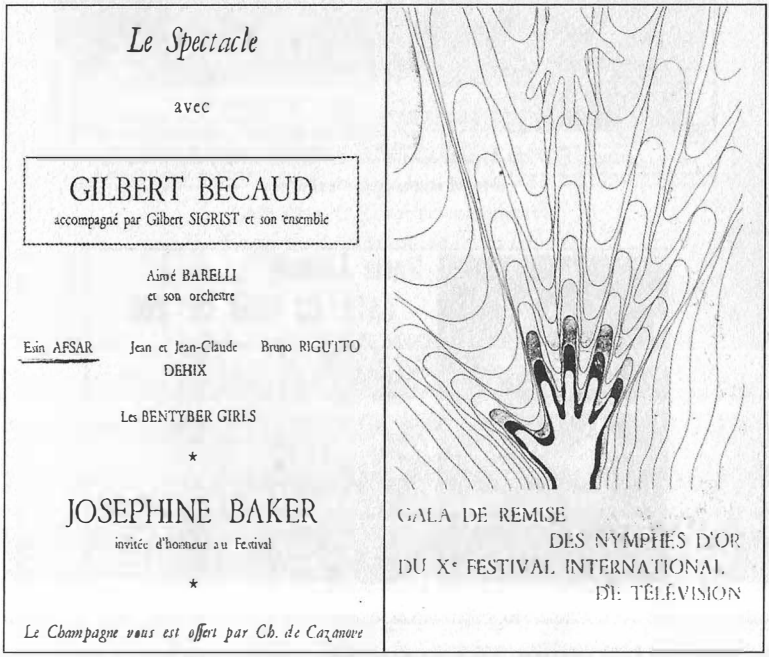
2007 yılı 27 Mart tarihinde, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda "Şiir Şarkı ve Sema ile Mevlânâ" gösterisini yaptı.

2008 yılı 17 Ocak tarihinde, Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde "Şiir ve Şarkılarla Mevlânâ" gösterisini düzenledi.

2008 yılı 11 Mart'ta, Pakistan'da İslamabad'daki başkonsolosluğumuzda konser düzenledi.

2008 yılı 11 Nisan'da Afyonkarahisar Caz ve Klasik Müzik Festivali'nin kapanışında "Şiir ve Şarkılarla Nazım Hikmet" konserini verdi.

Esin Afşar, çok sayıdaki sivil toplum kuruluşuna üyedir ya da kurucu üyeleri arasındadır.

Şubat 1969'da Monaco'da Gilbert Bécaud ve Josephine Baker ile sahne aldığı konserin davetiyesi

Festival T.V. sera connu ce matin

par un colloque sur la violence

de «l'Année du Seigneur»

Cardinale qui recevra la presse fin d'après-midi au club du festival.

Film d'amour, d'aventures et d'action, «Dans l'année du Seigneur» se déroule en 1825 à Rome où les Carbonari luttent pour se libérer du joug clérical et font voir le capitale et l'Etat pontifical. Acteur de classe

Cardinale on trouvera Nino Manfredi, Enrico Maria Salerno, Robert Hossein, Renaud Verley, Britt Ekland, Ugo Tognazzi et Alberto Sordi.

Demain à 21 h. salle Garnier, grande soirée de distribution des prix du XIe Festival International de Télévision de Monte-Carlo sous la haute présidence de LL. AA.SS. le prince souverain et la princesse de Monaco.

Les vedettes de ce gala de variétés au cours duquel seront remises les nymphes d'or sera Claudine Beaulieu.

Cette brillante soirée qui clôturera le festival dixième édition sera suivie par un champagne qui sera servi dans l'atrium du Casino.

"S" "GUIDES"

DE JEUNESSE

ESIN AFSAR CHANTERA AU GALA DE DISTRIBUTION DES PRIX

Esin Afsar, yeux verts, cheveux bruns, est une sirène venue du Bosphore charmer les festi-

Esin Afsar, «Madame Turquie», chantera demain soir à l'Opéra de Monte-Carlo. (Photo Briano)

Şubat 1969'da Monte Carlo'da verdiği konseri duyuran bir Monako gazetesinden

MARIE LAFORÊT (Franța)

ESIN AFSAR (Turcia)

Marie Laforêt

FATA CU OCHII DE AUR

1969'da Bulgaristan'da katıldığı Altın Orfe yarışmasıyla ilgili olarak bir Rumen gazetesinde çıkan haber

ESIN AFTAR (Türkei)

Bis Redaktionsschluss waren wir nicht im Besitz der Fotografien von folgenden Konkurrenten: Elena Resta und Cristiano Mas (Italien), Draco Kolja (Jugoslawien), Fernando Damaso (Portugal) und Perez (Spanien).

13 Karpaten Rundschau

Nr. 10a, März 1970

1969 Altın Orfe yarışması sırasında Karpaten Rundschau'*da çıkan haber*

В Баку с большим успехом выступает известная певица Есин Афшар.
На снимке: поет турецкая певица Есин Афшар.
Фото М. ГАШУМОВА.

1972 Sovyetler Birliği turnesindeki Bakü konserine ilişkin İzvestiya'*da çıkan haber*

МЕЛОДИИ ТУРЦИИ

В эти дни во Фрунзе выступает молодежный вокально-инструментальный ансамбль из Турции «Денизлюк», впервые гостящий в Советском Союзе. В программе коллектива (художественный руководитель Фарук Какыич) — старинные народные и современные песни, мелодии, а также произведения русских, азербайджанских, татарских и других авторов. Наряду с традиционно-эстрадными средствами (электрогитара, ударник и др.) — исконно национальные инструменты (рабаб, тар, кубуз, най), что придает их выступлениям оригинальность музыкального звучания. Оригинальна и трактовка вокальных произведений, исполняемых в отличие от общепринятого в Турции одноголосого пения по принципу многоголосья. Однако в коллективе есть и отличные солисты. Это — артист ансамбля Халит Какыич и лауреат Международного конкурса артистов эстрады «Золотой Орфей-70» в Болгарии Эсин Афшар. Фрунзенцы тепло приняли выступления гостей из Турции.

На снимке: Эсин АФШАР.

Фото В. Лазарева.

1972 Sovyetler Birliği turnesinde verdiği Frunze konserine ilişkin haber: "Türk Melodileri"

«Sagt nicht: Dieses mir, ichbin nichtdieses Du,
denn es gibt ein Ich in mir, das lieber sitzt als jenes Du.e (Yunus Emre)

Die moderne Folklore der Esin Afşar

Ich hatte versucht, mich mit drei Wassermelonen auf einem Fauteuil niederzulassen, wie man im Türkischen so sagt. Am Konservatorium lobte die meine Gesangslehrerin meine hervorragende Mezzo-Sopran-Stimme, während die andere meine ausgesprochene Coloratur-Begabung hervorhob. Doch ich wollte lieber Pianistin werden. Dann holte mich der bekannte Theatermann Muhsin Ertuğrul von meinem Klavier im Orchestergraben weg mit den Worten: »Da unter der Bühne schluckst Du nur Staub, kommst heraus, und er verhalf mir eine erfolgreiche Karriere als Schauspielerin. Drei Jahre spielte ich verschiedene Rollen in den staatlichen Bühnen und anschließend gründeten Fernsehen.

Ein Manager überredete mich, Schlagersängerin zu werden. In der Silvesternacht 1968/69 habe ich nach einer Theatervorstellung zum ersten Mal in einem Nachtclub das Mikrofon in die Hand genommen und ihr Stammgast wurde. Der erste Weg als Schlagersängerin begannen. Um meine Mutter zu ärgern, die mich lieber als Schauspielerin gesehen hätte, fing ich an, noch meine kleine Tochter Pınar großzuziehen, nicht völlig zu vernachlässigen. Blieb für das geliebte Klavier überhaupt keine Zeit mehr. Ich begann, in dieser Zeit, spanische Gitarre zu spielen, und nahm sogar Gitarrenunterricht in klassischer Musik.

So konnte ich meine Lieder auf der Bühne selbst begleiten. Das alles genügte mir aber nicht, ich wollte etwas Neues schaffen: mir schwebte vor, alte Volkslieder in moderner Form zu singen. Mein Lehrmeister war der bekannte Musiker Ruhi Su, der mit seinem Saz- genannten Saiteninstrument bereits diese alte türkische Volkslieder modernisierte. Er schickte mir eine Reihe selbst gesammelter Volkslieder – ich war meinen Weg vor mir, ich wußte auf einmal, wozu ich berufen war. Meine erste Schallplatte erschien 1969 mit dem Lied »Ich brauche Dich« aus dem 13. Jahrhundert von dem großen türkischen Mystiker und Dichter Yunus Emre. Damit habe ich meinen ersten Preis gewonnen.

Ich bearbeitete Dichtungen aus dem 15. und 16. Jahrhundert, aber ich versuchte auch, Lieder des gerade verstorbenen Dichters Aşık Veysel dem breiten Publikum vorzustellen. Ich glaube, der seit seinem siebenten lebensgefährlichen Aşık Veysel hat diese Welt besser erkannt als die, deren Augen sehen können, so als ob er nicht mit den Augen, sondern mit seiner Seele die Welt und ihre Menschen betrachtet hätte. Zu folgendem Gedicht von ihm habe ich die Musik geschrieben

Was wäre Deine Schönheit wert
ohnemeine Lieder?
Welche Tropfen hätte ich schon
ohnedeine Perlen im meinem Herzen?

Gäbe es etwas zu lesen, etwas zu schreiben
wenn alle gleich empfänden?
Der Wolf ginge mit dem Schaf spazieren
und keine Probleme gäbe es zu lösen!

Daß dieses Klagelied von Dr. Sarp, dahinlebt die ganze Süße der Welt für mich!
Denn der Klang Veysel! wäre vergessen,
wenn er nicht verliebt in Dich.

Ich habe dieses Lied mit großem Eifer gesungen, wie auch sonst: ich versuchte, stets selbst zu finden und komme dennoch nicht eigentlich nicht entdeckt. Diese Suche nach dem eigenen ist wohl auch die Methode, die mir vorschwebte, wenn ich zum Ausdruck bringen will, was ich zu diesem Ich gefunden habe, und was gleichzeitig Esin Afşar gefunden hat.

Bir Alman dergisinde yayımlanan ve Aşık Veysel'in "Bu bendeki aşk olmasa"sının çevirisini de içeren röportaj

НАШИ ГОСТИ

ПОЭТ ЕСИН АФШАР

Вчера в Ашхабаде начались выступления артистов из Турции. В первом отделении концерта перед ашхабадцами выступил вокально-инструментальный ансамбль «Дёнюшюм». Несмотря на то, что ансамбль очень молод, создан всего два года назад, у себя на родине он пользуется большой популярностью. В нашей стране ансамбль гастролирует впервые. Слово «Дёнюшюм» в переводе на русский язык означает «мое возвращение». И как бы оправдывая название ансамбля, артисты в своем творчестве действительно возвращаются от современной музыки к старинным турецким песням и мелодиям. Но исполняют они их в современной обработке, стараясь обогатить традиционное народное одноголосое пение элементами многоголосия. В ансамбле есть и современные (электроорган, бас-гитара), и народные (ней, тара, ребаб) инструменты. Они дополняют друг друга, создавая неповторимое, сугубо национальное в своей основе, красочное звучание. Особенно хочется выделить яркую темпераментную игру гитариста Недждета Орэя и исполнителя на ударных инструментах Орхана Топчуоглу. Солистом и душой всего ансамбля является певец и композитор Халид Кальч. У него сильный и красивый голос, оригинальная манера исполнения. Особенно запомнились в его исполнении песни «О, друг» и «Мустафа-бей».

Во втором отделении концерта выступила Есин Афшар. Имя ее широко известно во многих странах. Она часто выступает по радио и телевидению, популярностью пользуются грампластинки с записями ее песен. В 1975 году Есин Афшар вручила [illegible] международном фестивале эстрадной песни «Золотой Орфей» в Болгарии. За исполнение турецкой песни «Покрывало чужбины» и болгарской песни «Ягра» она была удостоена звания лауреата конкурса. В Советском Союзе певица выступает впервые. В своем трактовках песен Есин Афшар всегда исходит из музыки, так песни «Пойдем к другу» звучат в ее исполнении лирично и броско. Совсем по другому, с юмором и задором поет певица наступление, рассказывающее о жизни турецких крестьян, и популярную песню «Нет, нет» она стремится не только спеть, но и сыграть. Жесты певицы, мимика, движение выразительны и в сочетании с хорошим голосом составляют значительную эстрадный номер.

Б. ЖАВОРОНКОВ.

1972 Sovyetler Birliği turnesindeki Aşkabad konserine ilişkin Rusça gazete haberi

CHANSON

ESIN AFSAR, CHANTEUSE TURQUE

Comme de très nombreux artistes et intellectuels (on parle aujourd'hui de cinq mille), Esin Afsar (prononcer Essine Avchar) a signé la pétition demandant le respect des libertés en Turquie.

Très connue dans son pays où elle chante depuis une vingtaine d'années, elle ne passe pratiquement plus à la radio et à la télévision ; dans le meme temps ses déclarations publiques contre l'envahissement de *« l'arabesque »* (musique arabe *« de prisunic »*, abâtardie) ont été largement relayées par la presse écrite.

Artiste d'envergure internationale, Esin Afsar s'est produite en Bulgarie, Hongrie, Roumanie, Russie, Australie, Afrique, au Japon... et en 1969, au festival de Monte-Carlo, elle a décroché le Prix Dario Moreno avec Jacques Brel. Excusez du peu.

Curieusement, elle s'exclame : *« Pour moi, la France, c'est Jacques Brel ! J'éprouve une immense passion à son égard. Il est le plus grand de tous. Mon regret c'est de n'avoir encore rien chanté de lui. J'ai essayé avec « Ne me quitte pas », mais la traduction n'était pas bonne. »* Aprés des études de piano au conservatoire d'Etat d'Ankara, Esin Afsar, remarquée par ses professeurs aurait pu s'orienter vers une carrière lyrique.

Finalement, en 1968, elle a opté pour cette musique plus populaire qu'elle présente dans son spectacle actuel : *« Chansons d'Anatolie d'hier et d'aujourd'hui » : « Le folklore turc est extrêmement riche. C'est mon point de départ. Je tente — comme d'autres — de le moderniser, de le rendre plus accessible aux attentes d'un public moderne. J'interprète à la fois les plus grands poètes de la littérature turque moderne (Nazim Hikmet), les classiques (Yunus Emre, Karacaoglan) ainsi que des chansons écrites par des amis... »*

Elle y glisse quelques chansons en français, notamment deux poèmes de Jacques Prévert, mis en musique par des compositeurs turcs. Accompagnée par un guitariste, elle interprète d'une voix limpide, en finesse et avec la pointe d'humour nécessaire... (les 8 et 9 mars à La Tanière, à Paris, le 10 à Annemasse, le 13 à Strasbourg, le 16 à Charvieu, le 17 à Romans, le 23 à Mulhouse, le 24 à Montbéliard). ●

Daniel PANTCHENKO

Humanite Dimanche *hafta sonu ekinde çıkan ve 1985 Fransa turnesini duyuran haber*

Chansons d'Anatolie

Esin Afsar ou toutes les facettes de la chanson turque.

Une voix, une presence en scene faite de sobriété et de sensibilité, un accompagnement de guitare. Esin Afsar (prononcez Afchar !) nous fait découvrir les chants des bergers d'Anatolie, ceux des troubadours des temps anciens mais aussi la chanson turque contemporaine, loin des « arabesques », chansons mélos des chauffeurs de taxis. Cette femme qui, en 1969 remporta un prix Dario Moreno qui la couronnait en même temps que Brel, a entrepris une tournée en France pas seulement pour

la communauté immigrée de son pays. Pas étonnant qu'elle tienne à chanter Prévert en français sur la musique d'un compositeur turc. Les spectateurs de *la Tanière* ont apprécié.

Esin Afsar interprète, bien entendu, des poèmes de Nazim Hikmet et rend aussi hommage aux Rosenberg. Pour elle, il est des chansons qu'on ne peut chanter qu'à Paris. Car si l'ordre semble regner en Turquie, il n'en est pas de même pour la démocratie. Esin Afsar a signé la pétition des 1 200 intellectuels pour les libertés fondamentales. Mais elle refuse que l'on méprise la culture turque et ses richesses. Après Guney et le cinéma, voici Esin Afsar et la chanson. On la connaissait en Bulgarie, en Hongrie, en Roumanie, au Japon, en Australie. C'est l'occasion de la découvrir en France.

Jean RABINOVICI

● *Le 10 mars à Annemasse, le 13 à Strasbourg, le 16 à Charvieu (Isere), le 17 à la MJC de Romans, le 23 à Mulhouse et le 24 à Montbéliard.*

Mart 1985'teki Fransa turnesi sırasında Temoignage Chretien'*de çıkan bir tanıtım yazısı*

Esin Afsar

Elle s'appelle Esin Afsar, elle est blonde et turque et poursuit, depuis plusieurs années, une carrière de chanteuse internationale. Elle est à l'origine de la musique folklorique moderne en Turquie. On l'a vue et entendue au Japon, en Corée, en Union soviétique, en Italie, en Hongrie, en Bulgarie, en Roumanie, à Cuba, en Angleterre, en Pologne, ce qui lui a valu le nom de chanteuse-diplomate. Esin Afsar chante à la Tanière (45 bis, rue de la Glacière, jusqu'au 9 mars, en soirée à 20 h 45). Elle sera ensuite à l'auditorium d'Annemasse (10 mars), à Strasbourg, Centre culturel Le Maillon (13 mars), à la MJC de Romans, (Isère), le 17, à la MJC de Charvieu (Isère) le 16, au Centre d'Action culturelle de Mulhouse le 23, au Théâtre municpal de Montbéliard le 24 mars.

1985'teki Fransa turnesinin konserlerini duyuran bir haber

Chansons d'Anatolie

Une grande chanteuse turque en tournée en France

Esin Afsar, le 13 à Strasbourg, le 16 à Chanteu, le 17 à Romans, le 23 à Mulhouse, le 24 à Montbeliard.

N'en déplaise à nos grands médias, la Turquie vit sous des apparences de démocratie qui ne trompent guère que ceux qui ont envie de l'être. Porté au pouvoir en 1981 par un coup d'Etat, le général Evren, actuel président de la République, a instauré un régime marqué par toute une série de procès et de condamnations à mort. Esin Afsar vit en Turquie. Elle est, de notoriété publique, signataire, de la pétition lancée par mille deux cents intellectuels et artistes (ils sont aujourd'hui plus de cinq mille) pour exiger le respect des libertés fondamentales. Artiste de renommée internationale, elle s'est produite depuis quinze ans dans la plupart des pays socialistes — notamment en URSS, aussi bien qu'en Afrique, en Australie, en Corée, au Japon... En 1969, au Festival de Monte-Carlo, elle s'est trouvée couronnée du prix Dario Moreno avec un chanteur qu'elle adore : Jacques Brel. Depuis, elle s'est attachée à défendre la culture de son pays, à travers des poètes classiques et modernes (Nazim Hikmet, notamment), des chansons issues du folklore ou écrites par des amis : *« Actuellement, la situation est un peu difficile ; il y a une abâtardisation de la musique turque. Le public est, par exemple, très friand des « arabesques », une musique influencée par une musique arabe qui est loin d'être la meilleure. »* Esin Afsar ne se prive pas d'ailleurs d'y faire allusion dans son spectacle, « Chansons d'Anatolie d'hier et d'aujourd'hui », à travers une ritournelle des plus caustiques. D'une voix de source (on comprend qu'elle ait failli entrer à l'opéra) elle nous invite au voyage éternel des troubadours, sur des poèmes d'amour au sens total du terme. En scène, une table et quelques bougies ; accompagnés seulement par un guitariste, les chants montent, superbes, un peu austères. Et puis, très vite, en comédienne façon Juliette Gréco, elle en vient à des choses plus enlevées, pleines d'humour, voire de truculence, comme « Yoh, yoh ! » (Non, non !) un succès qui a fait le tour du monde. Elle introduit dans le spectacle quelques morceaux en français, dont deux poèmes de Jacques Prévert, mis en musiques par des compositeurs turcs. On savoure une heure et quart de belle ouvrage dans la grande tradition universelle. Un moment de classe.

DANIEL PANTCHENKO

L'Humanite *gazetesinden 1985 Fransa turnesini duyuran haber*

Une chanteuse turque en France

■ **La chanteuse turque Esin Afsar** (prononcez "Essine Avchar") effectue ce mois-ci sa première véritable tournée française (cf. "en balade")

A l'heure où la repression en Turquie prolifère dans une relative indifférence des médias, et malgré de nombreuses manifestations de protestation et de soutien (cf. le récent meurtre d'un ouvrier immigré turc en région parisienne, et les conditions de son inhumation dans son village natal), la Turquie connaît néanmoins une activité culturelle intense dont le public français n'est pas régulièrement tenu au courant, c'est le moins qu'on puisse en dire. Depuis la poésie de Nazim Hikmet et les films de Yilmaz Güney, peu d'informations en vérité. En France, nous sommes quelques-uns à connaître et à apprécier la chanteuse Toulai, en exil chez nous depuis plusieurs années.

Esin Afsar, qui est une vraie vedette en Turquie (et qui fut lauréate avec Jacques Brel, en 1969, du Prix Dario Moreno), y réside toujours et donne régulièrement des spectacles, chez elle ainsi que dans de nombreux pays. Elle interprète des poètes contemporains ou anciens (tel le lumineux Yunus Emre) de la langue turque, ainsi que des auteurs et compositeurs actuels.

Passionnée notamment par Jacques Brel (que, très exigeante quant au résultat, elle n'a pas osé "toucher" en langue turque), elle a la réputation de savoir offrir sur scène un spectacle généreux et chaleureux. Pour beaucoup, ce sera l'occasion d'une découverte et d'un rapprochement entre deux cultures (Contact : "Eohèse", 2 rue d'Orsel, 75018 Paris; tél. : 1/ 583.84.90).

J.V. ■

Mart 1985'te Paroles et Musique*'de çıkan bir portre ve konser duyuru yazısı*

Esin Afsar

Depuis plus de 15 ans, Esin Afsar chante à contre-courant. En 1969, déjà, lorsque la télévision française l'avait invitée — elle venait de gagner un prix avec Jacques Brel — la jeune chanteuse turque avait provoqué un petit scandale : on l'attendait en costume folklorique, elle était apparue en mini-jupe et col roulé. Aujourd'hui, c'est contre la « bâtardisation de la musique turque » que se bat cette admiratrice de Gréco. Et plus précisément contre l'a abesque, cette musique sentimentale-sucrée qui fait fondre tout le Proche-Orient, d'Alexandrie à Istambul.

Loin des influences arabes, Esin Afsar (prononcez Afchar) puise, elle, aux sources anatoliennes, dans le vieux fonds populaire transmis de génération en génération par les derviches/troubadours. Elle chante Yunus Emre, le premier révélateur de l'âme turque, d'autres classiques, comme Dede Efendi, et aussi Nazim Hikmet, le grand poète communiste, interdit en Turquie. Le tout sur des musiques rêveuses ou combatives d'inspiration pré-folk. Marginale de la chanson, Esin, qui est aussi comédienne, a signé l'an dernier la pétition des intellectuels pour le « rétablissement de la démocratie », ce qui lui vaut des apparitions très espacées à la télévision ou à la radio. A la Tanière, elle chantera aussi du Prévert. Un spectacle intimiste, dépouillé (2 tabourets, un guitariste) qui laisse aux textes et à la voix tout leur éclat.

Corinne TAOR

Du 27 février au 9 mars à La Tanière, 45bis rue de la Glacière 13ème. A 20h45. 322 91 67

1985 La Taniére konseri öncesinde çıkan bir tanıtım yazısı

• ***Esin Afsar*** vit en Turquie, où elle a enregistré près de trente albums. Depuis quinze ans, elle a chanté partout dans le monde. Mais son dernier disque, sorti en France (Horizon Music), ne sera pas distribué en Turquie. Les titres choisis ont été jugés trop subversifs, et Esin Afsar est déjà censurée à la télévision pour avoir signé, avec des milliers d'intellectuels, une pétition pour le rétablissement des libertés fondamentales. Elle n'est pourtant pas une chanteuse politique. Accompagnée d'un trio, elle interprète les poètes d'Anatolie, les grands poètes turcs modernes (Nazim Hikmet, Cevet Anday), les classiques comme Pir Sultan Abdal, des chants d'Azerbaïdjan et des chansons anonymes transmises par les troubadours d'hier et d'aujourd'hui. Le folklore turc est son point de départ, mais elle le modernise en mêlant aux instruments traditionnels (*ney*, percussions et *saz*) des instruments occidentaux. Pianiste de formation, elle a suivi des études de chant lyrique au conservatoire d'Ankara, et il lui en reste une voix superbe, très pure. Elle a finalement abandonné l'opéra pour la chanson, peut-être parce qu'elle aime le contact du public, le rire, l'émotion.

- Théâtre de la Ville le 12 avril à 18 h 30

Le Monde Musique'*de 12 Nisan 1985 Theatre de la Ville konseri öncesinde çıkan bir tanıtım yazısı*

Cultures du monde

La Turquie avec Esin Afsar

Quand Jacques Goormaghtigh, adjoint à la direction du Maillon, mit sur pied le premier programme du cycle « Cultures du monde », il ne savait pas si son initiative allait répondre à un besoin du public. Il sentait juste qu'il y avait un grand manque à Strasbourg dans ce domaine. Manque d'autant plus regrettable dans une ville abritant diverses institutions internationales et non moins de communautés étrangères.

Les deux premières soirées de « Cultures du monde » l'ont vite rassuré. En novembre, le musicien indien mondialement connu, Ram Narayan et en février quatre interprètes de musique traditionnelle iranienne ont rempli à chaque fois la salle. Avec un public chaleureux composé à la fois de familles ou d'étudiants de la même nationalité que les artistes. Mais aussi des mélomanes, avisés du talent des musiciens par de fréquentes interventions sur France-Musique. C'est probablement ce qui a manqué à la chanteuse turque Esin Afsar. Celle-ci a toutefois eu droit à une salle très honorablement occupée, surtout par un public parlant sa langue. Les applaudissements fusant après chacune de ses interventions l'attestaient. Et c'est vrai, qu'il y en eut beaucoup des occasions d'applaudir cette grande dame de la chanson de qualité! Même sans comprendre le texte, l'enchantement agissait. Merveilleuse présence en scène de cette chanteuse-actrice de théâtre. Accord exquis de cette femme avec son guitariste-accompagnateur. Harmonie des lignes mélodiques, particulièrement mises en valeur par une voix de velours à la souplesse surprenante qui n'a pas hésité en deuxième partie, à chanter Prévert avec esprit. Toute une ambiance! Le cycle « Cultures du monde » permettra encore au public strasbourgeois de découvrir la musique de Corée le 30 mai et les percussions indiennes le 12 juin. Encore des spectacles rares et ouverts à une audience très diversifiée.

M. B.-G.

Strasbourg'da yayımlanan La Derniere Nouvelles d'Alsace *gazetesinin, 1985 Fransa turnesinin bu kentteki konserine ilişkin haberi*

ESIN AFSAR

UNE CHANTEUSE TURQUE D'AUJOURD'HUI

SAMEDI 23 MARS
RALLYE DROUOT - 20 H 30

Malgré de nombreuses difficultés, la Turquie connaît une richesse artistique commune, tant sur le plan du cinéma que de la littérature, de la poésie, du théâtre, de la musique, que bien évidemment de la chanson.

Dans ce pays aussi pourvu en couleurs, le spectacle vivant connaît une activité intense chez un peuple qui sait choisir la qualité.

Esin Avsar (prononcez Esine Atchar) est en Turquie. Il est de notoriété publique qu'elle a suivi la tradition des 1 000 intellectuels pour les libertés fondamentales. Actuellement, peu diffusée dans les grands médias, elle est considérée à l'égal d'une situation difficile et complexe. Il est vrai que je ne connais pas de propositions de la radio et de la télévision.

mais de mon côté je reste en première ligne pour vous dire combien elle me tient aussi très plus.

Que représente la France pour vous? et votre revue?

Pour moi, la France, c'est Jacques Brel! J'adresse une première question à moi-même. Je ne sais trop quel titre je donnerai à France dans quelques. Il est le plus grand de tous, je ne le trouve pas de mal en pire. J'ai gagné en même temps mes deux prix Disco Moscou, en 1969 à Monte-Carlo. A la cérémonie, pour la première fois de ma vie, il pleuvait un peu. On a resté pendant plus d'une heure ensemble. On s'est lié les confidences. On a critiqué les chanteurs en particulier Mireille Mathieu. Dernièrement en Turquie, j'ai passé un moment inoubliable. Très impressionnée à la pièce on achète dans le journal « Hurriyet » (La République), « L'homme sur vous d'un bleu si profond »...

En France, cette semaine, j'ai participé à deux émissions de télévision « Midi Magazine » et « Les Dimanches ». Il y a eu encouragement de paroles, en vérité ce devait être la première fois qu'ils recevaient une chanteuse turque. Alors ils voulaient faire quelque chose d'un peu folklorique. Mais quand les Français veulent faire quelque chose de folklorique, ils mettent les pieds dans le plat. Ils ont carrément fait venir Henri Tisot, dans une scène du Bourgeois Gentilhomme, cette dernière. Finalement on a mis un tapis par terre, on a mis des poils à gratter, on a mis des coussins autour, j'ai dû m'asseoir avec le monde à coup de tartines. Bref... Mais ce dernier passait quand même entre quelque chose avec quelque chose qui rappelle la Turquie. Mais finalement, ça m'a tellement énervée de voir qu'on présentait une image aussi caricaturale, que j'ai dit non. A l'époque, j'avais les cheveux courts, un petit poil à gratter et un pipe comme votre serviteur. J'ai dit « Mais vraiment je veux être là. C'est à prendre ou à laisser ». Et finalement je suis apparue à la TV française et turque à Ankara. Il faut quelle s'habitue en quelque sorte à moi-même. Finalement je suis apparue à la TV comme je le souhaitais. Et que le monde m'a jugée d'une manière juste. Je voulais montrer ce qu'était une femme turque aujourd'hui.

En France, la chanson de « variétés » n'est pas perçue comme un art par les gens sérieux. D'une manière générale, votre motivation, un dit parfois d'une artiste « c'est qu'une chanteuse! »...

Les gens ont considéré que une femme chanson n'est pas une artiste, mais critère suffit de « ... et si les intellectuels avaient pu la chanson de qualité, c'est qu'ils ne sont pas vraiment des intellectuels.

1985 turnesi sırasında bir Fransız dergisinde yayımlanmış kısa röportaj

Cultures du monde

La Turquie avec Esin Afsar

Quand Jacques Goormachtigh a adjoint à la direction du Maillon, mit sur pied le premier programme du cycle « Cultures du monde », il ne savait pas si son initiative allait répondre à un besoin du public. Il sentait juste qu'il y avait un grand manque à Strasbourg dans ce domaine. Manque d'autant plus regrettable dans une ville abritant diverses institutions internationales et non moins de communautés étrangères.

Les deux premières soirées de « Cultures du monde » l'ont vite rassuré. En novembre, le musicien indien mondialement connu, Ram Narayan et en février quatre interprètes de musique traditionnelle iranienne ont rempli à chaque fois la salle. Avec un public chaleureux composé à la fois de familles, d'étudiants de la même nationalité que les artistes. Mais aussi des mélomanes, avides du talent des musiciens par de fréquentes interventions sur France-Musique. C'est probablement ce qui a manqué à la chanteuse turque Esin Afsar. Celle-ci a toutefois eu droit à une salle très honorablement occupée, surtout par un public parlant sa langue. Les applaudissements fusant après chacune de ses interventions l'attestaient. Et c'est vrai, qu'il y en eut beaucoup des occasions d'applaudir cette grande dame de la chanson de qualité! Même sans comprendre le texte, l'enchantement agissait. Merveilleuse présence en scène de cette chanteuse actrice du théâtre. Accord exquis de cette femme avec son guitariste-accompagnateur. Harmonie des lignes mélodiques, particulièrement mises en valeur par une voix de velours à la souplesse surprenante qui n'a pas hésité en deuxième partie, à chanter Prévert avec esprit. Toute une ambiance! Le cycle « Cultures du monde » permettra encore au public strasbourgeois de découvrir la musique de Corée le 30 mai et les percussions indiennes le 12 juin. Encore des spectacles rares et ouverts à une audience très diversifiée.

M. B.-G.

Strasbourg'da yayımlanan La Derniere Nouvelles d'Alsace *gazetesinin, 1985 Fransa turnesinin bu kentteki konserine ilişkin haberi*

12 Nisan 1985 Theatre de la Ville konserinden önce Daniel Pantchenko imzasıyla çıkan tanıtım yazısı

Brelan de dames

Elles sont quatre, en fait, à faire halte au Théâtre de la Ville d'ici à la fin du mois. Tirons momentanément de ce carré la Brésilienne Nana Caymmi, qui vaudra à elle seule un long développement, mais de ces mélodies russes, éternelles ou contemporaines qui collent étonnamment à sa voix, ou mieux encore, des chansons tziganes qui sentent les beuveries et la débauche. C'est fou ce que cette musique peut acquérir la voix la plus pure. Elena est à la fois l'âme et son suplément. A présent établie à Paris, elle ne manquera sans doute pas de sollicitations pour se montrer à nouveau, et peuplet les nuits parisiennes d'ombres tziganes.

Esin Afsar est turque, et Dieu sait si la tradition n'est pas pauvre, d'Istamboul au Mont Ararat. Elle pratique le mélange d'instruments locaux (ah! le saz...) et universels. Cette forte personnalité de son pays, qui ne se borne heureusement pas à chanter Hikmet (comme s'il n'existait qu'un poète en Turquie!) mais qui écume le répertoire des poètes du 14 au 17e siècle, a déjà joué Shakespeare sur cette même scène du Théâtre de la Ville (alors Sarah Bernhardt) en 63 et y a également en 69 le prix Dario Moreno (!) en compagnie de Jacques Brel (!!!).

Accompagnée de 10 musiciens, Haris Alexiou est une tête de série de la chanson

Esin Afsar, couleur Bosphore

C'est en modernisant le folklore que la chanteuse turque a fini par brûler les planches.

SONS

La valse, la tulipe et une certaine idée féroce de la dictature militaire ne sont pas les seuls atouts de la culture turque. La Turquie est aussi un pays où l'on porte haut les traditions musicales et le folklore y est riche et vivace.

Rien ne prédestinait Esin Afsar (prononcez Essine Afchâr) à la carrière de chimiouse folklorique. La blonde interprète aux yeux couleur Bosphore est une jeune fille de bonne famille. Papa, écrivain à ses heures, était diplomate à Bari et la petite Esin fait ses classes maternelles à Nice. Après des études à l'école anglaise d'Ankara, elle passe brillamment l'examen d'entrée au Conservatoire. Elle y étudie le piano et la chant lyrique avec l'illustrissime Elsira Hidalgo (elle professe en de Maria Callas). « C'était *une femme assez vendue, extrêmement exigeante avec ses élèves.*

Mais Esin ne sera pas une nouvelle Leila Gencer. Engagée comme pianiste au théâtre national, elle se laisse tenter par les planches. Elle aura actrice pendant douze ans et aura l'occasion de jouer Marcel Achard, Shakespeare, Goldoni (*Arlequin, valet de deux maîtres* que son père, Nüshet Hasim Sinanoglu, a traduit en langue turque).

Une première apparition dans un spectacle musical lui vaut les foudres du Théâtre national qu'elle finit par quitter. Timides débuts de chanteuse où elle aborde les œuvres folkloriques puis connaît enfin la gloire.

Le ministre des Affaires étrangères, conquis par sa voix chaude et son tempérament, l'envoie en mission officielle (une chanteuse peut se révéler une diplomate efficace) aux quatre coins du monde. La chanteuse diplomate récolte de nombreux prix (prix de la critique au festival de Brashov en Roumanie, et même prix Dario Moreno qu'elle partage avec le jeune Jacques Brel).

Esin Afsar a eu à cœur de moderniser le folklore turque pour le rendre plus accessible à son public international. De la traditionnelle musique modale, elle fait une musique tonale, ce qui a l'heur d'hérisser les puristes.

Ne boudons pas notre plaisir. Radio Beur reçoit ce soir Esin Afsar avant son récital du Théâtre de la ville. Il est plus que temps de découvrir la richesse musicale de nos voisins.

HOUMMOUS

A 23h, Radio Beur (98,5 Mhz).
A 18h30 samedi, récital au Théâtre de la Ville

11 Nisan 1986 tarihli La Liberation'dan (üstte) ve bir başka gazeteden kupürler. Alttaki kupürün başlığı, "Esin Afşar, Boğaziçi'nin rengi"

LES INTERVIEWS-EXPRESS DE PM

ESIN AFSAR

"Artiste-diplomate" de Turquie

La chanteuse turque Esin Afsar (cf. PM 48, 49) revient en France. Elle présente un nouveau tour de chant à Paris, au Théâtre de la Ville (le 12/4, dans le cadre d'une semaine internationale des "18 h 30"), et à Bar-le-Duc (17/4), cette année accompagnée par trois musiciens (piano, ney, saz, saxo et percussions).

Evoquant le chanson turque, elle nous parle d'abord de la tradition des "ashiks", des bardes itinérants (dont le plus grand, Ashik Veysel, mort en 1974, peut être écouté sur le récent double album des *Voyages d'Alain Gheerbrant en Anatolie*, Ocora 558 634/35); et d'un autre, vivant célèbre, Kul Atmel : "J'ai essayé de faire déposer ses poèmes à la SACEM et j'ai mis une annonce dans la presse pour le trouver. Le lendemain il est venu et il a dit :

J'ai entendu que tu me cherchais
Esin Afsar je suis ici (...)
Les vois de la prestige...
Ils ont écrit dans le journal
"Soies"... qu'est-ce que ça veut dire ?
Esin Afsar je suis ici
Depuis quelque temps je ne vais pas bien
Je suis devenu orphelin
Au n° 17 - Taksim 2 &...

"Il va me faire une musique et je vais chanter ça. Les poètes turcs ? Il n'y a pas que Yunus Emre et Nazim Hikmet! Connaissez-vous Kaygulan, un mystique du XIIIe siècle? Sultan Abdal? Des contemporains : Cafit Kulebi (qui a écrit sur Paris), Melih Cevdet Anday, Ahmet Arif, qui a 50 ans, qui fut longtemps en prison et n'a publié qu'un recueil (*"A cause de ma nostalgie, j'ai usé des mendites"*), et s'est considéré comme héritier spirituel de Hikmet; j'ai composé des musiques sur deux de ses poèmes... "

- Comment êtes-vous "entrée en chanson"?

- J'ai d'abord fait le conservatoire de piano : c'est ma diction qui a attiré mes professeurs de chant, Mme Behm et la prof de La Calas, Mme Hidalgo (*NDLR : pas celle des feuilles !*), elles ont insisté pour que la fasse de l'opéra mais j'ai poursuivi une formation d'actrice. Je suis entrée au théâtre de Muhsin Arturul comme pianiste ; je jouais dans la fosse et il m'a dit : *"N'avale pas trop de poussière, il est temps que tu montes sur les planches!"* J'ai été 12 ans actrice, après avoir joué le rôle principal dans la comédie musicale *Fanfulla*, j'ai reçu des propositions pour faire de la chanson. Mais les musiciens des affaires étrangères n'appréciait pas ma nouvelle orientation. Alors, j'ai invités les hauts fonctionnaires à venir écouter mes adaptations modernes de chants traditionnels turcs.

Ils ont admis s'être trompés et m'ont dit : *"On t'envoie nous représenter à l'étranger."*

Et c'est ainsi que j'ai commencé ma carrière d'"artiste-diplomate"! Bien entendu, mon existence d'actrice me sert quand je chante sur scène...

Propos recueillis par Jacques VASSAL

- Contact scène : Jean-Michel Foucault, 12 rue Bonaparte, 75013 Paris

- Discographie : *"Poèmes et Chansons Turques d'Hier et d'Aujourd'hui"* (Harmonia Mundi HM 910)

Paroles et Musique *dergisinde, 12 Nisan 1985 Theatre de la Ville konseri öncesinde çıkan kısa bir röportaj*

1985 Fransa turnesi sırasında çıkan haberlerden: "Esin Afşar Mulhouse'da"

ESIN AFSAR

FRANCE INTER 21 H 00

Elle chante comme personne les poètes d'Anatolie, poètes de la littérature turque moderne et classique, dans la droite lignée de Ruhi Su, son ami, célèbre chanteur d'opéra en Turquie, disparu il y a peu. Ruhi Su, après que Bartok, en 1930, ait fait des recherches sur les chansons populaires turques, en a collecté à son tour des milliers. C'est lui qui a réhabilité les poètes troubadours auprès du public citadin bourgeois. Après la Révolution dans les années 20, il y eut un vaste courant de libéralisation culturelle (ouverture d'écoles de musique, de théâtre) et c'est à cette époque qu'est découverte toute cette poésie orale transmise depuis le Moyen Age. Les enfants, encore aujourd'hui, chantent dans la rue les airs des XIIIe et XIVe siècles. D'ici dix ans au plus, certains affirment que cette tradition orale aura disparu, dès que l'électricité et la télévision auront assiégé tous les foyers...

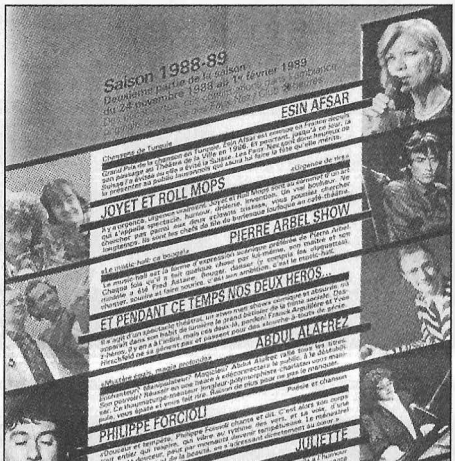
Esin Afsar qui, après des études de piano au conservatoire d'Ankara et des études lyriques auprès de la célèbre Mme Hidalgo, fut une star dans les années 70, s'est arrêtée en 78 se consacrant à sa famille. Après une courte rêverie, elle se remet au théâtre, comédienne de formation, elle s'est adonnée aux répertoires de Goldoni, Shakespeare, puis elle rechante. Connus et reconnus des étudiants (notamment parce qu'elle a signé avec d'autres artistes et intellectuels de son pays une Charte pour la restauration de la démocratie, qui lui a valu d'être plus ou moins interdite sur les plateaux de télévision) elle ne supporte pas la musique électronique. «Je tente de moderniser la folklore turc en utilisant des instruments occidentaux, cherchant à faire une synthèse en utilisant aussi des instruments traditionnels». Fanatique de Serge Reggiani et de Juliette Greco, Esin Afsar aime plus que tout le contact avec le public et les climats intimistes avec contrebasse, flûte et guitare.

Après plus de vingt-cinq disques sortis dans son pays, elle s'apprête à sortir son second disque en France (*). Après deux passages à Paris et une tournée dans l'hexagone il y a deux ans pas assez remarquée, pas assez soulignée, Jean-Louis Foulquier nous offre cette soirée cadeau.

ANNIE MORILLON

* Premier disque paru: Poèmes et chants de Turquie d'hier et d'aujourd'hui (Distribution Horizon Music - HM010).

Nisan 1987'de Telerama dergisinde çıkan bir tanıtım yazısı

Lozan'daki Faux-Nez Club'*de 1988'de verdiği konsere ilişkin duyuru*

RECITAL

VENDREDI 18 MARS 1988 A 21 HEURES

LA MAISON DE L'ETRANGER

5, rue A. ZATTARA - Marseille 3e

renseignements 91.95.90.15

Location : FNAC-MAISON DE L'ETRANGER

Marsilya'da 1988'de verdiği konserin program kapağı

Esin Afsar : un spectacle émouvant

On l'avait vue en France en 1960 dans plusieurs émissions télévisées, elle était cette année-là co-lauréate avec Jacques Brel du prix Charles Cros.

Il aura fallu attendre plusieurs années pour que la chanteuse turque, Esin Afsar, hors du commun, revienne chanter en France, jeudi soir, elle était à Bar-le-Duc, invitée de l'ACB.

Fransa'da Bar-lè-duc kentinde düzenlenen konserin haberi

« Rencontres et Racines » jusqu'à dimanche

Aujourd'hui : tous les folklores en fête

Deuxième journée pour « Rencontres et Racines » à Auchincourt. Cette fois, le programme s'enrichit d'airs tous les deux plus ethniques. Avec en premier lieu un stage d'échecs. Esin Afsar et Djurdjura. Suivez le guide...

Sur l'Esplanade des Droits et Libertés de l'Homme

14 h : danses avec le groupe « Soleil d'Espagne ».

14 h 30 : conte philosophique pour enfants. « Au pays des animaux rois », Jean-Christophe Sabot et Vincent Hall nous entraînent au pays des animaux régnant sur un drôle de monde (sous chapiteau).

14 h 30 : chanteurs turcs.
15 h : danses du groupe de jeunes de l'ASCAME.
15 h 30 : Maghreb sur scène de barbarie.
16 h : Diabi El Djazairi rock-as du Maghreb.
19 h : Les Immigrants, danseurs portugaises.
19 h 30 : groupe de danses turques.
Tous ces spectacles sont gratuits.

Au foyer municipal

16 h : concert d'Esin Afsar, l'une des plus célèbres chanteuses turques. Primée de nombreuses fois à travers le monde, elle dispose d'une culture classique et lyrique qui aurait pu modeler sa carrière. Mais elle préféra devenir chanteuse populaire et l'ambassadrice de la Turquie d'aujourd'hui au-delà des frontières. Blonde aux yeux bleus, Esin Afsar mène partie avec intensité ses grands projets de son pays. Son répertoire rappelle le grand Ruhi Su qui fut sans doute le plus populaire des chanteurs turcs. Entrée : 40 F.

20 h 30 : trio de femmes kabyles surprenant d'énergie. Djurdjura est né il y a une dizaine d'années. Avec elles, la chanson traditionnelle maghrébine prend un coup d'accélérateur. Les revendications kabyles et féministes du groupe ne sont pas du goût du gouvernement algérien qui leur a interdit de se produire dans leur pays.

Leur musique surprend par le mélange des cultures : algérienne bien sûr, mais aussi classique avec La Callas ou modernes avec Laurie Anderson comme influences. Entrée : 60 F.

Esin Afsar, une célebrité turque. (Photo «LE PAYS» - Magnani)

Lyon Festivali'nde verdiği konserin tanıtım yazısı

DATELINE Saturday, July 1, 1989 — CULTURE

Singer's fame abroad ignored at home

By Nikki Devlin

"I cannot be satisfied with my success abroad unless I can share it with my own public," says singer Esin Afsar, whose traditional Turkish songs with political and social content seem to appeal more to the French public than to the larger number of audience known in Turkey. Not only do Afsar's Turkish fans remain limited in number but the state has also neglected her.

The French Press, which refers to her as the "Anatolian wind," writes: "Esin Afsar, with her green eyes and brown hair, is a charmant coming from the Bosphorus to charm French audiences. She is the breath of Turkey: ardent, nostalgic, tender and violent at the same time!"

"I never differed for the French audience because I sing in Turkish and perform a repertoire that includes the works of great Turkish poets and composers with whom they are familiar," says Afsar. For example, Afsar sings 16th century Turkish humanist and mystic poet Yunus Emre's "Bana Seni Gerek Seni" ("It is You Whom I Need"), one of Emre's poems taught in the Sorbonne University.

The artist spoke with *Dateline* at her Lyngot house. She was unflinching to rest up for her performance at the International theater festival in France. Afsar's hectic travel schedule takes her all over the world. She has given concerts in Australia, Greece, Italy, Belgium, Sweden and Japan. The artist, along with Jacques Brel, was awarded the Unesco Moreno Prize at the 1969 Monte Carlo Festival and has participated in the Mediterranean Folk Song Festival in Israel in 1975 as well as in other festivals and song contests in France and Sweden.

In France, Afsar also gave a concert at the Theatre de la Ville, where only singers whose talents have been recognized by music authorities can perform.

Afsar's French manager, Jean-Michel Pons, considers the Turkish press and state for being indifferent to Afsar and not acknowledging the value of its own artists.

While the Turkish press is all too happy to give lengthy coverage to foreign musicians such as Michael Jackson and Madonna, they have consistently failed to note Afsar's successes abroad.

Esin Afsar is a Turkish singer who has made it abroad, but is largely ignored at home.

As for the government run Turkish Radio and Television, of the artists that its many restrictions on the works of artists and composers have made her give up the struggle to get her songs past the censorship committee. Therefore, Afsar says, Ankara state created a gap between herself and the public.

Afsar, now in her mid-30s, has had a long and varied artistic career starting as a pianist. Born musical into the theater as an actress and finally becoming a singer. After graduating from the State Conservatory Music and Opera Department in Ankara, she was employed as a pianist by the Ankara State Theater. It was, however, Muhsin Ertuğrul, the founder of contemporary Turkish theater, who persuaded Afsar to act "instead of mutilating or" Nesin said.

She acted for 12 years in a number of plays until after performing in the musical "The Fantastics" in 1966, she decided that the world of music revealed to her to which she could route the theater to pursue a singing career.

At first, Afsar was criticized by many people including Ilhan Sahir Çağlayangil, the Minister of Foreign Affairs at the time, who accused her of leaving the theater for money. "I did not say anything to him. Instead, I invited him to my concert," she explains. "After the concert, Çağlayangil was so impressed that he sent me to Hungary as a diplomatic courier to give concerts there."

This is how Afsar became a singer of historical unknown, presenting Turkish traditional songs in Turkish concerts abroad. At that time, the state "held [her hand]," as Afsar's fame as a singer not only grew within the nation, but beyond Turkey's borders.

Afsar admits that her acting experience gave her the advantages that have helped her perform. From reviews close at hand of the to assisting when the stage accompanists songs the works of famous poets, like Nazim Hikmet, Ruhi Su and Aşık Veysel.

"I have different ways to emphasize the authenticity of the song. While singing the song Yok Yok, I make use of a mud-covering to look like a village girl," she explains to an interviewer using. "Sometimes, she wears a piece of cloth around her waist, on which southern instruments (it was about) is not known, implying blood. "I always try to make an interesting performance for my audience." She says.

Afsar, who also feels a bit like Don Quixote in her struggle with mankind, a kind of music influenced by Arabic music. "It is a hodgepodge of Turkish music that is far from being good. You can hear Arabesk at every step you take, in taxis or on the streets.

"Arabesk is not just a problem of music. The public is so much in it that the Turkish way of life is becoming an arabesk one. I consider neither that music. I am not only affected psychologically but also physically. My stomach starts aching whenever I listen to that distorted music." Afsar insists not with violent dislike.

According to the singer, something must be done to avoid the degeneration of Turkish music and to reduce the influences of arabesk on the public. She fights arabesk with her own weapons. "Soon I was going to begin my bus. I had just started performing in Istanbul's Inon Stadium before 40,000 people. I called the attendant and making injection, asked him whether they hadn't heard of the Inn which banned arabesk? It must have been my lucky day since he was persuaded and my manager did not have to suffer."

When Afsar heard that Tilsa Tilsa, the former Minister of Culture, wanted to stop the

This portrait of Afsar is by artist Orhan Peker.

degeneration of Turkish music, she called him immediately to volunteer to help save Turkish music from arabesk. "I attended several meetings with a committee of musicians, sociologists, psychologists and communicators that were gathered to find a solution. Unfortunately, in a meeting to which I had been taken forgotten or purposefully overlooked, the committee divided to propose a 'pristine arabesk', a solution I opposed from the beginning."

The state's "pristine arabesk" solution included the composition of a song with music similar to arabesk but with more uplifthearted lyrics.

Afsar had proposed several alternatives to the committee, such as giving Turkish music concerts in low income districts and ghettos or putting contemporary Turkish musicians to give street concerts. The committee, however, preferred to offer its "pristine arabesk".

Despite everything, Afsar still tries to reach her Turkish audiences. In recent years she has given a number of concerts at universities throughout Turkey including performances in Istanbul, Ankara, Izmir and Adana.

"I was really satisfied with the interest of Turkish youth and I believe at the youth because the future belongs to them. Don't you think so?" asks Afsar at the end of the interview.

Dateline*'da Temmuz 1989'da yayımlanmış bir röportaj*

Dizin

Acar, Salih 59
Adanalı, Deniz 11, 19
Afşar Bulut, Pınar 47, , 48, 49, 50, 54, 55, 62, 90, 115, 185, 186, 187, 189, 245, 256, 270, 288, 312, 314, 315, 320, 350, 352, 353
Afşar, Kerim 9, 17, 21, 27, 28, 30-33, 37, 44, 47, 48, 50, 51, 62, 66, 94, 107, 110, 111, 114-116, 186, 214, 219, 256, 257, 306, 312-315, 336
Ağaoğlu, Adalet 217, 231, 232, 263
Aimé, Marcel 27
Ak, Behiç 183
Akan, Mehmet 192
Akay, Ezel 191, 341, 342, 343,
Akpınar, Metin 59
Akses, Necil Kazım 140, 141, 146
Aksoy, Muammer 16
Aksoy, Neriman 16
Aktuğ, Savlet 32, 33, 34
Aktuna, Yıldırım 213, 220, 346
Aktüre, Tugay 48
Akurgal, Ekrem 199
Akyol, Mete 62, 63, 107, 109, 110
Alacakaptan, Uğur 198
Aladjem, Moris 106, 113
Alanson, Mazhar 281
Alasya, Zeki 59
Alatlı, Alev 220, 224, 327
Algan, Ayla 214, 215
Algan, Beklân 214
Ali, Filiz 15, 16
Ali, Sabahattin 15
Âlimcân, Hamid 131
Alnıtemiz, Süleyman 356, 359
Alpago, Saim 26
Alpay 11, 74
Alpman, Ayten 172, 176
Alpogan, Yiğit 156
Altan, Çetin 5
Altan, Güneş 284
Andak, Selmi 59, 75, 88, 106, 108, 109, 189, 221, 225, 330, 366
Anday, Melih Cevdet 266, 302
Angelopulos, Theo 347
Anne Vivanti 6, 263
Ar, Gül 186, 196, 256
Aral, Aydıncan 187-189, 290, 316, 319, 350-353
Aral, Semra 350-353
Aral, Şener 34, 185-189, 192, 196, 200, 206, 208, 240, 248, 298, 316, 317, 339, 353
Aran, Belkıs 14, 232, 324
Arcayürek, Cüneyt 5
Argun, Muzaffer 48
Arıklı, Ercan 274
Arif, Ahmet 186
Arzık, Nimet 215
Asyalı, Rüştü 318

Âşık Veysel 93, 94, 95, 144, 167, 302, 325, 328
Ataer, Ekrem 302, 304
Atasagun, İbrahim Şevki 41
Atatürk, Mustafa Kemal 9, 94, 120, 281, 314, 325, 357
Avcı Emcan, Esin 71, 72
Avcıoğlu, Doğan 110
Ayas, Aslıgül 279, 281, 292, 336
Aybay, Aydın 308
Aydın, Arda 318
Aydıntan, Ziya 52
Aydıntaşbaş, Halis 311
Ayla, Safiye 120
Aytaç, Aydın 77

Bağdatlı, Mehmet 308
Bahçeban, Evlin 223
Bahçeban, Samim 223
Baker, Josephine 96, 106, 365, 371
Barı, Mehmet 276, 277
Bartholomeos, II (Fener Rum Patriği) 296, 297, 353
Başgöz, İlhan 246, 248
Başkadem, Hüseyin 360
Batur, Enis 270
Batur, Muhsin 206, 207
Baturalp, Ayşe 293
Baybutov, Raşit 142, 143
Baydur, Dağhan 281, 282
Bécaud, Gilbert 96, 99, 100, 101, 230, 365, 371
Belge, Murat 197
Berkay, Cahit 90
Berksoy, Zeliha 346
Bilginer, Haluk 341
Bisser Kirof 111, 112, 113
Bleda, Erel 219, 223, 298, 300, 351
Bleda, Tanşuğ 219, 223, 298, 300, 351
Boduroğlu, Baha 225
Bostancı, Egemen 59
Botsalı, Hüseyin Avni 309
Bozer, Serpil 275, 276, 277, 278, 279, 280, 285, 286
Brel, Jacques 82, 83, 84, 98, 114, 215, 218, 230, 238, 365
Brijatos, Veronique 298, 299
Brijatos, Vladimir 298, 299, 301
Bugay, Umur 190
Bulut, Hazal 222, 287-289, 300, 320, 343, 351-353, 361
Bulut, Talat 222, 287-289, 320, 343, 351, 353
Bülbüloğlu, Polat 142

Canku, Doğan 38, 43, 62-64, 231, 232, 266
Cardinale, Claudia 97, 98, 114
Carli, Patricia 88-89
Cem Karaca 178, 180, 181, 273
Chamerlink, Christine 231
Cihangir, Halide 144
Cihangirov, Cihangir 142
Civaoğlu, Güneri 50
Conte, Paola 233, 234
Coşkunoğlu, Osman 246
Cumalı, Necati 50

Çağatay, Ergun 223
Çağlayangil, İhsan Sabri 29, 37, 63, 118, 365
Çanga, Semra 291
Çavdar, Sevim 304
Çavdar, Tuncay 190
Çavuşev, Mustafa 109, 110

Çelebi, Uskan 254, 279, 292, 338, 356
Çetin, Sabahattin 273
Çiller, Tansu 213

Daniel Pantchenko 216, 231, 380
Dedemen, Serkan 338
Delmar, Elen 111
Demanczyk, Ewa 103, 104
Demirsipahi, Cemil 38, 43, 57, 63, 77, 80
Deniz, Metin 35, 190
Deniz, Özcan 341, 343
Dcpland, Daniel 233, 234
Dilmen, Güngör 204
Dilmener, Naim 331
Dimitrof, Emil 106
Dinçer, Erdinç 191
Dino, Abidin 75, 88, 149, 219, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 259, 300
Dino, Güzin 219, 237, 238, 240
Doğantan, Murat 295
Dolan, Joe 103
Düşenkalkar, Ali 318

Ebert, Karl 314
Ecevit, Bülent 5
Eczacıbaşı, Şakir 30
Edgü, Ferit 238
Ekmekçi, Mustafa 276
Elekdağ, Şükrü 153, 154, 165
Eloğlu, Metin 59, 88, 106, 221
Emcan, Esin bkz. Avcı Emcan, Esin
Emirov, Fikret 93,141, 142, 146, 147, 327
Eray, Reyman 225
Erçin, Melih 171, 173
Erda, Pelin 209
Erdemci, Ali 191, 192, 195, 196, 342
Erdine, Serdar 290, 291, 295
Eren, Saime 15, 16
Erenus, Bilgesu 190-194, 200, 201, 206-208, 302, 304, 305, 366
Erenus, Müştak 188, 194, 207
Ergül, Sabri 209, 210
Erkal, Genco 335, 336
Erkin, Ferhunde 15
Erkin, Ulvi Cemal 146
Erkip, Madlen 22
Ertel, Mengü 30
Ertuğ, Celal 22, 23
Ertuğrul (Uran), Handan 28, 30
Ertuğrul, Muhsin 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 44, 191, 204, 206, 312, 314, 365
Erwan, Jacques 216, 218, 224, 233, 234, 236, 256, 257, 258, 259, 335
Eryılmaz, Mehmet 307
Eryüksel, Ayla 224
Esen, Hasan 245, 254
Esqudero, Leni 230
Evren, Kenan 199-201
Eyüboğlu, Bedri Rahmi 97, 255

Falay, Muvaffak 17
Farie, Manuel 233
Fenmen, Mithat 15, 16, 23, 75, 76
Ferhanoğlu, Burhan 290
Ferre, Léo 225
Fiedman, Györa 285
Flommer, Ami 235
Foret, Marie la 103, 104, 108
Fosforoğlu, Enis 224
Fouccault, Jean Michel 75, 114, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225,

227, 228, 229, 230, 231, 232, 237, 242, 259, 281, 326
Francis, Connie 103

Gacar, Süreyya 137
Gazimihal, Mahmut Ragıp 18
Gencer, Leyla 20
Genof, Guenko 110, 112
Gerard, Philip 84
Gerger, Halûk 197
Gerics, Tomas 38
German, Tülay 325
Germen, Ayşe 308, 309
Germen, Murat 308, 309
Germiyanoğlu, Özcan 337, 338, 339
Goloğlu, Nezahat 255
Gökçaylı, Vural 97
Gökçer, Cüneyt 28
Göksel, Hüsnü 197, 200-203
Greco, Giulietta 221, 227
Griliquez, Eve 216
Gruda, Yılmaz 71, 72
Güner, Fuat 281, 282
Güney, Fatoş 256-258
Güney, Yılmaz 256-258, 315
Gürel, Melih 17, 180, 181
Gürsu, Güler 22
Gürün, Gencay 245
Gürzap, Emre 233
Güvenç, Ahmet 267
Güvenç, Faruk 140

Haberal, Mehmet 312
Hacıbekov, Üzeyir 136
Hakan, Fikret 178, 198, 343
Halman, Talat 248, 267, 367
Hanci, Çakamatsu 165
Hançerlioğlu, Orhan 9
Hanlarova, Zeynep 140, 142
Hasegava, Şiniçi 167
Haznedaroğlu, Candan 195
Hekimoğlu, Haşim 26
Helvacıoğlu, Ahmet 61, 62
Henzel, Mari de 299, 300
Hidalgo, Elvira de 20, 21, 23, 73, 365
Humperdinck, Engelbert 11, 164
Hümeyra 178

Imre, Magyar 43
Irgat, Cahit 287
Işık, Hasan Esat 85, 86
Işıldar, Ergün 191

İleri, Suphi 239
İlgin, Ertuğrul 8
İnönü, Erdal 272, 273
İnönü, İsmet 3, 272
İnönü, Mevhibe 272
İpekçi, Abdi 94
İvanova, Lili 106, 107

Jones, Tom 11, 164

Kaçarof, Aleks 279
Kahveci, Adnan 261, 262
Kai, Hiroşi 167
Kallai, Gyula 42, 43, 44
Kan, Suna 140, 141
Kanotsopulos, Yanni 308, 309, 310
Kaptanoğlu, Ödel 41
Karabiber, Nezih 112
Karacabey, Huriye 4
Karacabey, İzzet 3, 4, 272
Karaduman, Necmettin 200, 202
Karaibrahimgil, Selâmi 61, 62
Karaindrou, Eleni 347, 348
Karakaş, Ercan 209
Karatekin, Nevzat 11

Karatekin, Nimet 11
Karayalçın, Murat 113
Kato, Günseli 368
Katz, Mindru 195
Kaye, Danny 31, 32
Kazancıgil, Leylâ 185
Kelly, Grace 96-98, 102, 365
Kemal, Yaşar 223
Kenter, Müşfik 333
Kenter, Yıldız 49
Kepenek, Yakup 197, 200
Kerr, André 89,101, 171
Keyn, Sabiha 40-43, 86, 96, 102, 163
Kılıç, Ahmet 123
Kibar, Melih 317
Kim, Patti 172
Kiracoğlu, Sula 308-310, 338
Kirof, İzveti 113
Koçyiğit, Hülya 274
Kodallı, Nevit 73
Komet 242
Kongar, Emre 250-252
Köroğlu, Çetin 71
Kramer, Gidon 136
Kubilay, Ali Rıza 318
Kul Ahmet 77-80, 159
Kuli, Mahdum 127
Kuliyev, Tevfik 142
Kulum, Gafur 131
Kuntol, Mefkure 25, 31, 32
Kural, Orhan 296-297
Kurtaran, Ahmet 61, 276
Küçük, Yalçın 197, 200
Külebi, Cahit 73-75

Lama, Serge 242
Landowska, Wandal 17
Laurent, Yves Saint 97
Lembrans, Elis 139
Levendoğlu, Tarık 32, 33
Lockwood, Didier 233, 236
Lollobrigida, Gina 21
Lutas-Kurdoğlu, Muazzez 8

Mahmudof, Emin 142
Mann, Herbie 327
Marceau, Marcel 191
Mardin, Arif 245
Mardin, Betül 54, 56
Marney, Eddy 88, 221
Mathieu, Mireille 84
Mehmedov, Gülağa 144
Mırmır 196, 361
Midillili, Zeliha 209, 210
Miller, Arthur 44
Mimaroğlu, Güngör 246
Mimaroğlu, İlhan 246
Missir, Leo 88, 89, 90
Mitterand, François 293, 299
Montand, Yves 84, 223, 224, 306
Moreno, Dario 82, 83, 102
Mouskouri, Nana 88, 221
Mumcu, Uğur 197, 200, 203, 267
Mustafazade, Vakıf 141
Mutaf, Erdem 359
Müftüoğlu, Zekai 318
Müşerref, Pervez 358
Nazım Hikmet 9, 15, 84, 137, 146, 149, 217, 219, 240, 266, 267, 288, 302, 306-309, 311, 313, 317-318, 335, 336, 358, 367

Neboş, bkz. Pohlreich, Nebahat
Nerimanof, Neriman 139
Nesin, Ali 339, 340
Nesin, Aziz 197-205, 223, 311, 340
Norman, Jessy 212
Nugaro, Claude 103

Ohara, Takako 168
Ok, Can 83
Okan, Tanju 90
Olcay, Aysel 42
Olcay, Ertuğrul 42
Orbey, Ergin 194
Orkun, Hüseyin Namık 19
Ortaçgil, Bülent 70
Otyam, Fikret 107, 110-111

Öcal, Tarık 70, 189, 191, 216, 219, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 244, 259, 302, 304, 307, 327
Öğün, Musa 94, 95
Ökte, Melek 192
Öktem, Muzaffer 153
Önel, Aydın 250, 251, 252, 253
Öney, Gönül 12, 55
Öngören, Mahmut Tali 31, 54, 55
Öymen, Altan 117
Öymen, Örsan 117, 118, 119
Özal, Turgut 202
Özden, Yekta Güngör 270
Özerman, Erkan 38, 45, 57, 59, 61, 63, 77, 80, 85, 88, 89, 92, 98, 108, 102, 110, 114, 120, 243
Özipek, Güzin 260
Özoğuz, Ali 54, 55, 186, 187
Özyanar, Mustafa 156, 163

Papas, İrene 366
Parts, Maaja Reed 13, 14
Parveen, Abide 358
Peker, Orhan 57, 58, 59, 114, 225
Perinçek, Doğu 266, 321, 352
Perinçek, Şule 352
Perret, Ali 218
Pohlreich, Nebahat 275, 277-280, 283, 285, 286
Pohlreich, Rudy 279

Raiz, Şükran 307, 308
Rebrof, Ivan 91
Renaldi, Susanna 221, 222
Repnsar, Luis 233
Rey, Cemal Reşit 144, 327
Riedinger, Sevim 298-299
Riedinger, Tim 298-299
Rustemov, Seyit 142, 144

Sabuncu, Başar 207, 208
Saget, Julie 103, 105, 107, 242, 243
Sağlar, Fikri 318
Sağlık, Kemâl 247, 248
Salahov, Tahir 142
Sargent, Meg 47, 48, 49
Savaşır, Ayşe 17, 18
Savaşır, Vildan Aşir 17
Savcı, Bahri 197, 200-202
Savcı, Meral 94, 95
Savran, Fahir 156, 164
Sayar, Vecdi 191, 197
Saydam, Ercivan 22, 223
Saydam, Madlen 223
Saygun, Ahmet Adnan 18, 141, 144, 146, 223, 266, 267, 327
Saylan, Türkan 282, 297
Selçuk, İlhan 28, 51, 257, 258, 276
Selçuk, Timur 247, 330
Serengil, Öztürk 198
Sevin, Nurettin 7
Sevinç, Mümtaz 318
Sevsay, Ertuğrul 326
Seynan Levent 80
Sezgin, Mukadder 82
Sinanoğlu, Aydın 9, 65-67, 226, 227, 344, 347-349, 351

Sinanoğlu, Fethi 348
Sinanoğlu, Levni 299
Sinanoğlu, Maureen 66, 67, 227, 335, 348, 349, 351
Sinanoğlu, Murat 348, 349, 351
Sinanoğlu, Necile 332, 344, 345, 348, 349
Sinanoğlu, Nüzhet Haşim 6, 8, 268, 310
Sinanoğlu, Oktay 9, 24, 54, 65, 67, 68, 101, 185, 187, 247, 248, 250, 263, 272, 299, 311, 316, 319, 351, 348
Sinanoğlu, Rüveyde 3, 5, 6, 7, 8, 49, 261, 299, 367
Sinanoğlu, Samim, Suat 9, 55, 65, 67, 68, 101, 332, 344-346, 348, 349
Sinanoğlu, Sinan 344, 346
Sipahioğlu, Gökşin 83
Sirmen, Ali 257, 267
Soley, Arsan 54
Som, Deniz 87
Soysal, Engin 357
Soysal, Sevgi 12
Soysal, Tülay 356, 359
Sökmen, Cemil 20, 21, 23
Sökmen, Sait 20, 21
Su, Ruhi 28, 51-53, 93, 117, 118, 204, 365
Sumac, Yma 91
Sun, Muammer 103, 105, 329
Sunay, Atila 38
Sunay, Cevdet 62, 63
Sungur, Zati 10
Sunol, Aydın 317
Süer, Zehra 255
Süer, Yalçın 253-255

Şahin, Haluk 340
Şener, Doğan 109
Şensoy, Ferhan 217

Talay, İstemihan 307
Talu, Çiğdem 228
Tanaltay, Suna 187
Tandoğan (Aral) Semra, bkz. Aral, Semra
Tandoğan, Aydın 351, 353
Tandoğan, Aykut 352, 353
Tandoğan, Hilmiye 350, 351, 353
Taner, Haldun 9, 30, 37, 187, 188
Tanır, Macide 48
Tarancı, Cahit Sıtkı 304
Tarıkahya, Nilüfer 337
Tarlan, Selçuk 153
Taşkıran, Gökçen 191
Tayfur, Ferdi 230
Taygun, Ali 191
Tekeli, İlhan 197
Tezel, Aydın 355
Theodorakis, Mikis 199
Tibet, Kartal 69-72, 198
Tissout, Henri 85-87
Titiz, Tınaz 220, 270
Tolga, Yalın 48
Toperi, Kaya 11
Toscanplantie, Anne Marie du 218, 219, 226, 328
Tulyakova, Vera 217
Tuncel, Bedrettin 68
Tunçağ, Muzaffer 351
Tunçağ, Sedef 351
Tunçay, Mete 197
Tunçtan, Coşkun (George Daniel) 199, 204
Turan, Şerafettin 197
Turkay, Fuat 16
Tuşalp, Erbil 197
Tüfekçi, Nida 94
Tümer, Elçin 338

Tüney, Deniz 254
Türenç, Tufan 314, 315, 332
Türkali, Deniz 190

Uğur, Özkan 281
Uluğbay, Hikmet 156, 167
Ulusoy, Mehmet 18
Ulusoy, Tülin 18
Urgan, Mina 287
Urman, Bülent 287
Uskan, Arda 109, 110
Usmanbaş, İlhan 25
Usta, Mevlüt 45
Uz, Behçet 41
Uzman, Umran 70

Üner, Maral 12
Ünsal, Artun 218
Ünüvar, Tahsin 253, 254

Vassaf, Gündüz 195
Vekili, Leylâ 221
Verne, Jules 9
Versan, Mübeccel 41
Versan, Veysel 29, 41

Winter, David Alexander 90
Wootton, Brenda 233

Yaltırım, Samiye 308
Yamacı, Ahmet 10
Yamamoto (Türk-Japon Dostluk Derneği Başkanı) 156, 157, 159, 167, 169
Yaprak, Naciye 14, 324
Yardımcı, Celal 26
Yaşargil, Gazi 291
Yavuz, Fehmi 200-201
Yenersu, Işık 339
Yeşilnil, Nezih 356
Yılmazer, Kerem 72, 313, 318
Yoldaş, Ergüder 346
Yorgancıoğlu, Zuhal 96-98, 102, 108
Yönder, Tunca 54
Yurdatapan, Şanar 115, 214, 330
Yüce, Burcu 355
Yücel, Can 228, 303
Yücel, Su 228
Yücel, Yeni Hasan Âli 228

Zakirof, Batır 134
Zeybek, Namık Kemal 266, 267, 268, 368
Zuckmayer, Edward 18

Esin Afşar Aral, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda başladığı sanat hayatına profesyonel adımını Devlet Tiyatroları'nda attı. Muhsin Ertuğrul döneminde on yılı aşkın oyunculuk yaptı. Bir müzikalle müzik dünyasına adım attı. Başta hafif müzik söylerken, Ruhi Su ile çalışarak folk müziğe yöneldi ve çağdaş folk akımının öncülerinden oldu. Dönemin dışişleri bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in onu "diplomatik sanatçı" sıfatıyla Macaristan'a yollamasıyla, yaşam boyu süren kültür elçiliği başladı. 1969'da Jacques Brel ile *Dario Moreno Ödülü*'nü aldı. O yıl 10. Monako Televizyon Festivali'nde ünlü sanatçılarla sahne paylaştı. İzleyen yıllarda, uluslararası müzik yarışmalarında dereceler aldı. Eski Sovyetler Birliği'nde –günümüzdeki Rusya, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kırgızistan cumhuriyetlerinde–, İtalya, Japonya, Kore, Bulgaristan, İsrail, İngiltere, Belçika, Tunus, Avustralya, Fransa, İsviçre, ABD, Yunanistan ve Pakistan'da konserler verdi. Yurt içinde de pek çok konser ve etkinlik düzenledi, *Kelaynaklar* oyununda ve *Neredesin Firuze* filminde rol aldı. 1980 sonrasında, Aydınlar Dilekçesi başta olmak üzere, sosyal alanda da aktif oldu. Yunus Emre, Mevlana, Nâzım Hikmet, Aşık Veysel, Ahmet Yesevi'nin eserlerini besteledi ya da yeniden yorumladı.

Sönmesin söyleme çalma hevesin;
Yayladan denize aksetsin sesin
Ankara, İstanbul, İzmir, bütün yurt
Desin ki, "Gelecek senindir" Esin
Behçet Kemal Çağlar

Esin Hanım, sanatınızla her zaman insanları sevindirin.
Bu ses yalnız size ait değil.
Niyazi Tagizade, Azeri besteci ve orkestra şefi

Aferin Afşar, ağzına sağlık! Aman devam et
Aşık Veysel

Folku modernize ederek dünyaya tanıtmanız çok takdire değer bir iş. 20. asırda çeyrek sese saplanıp kalmak büyük cinayettir. Doğunun müziği üstündür ama çok seslendirmek gerekir. Bu açıdan yaptığınız iş büyüktür. Dünyanın neresine gitseniz dinletirsiniz bu yolla müziği. Ne mutlu bana ki sizi tanıyabildim.
Fikret Emirov, Azeri besteci

Esin Afşar, couleure Bosphore. (Boğaziçi'nin rengi Esin Afşar)
Liberation, Fransız gazetesi

9 789944 884921

KDV dahil fiyatı
17 YTL

Kapak resmi: Orhan Peker'in karakalem Esin Afşar portresinden ayrıntı.